

Hämeen linnan tutkimustöiden muistiinpanot
vuodelta 1957.

Vuoden 1957 muistiinpanojen sisällysluettelo

Itäinen rundeli, kaivaukset kesällä 1938, K.Drake	3 - 4
Linnanpiha kaakkoisseinä, lounaisseinä, A.Heimala	6 - 14
Itäinen rundeli A.Sinisalo	16 - 23
Linnanpiha, länsikulma "	25 - 26
Huoneet 1 - 2 "	28 - 33
Huone 3 "	35 - 43
Huone 4 "	45 - 52
Huone 5 savukanava A.Heimala	53 - 58
Huone 7 a kierreportaat "	60 - 62
Huone 9 A.Sinisalo	64 - 75
Huone 10 "	77 - 92
Huone 11 "	94 - 98
Huone 17 A.Heimala	100 - 101
Huone 18 "	103 - 117
Huone 18 a K.Drake	119 - 121
Huone 19 A.Heimala	123 - 153
Huone 20 K.Drake	155 - 157
Huone 21 "	160 - 165
Huone 22 A.Heimala	167 - 169
Huone 22 a K.Drake	171 - 173
Huone 23 "	175 - 176
Huone 24 A.Heimala	178 - 200
Huone 29 a portaat "	202 - 204
Huone 29 "	206 - 208
Huone 32 "	210 - 212
Huone 33 "	214 - 215
Huone 40 K.Drake	217 - 220
Huone 41 "	222 - 225
Huone 42 K.Drake, A.Heimala	227 - 232
Huone 43 A.Heimala	234 - 235

ITÄINEN RUNDELI

Kaivaukset kesällä 1938.

Knut Drake 1957

Kaivaukset 1938.

Muinaistieteellisen toimikunnan vuoden 1938 vuosikertomuksen mukaan suoritettiin mainittuna vuonna kesällä kaivauksia linnan itäisessä rundelissa perustaksi tulevalle korjaukselle. Kaivaukset keskeytettiin kuitenkin varojen puutteessa. Töitä johti maisteri Esa Kahila. Hänen tekemänsä muistiinpanot katosivat kuitenkin sodan aikana hänen kaaduttuaan. (Tri C.A. Nordmanin muistitieto). Kaivauksen yhteydessä otetut valokuvat ovat sen sijaan säilyneet Kansallismuseon historiallisen osaston kuva-arkistossa. Näiden valokuvien perusteella voi työn rekonstruoida seuraavasti.

Tornin länsiosaa leikkaavan tien itälaidassa oli ennen kaivauksia n. 2 x 2 m suuruinen puurakennus, joka oli rakennettu puupylväiden varaan tornin keskikohdalle, jyrkästi viettävän tienlaidan yläpuolelle. Tämän rakennuksen eteläpuolelta kulkivat puuportaat ja puusilta tornin eteläiseen holvikomeeroon, mihin oli sijoitettu käymälä. Rakennuksen molemmin puolin oli tiheää pensaikkoa. Tornitilan itäpuolen pohjana oli melko tasainen ruohikko. Tämä tämä pohjataso oli n.150 cm näkyvissä olevien tykkiaukkojen alapuolella.

Ennen varsinaisia kaivauksia purettiin pois tienlaidassa oleva rakennus sekä käymälään johtava puusilta. Kaikki kasvullisuus tornin sisäpuolelta, tornin itäpuolelta poistettiin. Välittömästi ohuen maakerroksen alta löytyi suunnassa pohjoinen-etelä kulkeva rivi suurikokoisia luonnonkiviä. Nämä kivet oli asetettu tähän nykyistä linnaan johtavaa tietä rakennettaessa n. vuonna 1870 estämään tien täyttemaan vyörymistä. Tämän kiviketjun itäpuolella oli n. 180 cm tykkiaukkojen alapuolelle laskettu mukulakivipohja. Sen keskellä oli n. 10 cm leveä ja 2-3 cm syvä vesikouru, jonka tarkoitus oli johtaa tornin pohjalle kerääntyvää vettä tornimuurin koillisosassa olevan aukon kautta ulos. Mukulakivipohja, joka oli myös n. vuodelta 1870, poistettiin.

Tämän järkeen näyttään kaivaukset keskeytetyn.

L I N N A N P I H A

- Kaakkoisseinä

- Lounaisseinä

Aarne Heimala 1957.

L I N N A N P I H A N   L O U N A I S S E I N Ä

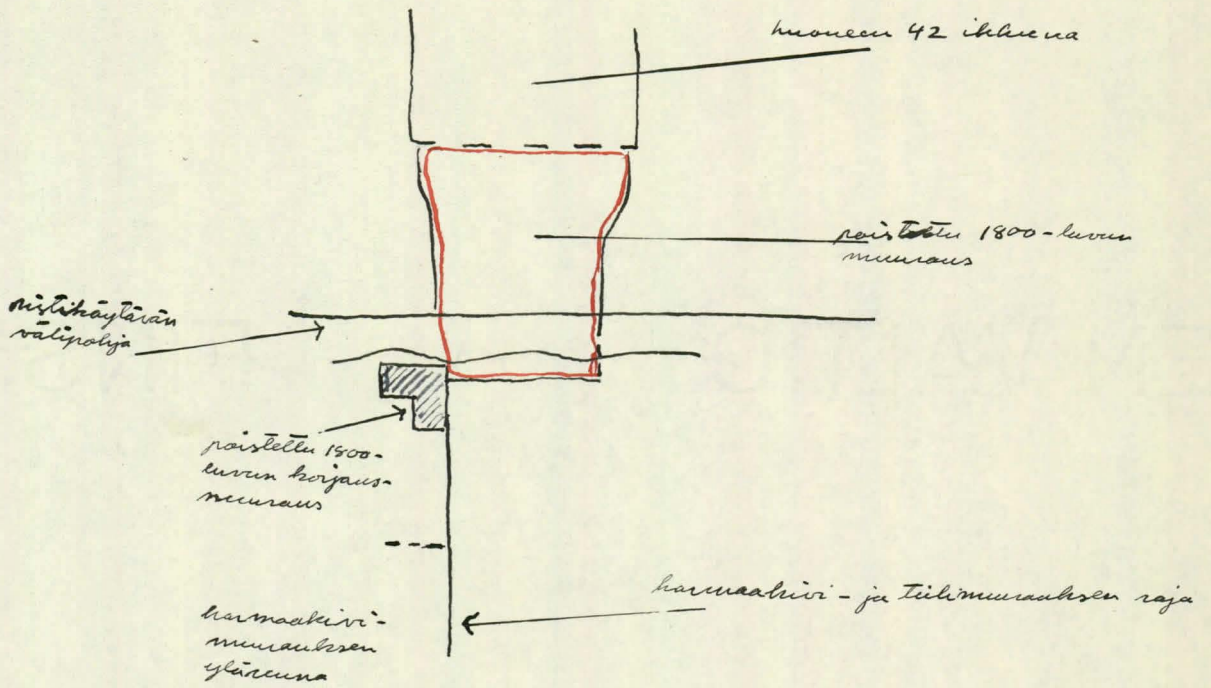
-27. 6.1957. Linnanpihan lounaisseinä, ristikäytävän neljäs kerros. Huoneen 42 neljännen kerroksen ristikäytävälle antavan ikkunan alla olevan muurauksen purkamisen (ks. huone 42.) Yllämainitun purkamisen yhteydessä voitiin havaita, että seinän harmaakiviosan yläpuolella oleva hiililaastimuuraus ainakin osittain on reverteerausta. +10,20 korkeudella seinän luoteisosan tiilimuuraus nim. leviää kaakkoon hiililaastimuurauksen alle. Että näin on asianlaita ainakin 45 cm harmaakiviosan laidasta kaakkoon todettiin poistettaessa 3 kerroksen ristikäytävän kaaton alla olevasta 1800-luvun korjausmuurauksesta osa.

s. piirros 1.

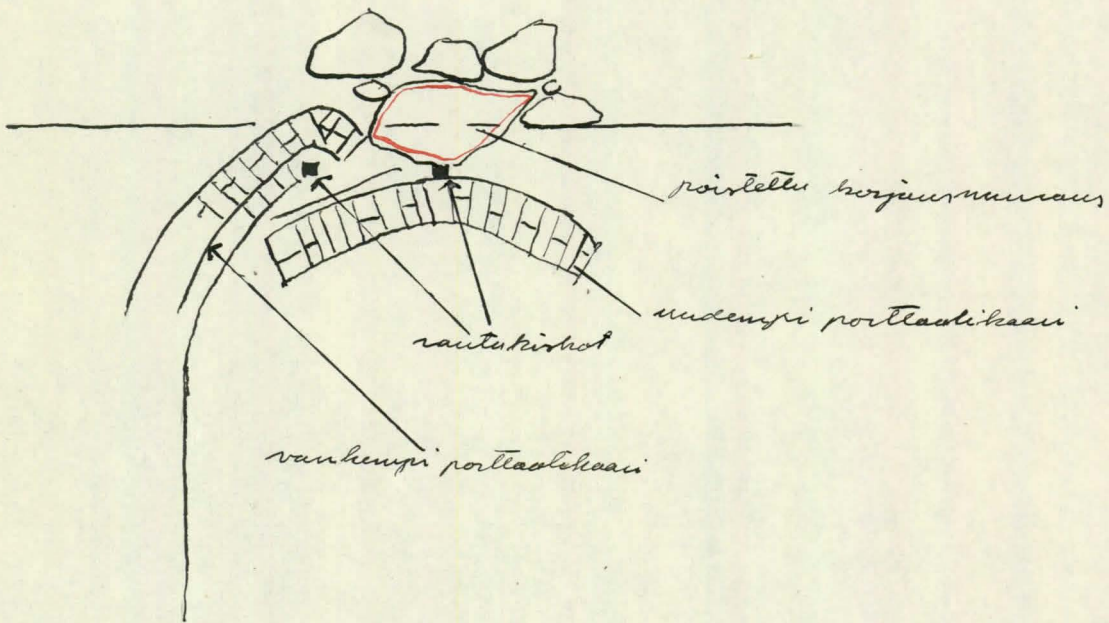
Linnanpihan lounaisseinä, ristikäytävän kolmas kerros. Purettiin ristikäytävän lattiaa huoneeseen 22 johtavan porttaalin yläpuolella n. 250 x 50 cm suurelta osalta. Samalla purettiin uudemman huoneeseen 22 johtavan porttaalin huipun yläpuolella oleva 1800-luvun korjausmuuraus. Tällä muurauksella oli täytetty n. 50 x 80 cm läpimittainen, n. 50 cm syvä kolo, joka on tehty harmaakivimuuriin ristikäytävää rakennettaessa sijaksi käytävää kannattavan rautakiskon toiselle päälle. Avatusta kohdasta kaakkoon tuli näkyviin huoneen 22 vanhemman porttaalin suippo yläpää. Porttaalinprofiilireunan yläpää ei kylläkään ole säilynyt, koska juuri sillä kohden on seinä avattu em. rautakiskoa varten, mutta profiilireunaa ympäröivän tiilenmittaisen kehystyksen huippu ja 30 cm luoteispuoleista laitaa on säilynyt. Huipun luoteispuolella olevat 5 tiiliä ovat kyllä korjausmuurauksesta, mutta näyttää todennäköiseltä, että ne edustavat alkuperäistä muotoa.

s. piirros 2.

LOUNAISSEINÄN PORTTAALI 1:50

2

Linnanpihan lounaisseinä.

lokakuu 1957. Vanhan puisen ristikäytävän alusparrujen kolot. Poistettu vanhan puisen ristikäytävän kolmen kannatusparrukolon 1800- luvulta peräisin olevat umpeenmuuraukset. (piirros 1 :numerot II, III ja IV). Kolojen pohja n. 4,50 tasossa. Kolojen täytteenä niiden pohjalla oli multaa ja hiekkaa, joka poistettiin.

heinäkuu 1957. Huoneeseen 22 johtavan oven pielten muuraukset, jotka olivat peräisin 1800- luvulta, poistettiin lukuunottamatta luoteispieltä, joka jätettiin kantamaan nyk. ristikäytävän kannatuspalkkia. Poistettu puiset pihtipielet ovasta. Kaksi porrasta em. oven edestä poistettiin. Ne olivat 1800-luvun tekoa, päällä massa-(asfaltti) kerros, alla tiilikerrokset ja poralla lohkotut pitkänomaiset kivet. Samalla poistettiin ko. nurkan linnanpihan kaakkoisseinän puoleiset kolme porrasta, joiden rakenne oli sama. Nämä portaot olivat huoneeseen 18 joht. oven alla. Ks. Muistiinpanot 1957. Linnanpihan kaakkoisseinän puoleisen portaiden takaa paljastui pahasti rikkoutunut ristikäytävän kannatusparren kolo, merkitty piirroksessa 1 numerolla I.

Edellisten ja huone 22 lattian (ks. 1957 muistiinpanot) poistamisen jälkeen voidaan vanhan puisen ristikäytävän kannatusparrujen holvista todeta seuraavaa:

piirros 1. Vanhan puisen ristikäytävän kannatusparrujen kolot. Kolot numeroitu siinä I - V alkaen linnanpihan lounaisseinän kaakkoispäästä ja jatkuen luoteispäähän.

I Kolo: paljastunut huone 22 lattian alta sekä uudenman oven alapuolisten 1800- luvun muurausten takaa. Kolon pohja n. +4,47 tasossa. Sen täytteenä roskaa, laastitäytettä ja pohjalle lahoneen puun palasia. Kolon etureunat ovat rikki. Sen pielet ja pohja ovat harmaakivi- ja laastimuurausta. Kolon korkeus on 38 cm ja sen leveys ehyestä kohdasta on 32,5 cm. Kolon syvyys sisäpinhasta lähtien on n. 100 cm.

II Kolo: on myös, kuten I, harmaakiviseinässä. Sen syvyys seinän tasosta on 112 - 114 cm, sen leveys on 35 cm ja korkeus 42cm.

Edestä on aukon korkeus yhden tiilenpituuden matkalla 55,5 cm. Tämä aukon yläpuolinen muuraus on rikkoutunut. Kolon sisäseinämien muuraus on harmaakiveä, tiilenpaloja ja laastia. Mitään varsinaista tiilimuurausta ei ole näkyvissä. Kolon perällä on laasti mustunut (savuttunut? mustunut puun lahotessa?). Muurauksen välissä on luoteislaidassa tuohenkappale. Pohja on rikkoutunut n. 65 cm: n matkalla, perällä on tasaista, ehyttä.

III Kolo: On, kuten I ja II, harmaakiviseinäissä. Sen syvyys on n. 110 cm, leveys 35 cm ja korkeus 38,5 cm. Etuosasta on yläpuoli rikkoutunut n. 30 cm matkalla ja korkeus on tässä osassa 43,5 cm. Kolon pohja on ehyttä edestä n. 30 cm matkan, sitten n. 35 cm rikkoutunutta. Perällä on ehyttä 55 cm. Edestä, aukon päältä on pudonnut n. puolen tiilen muotoinen laastikappale. Kolon muuraus sisältä on harmaakiveä, tiilenkappaleita ja laastia. Varsinaista tiilimuurausta ei ole näkyvissä. Muuraus on perältä tummunut. Muurauksen välissä kolon perällä on tuohenkappale.

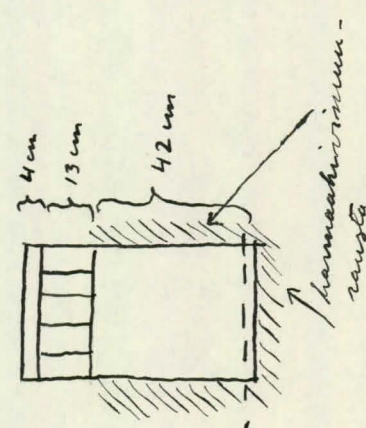
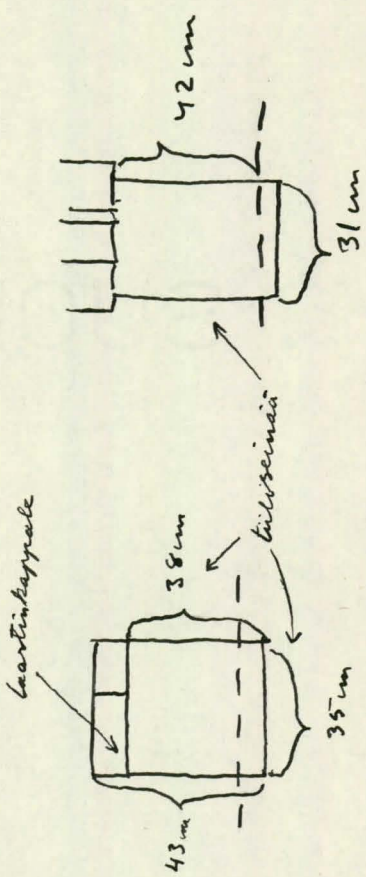
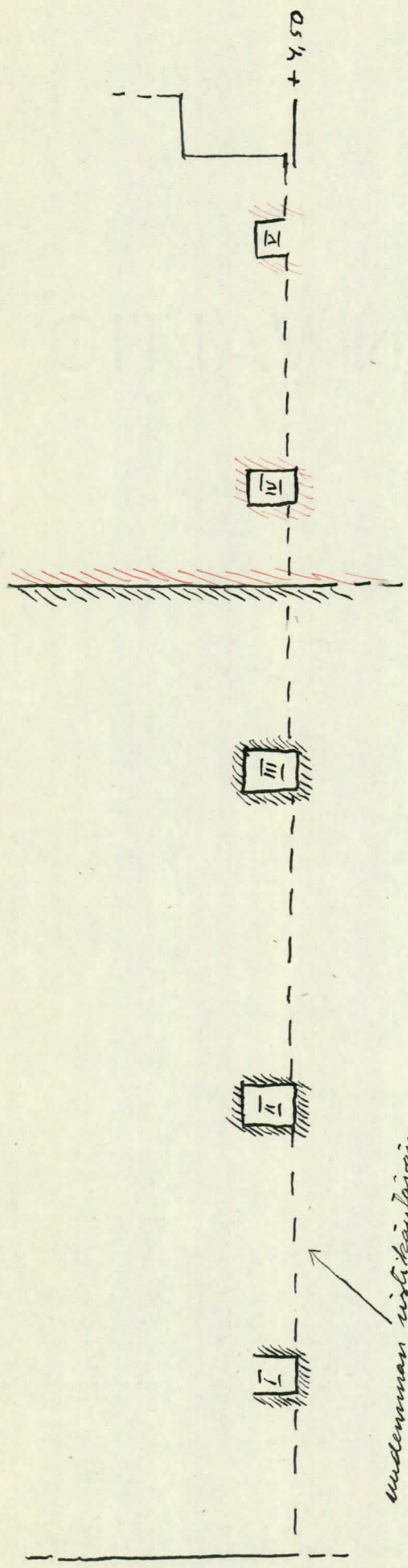
IV Kolo: On tiiliseinäissä, sen syvyys on 113 - 115 cm, leveys n. 30 cm ja korkeus n. 32 cm. Muuraus näyttää samalle kuin itse tiiliseinä.

V Kolo: Umpeenmuurausta ei ole vielä avattu.

Linnanpihan kaakkoisseinä.

inäkuu 1957. Poistettu huone 18 johtavan oven edestä, (linnanpihan kaakkoisseinän lounaispäässä) kolme porrasta 1800- luvulta. Niiden päällystyksenä oli massaa (asfalttia) alla tiilimuurausta ja poralla lohkottuja kiviä. Vrt. sama kulmaus, linnanpihan lounaisseinä. Muistiinpanot 1957.

1. LINNANPIHAN LOUNAISSEINA. PUISEN RISTIKÄYTÄVÄN ALUSPARRUJEN KOLOI. 1:50

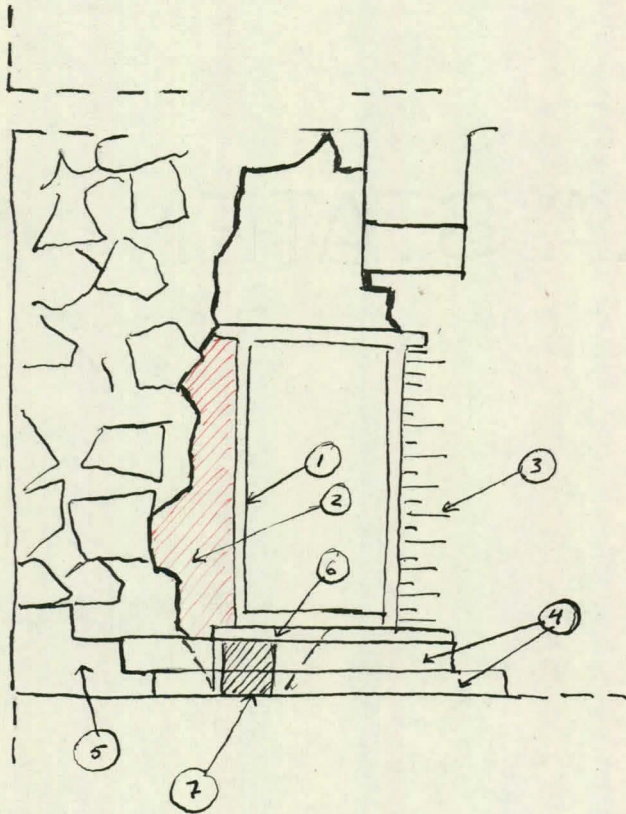

uudemman ristikäytävän lattiataso

Pammaskivimuur-rausta

kartinbrynnale

tällönsinää

1. poistettut puiset ovenpielet
2. poistettu 1800-luvun muuraus
3. 1800-luvun muuraus; jätetty kahtamaan
4. poistettut porrasaskeleet
5. — " — linnanpukeu haakkoisella
6. poistettu lattia
7. paljastunut kannatusparin kolo

I T Ä I N E N   R U N D E L I

Antero Sinisalo 1957

inäkuu 1957. Pintakerrokset. 2.7. aloitettiin rundelin kaivaus. Aluksi poistettiin päällimmäinen multakerros rundelia lännestä leikkaavan tien penkerettä alhaalta tukevan kivireunuksen itäpuolelta. Samalla poistettiin penkereeltä valunut irtomaa. Syvyydellä -10,30 tuli vastaan mullansekainen täyte, jossa oli runsaasti kivilohkareita ja tiilenpaloja.

Täytekerros. Kaivausta jatkettiin tasolle 11,40, joka on sama kuin edellisenä syksynä kaivetun vedenpoisto-ajan syvyys ja vastannee samoin suunnilleen tykkikomeroitten pohjatasoa.

Tämä taso saavutettiin ensiksi tykkikomeron A1 (pohjoisluoteeseen suuntautuva komero) vierellä. Täyte vaihtui tällä korkeudella selvästi toisenlaiseksi muurin vierellä - laastista ja tiilenkappaleista muodostuneeksi muratäytteeksi.

Tätä tasoa pohjana pitäen jatkettiin kaivausta myötöpäivään muurin sivua pitkin n. 250 cm leveydeltä. N. 340 cm päässä tykkiaukon A1 pielestä tavoitettiin uuden, täytetyn tykkiaukon pieli, jota oli säilynyt n. 4-5 tiilen verran. Muurissa ollut aukko todettiin n. 285 cm leveäksi. Toista pieltä ei ollut säilynyt lainkaan muuripinnan tasossa (komero A2).

Täytteen poisto jatkui pitkin muurin sivustaa ja samalla laajentuen myös keskeemmälle, joten kaivausalue käsitti koko em. kivi-penkereen ja muurin välisen tilan.

Muurista löydettiin vielä kahden tykkikomeron pielet. Komeroitten välisen muurinosan pituus oli melkein täsmälleen sama (340cm). Näitä komeroita merkitään A3 ja A4. Ensimmäisessä (A3) ei muurintasossa ollut säilynyt ehjää muurausta. Komeron leveys 280 cm. Komeros A4, jonka leveys 283 cm, oli toista pieltä muuritasossa säilynyt kuusi tiilikerrosta ja toista 3-5 kerrosta.

Keskeemmälle suuntautuneessa kaivauksessa jäi kaivauksen pohjataso jonkin verran ylemmäksi, koska jo vuonna 1956 osittain löytynyttä (vesiojaa kaivettaessa) puutasoa tai irtopuita pyrittiin säilyttämään tulevaa tutkimusta varten, minkä suorittaminen tässä vaiheessa oli teknillisesti mahdotonta.

okuu 1957. Kaivausta jatkettiin koko rundelin leveyden länteen tien suuntaan. Poistettiin kivipenger ja sen tukena ollut täytevieru. Tässäkin osassa tavoitettiin vanha muurin kulku, säilynyt alaosana ja puretun ylemmän muurin ydin. Säilyneestä muurinosasta löytyi vielä kaksi tykkikomeroa, A5, joka oli erittäin hyvin

säilynyt, muuritasossa pielet melkein kokonaan kannan tasoon, ja Y6, josta säilynyt osittain seiniä muurin ydinosassa. Komeroiden A4 ja A5 välinen seinäpinta oli pituudeltaan 340 cm. Ylemmän kerroksen komeroiden Y4 ja Y5 väli oli sensijaan tavallista kapeampi (300 cm, yhtä kapea kuin komeroiden Y2 ja Y3 väli). Muurin itäosasta paljastui vielä porrasholvin oviaukko ja puolipyöreä komerosyvennys. Oviaukon ja tykkikomeron A5 välinen muurin osa 140 cm. Puolipyöreän syvennyksen ja oviaukon 175 cm.

Täytteen laatu. Täyte oli suurelta osalta peräisin itse rundelista, lähinnä sen puretusta itäosasta. Tiilet olivat melkein kauttaaltaan rundelin muurauksista purettuja. Jöukossa muutama keskiaikainenkin tiili, mm. yksi ruodetiilin pää. Lisäksi oli mukana myös 1700-luvun loppupuolen ja 1800-luvun tiiliä. Täytteessä oli myös lahonneita puunkappaleita luonnonkiviä (osa peräisin rundelin muurista), muraa ja multaa.

Täytteen ajoitus. Nyk. tie oli suunniteltu 1869. Valmis ainakin 1880. Alueen järjestely nyk.asussa 1885. (1800-luvun loppupuolen piirustukset). Tällöin purettiin tien kohdalle sattuva osa rundelia (osittain poissa ja varhemmin kehämuurin päälle rakennetun talon vuoksi ja rundeli mahdollisesti myös jossain määrin täytetty vrt. Ammond). Tie tuettiin em. maavierulla, joka puolestaan tuettiin harmaakivipenkereellä. Tämä kulki tykkikomeron A1 kohdalta komeroiden A4 ja A5 välille. Rundelin läntinen ja kaakkoinen osa täytettiin 180 cm korkeudelle ylempien tykkikomeroitten alatasosta. Tämä pinta kivettiin mukulakivillä. Samalla suoritettiin rundelin luhistuneen muurin korjaus ja ylemmät tykkikomerot muurattiin uudelleen (vrt. jäljempänä). Alemmat tykkikomerot täytettiin ja niiden läpi johdettiin harmaakivistä muuratut vedenpoistokanavat, jotka viettivät ulospäin. Näiden alareuna oli noin -10,20 ja yläreunat 9, 70 - 9,75 cm. Näitä kanavia kaksi, komeroiden A2 ja A3 kohdalla.

Rundelin sisämuuri. Kaivettaessa paljastunut osa muuria osoittautui alkuperäiseksi. Ylemmät osathan ovat kauttaaltaan reverteerausta - vain ydin vanhaa. Tämä vanha muuraus tasapintaisista kivistä muurattua, suurisaumaista verhomuuria, jossa saumoissa

kiivikiillojen lisäksi myös tiilenpaloja. Muuri ulottuu seuraaviin korkeuksiin (pohjataso siis 11,30): väli A1 - A2 - 10,50, väli A2 - A3 - 9,25, väli A3 - A4 9,40, väli A4 - A5 - 8,60, väli A5 - oviaukko - 8,90, väli oviaukko - uuni - 8,30, väli uuni - A1 - 9,10.

Käytetty laasti hiililaastia, valkoista.

Muurin ydin. Muurin ydinmuuraus, jota tuli esille useista kohdista ylempään verhomuurauksen alta ja etenkin tien alle joutuneesta rundelin osasta, oli lujaa hiililaastilla muurattua harmaakivistä, osittain tiilleillä vahvistettua, massamuuria. Tiilivahvistuksia etenkin aukkojen yläpuolella (mm. porrastusmuurukset oviaukon ja tulisijan yläpuolella).

Tykkikomero.^{A2} Poistettiin osa komeron täytteestä. Samalla jouduttiin purkamaan sen yläpuolella olevaa reverteerausmuurausta aivan ylös saakka. Komeron seiniä oli muuritasoon asti säilynyt vain toisessa pielessä, 4-5 tiilikerrosta (luoteispieli). Etuosan holvi oli sortunut ja irtosi lohkareina täytettä poistettaessa. Em. 200 cm syvyydestä saakka holvi paremmin säilynyt ja tämän alta ei tässä vaiheessa poistettu täytettä, koska tämä edellyttäisi tukemistoimenpiteitä, jotka voisi suorittaa vasta yläosan seinän ja holvin täyd. korjauksen yhteydessä. Holvin sortumisen oli aiheuttanut rundelia kokonaisuudessaan vioittaneet halkeamat, jotka ovat syntyneet maapohjan painumisesta. Suurin halkeama (vrt. A4) kulkee vinottain juuri tämän tykkikomeron läpi suunnassa etelälounas- pohjoiskoillinen. Pohjaa puhdistettiin etuosasta, joka suunnilleen yleisellä pohjatasolla, mutta mitään tarkempaa pohjan tutkimista ei suoritettu.

Tykkikomero A3. Komeron täyte poistettiin kokonaisuudessaan. Komeron seinät olivat säilyneet ehjinä melkein muurintasaan, vain pieliosat rikkoontuneet. Varsinaisen ampuma-aukonkin seinät ja holvi hyvin säilyneet aukon supistumaan saakka. Ulompi laajeneva osa kokonaan korjattu. Supistuman (nielun) yläkaariutta muurausta, pielet vanhaa. Pohjoisessa pielessä muuraukseen työntynyt puu, joka mahd. vanhan luukkurakenteen jäännös. Koko ampuma-aukon pohjataso purettu. Se on ollut n. korkeudella

- 10,90 (em. puu oli juuri samalla korkeudella). Tykkikomeron lattia kaivettiin osittain tasoon - 11,30, osittain - 11,60. Kumpikin vastanevat eriaikaista pohjatasoa, korkeammalla oleva syntynyt todenn. peittämällä syvemmällä oleva puukerroksella (lahonneen puun jäännöksistä päätellen). Tykkikomeron holvi säilynyt vain osittain. Eteläinen lohko oli luhistunut muuritasosta n. 250 cm syvyyteen. Eräs rundelin suurista halkeamista kulki tykkikomeron poikki juuri tällä samalla syvyydellä. Eteläseinän muurauksessa oli 10-20 cm rako ja koko seinä näytti lyhythistyneen eteenpäin.

Pohjoisessa seinässä ei ole varsinaista rakoa, mutta seinä on täälläkin lyhythistynyt. Halkeama on todettavissa myös lattiassa, jonka tiilen, kiven ja muran muodostamassa perustäytteessä sen kulkua voi seurata (tällainen täyte näyttää olevan kaikkien tykkikomeroitten pohjatason alla).

Tykkikomero A4. Tykkikomeron täyte poistettiin, mutta sitä ennen oli pakko pudottaa suurin osa muurin eteläistä ja lounaista reverteerausmuurausta. Tällä kohden muurissa oli pahimmat halkeamat. Suurin, joka jatkui komerossa A2, kulki pitkittäissuuntaan halki komeron ja jatkui ylöspäin todenn. koko muurin korkeuden. Sen vieressä kulki osittain samansuuntaisena toinen halkeama. Varsinaisessa ampuma-aukon komerossa oli kolmas, poikkisuuntainen halkeama. Kahden ensimmäisen halkeaman väliin jäänyt osa holvia oli pakko pudottaa kiilamaisena suikaleena. Holvin koko etuosa parin metrin syvyyteen oli sortunut jo ennen tyhjennystä.

Seinät sen sijaan olivat suht. hyvin säilyneet, muuripinnan tasossa pieliin n. 50 cm. Peräseinän yläosa oli täytettynä ollessaan pahoin halkeillut yläosistaan, joten sitä oli pakko purkaa täytettä poistettaessa. Samoin varsinaisen ampuma-aukkokomeron holvi sekä itse ampuma-aukon kaari. (vrt.valokuva). Myös ampuma-aukkokomeron pohjataso oli rikkoutunut. Lattia kaivettiin suunnilleen samalle tasolle kuin muissakin komeroissa.

Tykkikomero A5. Parhaiten säilyneenä löytyi tykkikomero A5, joka oli tien maavierun peittämä. Komero oli ollut täytetty vain suupuolelta.

Muuritasossakin oli seiniä säilynyt melkein kantaan saakka ja holvissakin vain aivan ulommat tiilirivit olivat rikkoutuneita. Pohjaksi jätettiin komerossa esillä ollut pohjataso (-10,90) Varsinaisessa ampumakomerossa olivat holvi ja seinät säilyneet, mutta pohjaosa oli purettu aina lattiatasoon saakka (mahd. käytetty joskus kulkutienä).

Tykkikomero Y2. Yläkomerot joutuivat sikäli tutkimuksen kohteeksi, kun reverteerausta purettaessa paljastui eräitä niiden vanhempaa asua todistavia seikkoja. Reverteerausta pudotettaessa paljastui tykkikomeron Y2 kaakkoispuolelta alkuperäisen tykkikomeron holvimuurauksen jäännöksiä, osa seinää (10 tiilikerrosta) ja holvia (8 tiilikerrosta) leikkauksen omaisena.

Tykkikomero Y5. Vastaavanlaista muurausta voi todeta myös komeron Y5 länsipuolella. Nyk. ylemmät tykkikomerot näyttävät korjatun siten, että vanhemmat tavallaan tyystin reverteerattiin.

Tykkikomero Y6. Tien alta löytyi ylempään kerrokseen kuuluneen tykkikomeron säilyneet seinät. Holvi, joka olisi kohonnut tien pinnan yläpuolelle oli tyystin poissa. Seinät alkoivat oletettavasta muuripinnan tasosta 150-200 cm syvyydellä (koko yläosa-han oli tällä kohden purettu) ja niitä otettiin tässä vaiheessa esiin vain 90 cm verran. Seinää tällä kohden säilynyt vaihdellen 60-120 cm korkeudelta.

Porrasholvi. Aikoinaan rundelin ja linnan ulkopihan liikennettä välittävän porrasholvin täyte poistettiin ja voitiin todeta holvin, seinien ja osittain portaidenkin säilyneen erittäin hyvin.

Rundeliin antavan oviaukon pykälöityä pieltä oli muurin pinta-tasossa säilynyt alhaalta laskien 70-100 cm. Yläosassa ja kaaressa olivat tiilet kuluneet ja rikkoutuneet, mutta limityksen voi silti selvästi todeta. Pykälä 15x15 cm. Pykälä jatkui vielä kaaressakin, muodostaen kaksoiskaaren, jossa kummassakin on ollut kyljittäinen ja lappeettainen sidetiilirivi.

Porraskäytävän holvi oli juoksutiiliholvi, jonka säilynyt pituus oli n. 520-550 cm. Se nousi aluksi jyrkästi porrastettuna

(säilynyt viisi pykälää, alkuaan kuusi). Pykälät tiilen leveyden korkuisia, päistään viistettyjä. Syvyyttä niissä vajaa tiilenmitta. Tämän osan pituus holvia pitkin mitattuna n. 150 cm. Seurasi tasainen n. 230 cm pitkä osa, joka sitten kohosi em. kaltaisen pykälän verran, jatkuen taas n. 170 cm tasaisena pykälään, johon ehjä holvi päättyi. Seinät olivat hyvin säilyneet, ehjänä aina -520-560 korkeuteen, missä niiden yläosat olivat vain matalan maakerroksen peittämät. Maanpinta oli n. -500 korkeudella. Viim. edell. säilyneen askelman kohdalla oli eteläseinässä 20 cm pykälä ja seuraavan askelman kohta laajeni täten tavallaan välitasoksi, jolla oli syvyyttä n. 85 cm, Pohjoisseinä, jota voitiin paljastaa pitemmälle teki tällä syvyydellä pykälän sisäänpäin ja jatkui sitten n. 40 cm hieman jyrkemmin luoteeseen. Askelmia oli kaikkiaan 19, joista varsinaisesti vain yksi pahemmin rikki. Askemat olivat n. 30-35 cm syviä ja 25-30 cm korkeita. Ne olivat muuratut laappeettaisesta juoksutiilirivistä ja sen päälle asetetusta kyljittäisestä si-detiilikerroksesta.

Porraskäytävä kokonaisuudessaan kaartui luoteeseen.

Tulisija. Tulisijamuurausta oli säilynyt puolipyöreä komerotila (halkaisija n. 95 cm ja syvyys 75 cm). Lisäksi oli jäljellä ulottamalla muurattua savukupua. Kaikki mahdollisesti muuripinnasta ulospäin työntyneet osat ovat poissa. Savukupu muuttuu korkeammalla savutorveksi ulottuen melkein tien tasoon. Tulisijan ja komeron A, välillä, ylemmän tykkikomero-rivin alatasojen korkeudella todettiin ydinmuurissa n. 30x30 cm parrunkolo, joka oli muurattu tiilistä. Mahdollisesti liittyy rundelin välitasorakenteeseen.

Rundelin yleinen rakenne. Käytetty kauttaaltaan valkeaa hiili-laastia. Tiilien koko 31,5 - 32,5 x 14 - 15,5 x 8 x 9. Limitys vendiläistä. Tavallisten tiilten lisäksi käytetty kahta muuta tiililyyppiä. Kulmissa tiiltä, jonka toinen pää viisto ja porrasholvin pykälissä tiiltä, jossa yksi kulma viistottu. Harmaakivimuuraus (alkup.) tasaisista kivistä. Suurin saumoin muurattua verkkomuuria. Saumoissa kivikiillojen lisäksi tiilen-paloja.

Tykkikomeron normaalimuoto: leveys 260-280 cm, syvyys 360-375cm

komeroiden korkeus (tämänhetkiseen pohjatasoon, holvin lakeen 230-260, kantaan (jossa pieni pykälä) 110-140, ampumakomeron leveys 155-170, syvyys ampuma-aukon sisäreunaan 90-100cm, ampumakomeron pohjatso komeroiden pohjasta n. 80-90 cm, ampumakomeron leveys perältä 85-90 cm, korkeus kantaan 70-75 ja holviin 105-115 etupuolelta ja perältä 70-85 cm, ampuma-aukon leveys 45-50 cm ja korkeus 60 cm.

Tykkikomeroitten holvit muurattu sidetiilleistä. Ampumakomeroitten juoksutiilleistä.

Suoritettut korjaukset. Rundelin tyhjentämisen lisäksi suoritettiin seuraavat korjaukset.

Pudotettujen reverteerausten takainen ydinmuuri sidottiin betoniruiskutuksella, samoin halkeamat.

Läntinen muuri korotettiin uudelleen tien tasoon.

Tykkikomeron A5 kaari ja holvin alkuosa muurattiin.

Porrasholvin alaosan oviaukon kaari ja pielet muurattiin uudelleen. Alhaalta nousevan holvin porrastuksen ja tasaisen osan liitoskohdassa ollut heikko holvin osa korjattiin. Holvin yläpäässä korjattiin pykälä ja muurattiin lisää yksi tiilirivi. Yläpään seinät korotettiin tien tason yläpuolelle ja rakennettiin suojakatos. Holvin päällystä suojattiin betonilaatalla. Tykkikomero Y6 täytettiin ja seiniä korotettiin uuden muurin yläreunan tasoon ja jatkettiin rundelin muurin pintatasoon. Aukko muurattiin tiilleillä umpeen ja tämäkin seinämä korotettiin uuden muurin yläreunan tasoon.

Muurin reunalle rakennettiin puuaita.

Löydöt. Tärkeimmät löydöt olivat:

Rautainen tykinkuula. Halkaisija 7,5 cm. Komero A4.

Keihäänkärki. Pituus 15 cm, terän pituus 7,5, leveys 3,3. Varsi ontto. Portaiden täyte.

Pronssinen kynttiläjalan osa. Täyte.

L I N N A N P I H A .

Länsikulma.

Antero Sinisalo 1957.

heinäkuu 1957. Suojakatos. Purettiin huoneisiin 1-2 johtavan porrasholvin yläpään rakennettu, kellarien ikäinen, muurattu suojakatosrakennelma. (Vrt. huoneet 1-2).

Ristikäytävän lattia. Purettiin ristikäytävän lounaissiiven luoteiskaaren betonilattia, jonka pinta oli n. -50-45 korkeudella. Betonikuoren alla oli hienoa hiekkatäytettä, joka poistettiin. Tämän alta tuli esille kivitystä, joka nousi melko jyrkästi huoneen 10 suuntaan jatkuen seinien alle. Aivan huoneeseen 10 johtavan ovikäytävän edessä oli kivitys heti betonikuoren alla.

Pihan ja betonilattian korkeuseron vuoksi muodostunut matala seinämä oli tiiltä, joka sekin purettiin.

Huoneeseen 9 antavan oviaukon edestä, josta em. kivitys puuttui, koska tästä oli viety vesijohto huoneeseen 9, kaivettiin hieman syvemmälle ja tavoitettiin ristikäytävän pilareiden perustamuuraus. Samoin voitiin todeta ns. harmaakivinurkan jatkuminen tälle syvyydelle. Kaivaminen ulotettiin n. syvyydelle -100, joka vastaa huoneen 9 kivilattian tasoa.

H U O N E E T   1-2

Antero Sinisalo 1957

inäkuu 1957. Kellarien ikä. Kellaritilat esiintyvät ensimmäistä kertaa L. I. Lindqvistin projektissa v. 1868 (tosin vain mainintana). Ekholmin piirustuksessa v:lta 1911 on kellarin pohja ja leikkaus.

Kellarien rakenne ja muoto. Holvattu kellari, jonka pituus on 1315 cm ja leveys 385 cm. Sen jakaa kahteen osaan 30 cm paksu muurattu väliseinä, jossa on ovi. Huone 1 on 270 cm pitkä ja huone 2 1015 cm. Huoneeseen 2 johtaa pihalta 135 cm leveä, holvattu porraskäytävä, jonka yläpäättä suojaa muurattu peltikattoinen rakennelma. Huoneesta 2, sen luoteispuolen holvista, johtaa kaksi ilmanvaihtokanavaa huoneeseen 11 kautta ulos (vrt. huoneen 11 muistiinpanot). Näistä koillisempi on avattu vasta vuoden 1911 jälkeen. Porrasholviin johtavan oviaukon vierestä, sen koillispuolelta, johtaa ilmanvaihtokanava sisäpihalle. Samanlainen lähtee myös huoneen 1 itänurkasta.

Muuraukset. Kalkitut seinät lujaa renessanssilimitystä. Tynnyriholvi sidetiililimitystä ja tiilen vahvuinen. Porraskäytävän holvi, joka yhtyy huoneen holviin lyhyen pistoholvin välityksellä, on loiva segmenttiholvi, jonka muuraus on renessanssilimitystä (sidetiilirivi-juoksutiilirivi jne). Laasti kovaa, harmaata, kalkkipilkkuista 1800-luvun laastia.

Tiilimittoja:

31,5 x 15,5 x 6,5	30,5 x 15,5 x 7
31 x 15,5 x 7	30,5 x 15,5 x 6,5
31 x 15 x 7,5	30,5 x 15,5 x 6
31 x 15 x 6,5	30,5 x 15 x 6,5

Lattia. Maalattia, jossa heti ohuen savipinnan alla alkaa koskemattomalta vaikuttava savi- soramaa.

Eräitä korkeuksia +-0- tasosta. Lattia - 365 - 380. Holvin kanta -240. Holvin sisäpinta - 115 - 130 (korkein kohta).

Holvi huoneen 11 puolella. Holvin kupu huoneen 11 puolella alkaa n. 130 cm lounaisseinästä ja 80 cm koillisseinästä. Porrasholvin pistokupu on juuri huoneen 11 lounaisen ikkunakomeron levyinen ja kohoaa samalle korkeudelle kuin pääkupu (- 85 - 110).

Holvin ja huoneen 11 seinän tai pikemminkin kellaria kaivettaessa syntyneen maaseinämän väli täytetty muurauksella. Tämän pinta n. - 130 - 150. Porrasholvin kohdalla se kohoaa portaittain.

Purkamiset. Holvi purettiin em. maaseinämän ja holvin välisen täytemuurauksen tasoon. Päätuseiniä, jotka n. 60 cm paksuiset, purettiin jonkun verran tätä tasoa alemmaksi. Pihalta purettiin em. suojarakennelma. Kaikki purkamisjätteet ajettiin kellariin ja porrasholviin.

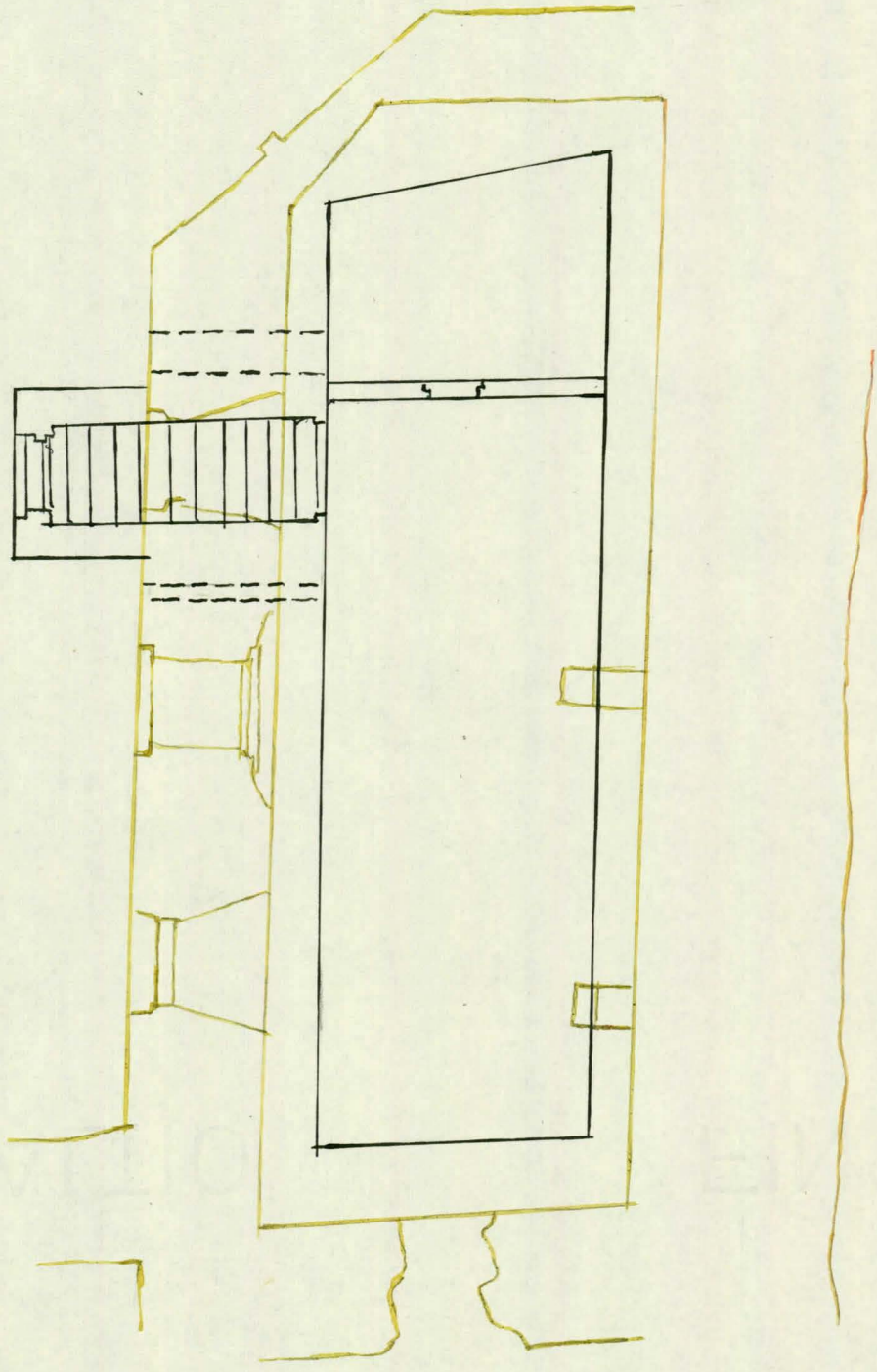
Purkamistyöt jäivät kesken.

1.

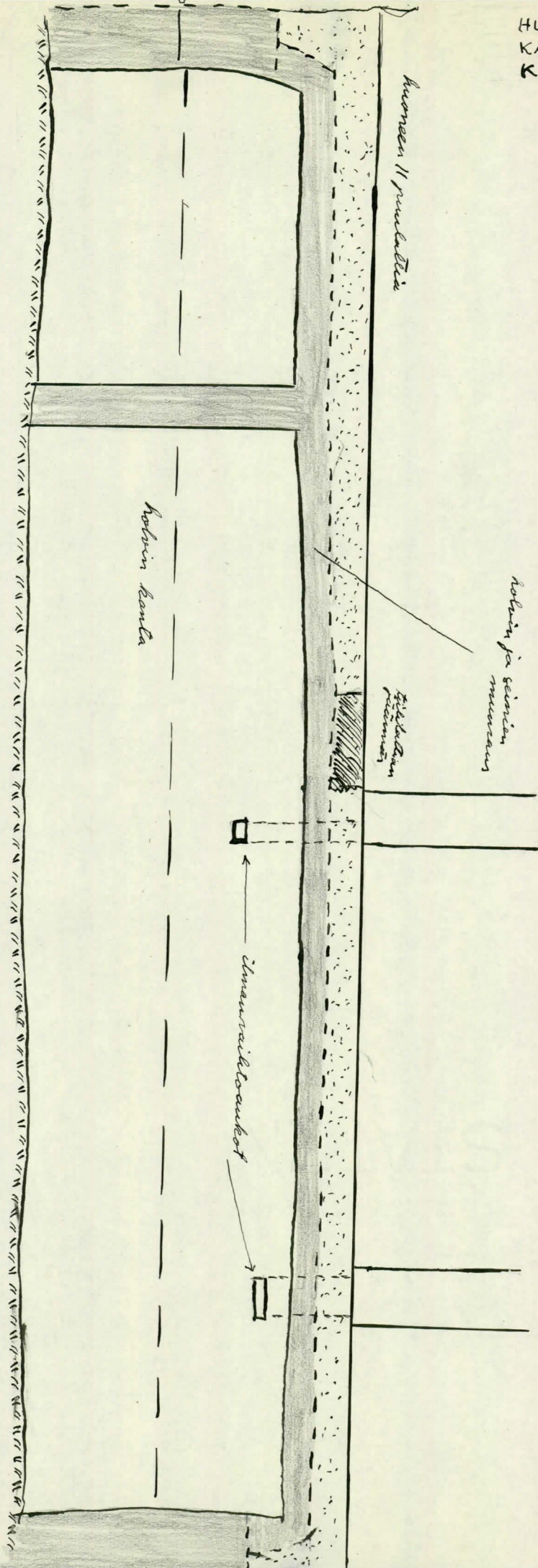
HUONEIDEN I JA 2 POHJA SIJOITET-
TUNA POHJAKERROKSEN POHJAAN.

Huoneeseen 11 ei ole merkitty poistet-
tuja reventterauksia ym.

1:100

HUONEIDEN 1 JA 2 PITUUSLEIKKAUS 1:50
KAAVIO.

huoneen 11 puolella

huoneen kanta

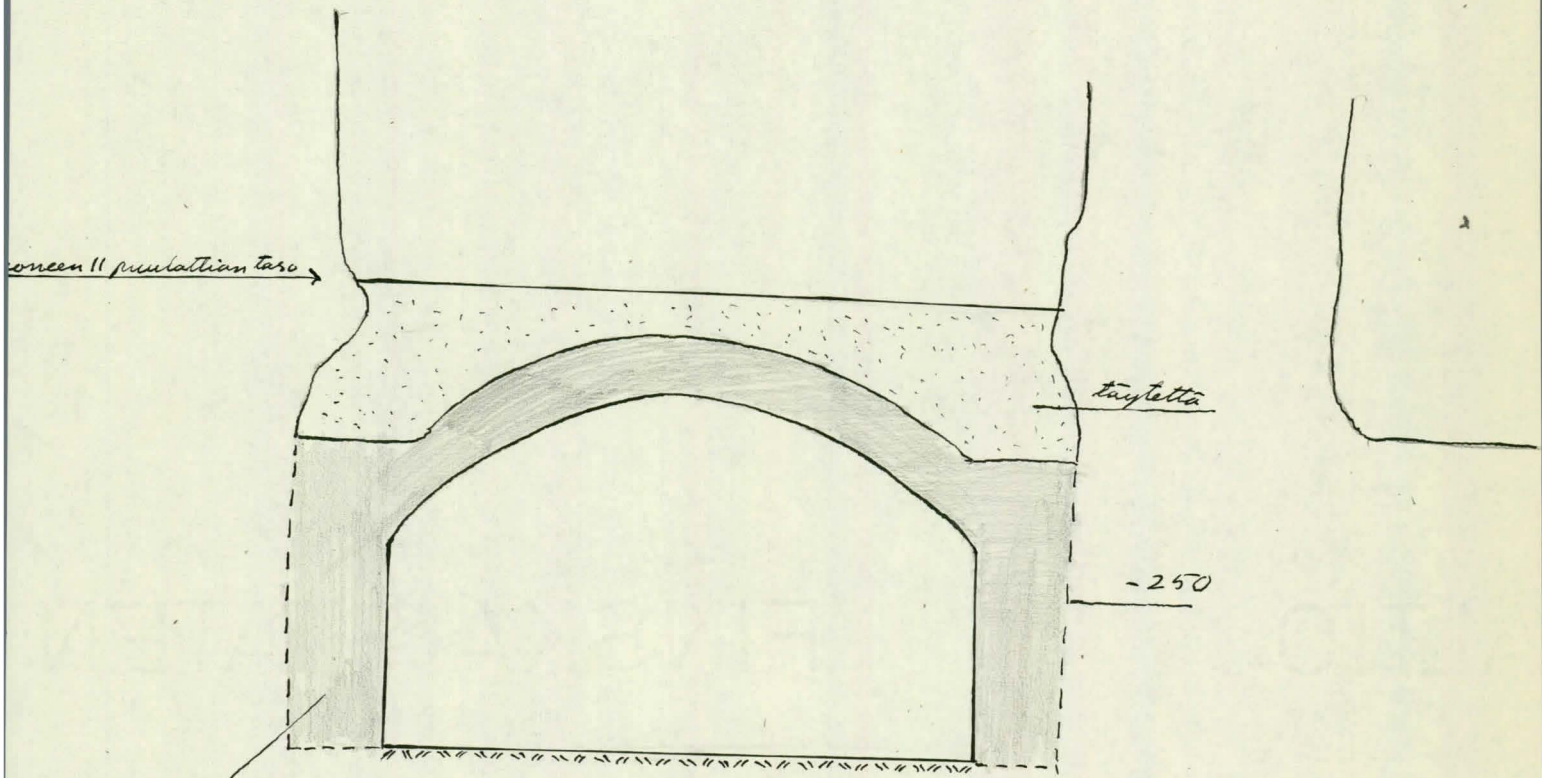
kivi- ja seinän muuraus

kylmän puolella

ilmavaihtaukset

ilmavaihtaukset

kolvin ja seinien muuraus,
jonka takana kellarin kair-
vettäessä muodostunut
maaseinä

H U O N E

3

Antero Sinisalo 1957.

Lokuu-57.

Betonilattia. Poistettiin lattian betonipäällyste. Pinta korkeudella -230-245, kerroksen paksuus n. 10-15 cm. Se muodostui kovasta pintakerroksesta ja pehmeämmästä alaosasta. Lisäksi poistettiin kolme ulkopihalle johtavaa betoniaskelmaa (neljäs harmaakivinen jätettiin paikoilleen) sekä huoneeseen 4 johtava betonilla päällystetty tiiliaskelma.

Seinät. Seinissä suoritettiin eräitä vähäisiä rappausten ja paikkausten poistoja. Mm. ulkopihalle antavan ovikäytävän seinät ja holvi hakattiin puhtaiksi ja lounaisseinästä poistettiin 1700- luvun lopulla tehdyt tiilipaikkaukset, jotka olivat poistettujen harmaakivien sijoilla. Seinät pääosiltaan myöhäisiä, koillisseinä uusittu kokonaan ja kaakkoisseinä melkein tyystin avattaessa ovikäytävä hiililaastivaiheen aikana, sivuilla ja alaosassa säilynyt vanhempaa vaihetta. Luoteisseinässä tilanne sama ja lounaisseinä korjattu suurelta osalta Nordenbergin aikana ja sen jälkeen.

Lattian täytekерrokset. Betonilattian alainen täyte (hiekkaa, soraa ja kiviä) poistettiin syvyydelle (mitattu koillisseinän viereltä) -253-275. Tässä tuli vastaan kovempi täytepinta. Huoneen keskellä kulkee viemäri sisäpihalta ulkopihalle. Sisäpihalle nousevien portaiden kohdalla on tässä hyvin hienoa hiekkaa, joka ulottuu viemäriputkeen saakka ja jatkuu myös portaiden alle. Kaakkoon mentäessä on kovempi täytepinta myös viemäriputken kohdalla, joten tämän pinnan voi olettaa vastaa- van 1800- luvulla viemärin teon jälkeen käytössä ollutta lat- tiaa. Tämä kovaksi pakkautunutta muraa, jossa joukossa tiilen- paloja, koviä ja savea. Osaksi varmasti peräisin viemärikai- vannosta ja siten edustaen myös jäännöksiä vanhemmista latti- oista.

1700- luvun lattia. -260-290 syvyydellä uusi taso, joka oli multamaista maata, lahonneita puunkappaleita, jokunen kivi ja savea. Tämä oli tiivis pinta ja edusti todenn. 1700- luvun loppupuolen lattiatasoa, joka ollut käytössä myös 1800- lu- vulla viemärintekoon asti.

Piiros 1.

Vanha lattia. Heti tämän alla osittain siihen yhtyen kivilat- tiataso (vrt. huone 4), jonka pintakorkeus n 290-310. Lattian

rakenne samanlainen kuin huoneen 4 vastaavassa lattiassa. Hiekkaan tiiviisti kiinnitettyjä lohkottuja tai lohkomattomia luonnonkiviä. Hiekkakerroksen alla alkoi soramaatäyte, jossa tiilenpaloja ainakin vielä n. -430 syvyydessä kivilattian pinnasta. Tässä tehtiin vain pieni koekaivaus.

Tämän kivilattian päällä olivat 1700- luvun lopulla rakennetun koillisseinän peruskivet. Kivilattian voitiin todeta jatkuvan, ainakin jonkin matkaa, välikerrokseen johtavien portaiden alle.

Edellä esitetyt huomiot lattiatasoista koskevat lähinnä vain koillisseinän viereen sijoittuvaa kapeaa kaistaletta. Keskeltä huonetta ovat vanhat lattiat poissa ja lounaisseinän viereltä ainakin osittain tuhoutuneet seinäkorjauksissa.

Tällä seinustallakin voi kuitenkin todeta osittain säilyneenä, vaikkakin myllerrettynä 1700- luvun lattiaa ja kivilattiaa.

Lounaisseinän vierellä kolme hirren kappaletta, jotka alkoivat suunnilleen vanhan kivilattian tasosta ja ulottuivat 1700- luvun lattian tasoon, joka täällä todenn. korkeammalla kuin koillisseinän vieressä. Puut olivat 7 tuuman palhottuja hirsiiä, pahoin lahonneita (säilyneet pituudet n.15-20 ja 40 cm). Ylhäältä hakattu tai sahattu poikki, alapää tasainen. Ensimmäisen etäisyys luoteisseinästä 180 cm, seuraava siitä 40 cm, samoin seuraava väli. Mahd. jätteitä holvin muurausrakenteista.

Kaivo. Kaivo, jonka kivikehään saatiin yhteys huoneen 4 kaivauksissa, osoittautui halkaisijaltaan n. 240-250 cm laajuiseksi. Se sijoittautui suurimmalta osalta huoneen 3 - ja 4 välisen seinän ja niiden välisen ovikäytävän alle. Sen kivikehän paksuus vaihteli 70-90 cm ja säilyneiden kivien pintakorkeus 260 -325. Korkeimmalle ne kohosivat huoneen 4 puolella, jossa vanhaan porraskennelmaan kuulunut seinä oli rakennettu sen päälle, kaivon kehä on siis kohonnut vanhasta kivilattian tasosta n. 40 cm, mutta purettu myöhemmin lattian tasoon. Kivilattia päättyy kaivon kehään, mutta ns. 1700- luvun lattia ulottuu kehäkivien päälle, ja todenn. myös itse kaivonaukonkin päälle, vaikka sitä ei nyt voitukaan todeta myöhempien muutosten vuoksi. Luultavasti viemärin teon yhteydessä on kaivon kohtaa tutkittu ja sotkettu vanha lattia. Soramaatäyte kivilattian alla ulottuu kaivon kehäkiviin, jotka heti kivilattian

Piirros 1.

Piirros 2.

alapuolella päättyvät ulospäin niin epäsäännöllisesti ja sora-täyte liittyy niin tiiviisti kiviin, että soratäyte ja kaivon (ainakin ylimmät) kehäkivet ovat samanaikaista rakennetta melkoisella varmuudella. Vasta kivilattian pinnasta ylöspäin on kaivon kehä kohonnut siten, että kumpikin puoli on ollut ulkopinnaksi tarkoitettu. Näyttää todenn., että linnan itäkulman perustan täyttö tai tasoitus ja kaivo (ainakin tässä muodossaan) ovat yhdenikäiset. Mahdollinen varhempi vaihe voi kuitenkin olla olemassa, mutta se selvi^vnee vasta tarkemmissa maaperätutkimuksissa ja kaivon kivityksen mahdollisten vaiheiden selvittelyssä.

Kaivon täytteen poisto. Kaivon kehän yläreunan korkeutena käytetään tässä selostuksessa tasoa -300, siitä poikkeaa huomattavammin vain lyhyt (-260) kohoava osa pohjoisessa.

Syvyyteen -345 ulottui täyte, joka kokoomukseltaan vastasi lattian viemärin teon jälkeistä täytettä. Tällöin on todenn. kaivon mahd. painunutta kohtaa uudelleen täytetty tai tutkittu. Tällä syvyydellä (-345) alkaa tiilimuratäyte, joka koostuu suurimmaksi osaksi tiileistä, tiilenpaloista ja laastista. Se on suhteellisen kuivaa ja laastin värikin on säilynyt vaaleana. Syvyydessä -470 väheni tiilien määrä melkoisesti ja joukossa alkoi olla myös runsaammin luonnonkiviä. Molemmissa em. kerroksissa oli myös joukossa muutamia palaneita puunkappaleita, enimmäkseen aivan reunojen vierellä.

Syvyydellä -520 täytteen väri muuttui tummemmaksi ja syvyydellä -550 se tuli huomattavasti kosteammaksi. Yleiskokoomus pysyi kuitenkin samana, vaikka hienoin täyte olikin multamaisempaa juuri kosteuden ansiosta. Tummuus oli ainakin osittain palaneista puista irronneen noen ja hiilen ansiota. Täyte jatkui tällaisena aina syvyyteen -1300-1330.

Syvyydellä -1355-1360 tuli vastaan palannutta puuta, joka muodosti melkein pä pintamaisen, koko kaivon alan ulottuvan tason. Kerroksen paksuus n. 30 cm. Nämä puut olivat peräisin palaneesta kaivon kansi- ja vedennostorakenteesta (vrt. jäljempänä). Yksi 80 cm pitkä (13x 10 cm) puu oli jo täytteessä ylempänä, pystyasennossa (alkoi korkeudelta -1108). Syvyydellä -1400 tavoitettiin veden pinta.

Todenn. kivitetty pohja syvyydellä n. -1450. Vesirajan tasolta pohjaan mustaa mutaa, joka saanut värinsä palaneista puista ja

kokoomukseltaan lienee samaa kuin kaivon täyte.

Mutaa poistettiin vain osittain, koska työskentelyolosuhteet olivat hyvin vaikeat. Veden poisto tapahtui siksi hitaasti, että veden tähän vuodenaikaan noustessa melko voimakkaasti ei hyviin tuloksiin päästy. Työ oli jätettävä sopivampaan ajankohtaan. Vettä oli kaivossa aluksi vain 50 cm, mutta hieman myöhemmin sitä oli jo 80 cm.

Täytteestä löytyneet puut:

- 1) Kelaustukki, halkaisija 23,5 - 25 cm, pituus 163 cm, mäntyä. Toisessa, hieman viistetyssä päässä rautatappi, pituus 25,5 cm. Kiilamainen osa 21,5, pyöreä, ohuempi osa 4 cm. Kiilamaisen osan alussa paksuus 3,5 cm, pyöreä osa halkaisijaltaan n. 2 cm. Tukin toisessa päässä n- 9 cm syvä kiinnityslovi.
- 2) 66,5 cm pitkä päistään pyöreä (halkaisija n. 16 cm), keskeltä kolottu tukki. Toisesta päästä on pyöreästä osasta puolet lohjennut pois. Pyöreä osa säilyneessä päässä 17 cm, toisessa 24 cm. Lovettu osa (puun puoleenväliin) 25 cm pitkä. Pyöreissä osissa on ollut reiät.
- 3) Lauta kaivon vedennostoluukusta. Pituus 80 cm, paksuus 2,5 cm. Suurin leveys n. 16 cm. Toinen reuna pyöristetty. Keskellä reikä (halk. 2,5 cm).
- 4) Lisäksi löytyivät seuraavat kookkaammat kansirakenteeseen kuuluneet pahoin palaneet ja osittain lahonneet puut, joissa ei mitään erikokoisia tunnusmerkkejä?

pituus	leveys	paksuus
75 cm	8,5 cm	2,5 cm
105	11	7,5
82	16	10
82	13	10
80	13	10
70	16	12,5

- 5) Tämän lisäksi löytyi useita pienempiä puunkappaleita, jotka todenn. myös osia kansirakenteen puista. Mahd. on kansirakenteeseen kuulunut myös ohut 150 cm pitkä katajan runko. (2-5 cm).

Kansirakenteeseen kuului lisäksi rautaosia, mm. vesiastian nostokoukut .(Vrt. tutkimuspiirustus).

Löydetyt tiilet. Kaikkiaan löytyi n. 500 seinätiiltä. Tavallisen keskiaik. yleistyyppin lisäksi seuraavanlaisia tiilejä.

	30 x 12,5 x 10	33,5 x 16 x 8,5
	29,5 x 13 x 13	32,5 x 16 x 9
hieman	29,5 x 12,5 x 10	32,5 x 15,5 x 10
alle 100 kpl.	29,5 x 12,5 x 10	32 x 15,5 x 7,5
	29,5 x 12,5 x 10	31,5 x 14,5 x 8,5
	29,5 x 12,5 x 9,5	
	29 x 13 x 10	
	29 x 12,5 x 10	
	29 x 12,5 x 10	
	29 x 12,5 x 9,5	

Lisäksi löytyi 21 lattiatiiltä, 11 ruodetiilen pyrstöä, 10 ruodetiilen kärkeä, 5 aivan ehjää ruodetiiltä ja 14 erilaista muototiiltä. Näiden mitat muototiililuettelossa.

Löytyneet laastinkappaleet näyttävät edustavan keskiaikaisia hiekkalaastityyppejä.

Kaivon rakenne. Kaivo kapeni syvemmälle mentäessä jonkun verran. Syvyydessä -600 oli halkaisija 240 cm, - 900/220 cm -1100/200cm. - 1250/190 cm, - 1400/175 cm. Nämä mitat samoin kuin muutkin edellä esiintyvät perustuvat vain summittaisiin mittauksiin. Kaivon rakenne on suurimmalta osalta lohkotuista kivistä tehtyä latomista, joka jatkuu ylhäältä alas saakka suurinpiirtein samanlaisena. Saumoissa ei todenn. ole käytetty laastia.

Vedenpinnan korkeus on riippuvainen järven vedenpinnasta. Jos tieto siitä, että järven pintaa on laskettu n 3m, on tosi, ^{on} oletettava, että myös kaivon vedenpinta on tällöin ollut vastavasti korkeammalla.

Vaiheet. Kaivo todenn. aluksi ollut sisäpihalla (vanhimman vaiheen aikana). Sittemmin se on ollut pohjakerroksen tilassa, josta on ovi antanut sisäpihalle. Todenn. 1600- luvulla tapah-

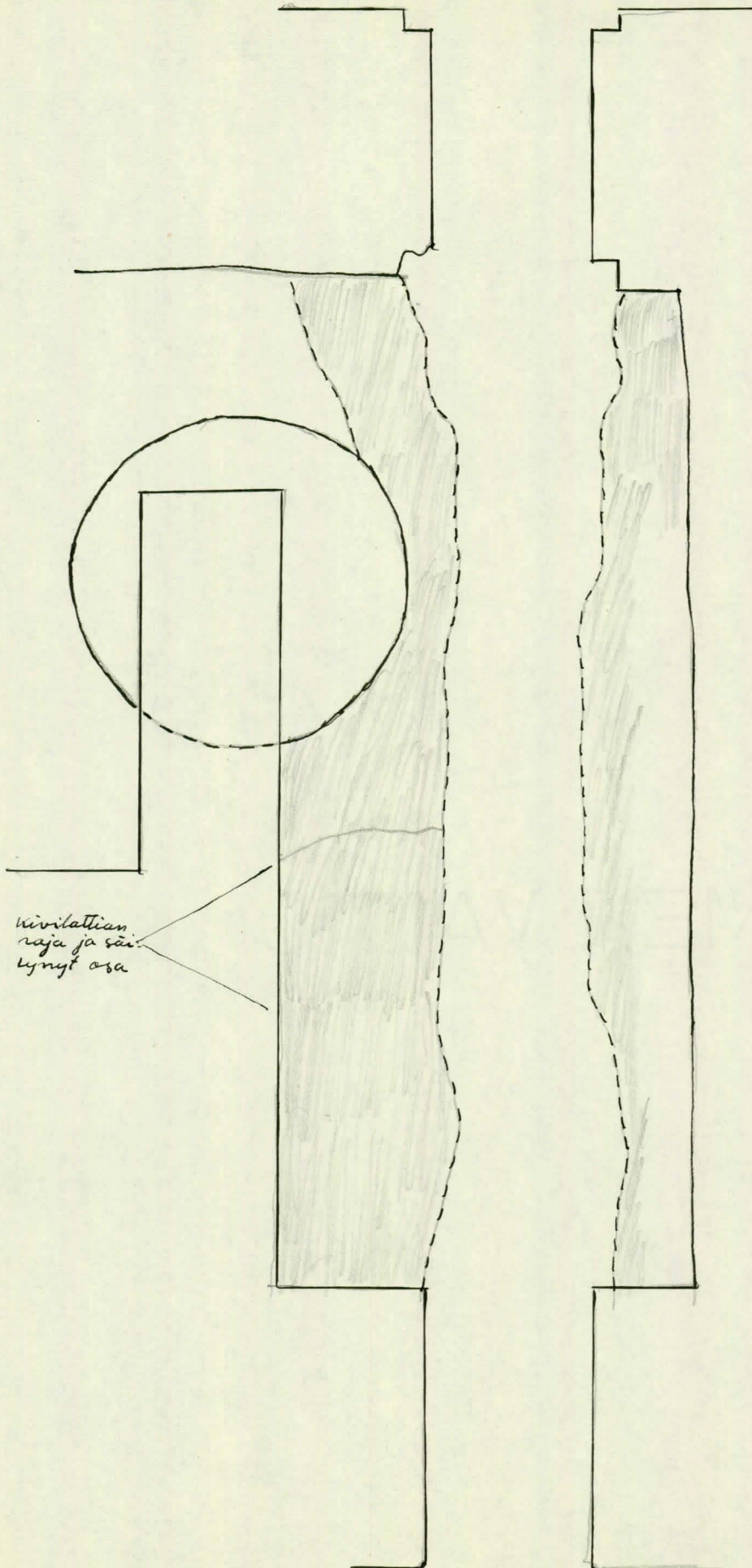

tuneen tulipalon seurauksena purettiin huoneen holvi ja samalla tehtiin useita muutakin purkamisia kaakkoissiivessä. Näillä purkamisjätteillä täytettiin sitten kaivo. Nyt avattiin myös ovi ulkopihalle ja huonetta alettiin käyttää porttikäytävänä. Myöhemmin huoneeseen rakennettiin vielä välikerrokseen johtavat portaat ja kaivon paikka joutui tämän konstruktion alle.

Piirros 1.

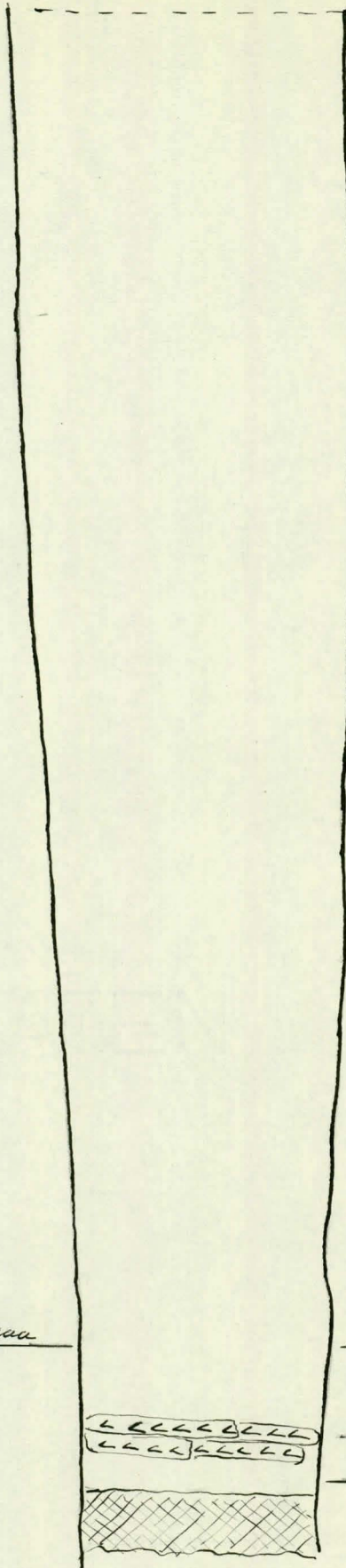
KAIVON SIJAINTI JA
1700-LUVUN LATTIA

1:50

nivilattian
raja ja säi-
lynyt osa

lode ← → Kaakko

tiikäläyte alkaa - 345

tiilet vähenivät - 470

täyte tummence - 520

- 700

- 800

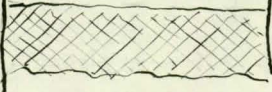
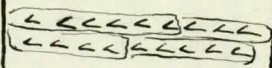
- 1000

tumma täyte alkaa

- 1300

Raidon Kansinakuune

- 1400

H U O N E 4

Antero, Sinisalo 1957

lokkuu 1957. Betonilattia. Poistettiin huoneen betonilattia, joka paksuudeltaan n.10-15 cm. Vrt.huone 3. Betonin pinta korkeudella -230-235. Betonia korjailtu ja uusittu useampaan otteeseen. Huom. Vankila käytti huonetta vielä heinäkuussa -57 jätteen säilytyspaikkana.

1800-luvun lattia. Heti betonin alla oli maalattia, joka edustanee 1800-luvun lattiapintaa ennen betonipäällysteen laskua. Ollut päällystetty mahd. mukulakivillä tai tiileillä. Sen päällä oli ohut kerros betonin alustaksi tarkoitettua soraa. 1800-luvun maalattia koostui mustasta maasta, jossa runsaasti puunkappaleita ja lastuja. Tämän pinnan keskimääräinen korkeus -240-245.

Uuni. Tähän lattiaan liittyi huoneen itänurkassa ollut uunin pohja (Lohrmannin aikana tai hänen jälkeensä). Siitä säilynyt vain aluskivitys ja tiili-sekä laastitäytettä. Säilyneen pohjan mitat 90x120 cm. Alusrakenne oli tuettu ja tasapainoitettu kahdella kaakkois-luoteissuuntaisella, koko huoneen pituisella palhotulla hirrellä (n.20x20 cm). Aluskivet olivat näiden välissä. Toinen oli säilynyt vain osittain. Uunissa olleet tiilet tyyppiä: 30x14x7
29x14x6

Laasti samaa kuin kaakkoisseinässä olevassa pyöreässä savukana-
vassa (harmaa, mustahiekkainen ja kalkkipilkkuinen 1800- luvun laasti). Tiili ja laastitäytteessä oleva laasti sen sijaan hyvin kalkkipitoista, melkein valkoista.

1700-luvun loppupuolen lattiataso, joka siis liittyi nyk. porraskonstruktion rakentamiseen, on tältä kohden kärsinyt ja on todenn. ollut samalla tasolla kuin 1800-luvun lattia tai ehkäpä hieman korkeammallakin. (vrt. lounaisseinän alareuna). Tämä lattia hävisi em. uunia tehtäessä, jolloin se avatun ja mm. tuki-
kihirret upotettiin syvyyteen -255-275.

Vanhempi porrassakenné. Jatkettaessa em. täytteen poistamista lounaissuuntaan tuli vastaan tiilimuurausta, joka ulottui 60 cm levyisenä kaakkoisseinästä koillisseinään. Tarkemmin tutkittaes-
Piiros 1.

sa tämä voitiin todeta puretun seinämuurauksen säilyneeksi alaosaksi. Siinä oli säilynyt vain yksi tiilikerros ja sen alla kiviperustaa. Seinä näytti jatkuvan luoteeseen, joten luoteisseinää purettiin tältä kohden. Nyk. seinän pintakerroksen alta paljastuikin jatko, joka oli tässä alkuosassa kahdeksan tiilikerroksen korkuinen. Limitys oli huoneeseen sattuvassa osassa pelkkää sidetiililimitystä, mutta seinästä esille tullessa osassa renessanssilimitystä. Tiilet vanhoja, käytettyjä, osittain rikkonaisia ja vaikuttavat hiililaastimuurauksesta ja keskiaikaisesta puretuilta säilyneiden laastinkappaleiden perusteella..

- 31 x 14 x 10
- 29,5 x ? x 10
- 29 x 13,5 x ?
- 26 x 14 x ?
- 26 x ? x 10
- ? x 14,5 x 9,5
- ? x 13,5 x 10

Laasti savenharmaata, kovaa ja kalkkipilkkuaista (yksi savilaastityypeistä).

Tämä seinä kuulunut porraskonstruktioon, joka on todenn. Nordenbergin suunnittelema ja toteutettu vuoteen 1740 mennessä (esiintyy silloin Ehrenadlerilla).

Vanha lattia. Edellä kuvattu tumma täyte muuttui syvemmillä kiuveemmaksi ja tiilenkappaleita sekä kiviä sisältäväksi. Tämä täyte ei edustane mitään lattiatasoa, vaan on todenn. samalta ajalta kuin vanhan porraskonstruktion seinä. Tämän täytteen joukosta löytyi myllynkiven kappale.

Syvydessä -300-310 tuli vastaan kivilattia, jota paljastettiin koillisseinän ja löytyneen seinän alaosan väliseltä kaistalta. Sen voitiin todeta jatkuvan ainakin hieman seinän jäännöksen alle sekä kaakkoisseinän että luoteisseinän puolella. Keskellä huonetta se sensijaan tuntui päättyvän kiviperustukseen. Kaakkoisseinän puoleinen osa löytyneeltä väliseinän jäännöstä purettiin. Alta tuli esille kookkaista kivistä tehtyä kivetystä, joka osoittautui kaivon kehäksi. (vrt. kaivo).

Lattiaa avattiin itänurkasta lähtien n.200 cm pituudelta ja koko kaistan leveydeltä. Lattia oli tehty hienoon hiekkaan asete-

tuista osittain lohkotuista osittain luonnonkivistä, joiden koko oli keskimäärin hieman suurempi kuin tavallisten mukulakivien. Kivitys oli hyvin tiivistä ja lujaan juntattua tai painunutta. Kivi- ja hiekkakerroksen paksuus n. 20-30 cm. Sen alta alkoi soramaatäyte (vrt. huone 3). Itänurkkaan päin lattia kohosi hieman ja mukulakivet siinä pienempiä ja soramaatäyte oli korkeammalla ja kovempaa. Tämä johtuu todenn. seinän peruskivistä ja mahd. kaivon rakenteesta. Lattiaa ei tutkittu syvemmälle.

Lounaisseinä. Poistettiin ovikehykset ja ovikäytävän luoteispuolinen kavennus sekä puinen tasakate. Tasakatteen yläpuolelta tuli esiin ovikäytävän vanhempi laakea holvi, joka liittyy varsinaiseen seinään.

Luoteisseinä. Purettiin seinän pintamuurausta sen verran, että saatiin esille 1700-luvun alkupuolen porraskonstruktion. Seinän kulku (vrt. edellä).

Koillisseinä. Edellisen vuoden muistiinpanoissa kuvatun 1800-luvun komerosyvennyksen tiili- ja puosat poistettiin seinätäytteeseen saakka.

Koillisseinä on vanhaa harmaakivi muurausta, jota on kuitenkin paikkailtu ja osittain purettu portaiden teon yhteydessä. Tasapintaisia osittain lohkottuja kiviä, saumoissa kookkaita kiviilloja. Liitteessä kaakkoisseinän harmaakivimuuraukseen, joka muutenkin samanlaista.

Kaakkoisseinä. Loput seinän 1700-luvun lopulta peräisin olevasta reverteerauksesta (vrt. vuoden 1956 muistiinpanot). Eteläkulmaan jätettiin sitä n. 10-20 cm leveydeltä.

Muurauksen alta, ikkunan lounaispuolelta tuli näkyviin seinäpinta, jossa kalkittu savilaastirappaus. Vanhaa harmaakiviseinää on täysin säilyneenä vain seinän alaosassa (n. korkeudelle -130-120), mutta myös osittain itänurkassa ja pari kiveä mahd. ikkunan lounaispuolella (mahd. kuitenkin uudelleen asetettuja). Seinää purettu ikkunan teon yhteydessä ja korvattu em. revertaariuksella. Ylempänä ikkunan lounaispuolella esiin tullut tiili-

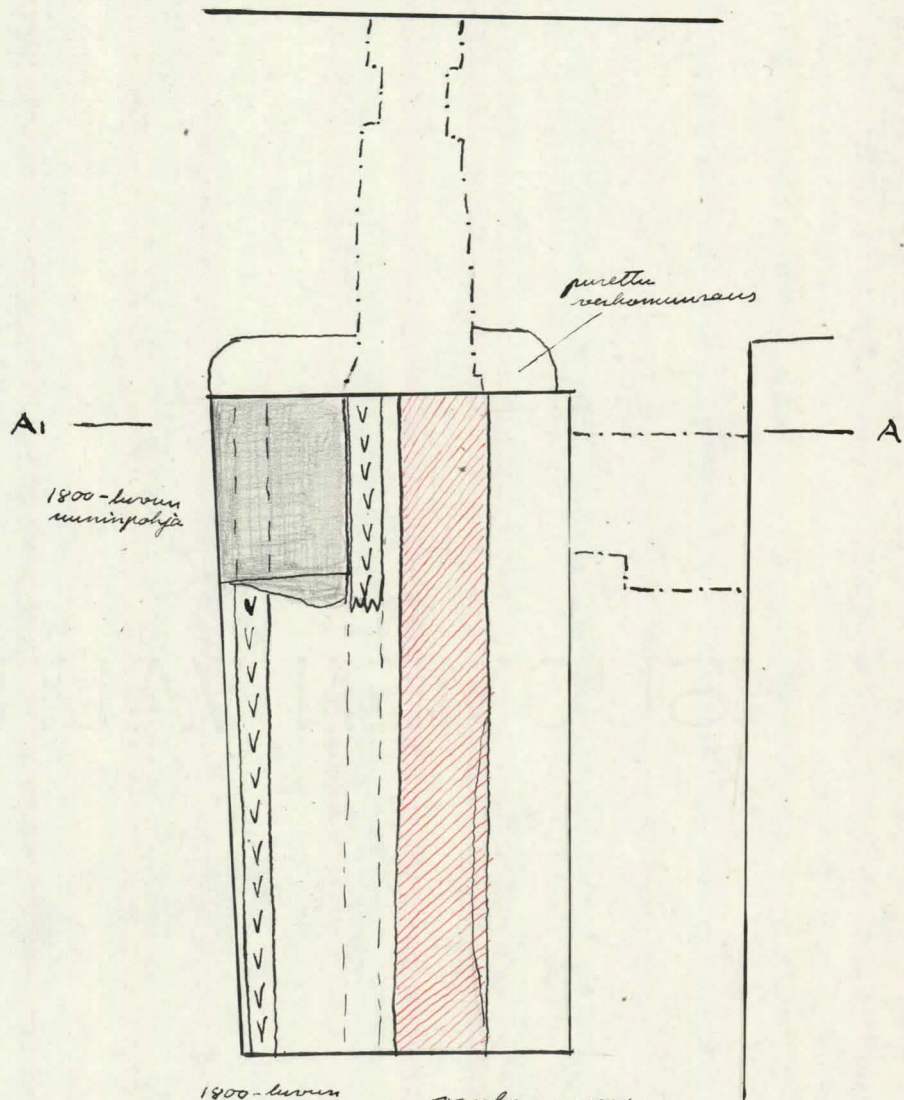

muuraus voi olla vanhan seinän ylempää osaa, tällöin olisi seinän harmaakivinen alaosa ollut voimakkaasti ulkoneva. On kuitenkin luultavaa, että se edustaa myöhempää korjaus- tai muutosvaihetta. Tässä tiiliseinässä näkyy 1700- luvun katto- tason sija (n.+ 80), joka syntyi Nordenbergin laskiessa silloi- sen tasakaton korkeutta (oli +335) ja suunnitellessa välikerrok- sen. Tiiliseinän laasti tällä kohden suhteellisen vaaleaa hiek- kalaastia.

Harmaakiviosan laasti soralaastia, ruskehtavaa, tumma hiekka. Pinnalla kovaa, syvemmällä haurasta. Sama laasti myös koillis- seinässä.

Seinien alaosat. Tavanomaista seinien alaosien ulkonemaa ei ole tässä pohjakerroksen tilassa ollut. Sen estäisi jo kaivo- kin, mutta todenn. sitä ei ole tarvittu, koska peruskivet ovat syvemmällä täytemaassa ja sen tukemina.

1800-luvun
muovipohja

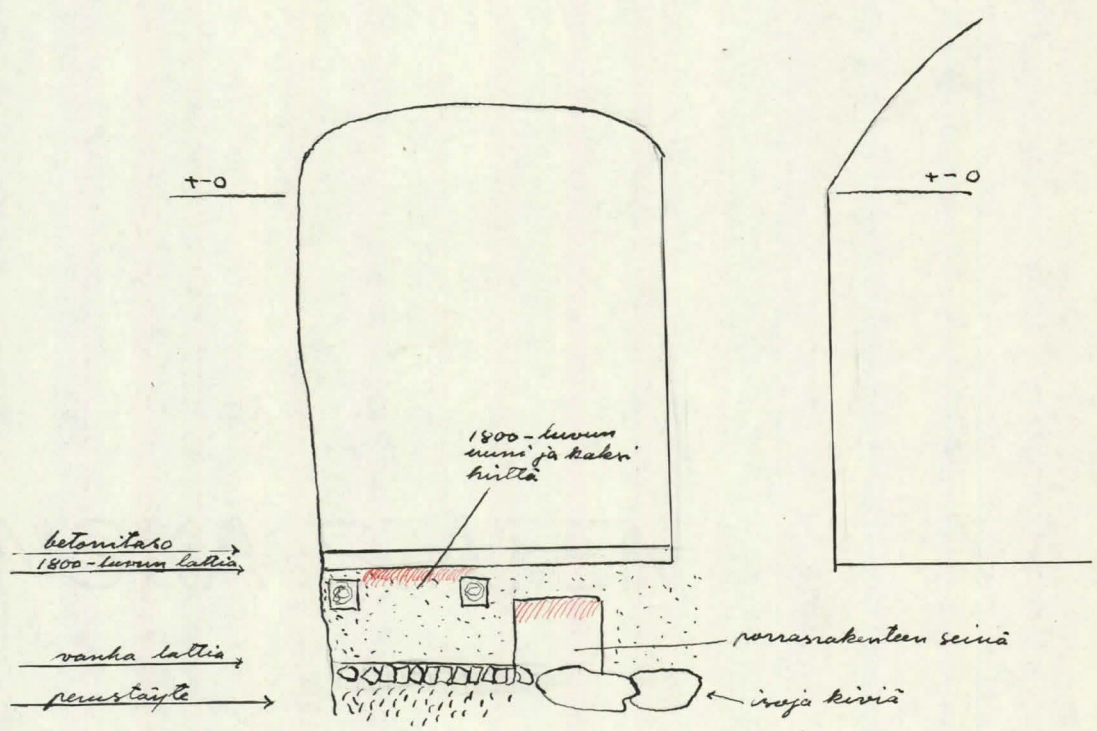
puretta
rakommuus

A1

A

1800-luvun
lattiarakon-
teeseen kuulu-
vat kivet
- 255-275

vanha porras-
rakenteen seinä

H U O N E 5 savukanava.

Aarne Heimala 1957.

Huoneen 39 lounaisseinän keskiosasta oli kesällä 1956 poistettu 1800-luvun muuraus ja sen alta paljastunut rikottu savukanava. Ks. 1956 muistiinpanot. Tämä valkoisella tasakalkkisella hiekkalaastilla muurattu savukanava todettiin jatkuvan alaspäin sekä laajevan.

Huoneiden 39, 18 ja 17 lounaisseinältä avattiin 1800-luvun umpeenmuuraukset, jotka oli tehty savukanavaan. Samoin avattiin ullakolle huoneesta 39 ulottuva 1800-luvun muuraus, joka tukki savukanavan katkaistun yläpään. Tämä muuraus ulottui välille + 14,70 - +15,25 ja savukanava oli siten kulkenut etelätorniin koillisen ulkoseinän sisällä. Ullakon lankkulattia (pinta + 15,30) peitti nyt tämän 1800-luvun muurauksen. Umpenmuurausten purkaminen: ks. huoneiden 17 ja 18 muistiinpanot 1957.

Savukanavan rikottu yläpää ulottuu nykyisessä muodossaan n. + 14,70 korkeudelle ja voidaan todeta sekä huoneen 39 että huoneen 40 puolelta.

Savukanavan lounaissivun paikkaus. Noin + 14,00 ylöspäin on savukanavan lounaissivussa 70 cm korkea ja noin 50 - 60 cm leveä 1800-luvun paikkaus.

Huone 40 koillisseinällä, pohjoisnurkassa on n. +10,80 ylöspäin savukanavan vastaava seinä varustettu lisämuurauksella, joka on rapattu ja muodostaa eräänlaisen uuni- tai takkasyvennyksen. Tämän syvennyksen yläosassa on lisäksi muurauksessa uurre (n. +13,60). Kuitenkaan ei juuri ole havaittavissa no-
kijälkiä tms. Noin + 7,70 - +9,20 välillä on ent. huoneen 30 koillisseinällä pohjoisnurkassa tämä savukanava puhkaistu. Muurinsisäisten portaiden (20 a) alapäästä poistettiin loppu täyte huoneen 17 lounaisseinältä näkyvän tynnyriholvin jäännöksen päällystä myöten. Huoneeseen 20 menevän oviaukon luoteispuolella alhaalla tavattiin savukanavan lounaisseinämän jäännös, joka ulottui + 5,60 korkeudelle. Siitä ylöspäin on itse käytävä nokeentunut, eikä em. lounaisseinämä ole jatkunut. Paljastettu holvauksen päällyys on todennäköisesti huoneen 20 a pohjan kohdalla korjattu, ehkä 1700-luvulla, joten savukanavan yhteys alaspäin on tukittu. Kuitenkin on savukanava alun-

esä-heinäkuu
1957.

Virros 1.

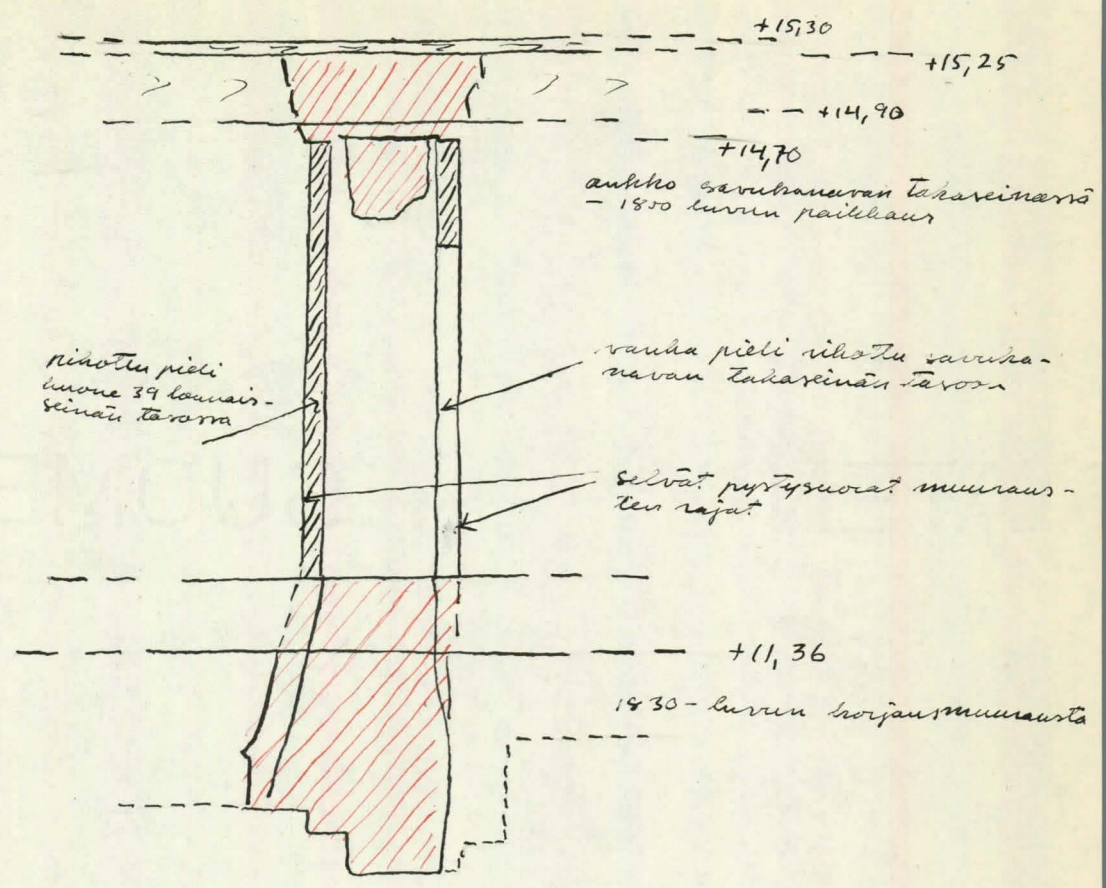
perin todennäköisesti lähtenyt pohjakerroksen huoneesta 5, josta kesällä 1955 tavattiin renesanssimuurin pohja (purettu 1956) n. - 1,50 tasolla.

Savukanavan kulku. Ylhäältä n. +14,70 tasosta alaspäin n. +11,80 saakka on savukanava suhteellisen tasalevyistä: sisämitta vaihtelee 65 - 67 cm, ulkomitta 105 - 110 cm. Savukanavan seinämät ovat tältä osalta pystysuoraa. Luoteisseinämän ulkoreunassa n. + 14,70 - + 13,30 näkyy läpi huoneesta toiseen. Luoteisseinäma savukanavassa on + 14,70 - + 11,80 em. väliltä rikottu lounaisseinämän tasoon. Vain n. 60 cm yläpäätä on huoneen 39 lounaisseinämän tasolla, mutta sekin on tässä kohtaa rikottu. Savukanavan^a kaakkoisseinä on rikottu huoneen 39 lounaisseinämän tasoon. Myöskin tämän seinämän muurauksen erottaa huoneen 39 lounaisseinämän kaakkoisosasta selvä raja, jossa ko. seinä omalla laastillaan on liitetty savukanavan kupeeseen. Näin savukanava on em. seiniä vanhempi.

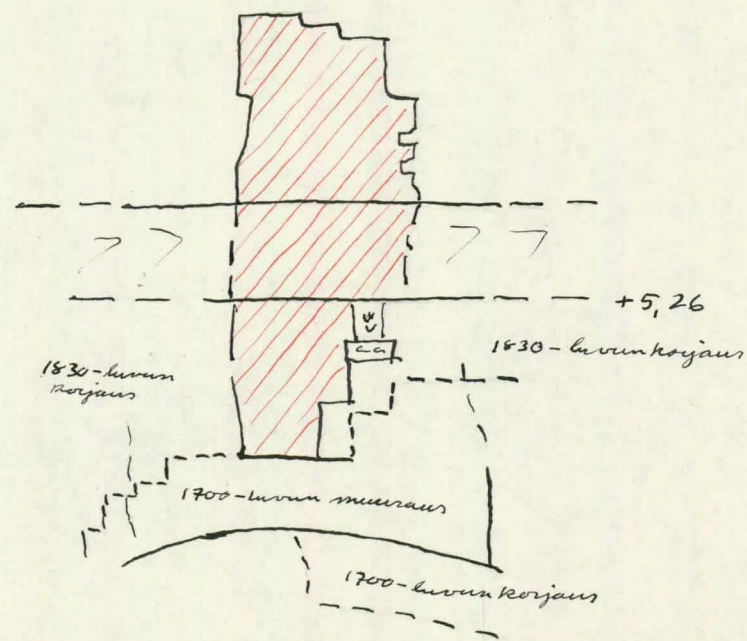
Noin + 11,80 alaspäin jatkuu savukanavan luoteinen sisäseinä suhteellisen pystysuorana vain n. + 6,80 alaspäin se myös antaa hiukan sivulle. N. +10,50 korkeudelta alaspäin on näkyvisä vanhemman harmaakivilinnan etelänurkkaa. Tälle korkeudelle on muissa savukanavan seinissä hiililaastia. N. + 9,40 tultaessa on savukanava kaakkoisseinämän puolelta laajentunut 160 cm:iin. Tämä väli on ollut rapattua, melko siiteää. Siitä alaspäin on kaakkoisseinäma rikottua, harmaakivi- laasti- täytemuurausta aina portaiden 20 a päälle saakka.

Noin + 10,00 tasolta on savutorvi kääntynyt hivenen alas lounaaseen.

kirrokset 1,
ja 3.

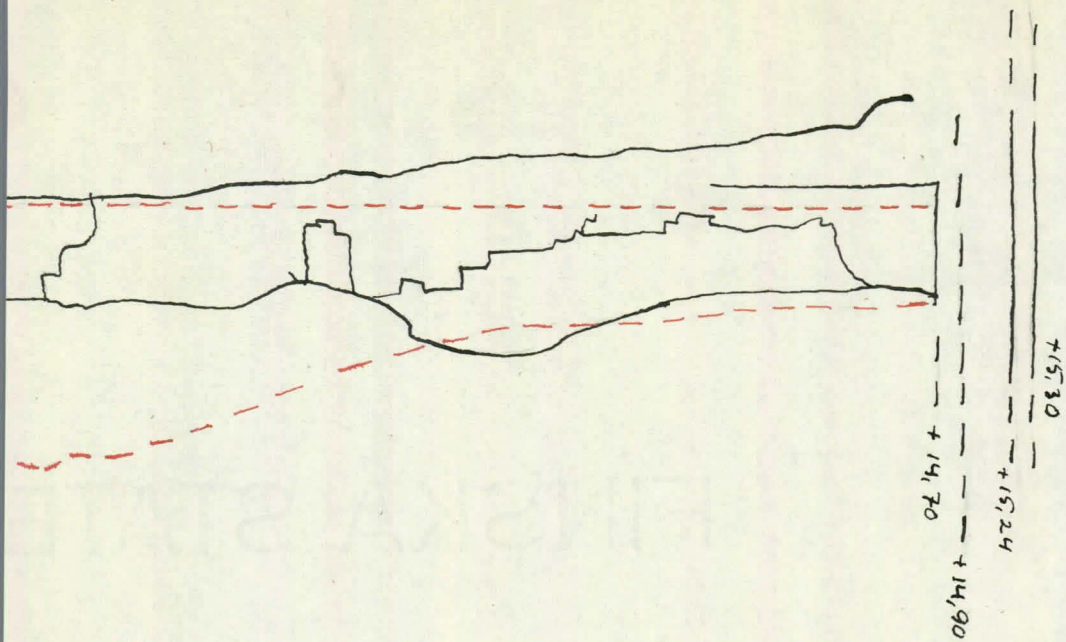
Kuone 18

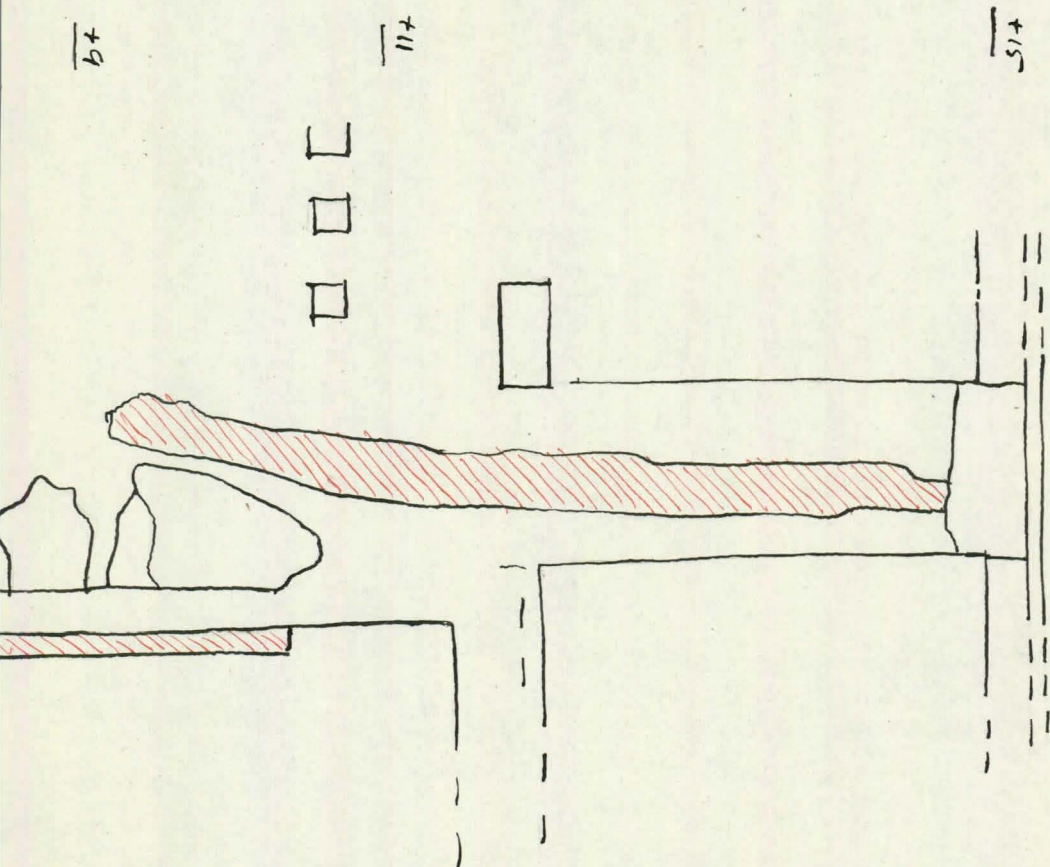
Kuone 17

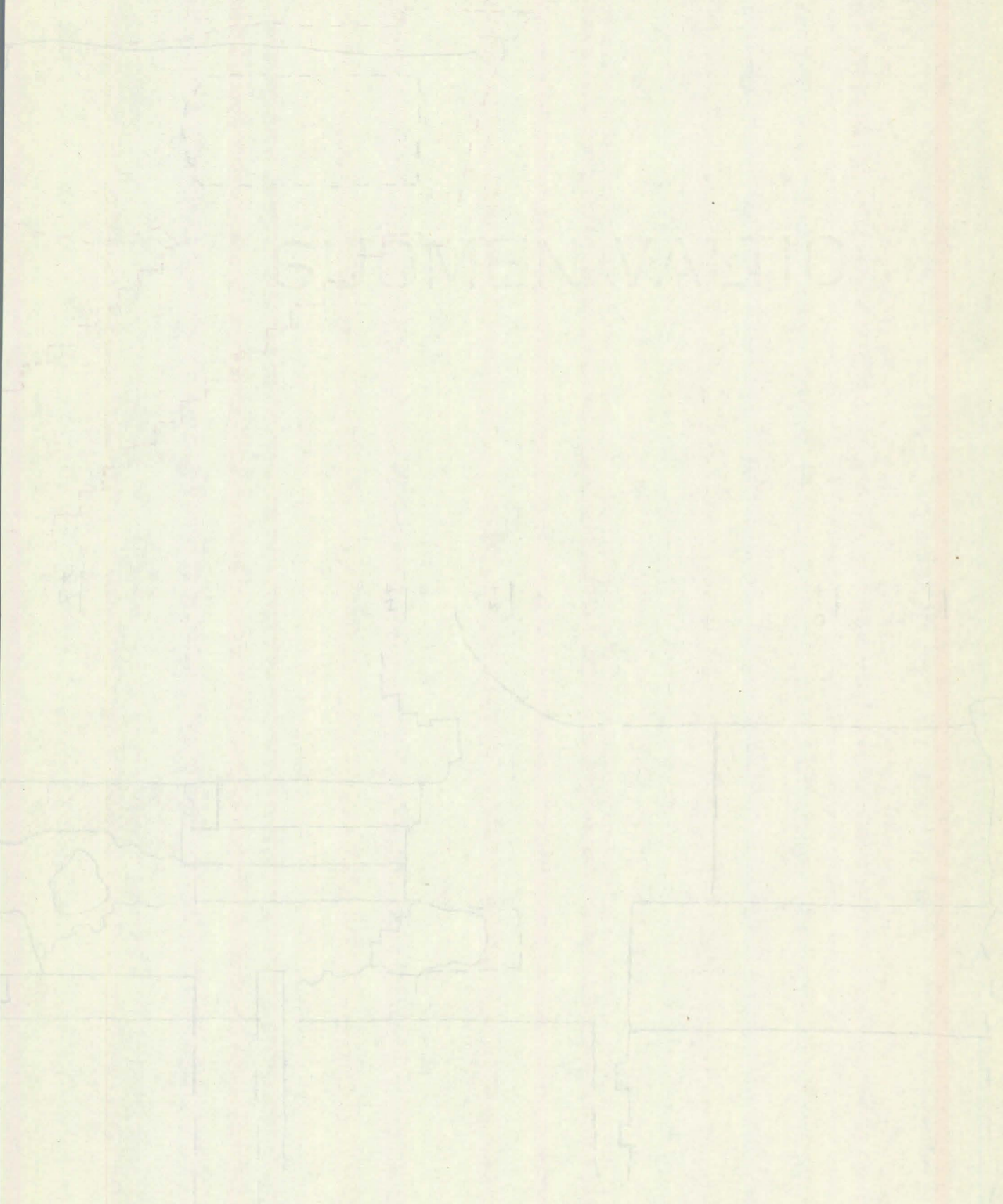
2.

3.

SAVUKANAVA
1:50

H U O N E 7 a k i e r r e p o r t a a t .

Aarne Heimala 1957.

lokokuu 1957. Ikkuna kierreportaista linnanpihan lounaisseinälle päin. Poistettu kierreportaista (huone 7 a) linnanpihan lounaisseinälle aukeavan ikkunan uudemman vankilan aikuiset puitteet: 23 x 29,5 x 4 x 15 cm lankkua.

Poistettu ikkunan pienennysmuuraus, joka ikkunapenkistä ylöspäin oli tehty viidestä päällekkäin muuratusta tiilestä. Muurauksen korkeus 50 cm. Poistettujen tiilien mitat:

7,5 x 14 x ?

8 x 16 x ?

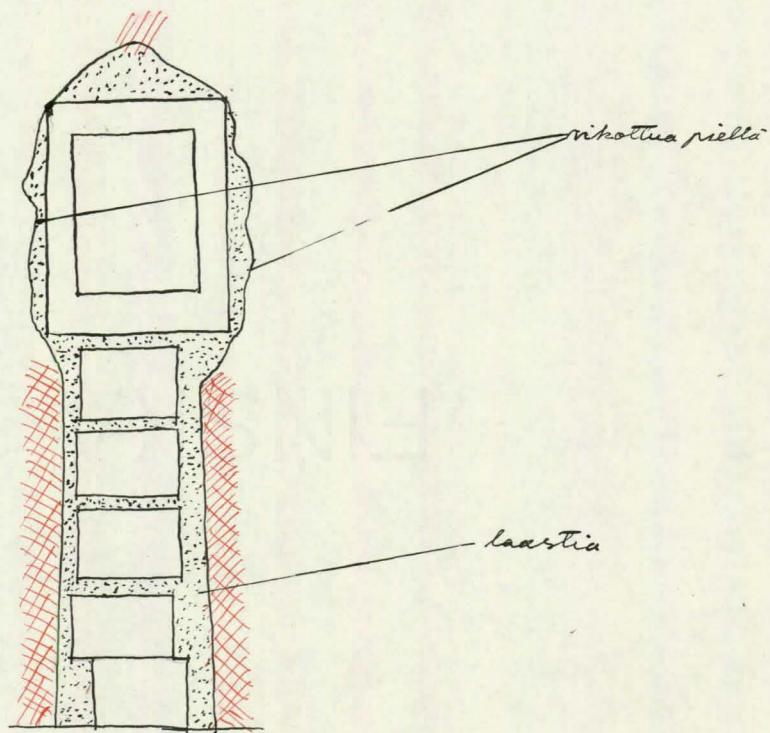
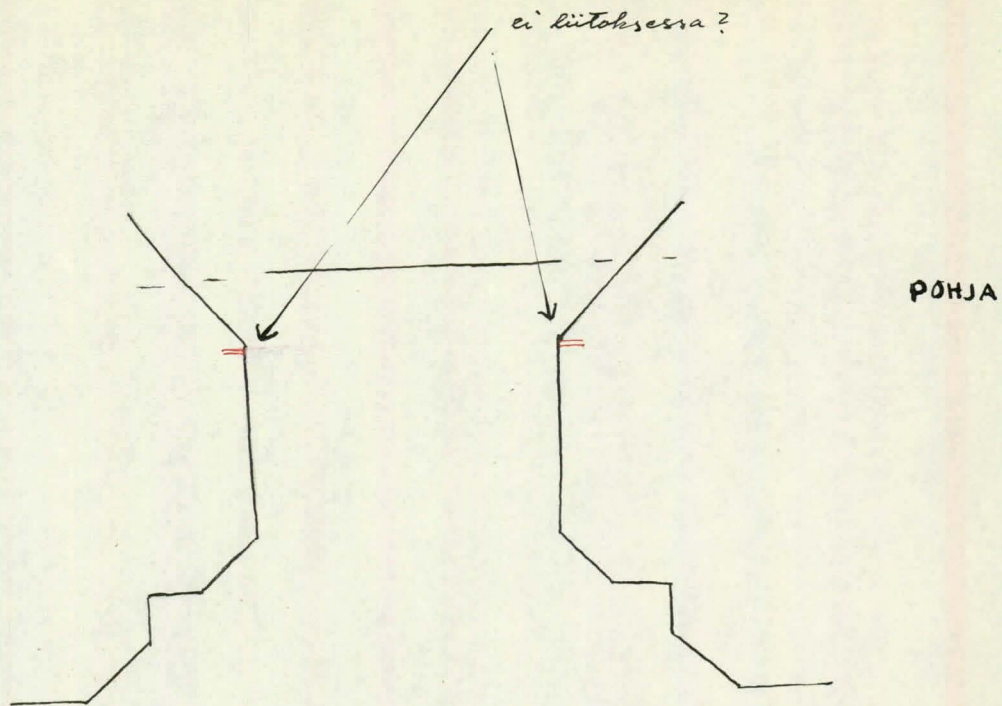
8,5 x 15,5 x ?

9 x 16 x ?

10 x 13,5 x 31

Esille saadun ikkunan korkeus 90,5 cm, leveys ikkunapenkin kohdalla pihanpuoleisesta reunasta 20,5 cm, kierreportaiden puolelta 21,5 cm. Ikkunapenkistä 50 cm korkeudella on leveys 17,5 cm. Ikkuna kapenee ylöspäin ja on todennäköisesti ollut loivasti suippokaarinen, sillä huipun muodostava tiili on ehyt. Muuten on ikkunan pielissä ehyttä ikkunapenkistä ylöspäin 45 cm korkeudelta. Muu osa ylöspäin on pahasti rikottu em. ikkunanpuitteen tieltä. Linnanpihan lounaisseinän puoleinen ikkunapielen profilointi on sensijaan säilynyt. Ikkunan pielessä, linnanpihan lounaisseinällä olevan tiilimuurauksen ja ympärillä olevan harmaakivimuurauksen laasti näyttää olevan samaa. Laastia on tosin verrattu vain saumojen pintaosissa, ei syvemältä.

kirros 1.

PORTAIDEN PUOLTA
EDESTÄ

N. 1:50

STORING

H U O N E 9

Antero Sinisalo 1957.

oukokuu 1957. Betonilattia. Betonipäällystä ja kaakkoisseinän vieressä ollut, kontreforin levyinen, betonista valettu sammio purettiin. Betonipinta n. -35 - 40.
Kerroksen keskivahvuus n. 5 - 8 cm.

Sorakerros. Betonin alla 3 - 10 cm vahvuinen sorakerros. Kerroksen pinta - 40 - 50. Sorakerros poistettiin seulomatta.

Täytekerros. Kerroksen pinta n.- 43-55. Kerroksen paksuus vaihteli, laadultaan tavanomaista muratäytettä: tiilenpaloja, tiilejä, laastinkappaleita, jauhoutunutta laastia, hiekkaa, lastuja, puunkappaleita. Täytteen ylin kerros (n.20 cm) oli kovettunutta sisältämänsä laastin sekä kosteuden vuoksi. Alemmassa kerroksessa, etenkin kaakkoisseinän vieressä runsaasti eläinten luita, jotka nekin todenn. kuuluvat täytteeseen, mutta voinevat olla sinne joutuneita jo ennen täyttämistä. Täytteessä oli 1800-luvun tiilien ja tiilenpalojen (mahd. 1700-luvun loppupuoleltakin) lisäksi keskiaikaisia ja 1500-luvun tiilejä ja niiden kappaleita. Nämä ovat purkamisjätettä. Uudempien tiilien mittoja:

- ? x 14 x 7
- ? x 13 x 7
- ? x 13 x 7
- ? x 12,5 x 7
- ? x 12,5 x 6,5
- ? x 12 x 7

Täyttämisen ajoitus. Täyttäminen on tapahtunut todenn. ennen vuotta 1846 (Lohrmann). Tällöin esiintyy huoneen korkeus suunnilleen samana kuin se oli nyk. ennen täytteen poistamista. Lohrmannilla 405 cm ja nyk. 390 cm. Venäl. piirustuksissa taas holvin korkeus vastannee jossain määrin nyk. korkeutta täytteen poiston jälkeen (480 460), joten voisi olettaa täytön tapahtuneen vuoden 1812 jälkeen.

Täyttämisen jälkeen ja ennen betonilattian tekoa on lattiapintana ollut pelkkä maalattia tai mahd. puulattia, joka sitten on poistettu.

inäkuu 1957. Laastilattia. Täytekerroksen alta tuli esille ns. laastilattia, jonka pintakorkeus vaihteli - 78 - 92. Lattian pinnan muodosti 2 - 5 cm paksuinen multamainen kerros, "kävelypinta". Sen alla oli varsinainen laastikerros. Laastikerroksen paksuus vaihteli suuresti riippuen puulattian säilyneisyydestä ja pintakorkeudesta. (n. 10-30 cm). Laasti ulottui puupintaan siellä, missä se oli säilynyt, ja muissa kohdin ns. kivilattiaan asti. Laajuudeltaan laastilattia ulottui yli koko huoneen lukuunottamatta vesijohtoputken sisäänvedon vuoksi tehtyä kaivausta oviaukon edessä.

Laasti: yleisväri kirjava, likaisen harmaanruskehtava - valkoinen. Laastimassa ei ollut yhtenäinen, mikä johtunee osittain huonosta sekoituksesta, osittain ja pikemminkin laastin kerroksittain tapahtuneesta levittämisestä. Laastilattia on kuitenkin oletettava yhtäaikaan tehdyksi. Hiekan laatu on kahtaaltaan sama, tumma hiekka. Samoin on laastin kaikissa kerroksissa hiilenpaloja. Kerrosten erona on taas laastin runsauden vaihtelu ja siitä johtuva erilainen kovettumisaste.

irros 1.

Laastin kerrokset. Alinna kalkkipitoinen, valkoinen, osittain ruskehtava kerros, joka on hyvin kova ja säilytti kovuutensa kuivuttuaankin. (vrt. valokuvat). Kovinta ruskehtavissa kohdissa. Runsaasti hiiltä, siellä täällä jokunen lastu ja puupala. Keskimmäisenä likaisenharmaa, kosteana massamainen, kuivana hauras vähäkalkkinen kerros. Tässä kerroksessa hiilenpaloja vähemmän. Päällimmäisenä ohut kova kerros, joka kokoomukseltaan on lähinnä alinta kerrosta muistuttava, mutta vähäkalkkisempi.

Hiekka kaikissa em. kerroksissa tummaa, joukossa kookkaampia-kin kiviä.

Laastilattian ajoitusta käsitelty seuraavassa ns. puulattian yhteydessä.

Puulattia. Laastilattian alla jäännöksiä puutasosta, joka rakennettu kivilattian (kts. jäljempänä) varaan. Lattia lahonnut ja painunut, laastikerros yhtyy osittain suoraan kivilattiaan, osittain puulattia säilynyt lahokuvioina kivien pinnassa.

Puulattian säilyneen osan pintakorkeus vaihteli - 88 - 108.

Puutason säilyneissä kohdissa voi todeta selvän kävelypinnan.

Tästä multakerroksesta ovat todenn. peräisin tärkeimmät irro-
löydöt (vrt. jäljempänä).

irros 2.

Puutason säilyneet jäännökset ja siihen mahd. liittyneet rä-
kenteet selviävät tehdystä tutkimuspiirustuksesta ja oheisesta
piirrokselta.

Puut ovat olleet vaihtelevan levyisiä (15-30 cm) ja paksuisia
(6-10 cm) lankkuja.

Lankut asetettu ohuelle mura- multakerrokselle, jolla samalla
tasoitettu kivilattiaa. Tässä kerroksessa olevat laastinpalat
ovat ainakin osittain todenn. peräisin ylemmästä laastikerrok-
sesta, mutta joukossa on myös laastinpaloja, jotka kuulunevat
siihen: valkoinen, tiiviin ja kovan hiililaastin paloja ja toi-
sen hauraan todenn. tulen vaikutuksen alaisena olleen hiekka-
laastinpaloja. Joukossa myös jokunen tiilenlohko (14 x 10) ja
luunpaloja.

irros 3.

Puulattian tasoon liittynevät ne seitsemän muurattua tiiltä
oven edustalla, jotka on muurattu kivilattian päälle kahteen
kerrokseen, alemmassa 4, ylemmässä 3.

Tiilimittoja:

- 29,5 x 13,5 x 9,5
- 28 x 13,5 x 9
- 27,5 x 13 x 9

Näihin liittyy myös tiilenpala, joka on uloimman tiilen tasolla
lähempänä kaakkoisseinää. Tiili on laastilla kiinni kivilatti-
assa. Mitat 14 x 9,5.

Nämä muuratut tiilet lienevät jäännös puuportaiden tai tiili-
portaiden alusrakenteesta. Portaat liittyvät puulattiaan, mutta
niitä on mahd. käytetty myös laastilattian aikana. Kaikkien
päällä jätteitä muurauslaastista, mutta vain uloimman kyljessä.

esäkuu 1957.

Holvi. Holvin kalkitus poistettiin. Paljastuneessa tummunees-
sa holvipinnassa holvia muurattaessa saumoista pursuneen laas-
tin jäännöksiä.

Holvitiilien mittoja:

	? x 14 x 10,5
	? x 14 x 10
? x 14,5 x 11	? x 14 x 10
? x 14,5 x 11	? x 14 x 10
? x 14,5 x 10,5	? x 14 x 9,5
? x 14,5 x 10	? x 13,5 x 10

Seinät. Seinien kalkitus ja kivikovalla sementtilaastilla suoritettu rappaus ja tasoitus poistettiin.

Lounaisseinä. Seinä harmaakivimuurausta lukuunottamatta holvista harmaakivivyöhykkeelle lähelle etelänurkkaa työntyvää 2 - 3 tiilikerroksen korkuista ja 140 cm levyistä tiilikaistaa. Seinän ylempi osa ulkonemasta alkaen lohkotuista kivistä tehtyä melko tiivistä muurausta, kapeahkot saumat, saumoissa suurehkoja kivikiilloja. Seinän kivet tasapintaisia, useimmat suorakaiteen muotoa tavoittavia ja limityksessä. (vrt. huoneen 10 vastaava seinä). Seinän alaosa käsitelty jäljempänä. Sekä kaakkois- että luoteisseinä näyttävät alkavan tästä seinästä ilman liitosta.

irros 4A.

Kaakkoisseinä. Kauttaaltaan harmaakivimuurausta lohkotuista sileäpintaisista kivistä, melko kapeat saumat, saumoissa kivikiillojen lisäksi myös tiilenpaloja. Kivet seinän alaosassa pienehköjä ja tietynlaisessa limityksessä. Yläosassa kuvien koko vaihtelee ja limitystä ei ole.

irros 4B.

Kontrefori liittyy muuraukseltaan täysin varsinaisen seinän muuraukseen ja jatkuu ovikäytävän tiilimuurauksen takana sisäpihalle. Seinä mahd. reverteerausta. N. +130 korkeudella kolme parrunkoloa (katso piirustusta).

Luoteisseinä. Harmaakivimuurausta, jossa hyvin leveät saumat. Saumoissa erittäin runsaasti kiilakiviä, pienehköjä. Kivien fasadi pyöreähkö ja pinta kupera. Verkkomuuria (vrt. tyypiltään huoneen 10 koillisseinä, johon tämän seinän yhdistää myös seinän ylemmän osan tiilimuuraus.

Tiilimittoja.   29 x ? x 11,5
                             29 x ? x 10
                             28,5 x ? x 10
                             28,5 x ? x 9
                             ? x 14 x 9
                             ? x 13,5 x 10

Tiilimuuraus jatkuu edelleen pohjoisnurkan viistossa (syntynyt huone 10 ovikäytävän vuoksi). Liitteessä koillisseinään viis-

tossa, mutta seinän alaosassa ei liitettä, vaan koillisseinä näyttää alkavan luoteisseinän tasosta. Seinässä kolme parrunkoloa, kaksi + 140 cm korkeudella (vrt. kaakkoisseinä) ja yksi + 30 korkeudella. Syvyydet 30 - 40 cm. Seinän alaosaa käsitellään jäljempänä.

Koillisseinä. Koillisseinän harmaakiviosa liittyy tyypiltään luoteisseinän harmaakivimuuraukseen. Tiiliosassa, joka samaa muurausta kuin luoteisseinässä, oviaukko ja ikkuna, jotka alkuperäisiä. Ikkunaa sisäpuolelta (myös, linnanpihan puolelta) korjattu 1700-luvulla, Tiilimittoja:

29,5 x 14 x 10
 28 x 14 x 9
 28 x 13 x 9,5
 28 x ? x 9
 27,5 x ? x 10,5
 ? x 13 x 9,5

1700-luvun korjauksessa käytetty lähinnä vanhamittaisia tiiliä, laasti vaaleanruskeaa hiekkalaastia. Ikkunan varsinainen komerososa vanhaa. Kalterit, jotka huoneen puolella 25 cm syvyydessä, asetettu paikoilleen juuri tämän korjausmuurauksen yhteydessä.

Ovikäytävä. Ovikäytävää on myöh. levennetty poistamalla ulko-että sisäpykälien välinen tiilen leveyden paksuinen muuraus, jolloin käytävän leveydeksi tuli ovipykälien kohdalla ollut leveys. Nämä pykälät ovat olleet n. 30 x 15 cm. Sisäpihan puolella on ovipielet tyystin korjattu 1800-luvulla. Juuri tätä korjausta poistettaessa otettiin esille huoneen kaakkoisseinän ovikäytävän tiilimuurauksen takana jatkuva harmaakivimuuraus. Ovikäytävän lattiataso ollut todenn. n. -30 (vrt. edellä puulattian yhteydessä kuvattu tiilitaso).

Seinien laastit. Tarkempia laastitutkimuksia ei ole suoritettu, mutta varmuudella ei voidakaan todeta kaakkoisseinän laastin poikkeavan selvästi muiden seinien laastista. Se on kalkkipilkuista hiekkalaastia, muiden seinien laastin ollessa karkeampaa. On kuitenkin huomioitava n. saumat.

irros 5B.

irros 4B ja B.

inä-elokuu
57.

Kivilattia. Puulattian alla oli kivitaso, jonka pintakorkeus on n. 90- 115. Lattian päällä ei voitu todeta mitään varsinaista kävelypintaa.

Lattia rakennettu täytemaan varaan asetuista kookkaista, lohkotuista kivistä, joista ensin osa on laattamaisia. Lattian eteläneliössä pienempiä kiviä ja tiillejä.

Etelänurkasta lähtien limitettynä 2 - 3 tiiliriviä pitkin lounaisseinää, kuitenkin asetettuina täytteeseen aivan samoin kuin luonnonkivetkin. Tiilimittoja:

- 31 x 14 x ?
- 30 x 13 x 9
- 29 x 15 x ?
- 29 x 13 x ?
- 28,5 x 14 x ?
- 27,5 x 12 x 8

Lattian tutkimuksia ei ole saatettu loppuun, mutta parissa pistokokeessa voitiin todeta tämän kautta koko huoneen ulottuvan kivilattioiden alaisen täytteen ulottuvan ehkä n. - 175 - 185 syvyyteen ja olevan muran (mm. vanhamittaisia tiiliä) ja soran sekaista. Tämän alla ruskeaa kovaa soramaata, joka sekin mahd. täytettä, mutta tyystin luonnonmaata. Ainoastaan huoneen eteläneliön kohdalla tuli jo -150 syvyydellä vastaan savi- ja sen alla pehmeä savensekainen sora. Huoneen keskellä kookas kivi-lohkare (vrt. tutkimuspiirustus), joka ulottuu ainakin luonnonmaahan asti. Ulottui puulattian tasoon korkeudella - 97. Siitä lounaisseinään asti useampia samanlaisia, mutta pienempiä kiviä, Pari samanlaista luonnonmaasta nousevaa kiveä myös kontreforin länsinurkasta huoneeseen päin. Em. savialue jää näin syntyneen kivipiirin sisälle.

Seinien alaosat. Todenn. tapahtuneesta seinien alimpien kivi-kerrosten poistamisesta on varsinaisesti jälkiä vain lounaisseinässä. Tilanne on tässä ollut alkuaan varmasti sama kuin huoneen lo vastaavassa seinässä.

N. 30 cm + - 0 - tason yläpuolelta alkava ulkonema on nyt vain 30 - 40 cm, mutta todenn. siihen on kuulunut ainakin yksi samanlaisista kookkaista kivistä muurattu kerros.

Tämä on poistettu jo hyvin varhain, todenn. ennen kivilattiaa ja kaakkoisseinää (ainakin sen nyk. pintakerrosta).

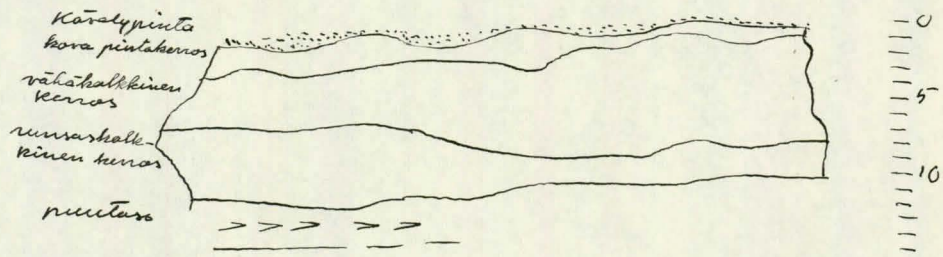
Muista seinistä voi sanoa vasta tarkemmin kaivauksia jatkettaessa, mutta luoteisseinän alin osa vaikuttaa kookkaine tasapintaishina kivineen yläosasta poikkeavalta. Tämä alaosa vaikuttaa olevan tietynlaisessa liitoksessa lounaisseinän kanssa (vrt. huoneen 10 kaakkoisseinän alaosa) ja toisaalta se jatkuu pohjoiskulmassa ohi koillisseinän. Tämä alaosa on todenn. jäännös paksummasta seinästä, joka myöh. on korvattu nyk. ohuemmalla.

Jyväskylä
LINNEN BANK

1.

NÄYTEKAPPALE LAASTILATTIASTA.

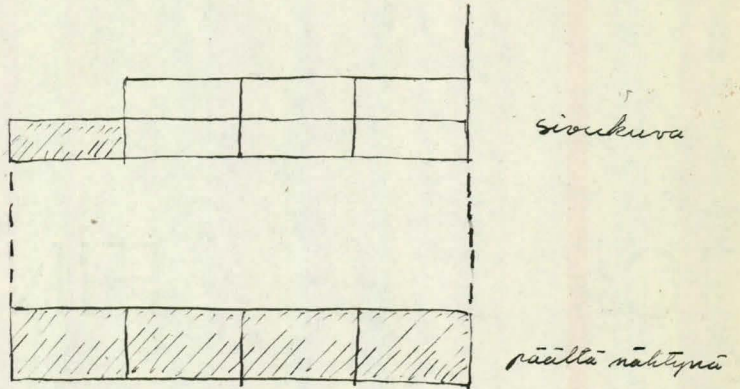
KOKO 42 x 20 x 11

f3
 ALLA OLEVASSA POHJASSA KU-
 VATTU TIILIMUURAUS. KAAVIO,
 SIVUKUVA JA YLHÄÄLTÄ NÄH-
 TYNÄ. 1:20.

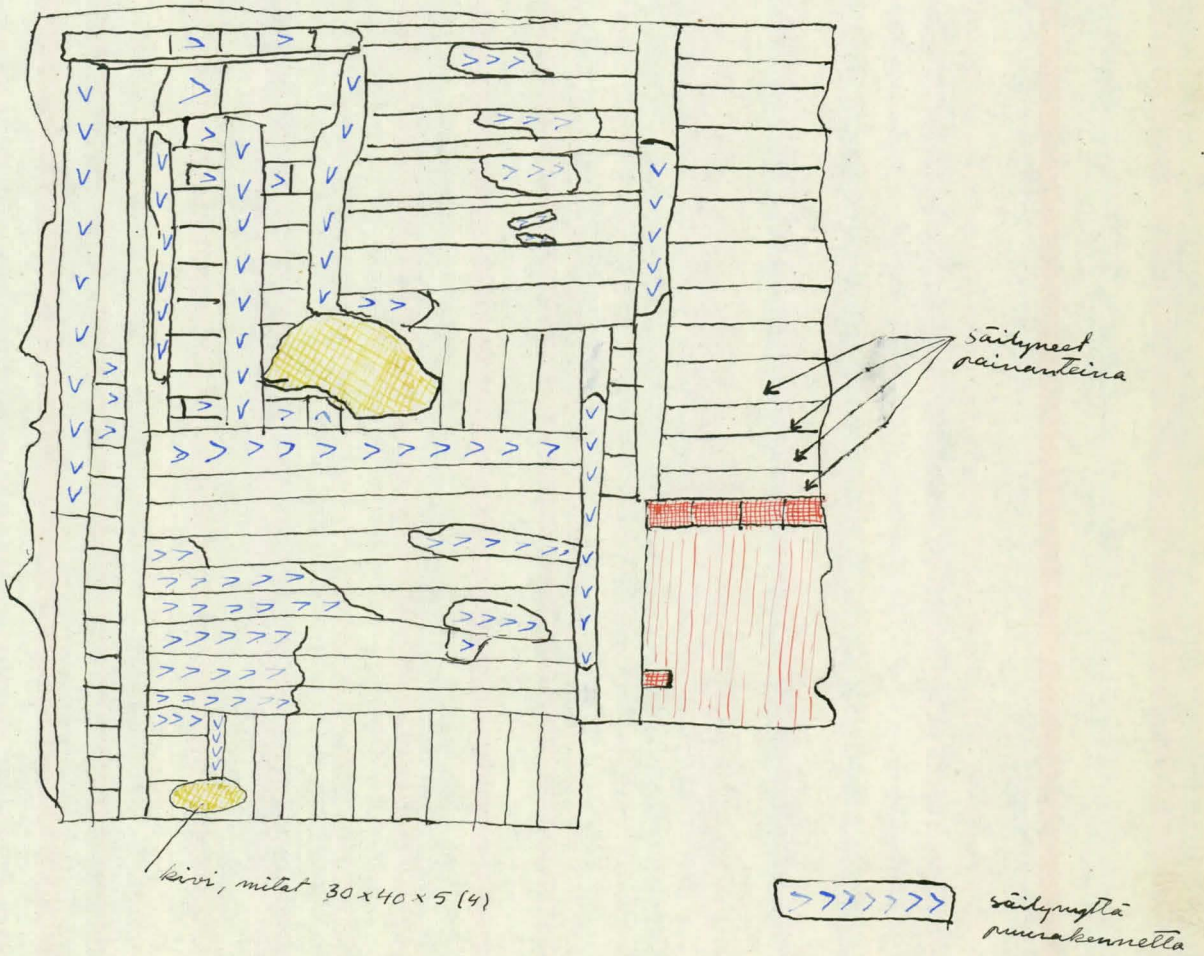
3.

laastia

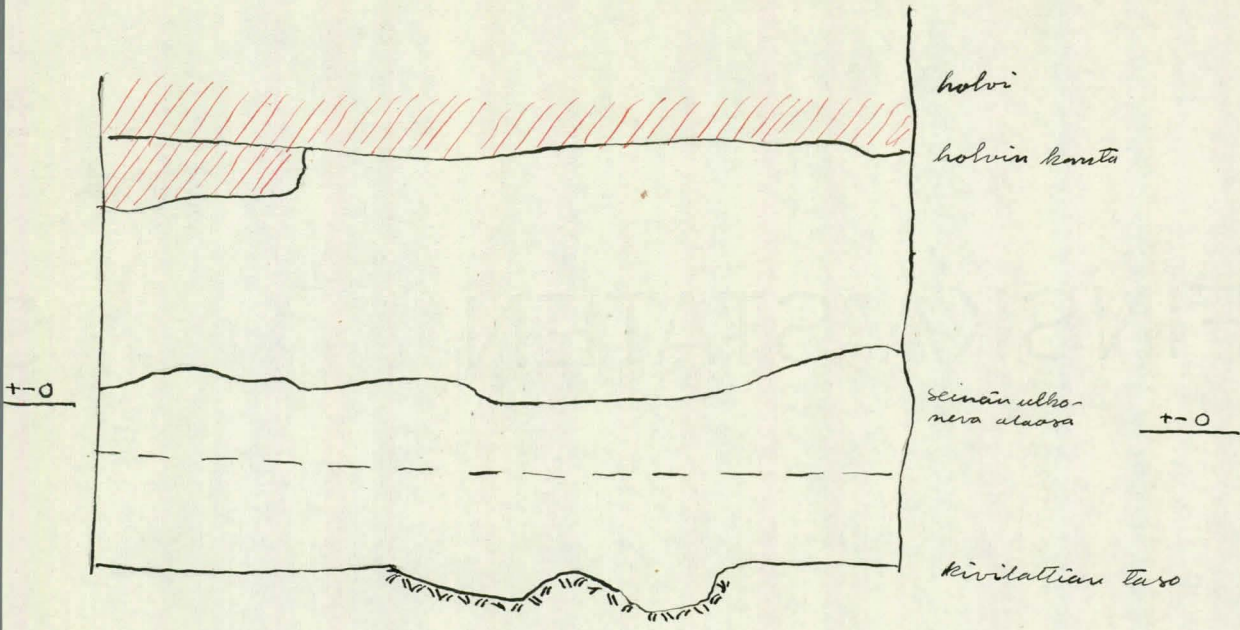
2.

PUULATTIAN TODENN. RAKENNE SÄILYNEIDEN
 OSIEN PERUSTEELLA 1:50

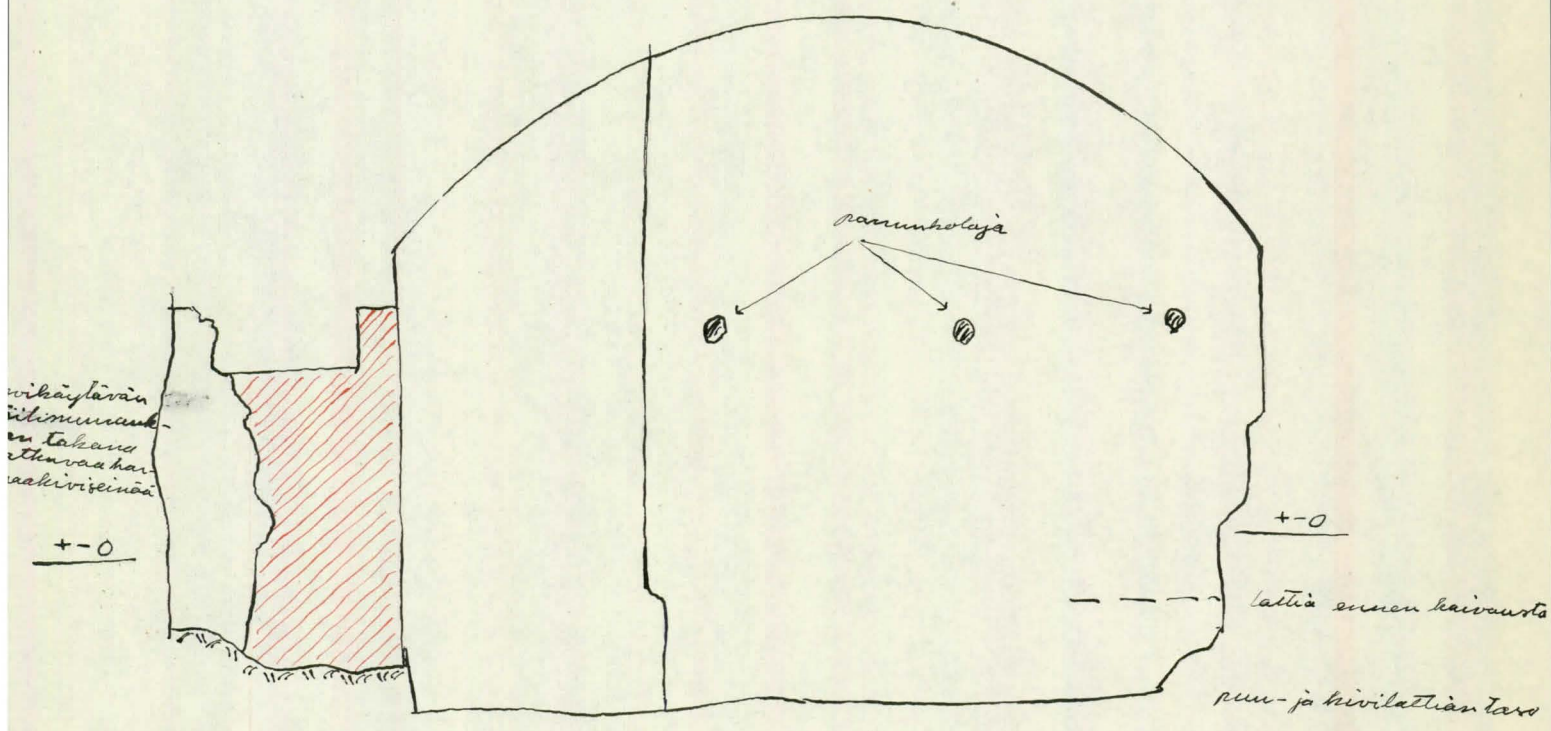

kivi, mitat 30x40x5 (4)

säilyneitä puurakennella

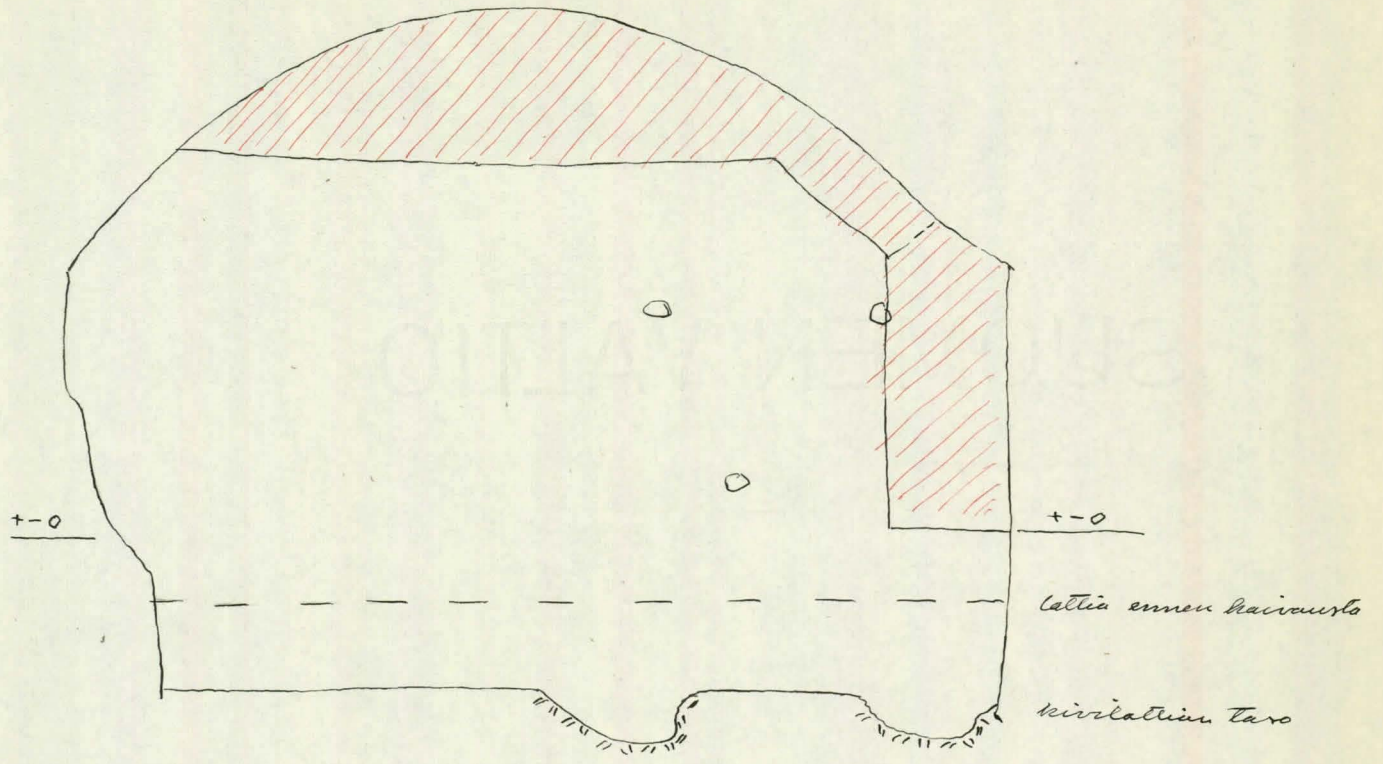

KAAKKOISSEINÄN MUURAUKSET.
KAAVAKUVA. 1:50

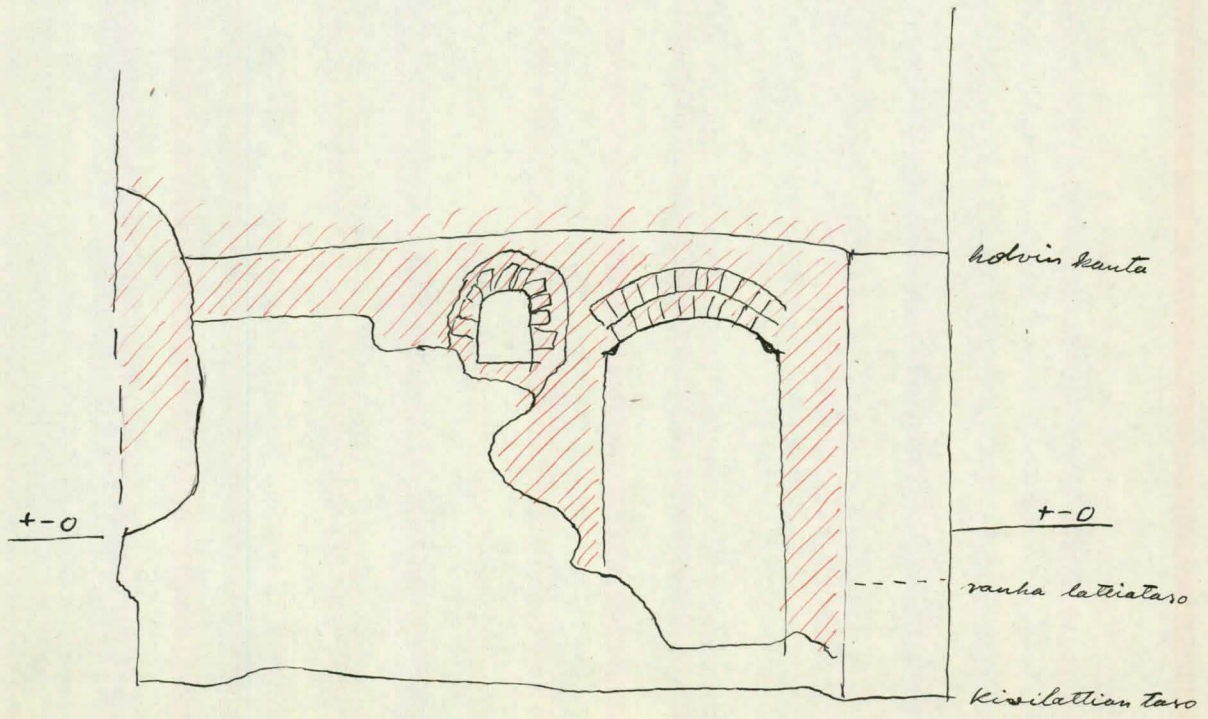

5.

KAAVAKUVA. LUOTEISSEINÄN MUURAUKSET.
1:50

KAAVAKUVA. KOILLISSEINÄN
MUURAUKSET. 1:50

H U O N E 10

bukokuu 1957. Kalkitukset. Huoneen seinistä ja holvista sekä linnanpihalle johtavan ovikäytävän seinistä poistettiin kalkitukset. Kaikki 1800- luvulta.

Ovikäytävän ovet. Ovikäytävän kaksi ovea poistettiin. Sisim- män 1900- luvulta peräisin oleva kehysmuuraus ja keskim. kaa- ri- ja pielimuurauksen 1800- luvulla tehdyt korjaukset ja paik- kaukset poistettiin.

Vanhemmat seinät. Lounaisseinä.Luoteisseinä. Lounaisseinä ja luoteisseinä ovat liitoksessa länsinurkassa holvin kannan kor- keudelle saakka (-230). Tästä ylöspäin tunkeutuu holvi lounais- seinään. Etelä -ja pohjoisnurkassa ei ole liitosta vaan koillis- ja kaakkoisseinän muuraukset alkavat vanhoista seinistä ilman sidosta.

Lounaisseinän muuraukset. Seinän yläosa, tiilimuuraus, on har- maakiviosaa myöhempää, todenn. holvausvaiheen aikainen. Raja uudenmaan ja vanhemman muurauksen välillä kulkee suunnilleen tiili- ja harmaakivimuurauksen liittymäkohdassa. Pari harmaaki- veä seinän kaakkoispäässä kuuluu mahd. tiilimuurauksen vaihee- seen. Raja kulkee suunnilleen korkeudella +250, joka vastaa siis likipitäen holvin kannan korkeutta. Ulkoseinässä ja huoneen 24 luoteispään esiinkaivetuissa seinän alaosissa jatkuu harmaakivi- muuraus korkeudelle +480 -+500, joten holvausvaiheessa on har- maakiviseiniä holvin liittymiskohdilta ja lounaisseinässä hol- vin laesta kannan tasoon purettu ja kervattu tiilimuurauksella. Harmaakivimuuraus (lähtien seinän alaosan ulkonemasta) on tasa- pintaista, etupäässä lohkotuista kivistä. Kivet kookkaita ja suhteellisen tiiviisti toisissaan, joten saumat kapeita. Suuris- sa saumoissa isohkoja kivikiiloja. Pyrkimystä limitykseen. Tiilimuuraus on munkkilimitystä lähenevää sekalimitystä. Sei- nän keskiviivan kaakkoispuolella se tunkeutuu kantamaisena osa- na harmaakivimuuraukseen.

- Tiilimittoja: 29,5 x ? x 10,5   ? x 14 x 10,5
- 28,5 x ? x 11,5   ? x 13,5 x 10
- 28,5 x ? x 10,5
- 28,5 x 13,5 x 10
- 28,5 x ? x 9,5
- ? x 14,5 x 11

Harmaakivi- ja tiilimuurauksissa on vaikea todeta laastieroa, koska harmaakiviosakin on kokonaan saumattu tiilimuurauksen yhteydessä. On myös mahdollista, että harmaakivimuuraus olisi reverteerausta tai uudelleen ladottua.

Laasti on soralaastia, jossa kalkki on suht. tasaisesti jakautunutta, hiekka kirjavaa, mutta tumma hiekka vallitsevana. Yleisväri on kirjava (harmaa-ruskea). Laadultaan laasti on kovaa, mutta ei kovin sitkeää.

Harmaakivimuurauksen eräistä saumoista voi syvemmältä kuitenkin löytää huomattavasti karkeampaa soralaastia, joka on vähäkalkkisempaa. Tämä voinee edustaa harmaakivimuurauksen alkuperäistä laastia.

Laastierojen toteaminen on vielä sen vuoksi hyvin vaikeaa, että kosteissa kellaritiloissa laastin ulkonäkö muuttuu suuresti ja toisaalta eri laastit saavat hyvin samanlaisen ulkonäön. Seinän alaosa, ulkonema, käsitellään jäljempänä lattian yhteydessä.

Luoteisseinän muuraukset. Seinän harmaakiviosa on samaa muurauksta kuin lounaisseinässä. Muurin ulkopinnassa ja huoneen 24 luoteispään esiinkaivetuissa seinän alaosissa ulottuu harmaakivimuuraus samoihin korkeuksiin kuin lounaisseinän kohdalla. Seinää purettu holvin kantaa varten. Aivan länsinurkassa on holvin kannasta alkaen poissa 2-3 holvitiiltä ja niiden kohdalla voi todeta yhden harmaakiven jatkuvan kannan tasosta ylöspäin ja olevan liitteessä lounaisseinään. Muualla sen sijaan holvitiilet tunkeutuvat ylimpien harmaakivien päälle.

Tiilimuuraus, joka seinän keskikohdalla tunkeutuu harmaakiviosaan liittyy holvimuuraukseen. Onko kysymyksessä vain kohta, josta on purettu pari harmaakiveä holvin teon yhteydessä tai vanhassa harmaakivimuurissa mahd. ollut aukko, on vielä epäselvää.

Tiilimittoja: 28,5 x ? x 10
28,5 x ? x 10,5
28 x ? x 10
? x 14,5 x 10,5
? x 14 x 11,5

Tiiliosan lounaisessa alakulmassa n. +150- +160 korkeudella on 50 cm syvä, pyöreä kolo, jonka halkaisija on 8 cm. Kolon seinä-

mät ovat seinän muurauslaastia. Kolon suunta on voimakkaasti kohoava. Se oli tukittu tiilenpuolikkaalla ja laastilla, jotka liittyivät muuraukseen. On siis todenn. että koloa on käytetty holvin tai seinien muurausrakenteihin kuuluvan tukipuun sijana. Seinän alaosa käsitellään lattian yhteydessä.

Uudemmat seinät. Kaakkois- ja koillisseinä. Edellä jo mainittiin seinien muurauksen alkaminen liitoksetta vanhemmista seinistä. Seinät ovat sensijaan keskenään liitoksessa ovikäytävän aukkoa ympäröivän ja todenn. niiden ikäisen tiilimuurauksen välityksellä.

kirros 2 A

Koillisseinä. Harmaakivimuuraus on pyöreähköistä, kuperapintaisista, enimmäkseen pienehköistä kivistä. Kivien väliset saumat ovat suuria ja täytetty runsaasti käytetyillä pienillä kivi-kiiloilla. Verhomuurimaista.

Tiilimuuraus samanlaista kuin lounaisseinässä. Ovikaari kyljittäistä sidetiilimuurausta.

Tiilimittoja: seinän yläosa =I, viiste =II, ovikaari =III.

I	29,5 x ? x 11	II	29 x ? x 11
	29 x ? x 11		28,5 x ? x 10,5
	29 x ? x 11		28,5 x ? x 10,5
	28,5 x ? x 10,5		28,5 x ? x 9,5
	28,5 x ? x 9,5		? x 14,5 x 10,5
	? x 15 x 10,5		? x 13,5 x 9
	? x 14,5 x 10,5		

III	29 x 13,5 x 9
	28,5 x 13,5 x 10,5
	28,5 x 13 x 9
	? x 13 x 10

Seinän alaosa kuvataan lattian yhteydessä.

Kaakkoisseinä. Harmaakiviseinä ja koillispään tiiliosa ovat samanlaista muurausta kuin koillisseinässä.

kirros 2 B

- Tiilimittoja : 30 x ? x 10,5
- 29,5 x ? x 10,5
- 28,5 x ? x 10,5
- 28,5 x ? x 10
- 28 x ? x 10
- 28 x ? x 10
- ? x 13,5 x 11
- ? x 13 x 10,5

Seinän alaosa kuvataan lattian yhteydessä.

Holvi. Holvi on sidetiiliholvi, kaartumisessa ja tiilirivien kuluessa epäsäännöllisyyksiä. Etenkin lakiosassa muuraus tekee karkeahkon ja epätasaisen vaikutuksen. Muurauslaasti pursunut ulos saumoista. Laasti todenn. samaa kuin seinien uudemmassa harmaakiviosassa ja tiilimuurauksissa, kuitenkin ehkä hie-
man savisempaa ja sitkeämpää. Tiilimittoja:

(luoteislohko)	(kaakkoislohko)	(laki)
27,5 x 14 x 11	28,5 x ? x 10,5	? x 14,5 x 11,5
? x 14,5 x 10	28,5 x ? x 9,5	? x 14,5 x 9,5
? x 14 x 11	? x 14,5 x 12	? x 14 x 10
? x 14 x 11	? x 14,5 x 11,5	? x 13,5 x 8,5
? x 14 x 10	? x 14,5 x 11	
? x 14 x 10	? x 14,5 x 10,5	
? x 13,5 x 11,5	? x 14,5 x 9,5	
? x 13,5 x 11	? x 14 x 10	
? x 13,5 x 10	? x 13 x 9,5	

Luoteiskohkossa 2 holvi-ikkunaa, jotka olivat huoneen puolella molemmat umpeenmuuraamattomia.

Piirros 3A

Ovikäytävä. Ovikäytävän lattian huoneen puoleisesta osasta (alkaa käytävän keskellä olevasta ovikaaresta) purettiin betonilattia. Edellä jo mainittiin 1800-luvun ja tämän vuosisadan lisäysten purkamisesta (katso myös piirrosta).

Piirros 3B

1700-luvun paikkaus ovikäytävän pohjoisseinän itäpäässä. Paikkausmuurauksen yläosa kyljiittäin asetetuista, osittain ohennetuista tiileistä. Limitys pääasiassa juoksu tiililimitystä, si-

detiilet katkaistuja. Takana olevan muurauksen ja paikkausvyöhykkeen väli täytetty tiilenpaloilla. Laasti savenharmaata hiekkalaastia. Hiekka hienoa. Laasti kovaa, harvassa kalkkipilkkuja. Tiilet uusia ja käytettyjä.

Tiilimittoja: 31,5 x 14,5 x 8
 27,5 x 12,5 x 9 (vanha)
 27 x 14 x 7
 27 x 13,5 x 7
 26,5 x 12,5 x 6,5
 25,5 x 12,5 x 7
 25,5 x 12,5 x 6,5

Paikkausmuuraus poistettiin.

Varsinainen vanha seinä 30 cm muurausta, joka oli pinnaltaan hyvin kulunutta. Eteläseinän länsipäässä ja pohjoisseinän itäpäässä oli seinän pintakerros pullistunut voimakkaasti ulospäin katkaisten jopa sidetiilet. Juuri tällaisessa kohdassa oli em. paikkaus. Ovikäytävän seinät ja segmentti holvi edustavat suurin piirtein yhtenäistä muurausta ja toteutettu yhtäaikaisesti. Sisäpihalle antava ovikaari on uusittu, vain 2-3 eteläseinän puoleista ja yksi tiili pohjoisseinän puolella alkuperäistä muurausta. Muut edustanevat 1700- luvun loppupuolen korjausta. Ovikäytävän alkuperäinen lattia on ollut todenn. korkeudella + - 0 + 0,10 ja viettänyt pihalle kuten ovikäytävän seinät ja holvikin. Käytävä kapenee sisäpihalle päin. Keskimäinen ovikaari pielimuurauksineen on ollut ainoan vanhan oven paikka. Kaaren ja pilastereiden leveys on ollut 45 cm ja pilasterit ovat ulonneet ovikäytävän seinistä 10 - 20 cm. Kaari on ollut limitetty todenn. piirroksen osoittamalla tavalla. Ovikäytävän tiilimitat vastaavat huoneessa esiintyneitä tiilimittoja.

iiros 3C

ouko-kesäkuu
 957.

Lattia. Lattian tutkiminen aloitettiin poistamalla vaihtelevan paksuinen perunakellarina olon aikana syntynyt multakerros.
 (+ - 0 + 0,20)

Mukulakivipinta. Tämän alta paljastui mukulakivilattia, joka ulottui kautta koko huoneen, lukuunottamatta vuonna 1954 tehdyn koekaiivauksen kohtaa, josta kivitys silloin poistettiin (vrt. muistiinpanot 1954). Mukulakivikerroksen pinta vaihteli - 10 - 40. Mukulakivipinta huoneen lounaispuolella painunut. Vrt. valokuva 68.

Kivien alla oli 10-15 cm vaalea hiekkakerros tasoituksena. Mukulakivilattia on todenn. peräisin 1700- luvun lopulta ja siihen liittyy myös se muurattu tiilitason jäännös, joka on säilynyt ovikäytävän kohdalla. Se on todenn. ollut porrastaso, josta on noustu 20-30 cm korkeammalla olleelle ovikäytävän lattialle. Tiilet muurattu osittain yhteen, osittain kahteen kerrokseen melko karkealla vaaleahkolla hiekkalaastilla.

Tiilimittoja: 31 x 13,5 x 7,5
 31 x 13,5 x 7,5
 30 x 14 x 7,5
 30 x 14 x 7

Tiililattia kuvattu tutkimuspiirustuksessa (1957). Tiilen pinnat - 19 - 30.

Täytekerros. Seuraavana täytekerros, joka koostui tiilenkappaleista, laastinpaloista ja murasta. Joukossa myös runsaasti luita, kaakelinpaloja, lasinkappaleita, nauvoja. Tiilten joukossa sekä "vanhojen" tiilien kappaleita että 1700-luvun lopun tiilien palasia. (Vrt. myös rahalöytö v. 1954). Täytekerroksen paksuus vaihteli huoneen luoteis- ja kaakkoispuolella suuresti. Luoteispuolella oli paksuus n. 30-40 cm ulottuen syvyyteen - 100. Kaakkoispuolella viereltä puuttui melkein tyystin täytekerros ja keskeimmällä oli sitä n. 10 - 15 cm, n. syvyyksille -40 - 46 - 57 - 61. Ja ovikäytävän edustalta täyte puuttui kokonaan. Täytekerroksesta löytyi neljä kuusipuista puutappia siihen pystyyn lyötyinä. Ne ovat ulottuneet mukulakivipinnan tasoon ja todenn. jatkuneet ylöspäinkin, mutta katkaistu. Säilynyt pituus 30 - 40 cm. Teroitettu kärki. Halkaisija n. 5 cm. Löyty todenn. mukulakivilattiaan. Sijainti merkitty piirrokseen.

Täytteen alta paljastuneet pinnat. Huoneen kaakkoispuolella tuli esille puu + maalattian jäännös. Se sijoittui kokonaan huoneen kaakkois- ja luoteispuoleen jakavaksi ajateltavan viivan kaakkoispuolelle. Se alkoi n. 70 cm kaakkoispuolella alaosan ulkonemasta, ulottui ovikäytävän edustalla olevan tiilitason alle ja n. 70 cm lounaispuolelta. Puiden päällä oli n. 3 - 10 cm paksu multakerros, "kävelypinta", joka oli koostunut lahonneesta puusta, savesta, pienistä tiilenpaloista, lastuista, hiilestä ja joukossa oli myös luita ja jokunen lasinpala. Tämä kerros

erottautui selvästi tiiviiksi painuneena täytekerroksesta. Huoneen luoteislohkossa, jossa täyte oli paksumpi, ei edellisen kaltaista puutasoa ollut lainkaan vaan vastaan tuli - 80 -100 - syvyydellä kova pinta. Tämän pinnan päällä muutaman sentin paksuinen savihiekkakerros. Tämä kerros todenn. täytteeseen kuuluva. Kun savihiekka oli poistettu tuli esille lahonneen puun muodostaman multakerroksen peittämä tallattu tai juntattu pinta joka muodostui mustasta maasta ja pienistä luonnonkivistä.

Seinien alaosat. Kaikkien seinien alimmat kivet on poistettu mukulakivilattian teon yhteydessä ja tällä tavoin laajennettu huoneen lattiapinta-alaa. Harmaakiviseinien alkuperäinen ulottuvaisuus voidaan määrätä osittain melko selvästi puulattian rajojen avulla. Puulattian rajaa kiertää huoneen eteläkulmassa selvä vaalean hiekan vyöhyke, joka ei ulotu puulattian alle, ja heti tämän muutaman sentin hiekkakerroksen alla seinien peruskiviä, jotka lähtevät koskemattomasta sora- savi - maapohjasta. Vanhinta vaihetta edustavat luoteis - lounais - ja todenn. myös kaakkoisseinän alaosat. Kaakkoisseinän alaosa näyttää olevan liitoksessa lounaisseinän alaosan kanssa, vaikka yläosaltaan se on selvästi lounaisseinää nuorempi. Koillisseinän alaosa on sensijaan melko varmasti edellisiä nuorempi ja nyk. huonetilan aikuinen.

lirros 5

Puulattia. Nyk. huonetilaa muodostettaessa rakennettiin lattia savisora- maapohjalle asetettujen kivien varaan. Kivien välit on täytetty soralla ja osittain saveella ja pinta on tasoitettu hienoon hiekkaan painetulla tiilenkappaleilla ja pienillä kivilillä. Näiden päälle on asetettu lankut. Kaksi vm. kerrosta voisivat olla myöhemmän uusimisen jäljiltä, mutta luultavasti kuitenkin keskiaikaista työtä. Lankkujen päällä on ollut vain multapinta tai mahd. tiililattia, josta ei kuitenkaan ole mitään jälkiä säilynyt.

lirros 6 B

Säilyneet puuosat kuvattu tutkimuspiirustuksessa. Lankut ovat 15 - 30 cm leveitä ja n. 2 - 2½ tuuman paksuisia. Äärimmäisenä kaakossa (ollut vanhan seinän vieressä) on n. 5 x 6 tuumaa paksu parru. Lattian konstruktiota vaikuttaa seuraavalta: seinän vierillä on kulkenut kookkaammat parrut, joista kohtisuoraan (kaakko- luode suuntaan) on lähtenyt mahd. lankkuja paksumpia puita,

joilla lattia on jaettu n. 100 cm kaistoihin, jotka on täytetty lyhyillä lankuilla. Mahd. on em. paksumpia puita kulkenut myös lounas-koillinen suuntaan, jolloin lattia olisi jakaantunut tavallaan ruutuihin. Järjestelmä on kuitenkin voinut olla hyvinkin epäsäännöllinen (vrt. huone 9).

Lankut poistettiin, jolloin tuli esille em. tiili- ja kivipinta, jonka päällä oli lahonneesta puusta muodostunutta multaa, siellä täällä savea ja luunjätteitä, mutta tämä ei ole todenn. ollut kävelypintana, vaan maa on irronnut puulattiasta ja tullut sen raosta. Tiilitason alla olivat lattian aluskivet (katso edellä). Kysymys siitä onko puulattia jatkunut yli koko huoneen on avoin. Vain eräs pieni puunkappale luoteisseinän vieressä, vanhan kivirajan kohdalla, puhuisi tämän puolesta.

(Vrt. tutkimuspiirustus)

Musta maalattia. Kuitenkin on varmaa, että musta maalattia on vanhempi kuin mukulakivilattia ja siis huoneen seinien alimpien kivikerrosten poistaminen. Se on selvästi ulottunut vain vanhaan seinänrajaan (katso tutkimuspiirustus). Lisäksi löytyi täyteroksesta tämän lattiatason päältä v. 1954 kaivauksissa $\frac{1}{2}$ taalarin raha V:lta 1725. Tämä lattia on rakenteeltaan maalattia, jossa on myös joitakin pienehköjä luonnonkiviä. Sitä on mahd. peittänyt puupinta päällimmäisessä kerroksessa säilyneestä lahosta puusta päätellen. Itse maanlaatu on sikäli erikoinen, että se vaikuttaa sisältävän runsaasti tervaa, minkä hajukin on edelleen säilynyt. Terva tuntuu sekoittuneen soramulta - savimaahan, jossa on joukossa myös pieniä puunkappaleita siellä täällä. Maa toisaalta erittäin kovaa ja toisaalta sitkeää ja tahmeaa. Luonnollinen savi - sora - maa tuntuu jatkuvan tämänkin lattian alla. "Mustan kerroksen" paksuus n. 5 - (10) cm. Lattia ulottuu suunnilleen huoneen puoliväliin, siihen mistä alkavat puulattian aluskivet. Se päättyy tähän tasaisesti ja reunoiltaan hieman kohoten. Keskipointa painuu alaspäin. Se tekee vaikutuksen siitä, että se on päättynyt johonkin pystypintaan. Minkälainen rakennelma on ollut ei vielä ole selvitetty. Mustan maakerroksen päällä olleen lahosta puusta muodostuneen kerroksen päällä oli muita puuosia paremmin säilyneenä 3,5 - 4 cm paksuinen 28 cm leveä ja 118 cm pitkä lauta, jonka reunat oli viistetty. Lautta on kuulunut suureen tynnyriin tai sammioon. Sen toisella puolella oli (20 cm päästä) naulalla

Piirros 6 A
 lautaan kiinnitetyn vannepuun kappale (2 cm paksu ja melkein laudan leveyden pituinen). Laudan reunoissa oli tällä kohden veistetyt uurrot (3 cm leveät ja 3,5 pitkät). Naula oli ter-
 vaisessa maassa säilynyt ruostumattomana, takonaula (pituus n. 6 cm). Puun sijainti merkitty tutkimuspiirustukseen. Sen vires-
 sä toinen puu, joka oli painunut em. lahokerrokseen. Se oli 75 cm pitkä , 11 cm leveä ja n. 5 cm paksu. Sen toisessa lai-
 dassa oli pykälä, jonka mitat ja muoto selviävät oheisesta piirrokselta. Nämä puut voivat olla jäännöksiä jostakin laita-
 rakennelmasta tai kansirakenteesta.

Ajoittelu I Alkuperäisintä huonetilaa edustanevat lounais- ja luoteisseinä sekä kaakkoisseinän alaosa. Tämä todenn. holvaamaton tila on mahd. ollut yhteydessä huoneen 11 vanhimman vaiheen kanssa tai erillinen huonetilä. Lattiatason sijainnista ei voi sanoa mitään varmaa, mutta se on mahd. ollut samoilla tasoilla kuin ns. puulattiakin.

II Toista päävaihetta edustanee holvaus, koillisseinä, ovikäytävä ja kaakkoisseinän yläosa. Tällöin on todenn.määräytyneet puulattian taso.

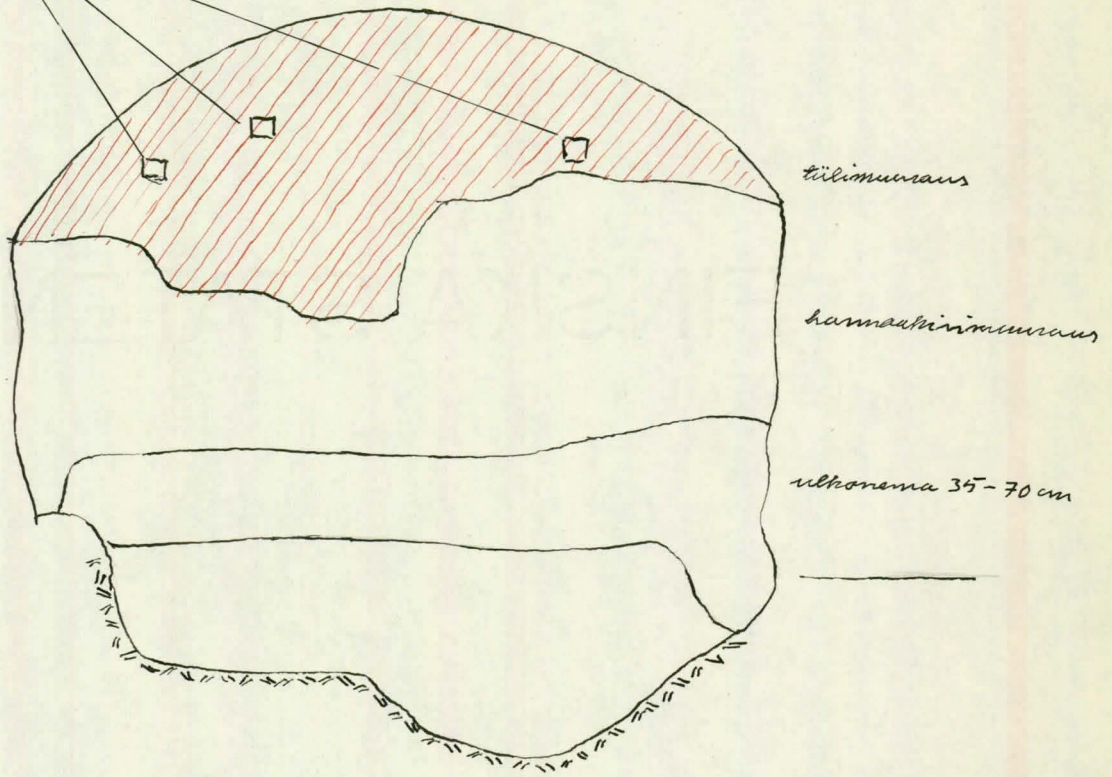
IIIa Mustan maalattian vaihe. Voi olla jo yhdenaikainen edellisen kanssa, mutta luultavimmin myöhäisempi. On kolme mahdollisuutta . 1) Musta maalattia on jälkeempään puulattiaan kaive-
 tun "kuopan pohjaa". Tällöin on puulattia voinut päättyä sen laitarakennelmiin tai jatkua yli ja kuoppa on ollut matala lattian alainen tila. 2) Se on yhdenaikaisesti puulattian aikana suunniteltu. 3) Se on puulattiaa vanhemman lattiatason jäännös, jota on osittain käytetty hyväksi.

III Mukulakivilattian ja seinien aluskivien poistamisen vaihe. 1700-luvun loppupuoli.

Lattian kaivausta ei ole vielä saatettu lopulliseen päätökseen, vaan vasta perustutkimus on suoritettu.

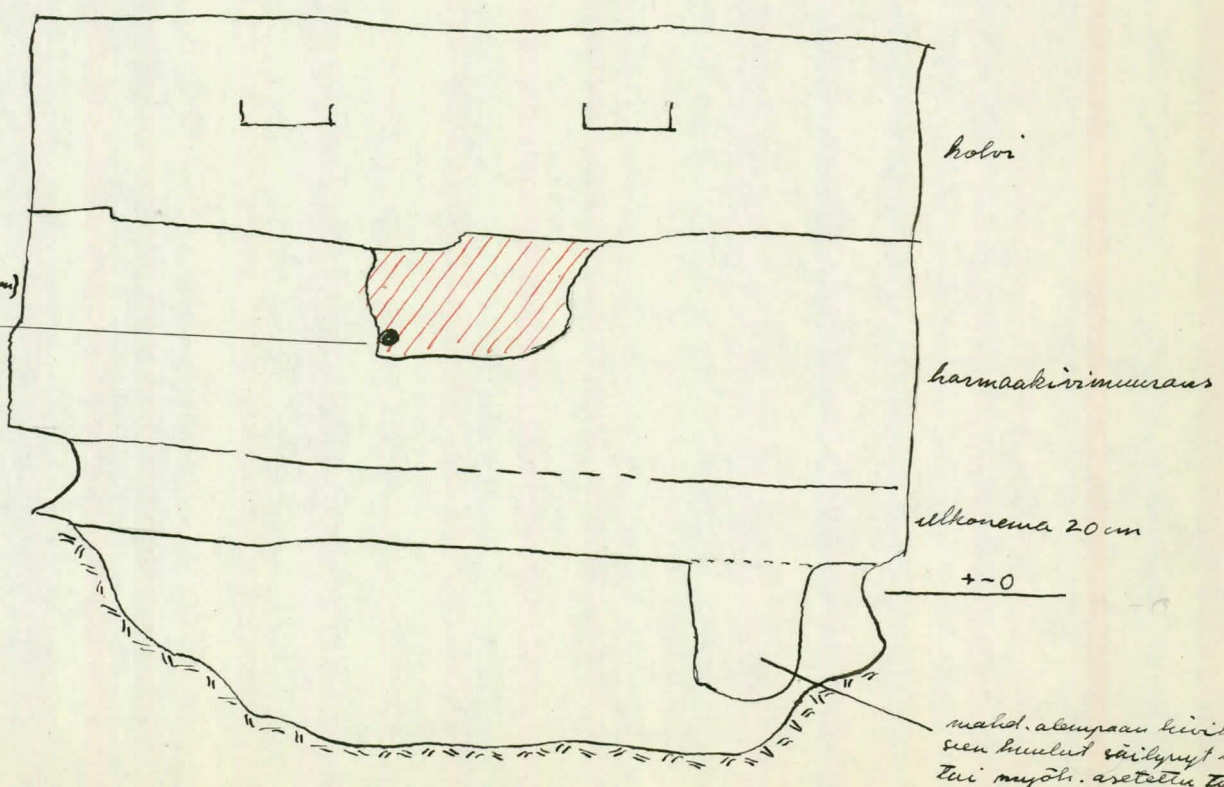
LOUNAISSEINÄN MUURAUKSET KAAVAKUVA - 1:50

murausvaiheen
aikaisia parrun-
koloja; tiilen
leveyden syvyy-
siä

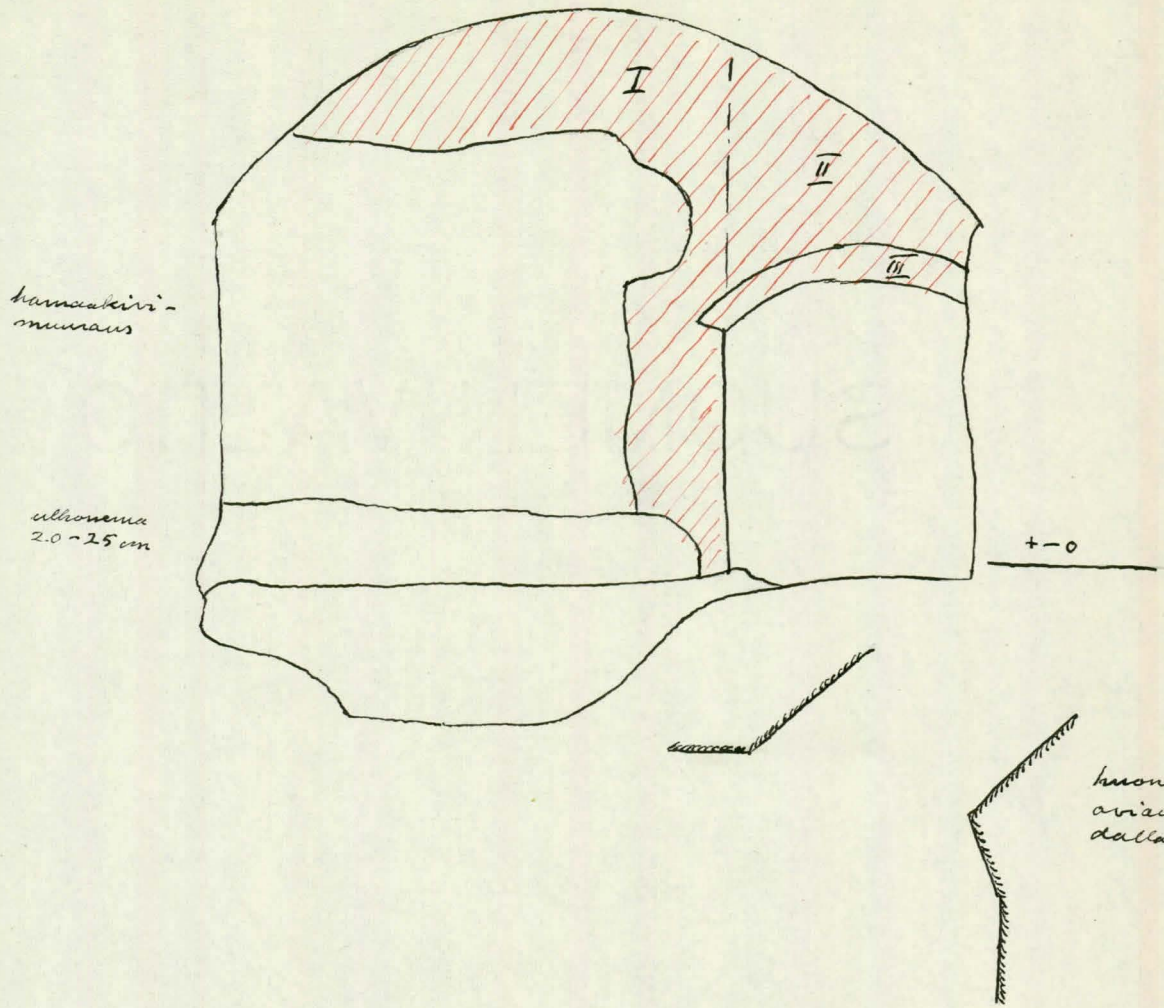

LUOTEISSEINÄN MUURAUKSET KAAVAKUVA - 1:50

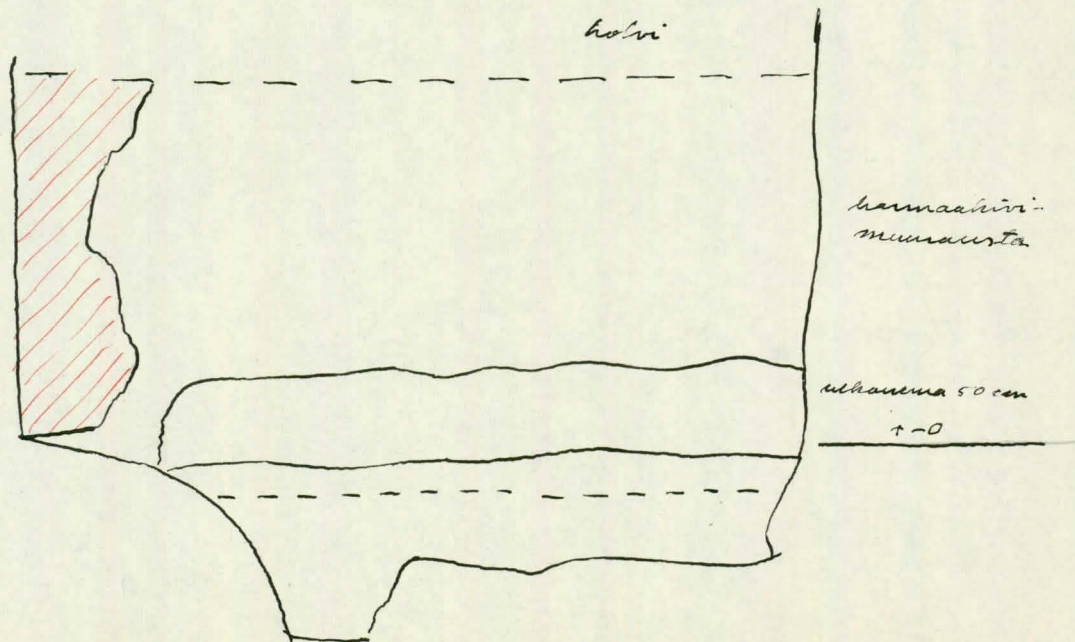
pyöreä (halkeaisija 8cm)
50cm syvä kolo

maahol. alapuoleen kivikerrok-
seen kuuluvat säilyneet kivi-
tai myösk. asetettu tukki-
kivi.

KAAKKOSSEINÄN MUURAUKSET. KAAVAKUVA. 1:50

B.

A

huone 10

OVIKÄYTÄVÄN POITJA
1:50

poistatut
pielimuutokset

sisäpiha

B.

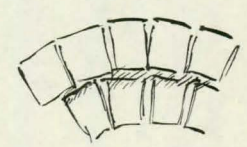
Kaavakuva paikkausmuutoksen
sijainnista 1:20

KESKIMÄINEN
OVIKAARI 1:20

Keskim-
mäinen
ovikaari

pihan puo-
leinen ovi.
kaari

leikkaus

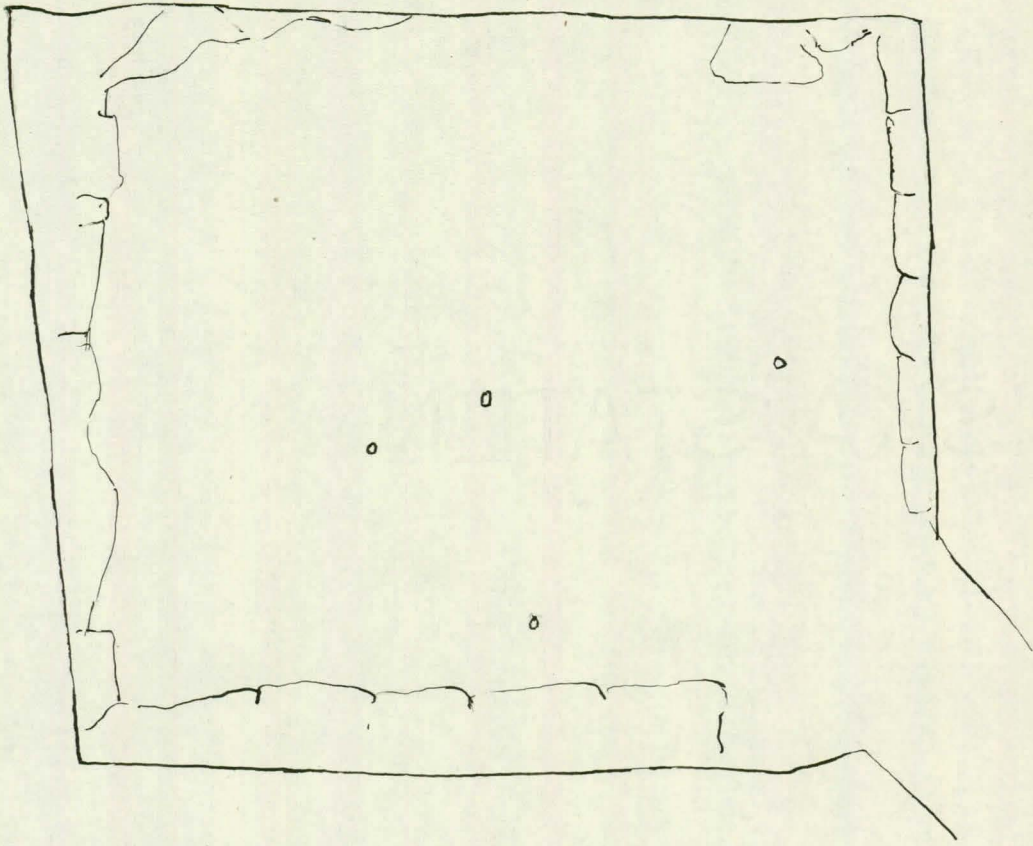

paradiisiosa,
sisäpihan
puoli

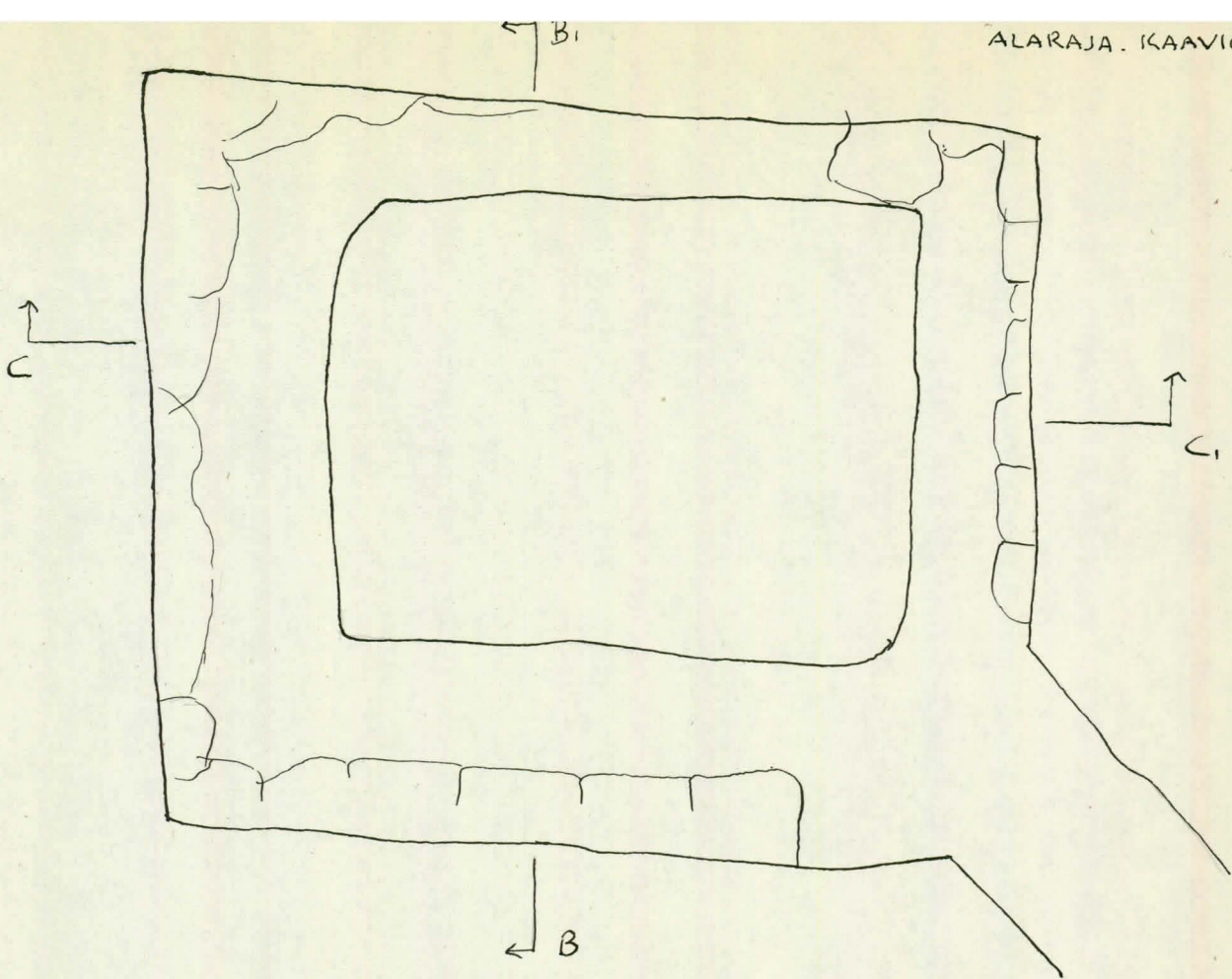

paradiisiosa,
huoneen 10
puoli

4.

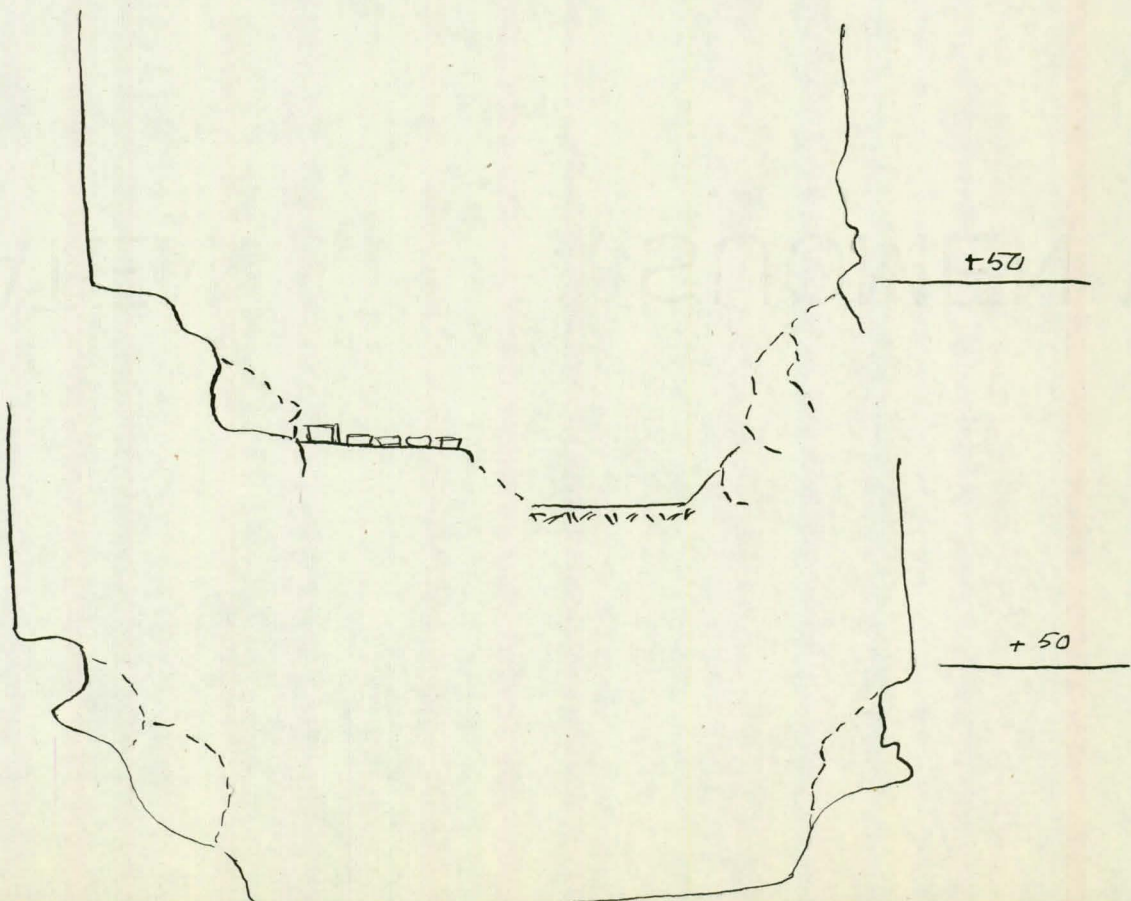

5.

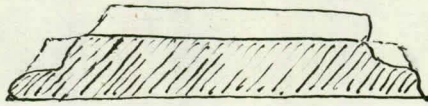

B-B₁

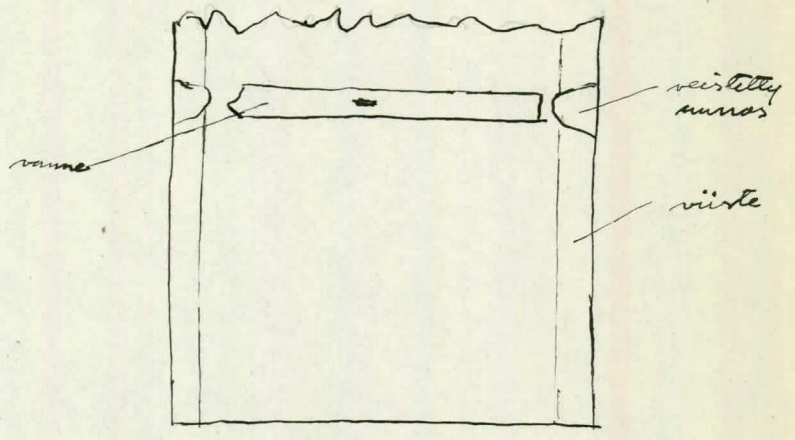
C-C₁

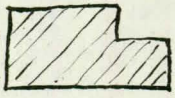
A

leikkaus vanteen
kohdalta

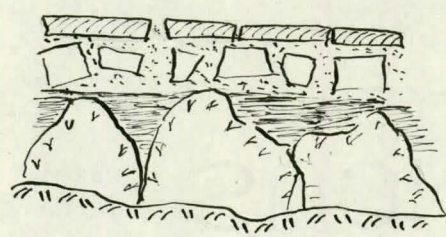
löytynen laudan toinen pää
ylhäältä nähtynä

löytynen pyhätöiden puun
leikkaus

B

LATTIARAKENTEEN KAAVAKUVA.
N. 1:20

H U O N E. 11

esä-heinäkuu-
7. Ilmanvaihtokanavat. Luoteisseinän viereltä purettiin pilari-
maisat muuraukset, joissa huoneesta 2 lähtevät ilmakanavat
kulkivat. (vrt. leikkaus E-El). Näistä lounainen oli huoneen 2
holvin ikäinen ja kulki huoneen 11 holvi-ikkunan kautta. Toi-
nen oli muurattu vasta 1900-luvulla (ei esiinny vielä Ekholmin
piirustuksissa v:lta 1911) ja kulki huoneen 11 holvin läpi 1800-
luvun holviaukon kautta.

Lankkulattia. Lankutusta kantoivat kaakko-luode suuntaiset veis-
tetyt alushirret (9x9"), jotka olivat huoneiden 1 ja 2 holvin
ja sen päällisen täytteen varassa. Alushirsiä oli 15 kpl, kes-
kinäiset etäisyydet vaihtelivat 60-95 cm (ensimmäiset lounais-
seinästä 50 cm päässä ja koillisseinästä 30 cm päässä). Hirret
huoneen leveyden pituisia. Keskimäinen oli aivan oven lounais-
puolelta lähtevän ja huoneen poikki kulkevan tiilimuurauksen
sisässä, (vrt. jäljempänä).

Varsinainen lankkupeite oli moneen kertaan uusittua. Huoneen
lounaispuolella (em. tiilimuurauksesta alkaen) ehjä ja uudelta
vaikuttava lankutus, joka oli naulaamaton. Siinä lankkujen pi-
tuus 670 cm. Koillispuolen lankutus hyvin huonossa kunnossa.
Lankkujen paksuus 6 cm, leveys n. 22-27 cm. Puulattiarakenteen
ikä: perusosa samalta ajalta kuin holvi (huoneiden 1-2).

Tiililattian jäännös. Muurauksen pinta kohosi lankkujen tasolle
ja oli muurattu 1-2 tiilikerroksen vahvaisena huoneen 1-2 hol-
vin päälle tehdyn kivi- ja laastiperustan varaan. Tämä muuraus
ei edusta samalle kohdalle sattuvaa entistä väliseinää, jonka
liitoskolot näkyvät seinässä ja joka on ollut huoneen 1-2 hol-
via vanhempi, vaan on ollut joko huonetta 1800-luvun loppupuol-
lella varastona käytettäessä mahd. tarvitun lautaseinän alus-
rakenteena tai jäännös oviaukon kohdalla olleesta tiililattias-
ta, joka olisi jatkunut koilliseenkin, mutta myöh. rikottu. Tä-
mä jatkuminen mahdollista, koska muuraus päättyi melko epäta-
saisesti tähän suuntaan. Muurauksen pintakerros sekalaista lat-
tialimitystä. Muuraus ulottui heti oven lounaispuolelta 80-85 cm
levyisenä kaakkoisseinästä luoteisseinään. Sen koillinen reuna
sattui osittain oviaukon kohdalle, sen sisäpuolisen pykälän ver-
ran. Vanhempi väliseinä on sen sijaan ollut vain 45 cm leveä ja
jäänyt kokonaan oviaukon lounaispuolelle.

Täyte. Puurakenteen ja holvimuurauksen välinen täyte soraa, jossa hieman tiilenpaloja, lastuja ym.

Kellareiden holvi. Täytteen alta paljastuneet holvikuvut ja niiden rakenne kuvattu huoneiden 1 ja 2 muistiinpanoissa.

1800-luvun rakenteiden ajoitus. 1700-luvulla huone perusosiltaan vielä vanhassa asussa kookkaana holvattuna tilana, jossa kaakkoisseinällä oli ovi ja kaksi sisäpihalle antavaa komeroikkunaa (vrt. vuoden 1956 muistiinpanot). Holvin luoteislohkossa oli kolme holvi-ikkunaa. Lattia on tällöin ollut todenn. syvyydellä -100-(-150), mutta keskeneräiset purkamistyöt eivät ole vielä antaneet mahdollisuutta tarkkaan määrittelyyn. 1700-luvulla lienee kuitenkin ikkunoita laajennettu ainakin pihanpuoleisilta osiltaan.

1800-luvulla, ns. "Engelin aikaan", huonetta käytettäessä vankien säilytykseen verhomuurattiin seinät ja rakennettiin väliseinät, jotka jättivät väliinsä eteis- ja komerotilan. Väliseinien kulku selviää kaakkoisseinässä, oven sivuilla olevista liitospykälistä (vanhassa tiilipinnassa), holvissa olevista jäljistä (rappaamaton väliseinän peitossa ollut holvipinta) ja luoteisseinän revertteerausessa olleista kohdista, joihin väliseinät ovat liittyneet, kylläkin ilman liitosta (vrt. vuoden 1956 muistiinpanot ja leikkaus E-E1). Väliseinät ovat todenn. olleet 45 cm tiilimuurausta. Seuraavana vaiheena suoritettiin todenn. sisäpihalle antavien ikkunoiden laajennus.

Sitten rakennettiin huoneet 1-2, jolloin väliseinät luonnollisesti purettiin, mutta revertteeraus jäi täydennettynä paikoilleen. Tällöin lounaisempaa ikkunaakin ehkä vielä muutettiin, koska se jouduttiin alaosiltaan purkamaan tehtäessä alakellareiden pihalle johtavaa porrasholvia. Tämä vaihe ajoittunee n. 1870-1900. Myöh. avattiin vielä holvin luoteislohkoon kaksi kookasta tuuletusaukkoa, joista toisen läpi johdettiin sittemmin huoneesta 2 lähtevä tuuletusputki.

Vanhemmat osat. Seinät ja holvi ovat vielä suurelta osalta puhdistamatta ja purkamistyöt kesken, joten ei varmoja huomioita voi tehdä.

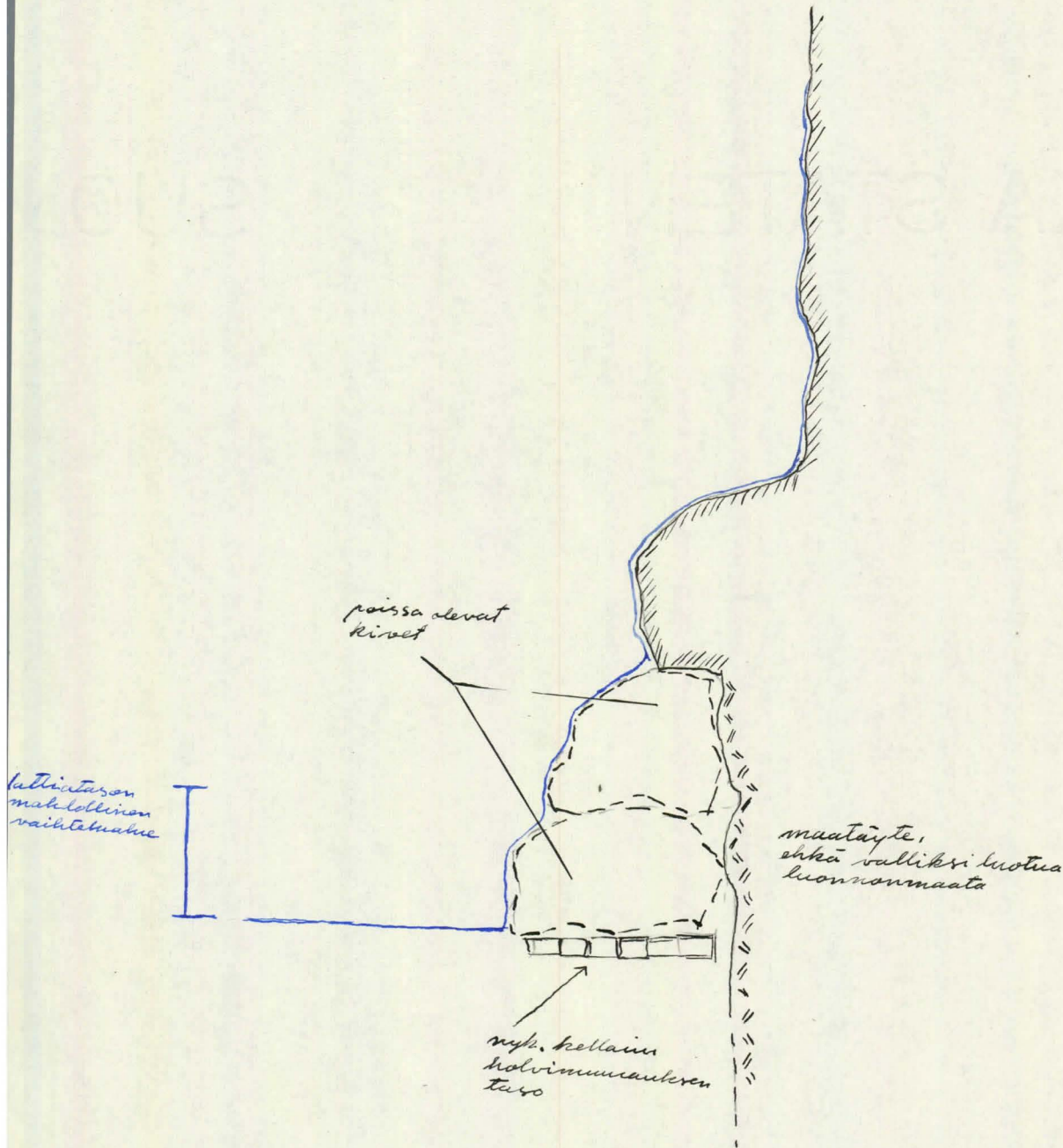
Seinistä näyttävät vanhempia olevan luoteisseinä, koillisseinä

ja mahd. kaakkoisseinä alemmilta osiltaan ja ehkä samanaikaisia. Lounaisseinä sen sijaan on myöhempi.

irros 1.

Vanhemmat lattiatasot hävisivät kaivettaessa kellaritiloja 1-2. Tällöin purettiin myös varsinaisesta seinätasosta ulkonevat harmaakivet, joten seinien vierillääkään ei liene mahdollista löytää vanhojen lattiatasojen jäännöksiä. Eräissä tapauksissa, luoteisseinän koillispuolella on alimpia kiviä kuitenkin vain lohkottu. Vanha lattiataso lienee kulkenut korkeudella -100 (-150). Kellareita kaivettaessa syntynyt maaseinä (luoteisseinän alimpien kivien alapuolella) on mahdollisesti vanhaa luotua valliä. Savisoramaassa, josta valli todenn. luotu, oli näkyvässä tiilenkappale. Tämä poistane mahdollisuuden, että kysymyksessä olisi koskematon luonnonmaa. Tiili ei liene voinut joutua paikalleen myöhemmin.

poissa olevat rivit

lattiatason mahdollinen vaihtelualue

maataajate, ehkä valiksi luotua luonnosta

nyk. kellarin holvimuurauksen taso

seinän todenn. ulinon ääriosa ja vanha lattiatalo

H U O N E 17

Aarne Heimala 1957.

lokkuu 1957.

Poistettiin huoneen 17 lounaisseinän keskiosasta n. + 4,30 - + 5,30 tasojen väliltä n. 75 cm leveältä 1800- luvun korjausmuurausta. Tämä n. 75 x 100 cm suuruinen aukko on huoneen 17 koillinen-lounas suuntaisen kattoparrun kaakkoispuolella ja antaa murinsisäisiin portaisiin 120 a sekä niissä ko. kohdalla kulkevaan pohjakerroksen huoneesta 5 tulevaan savukanaavaan. Ks. vast. muistiinpanot 1957.

Huoneen 17 lounaisseinän yläosassa jatkuu n. + 4,00 ylöspäin 1800- luvun muuraus em. aukosta koilliseen, luoteiseen jatkuu sama muuraus em. kattoparrusta lähtien n. +4, 80 yläpuolella. Tämä muuraus kuuluu 1800- luvun kattorakennelmiin ja niihin liittyviin korjauksiin.

H U O N E 18

Aarne Heimala 1957.

Rappaukset ja kalkitukset.

lokakuu 1957. 1800-luvun rappaus ja maalauskerrokset poistettiin huoneen 18 seinistä. Päälimmäisenä olivat öljymaalauskerrokset ja sen alla 1-3 cm paksuinen rappaus. Kerrokset olivat linnassa tavanomaista vankilanaikuista pintakäsittelytapaa. Em. kerroksen alla olevat vanhemmat rappaukset ja kalkitukset olivat pahasti rikkoutuneet. Niiden ja mahdollisen vanhemman koristelun toteuttamiseksi varten suoritettiin paikka paikoin kerrosten poistoa varovasti. Mutta kaakkois- ja lounaisseinillä varsinkin oli tiilipintaa paljon näkyvissä jo heti 1800-luvun rappauskerroksen alla.

Pelkästään 1800-luvun rappautta on luonnollisesti ollut 1800-luvun korjausmuurauksissa:

Kaakkoisseinällä: Seinän yläosassa n. + 10,30 - + 11,30 välisessä muurauksessa, joka laipion alla ulottuu koko seinän mitan; samoin kunkin kolmen ikkuna-komeron penkin umpeenmuurauksissa ikkunan leveydeltä n. + 6,60 - + 5,80 välillä sekä ikkunakomerojen holvauksissa, ja lisäksi vielä keskimmäisen ikkunan lounaispielen ja siitä lähtien n. 60 cm levyisen lattian vinosti kattoon kohoavan seinänsisäisen 1800-luvun savutorven muurauksen kohdalla.

Lounaisseinällä: 1800-luvun muurauksessa n. + 10,30 - + 11,30 välillä katonrajassa koko seinän pituudelta, joka seinän keskiosassa ulottuu n. 120 cm matkalla alemmas n. + 9,90 asti; samoin seinän kaakkoispuolen alaosassa olevan 1800-luvun muurauksen kohdalla (kork. n. 20 cm), joka seinän keskellä n. 100cm leveydeltä ulottuu n. + 7,20 asti.

kesäkuu 1957. Purettiin seinän keskeltä + 9,90 ylöspäin n. 130 cm leveydeltä ja alhaalta + 7,20 alaspäin n. 120 cm leveästä 1800-luvun korjausmuuraus.

huhtikuu 1957. Luoteisseinällä: sen lounaispuolella 1800-luvun ovenpielissä n. 60 cm leveydeltä ja katonrajassa n. + 10,30 - + 11,30 koko seinän pituudelta.

lokakuu 1957. 1700-luvun paikkausmuuraus, tasoitus ja kalkitus. Heti 1800-luvun rappauksen alla tavattiin säilyneissä vanhemmissa kohdissa harmaharjainen, likaiselta vaikuttava kalkitus, joka kuitenkin

kin murtopinnaltaan (1-2 mm) on aivan valkoinen. Tämä kalkitus on suoraan pehmeän savilaastirappauksen päällä, mutta toisin paikoin sen alla oli vanhempaa, valkeaa, hiiltä sisältävää kalkitusta. Edellä kuvatulla pehmeällä savilaastilla on siten paikattu ne kohdat vanhemmista rappauksista, jotka ovat karisseet pois. Mutta sillä ja tiilenkappaleilla on paikattu myös samalla rikkinäisiä muuripintoja. Siten saat-
taa savilaastirappauksen paksuus paikka paikoin olla 10 cm. Edellä selostettu kalkitus puolestaan on peittänyt kaikki aikaisensa pinnat n. +10,30 saakka, 1700-luvun savilaastirappaus ja kalkitus on kauttaaltaan hyvin heikosti säilynyt ja irrallaan. Vain kalkitus, joka on vanhempien rappauksen tai suoraan tiilipinnan päällä, on lujemmassa. Tätä savilaastipaikkausta ja rappausta poistettiin paikka paikoin säilyneen vanhemman rappauksen sekä erilaisten muurausten ja paikkausten tutkimista varten.

Pelkästään 1700-luvun savilaastirappausta käsittäviä 1700-luvun muurauksia ei tässä vaiheessa vielä voida aivan tarkasti määrätä, sillä ko. paikkausrappaus ulottuu varsinkin luoteisseinällä syväälle myös vanhemman muurauksen saumoihin.

Kaakkoisseinällä ei 1700-luvun muurausta ainakaan tässä vaiheessa ole voitu todeta. Rappausta on säilynyt kolmen ikkunakomeron alaosasta paljastettujen aikaisempien ikkunakomeroiden seinämissä.

Lounaisseinällä on 250 cm pituudelta kaakkoispäästä lähtien + 10,30 = + 10,50 välillä tätä 1700-luvun muurausta. Seinän luoteispää n. + 8,00 - + 10,60 välillä on vielä epävarmaa.

Luoteisseinällä on pelkästään 1700-luvun rappauksia seuraavasti:

Savilaastimuuraus n. + 9,70 - 10,70 välillä n. 160 cm seinän lounaispäästä, pituudeltaan n. 500 cm.

Edellistä korkeammalla savi-hiekkalaastilla tehty muuraus on n. + 5,80 - + 8,80 (49,10) välillä oviaukon koillispielestä n. 60 cm päästä lähtien noin 300 cm pituudelta. Tämän muurauksen päällä ei näytä olevan juuri pehmeää savilaastitasoitusta, vaan ^{kalkkilaastimuurauksen} ~~alta~~ näkyy selvästi rosainen sauma. Onko ko. muuraus vanhempaa kuin pehmeä savilaastimuuraus vai sen ja 1800-luvun välillä, ei vielä voida sanoa. Kuitenkaan se ei näytä samanaikaiselta.

Savilaastipaikkausta on kaakkoisseinällä n. + 8,00 - + 10,35 välisellä alueella. Pinta on melko epätasainen. Päällä on harmahtava (valkea) kalkitus. Seinän + 5,50 - + 8,00 välillä ei näitä 1700-luvun kerroksia ole paljoa säilynyt.

Lounaisseinällä on n. + 9,00 - + 10,30 välillä seinän molemmissa päissä 1700-luvun korjausmuurausta. Luoteisseinässä on em. savilaastipaikkausta eniten. Se tunkeutuu lounaispäässä varsin syväälle saumoihin ja siinä on tiilenkappaleita ja pak-suja laastikohtia. Tällaista seinää on n. + 10,30 alaspäin, eikä varsinaisen savilaastimuurauksen, kuten vanhempienkaan muurausten rajoja voida tässä vaiheessa aivan tarkasti erottaa kaikissa kohdin. Eniten paikattu osa ulottuu n. 650 cm päähän lounaisseinästä lukien.

Renessanssirappaukset ja kalkitukset. Kuten edellä mainittiin, tavataan paikka paikoin heti 1700-luvun kalkituksen alla kellertävän valkea, hiiltä sisältävä kalkitus, koska sitä ei missään kohdissa ole tavattu savilaastirappauksen päällä, se kuulunee sitä edeltäneeseen rappaus- ja kalkitusryhmään. Tämän kerroksen alla on sinertävän valkea slammauskerros. Edellä mainittujen kahden pintakerroksen alla on melko kovalla hiiltä sisältävällä vaalealla laastilla tehty rappaus ja tasoitus.

Pelkästään em. kaltaisia rappauksia ja kalkituksia on seuraavissa muurauksissa:

kaakkoisseinällä: Lounaisseinällä: Säilyneiden kolmen kilpimuuripinnan ulkopuolella aina n. + 10,30 tasolle asti on edellä mainittu vaihe ilmeisesti vanhinta, sillä alla on heti tiilipinta. Samoin koillispään ikkunan koillispielessä ja keskimmäisen ikkunan kummassakin pielessä n. + 7,00 korkeudella muutaman neliödesimetrin suuruiset pinnat.

Lounaisseinällä: Sen kaakkoispäässä olevan kilpimurauspinnan ulko-(ylä-) puolella aina n. + 10,30 korkeudelle asti ja keskiseinän paikkausmuurauksessa yhteensä huoneen etelänurkasta noin 500 cm päähän, josta eteenpäin on savilaastipaikkauksia.

Luoteisseinällä: Sen lounaispäässä noin 500 cm matkalla välillä + 8,70 - + 10,30 ja siitä koilliseen päin säilyneiden kilpimuuripintojen ulkopuolella myös n. + 10,30 korkeudelle. Edellä kuvattujen kohtien hiililaastirappauksen alla on vain tiilipintaa ja huolittelematonta saumausta. Nämä alueet osoittanevat kohtia, jotka on korjattu hiililaastimuurauksin silloin, kun huoneen 18 ristiholvaus on rikottu ja huone katettu tasakatolla.

Samaa rappausta ja kalkitusta tavataan em. muurausta vanhemmissa tiilipinnoissa rinnan vanhempien rappausten kanssa, joita tosin on säilynyt hyvin vähän. Em. hiililaastirappaus ja kalkitukset esiintyvät siten kaikkien ristiholvausten ruodekimpujen rikottujen tyvien päällä n. + 6,20 - + 7,50 välillä. Kaakkoisseinällä näkyvien kaikkien neljän kimpun päällä, lounaisseinän etelänurkassa ja luoteisseinän länsinurkassa sekä koillispään säilyneiden kahden ruodekimpun päällä. Kilpimuuripinnoissa on myös katkelmia ja kilpikaarien ja ympäröivän muurauksen välisten saumojen päällä on katkelmia säilynyt.

Mitään merkkejä maalauskoristelusta ei näissä pinnoissa ole tavattu. Em. rappausten vierestä on tavattu ruskehtavan harmaalla hienorakeisella hiekkalaastilla tehtyjä kerroksia, jotka rajakohdiltaan näyttävät jäävän em. rappaustenkin alle. Näitä katkelmia on vain muutama, ja nekin ovat hyvin pieniä. Paksuus on n. 0,5 - 1 cm.

Ristiholvauksen aikainen rappaus ja kalkituskerros lienee juuri edellä kuvattujen katkelmien osoittama kerros. Kun edellä on samalla vertailtu vastaavia säilyneitä muuripintoja rappauksiin ja kalkituksiin, jää ristiholvauksen aikuisille rappauserroksille seuraavia paikkoja:

Kaakkoisseinällä: Kaikkien kolmen melko selvästi erottuvan kilpimuuripinnan säilyneet osat. n. + 9,80 korkeudelle saakka. Näissä taas vain ne osat, joita uudemmat ikkunakomeroitten korjaukset ja muutokset eivät ole rikkoneet. Samoin tavataan ristiholvauksen aikaisia rappauksia rikotuissa ruodeholvien tyvissä ja niiden profiloitien uurteissa edellä kuvatun hiililaastitasoituksen alla. Lounaisseinällä samoissa kohdin, mutta vain n. + 9,55 korkeudelle säilyneissä kilpimuuripinnoissa. Tältä tasolta on kilpimuurien yläpää katkaistu. Luoteisseinällä

on vain keskimmäisen kilpimuurin koillispuoli ja koillisin kilpimuri tätä säilynyttä vanhinta muurausta, samoin kolme rikottua ruodekimppua.

Edellisestä selviää, että niitä tiilipintoja, joissa ristiholvauksen aikaisia rappauksia ja mahdollista koristelua edes olisi voinut tavata, on hyvin vähän. Näillä pinnoillakin on toisaalta tätä vanhinta rappausvaihetta säilynyt vain muutamana neliödesimetrin ala ja ruodekimppujen jäännöksissä pieninä katkelmina.

Tumma kerros on suoraan em. renessanssin kalkitusten alla niissä kohdin, missä ristiholvauksen aikaisia rappauksia on säilynyt. Tästä kerroksesta ei voi varmuudella sanoa onko se varsinaista pintäkäsittelyä, vai onko se liasta ja esim. tulipalojen aikaisesta savuttumisesta johtuva.

Valkea kukkakoristelu. Kun tätä tummaa kerrosta varovasti poistettiin kaakkoisseinän koillispään kilpimuurista noin kahden- kolmen neliömetrin suuruisesta pinnasta n. + 6,75 - + 7,25 välillä, tavattiin kaksi valkoista, n. 50 mm halkaisijaltaan olevaa kukkaa, joissa 2 mm keskustatäplän ympärillä on säteettäin. Kuusi kapeaa terälehteä ja niiden välissä 6 kolmiomaista verholehteä. Kukkat olivat irrallisia, 5 cm toisistaan ja 10-12 cm kilpimuurin reunasta. Lisäksi alemmasta 5 cm päässä oli kappale kolmatta kukkaa. Nämä rappauspinnat ovat hyvin heikosti muurissa kiinni. Mistään muualta ei vastaavia kukkia ole tavattu koko huoneensa, vaikka vastaavanlaisia pintoja onkin muutama säilynyt. Mihin ko. koristelu on rajoittunut, ei voida sanoa.

Ruoteiden maalauskoristelu. Todennäköisesti samaan kerrokseen, kuin em. kukkakoristelu itse seinässä, kuuluu ruoteiden maalauskoristelu. Ruodekimppujen rikotuissa osissa voidaan nimitäin tavata pieniä palasia em. kaltaisesta rappauksesta sekä punertavia ja tummansinertäviä maalikatkelmia. Mitään esim. selvästi havaittavaa viivaa ei näissä enää ole ehyenä. Minäkäänlaista käsitystä ko. koristelusta ei säilyneiden katkelmien nojalla voi saada.

Harmaa lietyys. Näyttää siltä, kuin em. valkeaan kukkakoristelun pohjana olisi hiukan sinertävän harmaa lietyys - tehty mahdollisesti noella.

Ljainti:
Pirros 1.
Kukat: Piirros 4.

Ristiholvauksen aikainen rappaus. Edellisen harmaan kerroksen alla ja suoraan vanhimman kilpimuuripinnan (tai ruodetiilin jäännösten murtopinnoissa) päällä on hiekkalaastilla tehtyä rappausta, joka on hyvin krakeloitunut ja huonosti kiinni tiilenpinnassa. On vaikea tässä vaiheessa tehdä mitään oletta-
muuksia em. rappausten ja koristelun ajoituksesta.

Vanhin, ristiholvauksen aikainen muuripinta. Em. rappausten alla on vanhinta tiilimuuripintaa. Sen laasti on melko kovaa, ruskehtavaa, kalkkirakeista hiekkalaastia, limitys on munkki-limitystä.

Saumaus edellä jo selitetyt säilyneiden vanhimpien muuripintojen katkelmat (pääasiallisesti kilpimuuripinnat) on saumat-
tu harjasaumalla hyvin huolitellusti. Tämän sisäpintaan on valittu hyvin sileitä tiilejä, joten alunperin seiniin lienee tarkoitettu pelkästään tiilipinta sellaisenaan.

Maalatut saumat. Kuitenkin em. harjasaumoissa on sinertävää maalausta kauttaaltaan. Tämä ehkä tehty noella ja saattaa kuulua jo paljaan tiilen aikaiseen pintakäsittelyyn. Myös voi kysymyksessä olla värjätty saumaus. Tiilisten sileä pinta ja huoliteltu saumaus on ratkaisevasti aiheuttanut sen, että vanhimmissa rappauksista on vain jokunen katkelma säilynyt.

Yhteenveto huoneen 18 sisätilan pintakäsittelyn eri vaiheista vanhimhasta lähtien.

I Paljas tiilipinta.

- ① huoliteltu harjasaumaus
- saumauksen sininen väritys (noella)

II Hiekkalaasti, rappaus (tasoitus) n. 0,5 - 1 cm paksu

- harmaa lietys (noella?)
- valkea kukkakoristelu ja ruoteiden maalauskoristelu
- tumma kerros- voi olla myös likaa tai nokea

III Vaalealla hiililaastilla tehty paikkaus- ja tasoitus- rappaus.

- sinertävä slammauskerros
- kellertävän valkea kerros

IV Savilaastilla tehty paikkausrappaus

- sinertävän valkea kalkitus

V Vankilanaikainen rappaus, slammaus
- öljyvärikerrokset, 1800-luvulta

Vrt. vastaavat piirroksat I - III huoneen 18 seinistä. Tässä vaiheessa todettujen eri muurausten rajat merkitty ja eri ikäiset muuripinnat merkitty vanhimmasta nuorimpaan (1800-lukuun) numeroilla I - IV. Mahdollisia pienempiä paikkauksia ei ole voitu erottaa tässä yhteydessä.

heinäkuu 1957. Puretut kaakkois- ja luoteisseinien vieriltä n. 100 cm leveydeltä 1800-luvun lankkulattiaa. Poistettu täyte näiltä kohdilta.

lokakuu 1957. Kaakkoisseinän ikkunapenkien 1800-luvun (Engelin aik).
umpeenmuuraukset. Poistettiin 1800-luvun puiset ikkunapenkit ikkunakomeroissa. Niiden etureunan yläpinnan taso oli n. + 6,62.

Purettiin kunkin kolmen ikkunakomeron penkkien 1800-luvun umpeenmuuraukset. Näiden täytemuurauksena oli tiiltä, kiviä ja laastia. Tiilien joukosta tavattiin myös vanhoja muototilliä ja niiden kappaleita. Vanhemmat ikkunapenkit tavattiin + 5,54 + 5,57 ja + 5,63 tasoilta. Niiden pielten suunta ei juuri paljoa poikkea 1800-luvun ikkunakomeroitten pielten suunnasta. Puretut umpeenmuuraukset merkitty liitepiirrokseseen I (punaisella vinoviivoituksella).

huhtikuu 1957. Kaakkoisseinän koillispuolen ikkunakomero. Komeron edellinen pohjataso on n. + 5,54 korkeudessa. Tämän ikkunapenkin leveys on sisäseinän puolelta 203 cm. Ikkunaan päin mentäessä se kapenee 150 cm:iin. Ikkunapenkin keskellä on n. 78 cm:n levyinen varhaisempi umpeenmuurattu keskikäytävä. Ikkunapenkin syvyys etureunasta ikkunan alle on n. 135 cm. Näkyvissä olevaa keskikäytävän umpeenmuurauksista ei tässä vaiheessa avattu. Paljastunut ikkunakomeron koillispieli ulottuu melko ehyenä rappauksineen ja kalkituksineen n. + 6,54 korkeudelle, joten se on 100 cm korkea. Sen leveys sisäseinän reunasta lukien on 140 cm. + 6,54 tason yläpuolella on 16 cm rikottu 1800-luvun ikkunapenkkiä varten. Sitten sama alapuolinen pinta jatkuu rapattuna n. 90 cm levyisenä 137 cm (n. + 8,07 korkeudelle). Paljastunut lounaispieli ulottuu rappauksineen ja kalkituksi-

neen löydetystä ikkunapenkistä 101 cm korkeudelle (n. +6,55 tasolle) 137 cm levyisenä. Tämän yläpuolella on 1800-luvun ikkunapenkkiä varten rikottua 15 cm. Sitten ulottuu vanhempi pieli n. 253 cm korkeudelle ikkunapenkistä (n. + 8,07 tasolle) leveimmältä kohdaltaan 115 cm levyisenä. Tästä yläosasta on alhaalla tavattavat rappaukset ja kalkitukset poissa, ja näkyvissä on harjasaumattua tiilimuurausta. Laasti on kovaa, valkeakalkkista hiekkalaastia. Saumaus ei ole värjätty tässä pielessä, kuten vastaavassa varsinaisen seinän sisäpuolien muurauksessa.

Kaakkoisseinän keskimäinen ikkunakomero. Komeron edellinen ikkunapenkin taso on n. + 5,57 korkeudella. Sen leveys sisäseinän puolelta on 186 cm kaveten ikkunaan päin mentäessä 145 cm:iin. Ikkunanpenkissä ei tässä vaiheessa voi erottaa samanlaista keskikäytävän umpeenmuurauksen jälkeä kuin esim. koillispuolen ikkunakomerossa. Tämä penkki on melko tasaista, epäsäännöllistä tiilimuurausta. Paljastunut koillispieli on 101 cm korkeudelle pohjasta (siis n. + 6,57 tasolle) ehyttä, rapattua ja kalkittua. Sen yläpuolella on n. 15 cm rikottua 1800-luvun ikkunapenkkiä varten. Sama pieli jatkuu sitten ylöspäin 70 cm levyisenä n. 50 cm ylöspäin (siis n. + 7,22 tasolle) rapattuna.

Paljastuneen lounaispielen sisäseinän puoleinen vanhempi reuna on n. 14 - 25 cm leveydeltä rikottu (1800-luvun muurauksella paikattu). Muuten se on komeron paljastuneesta ikkunapenkin-tasosta 100 cm ylöspäin (siis n. + 6,57 tasolle) ehyttä rappauksineen ja kalkituksineen. Tämän yläpuolella on n. 15 cm rikottua pieltä 1800-luvun ikkunapenkkiä varten. Sitten sama alapuolen pieli jatkuu n. 180 cm ikkunakomeron paljastuneesta penkistä ylöspäin 45 - 50 cm levyisenä 65 cm korkuisena (siis: n. + 7,37 tasolle). Tämä ylempi ja 65 cm korkuinen kappale on myös rapattua ja kalkittua.

Kaakkoisseinän lounaispuolen ikkunakomero. Aikaisempi ikkunapenkin taso paljastui n. + 5,63 korkeudelta. Ikkunapenkin leveys sisäseinän puolelta on 189 cm ja kapenee ikkunaan päin mentäessä 135 cm:iin. Penkin syvyys keskeltä etureunasta ikkunaseinään on 135 cm. Ikkunan alla, tämän komeron perällä on 64 cm korkea 135 cm leveä vanhempi ikkunanalusmuuraus. Se on rapattu,

kuten pieletkin ja sen päällä on 1800-luvun ikkunanaluksen korotus muurausta pari tiilirivinä.

Ikkunakomeron edellisessä pohjatasossa näkyy keskellä n. 3 cm korkeammalla olevaa 66 cm leveää tiilimuurausta, joka todennäköisesti on vanhemman ikkunakomeron keskikäytävän umpeenmuurausta.

Paljastunut koillispieli on 137 cm leveä ja säilynyt 92 cm pohjatasosta ylöspäin rappauksineen ja kalkituksineen. Sen yläpuolella on n. 12 cm korkeudelta rikottua 1800-luvun ikkunapenkkiä varten. Sitten on 44 cm korkealta (siis n. + 7,11 tasolle) vanhaa harjasaumattua, (mutta ei väritettyä) muuripintaa. Tämän pinnan suunta poikkeaa hieman alapuolen suunnasta; ylemmän kaistaleen mukaan olisi komero kaivettu enemmän ikkunaan päin.

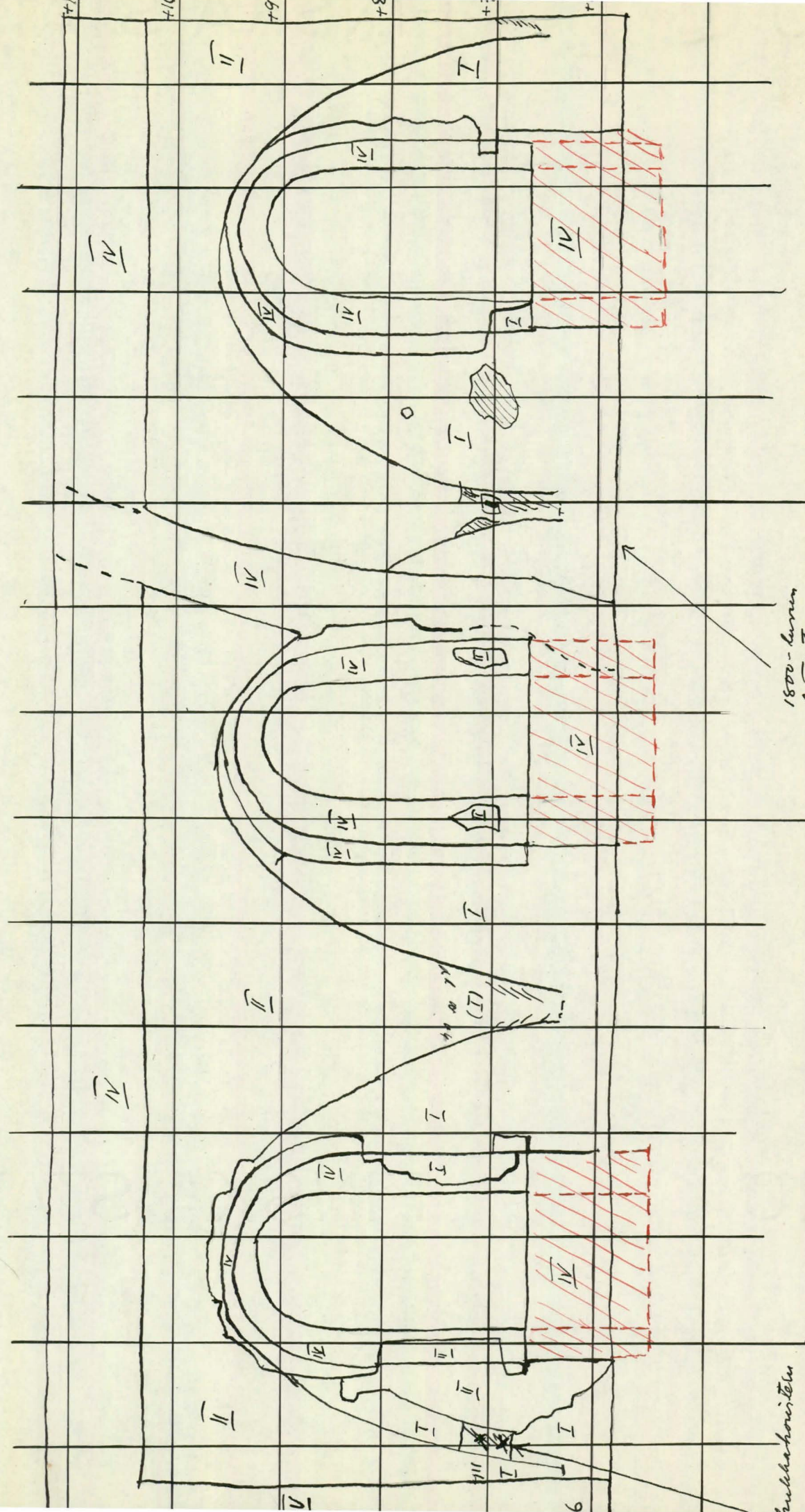
Paljastunut lounaispieli on 136 cm leveä ja 93 cm korkea. Sen jälkeen on ikkunapielessä vain rikottua 1800-luvun muurausta, eikä sen alta tavattu vanhempaa.

Kaakkoisseinän lounaispuolen ikkunakomeron lounaisreunasta sisäseinän puolelta poistettiin pari putoamassa olevaa vanhan kilpimuurin tiiltä n. + 7,00 - + 7,20 väliltä. Valokuva 1957. Koko: 28 x 14 x 9,5.

KAAKKOISSEINA
ERIAIKAiset MUURAUKSET 1:50

- I vanhin
  - II rennomaissi (2)
  - III 1700-luku, savilaasti.
  - IV 1800-luku
- punaisella = puretti, 1957

1800-luvun
lattiataso

1/4 vanhin toispyynte

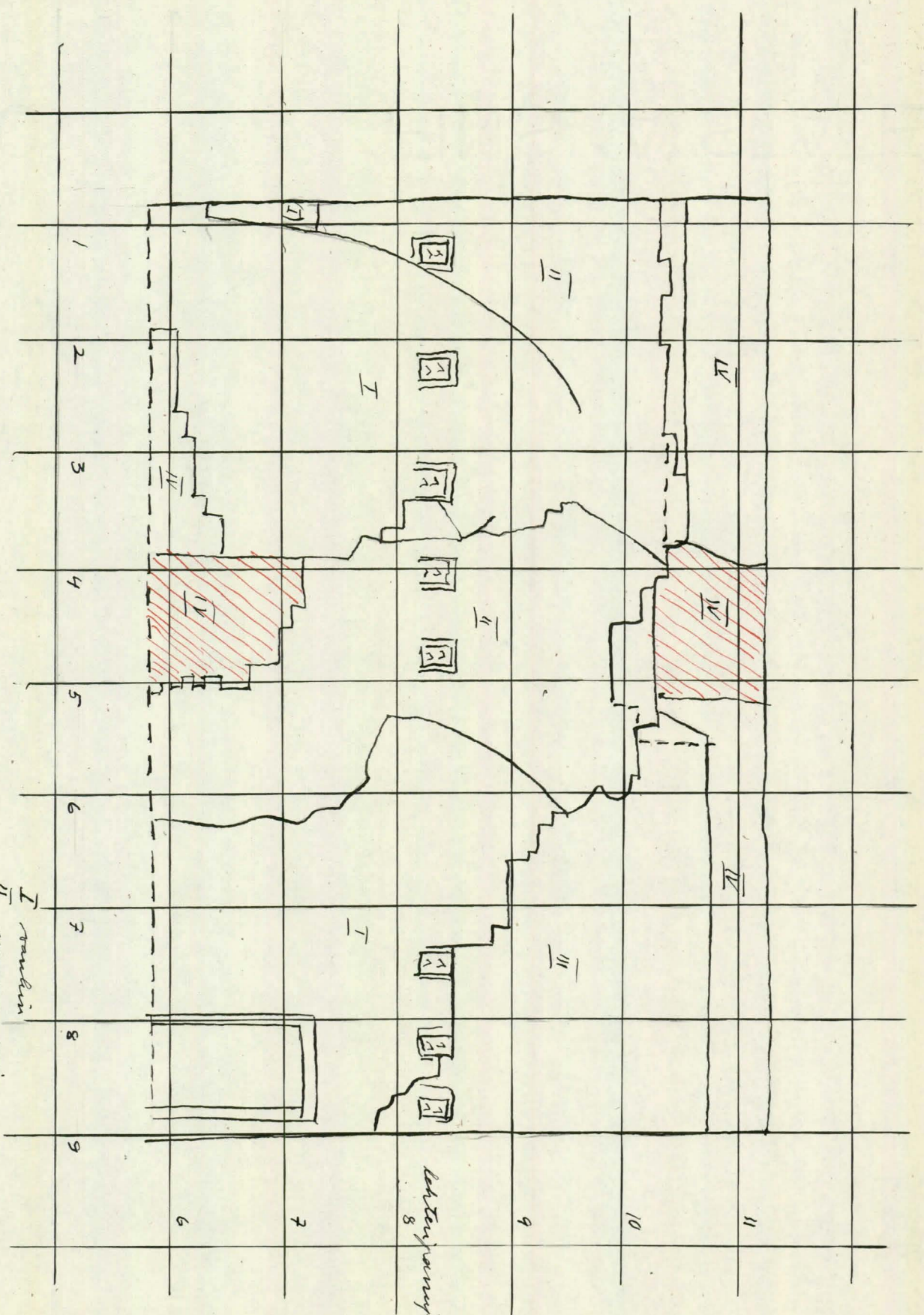
kulkukoriste

I

V

6

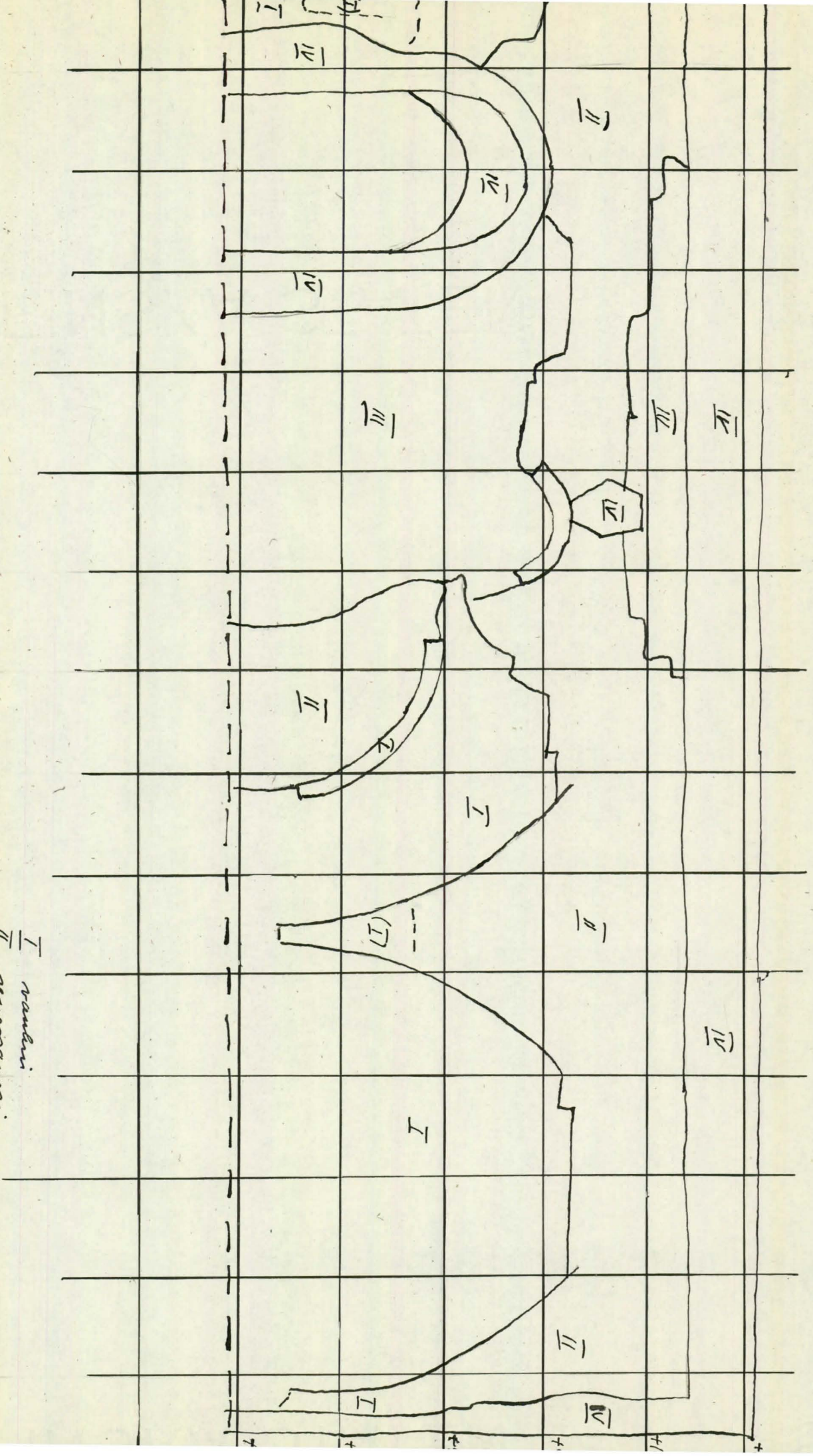
LOUNAISSEINÄ "ERIAIK. MUURAVIKSET. 1:50

I rauhin
 II vanha
 III 1700-1800
 IV 1800-luku
 - numerit = vuorokaudet 1957

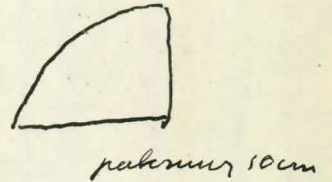
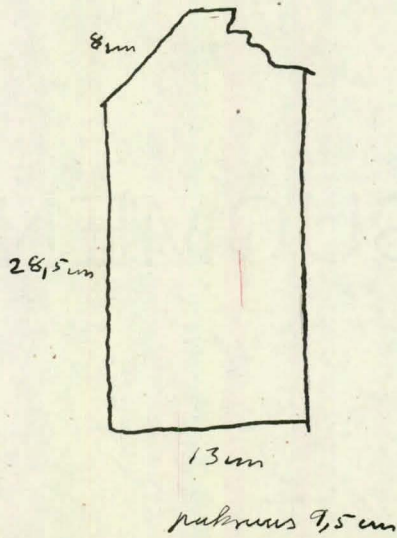
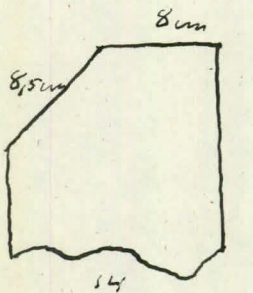
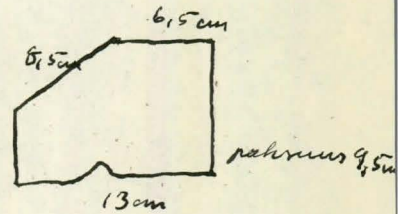
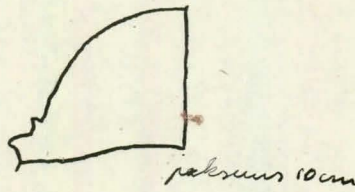
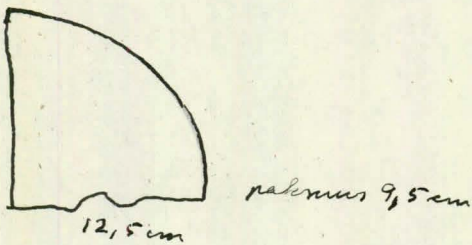
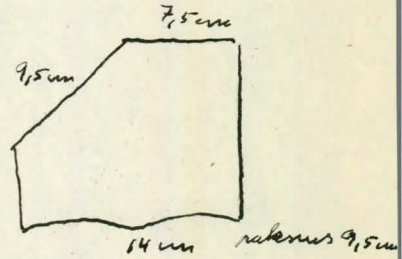
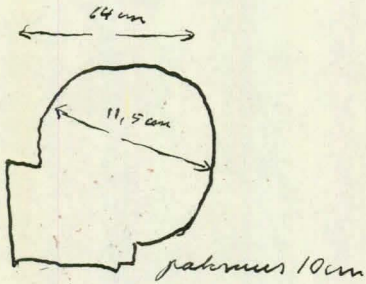
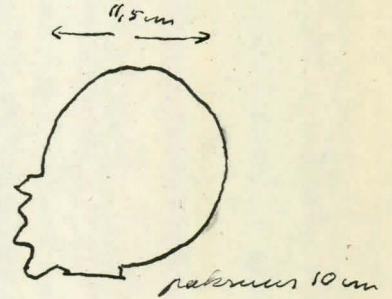
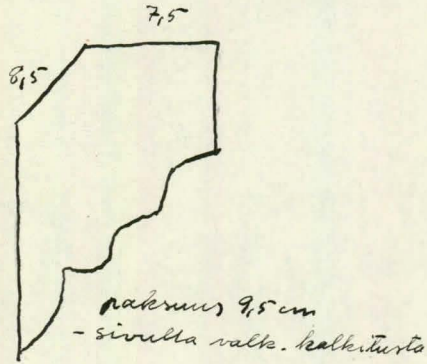
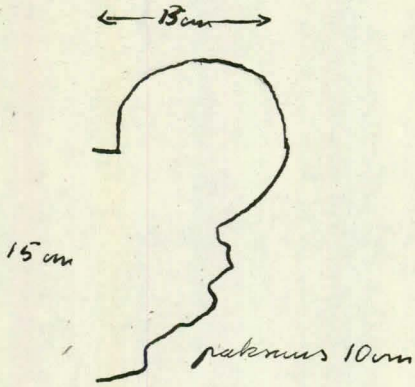
Lehtijärven
 8

L. UOTEISSEINÄ. ERIÄIK. MUURAUKSET. 1:50

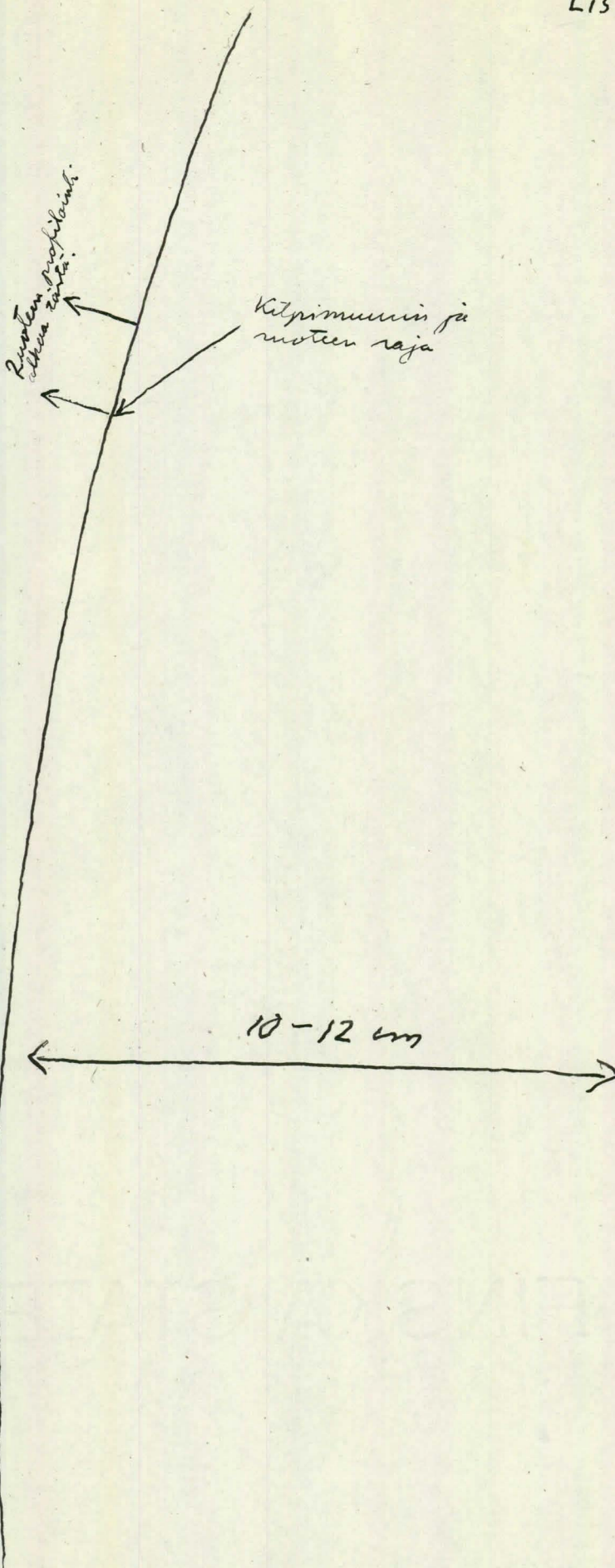

I raudkivi
 II keuhkuruumi
 III 1700 - katu
 IV 1500 - katu muuraukset

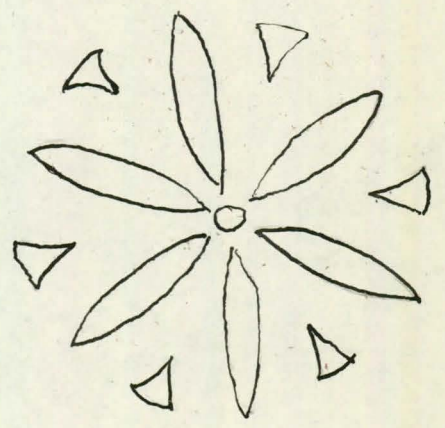
Löydettiin kaakkoisessa ikkunapöytäsi-
1800-luvun täytömmänsä sisällä.

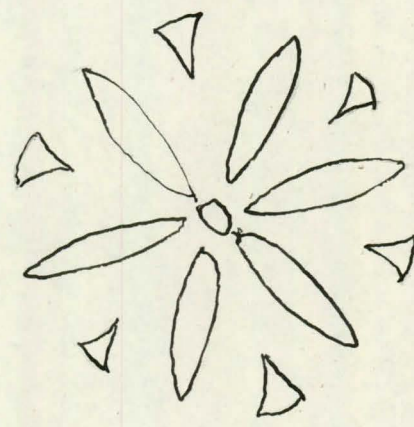
LUONNOS KUKKAKORISTELUSTA KAAK-
KOISSEINÄN KOILLISPÄÄN KILPIMUURIN KOIL-
LISREUNASSA. 1:1.

← 5 cm →

5 cm

H U O N E

18 a.

30-31. 7. 57. Poistettiin lounaisseinän yläosassa oleva 1800-luvun puolikupumainen umpeenmuuraus. Laastissa oli käytetty sementtiä.

Piirroksat 1 ja 2. Tiilimittoja:

	27,5 x ? x 8
	27 x ? x 9
	26,5 x ? x 8,5
	? x 14,5 x 8,5
	? x 13,5 x 9

Umpeenmuurauksen takana tuli näkyviin, huoneen alimman holvin päällä olevaa täytemuurausta, murattu samalla laastilla kuin itse holvi, n. + 8,50 korkeudelle asti. Tämän yläpuolella on hiililaastitäytemuurausta. Umpeenmuurauksen kaakkoislaidassa päästiin yhteyteen sen kolon kanssa, joka löytyi huoneen 21 koillisseinän uunimuurausta purettaessa. Huoneen luoteisseinän yläosa jatkuu umpeenmuurauksen taakse n. 50 cm, jonka jälkeen se häviää seinämuurauksen taakse.

Huoneeseen 18 johtavan oviaukon alapuolella olevat 1800-luvun loppupuolen tiiliaskelmat poistettiin. Niiden takana tuli esille vanhemman, huoneeseen 18 johtaneen, 66 cm leveän oviaukon pielten alaosat (oviaukon puukehyksistä n. 85 cm alaspäin).

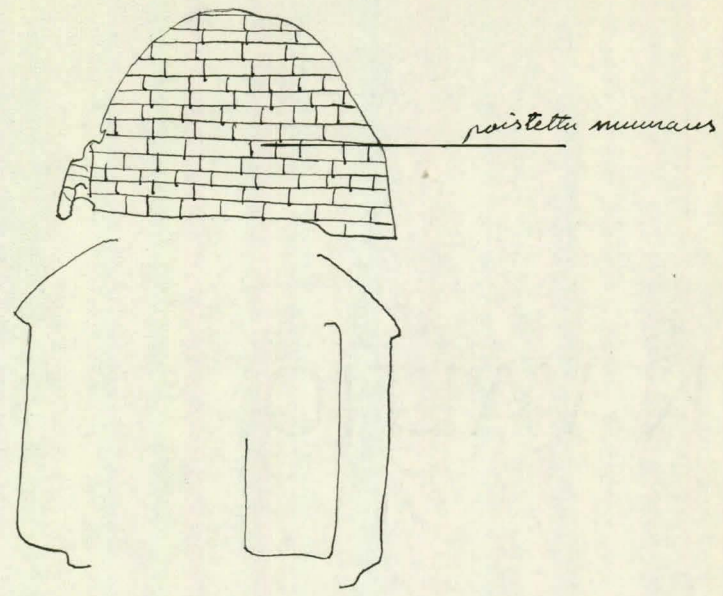
Piirros 3. Pielten väli oli umpeenmuurattu valkoisenharmaalla hiililaastilla ja vanhoilla tiilillä, mitat:

	28,5 x ? x 10
	26 x ? x 10
	? x 15 x 10
	? x 15 x 10

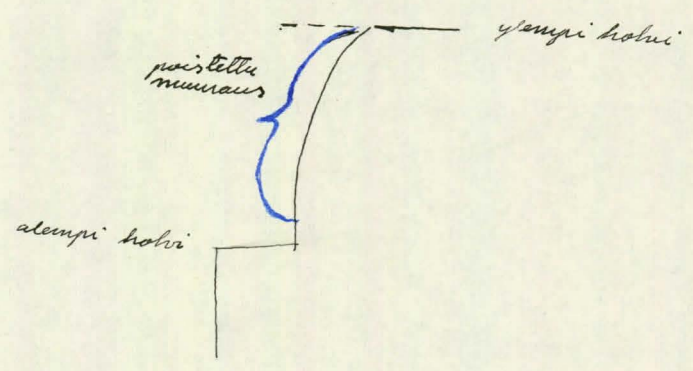
Umpeenmuurausta ruvettiin poistamaan. Tämä keskeytettiin kuitenkin, kun havaittiin että kysymyksessä onkin todenn. 1300-luvun oviaukko, joka on 1500-luvulla umpeenmuurattu hiililaastilla.

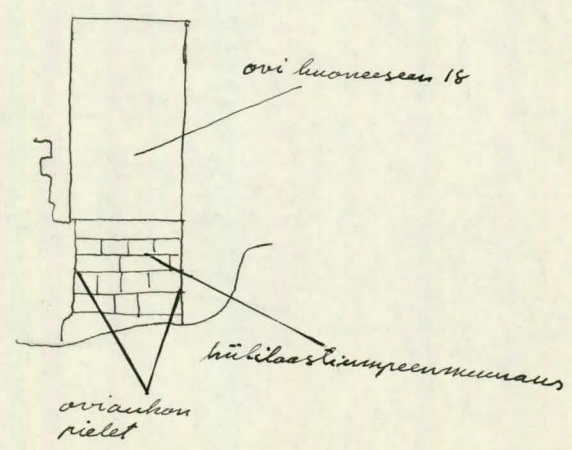
1.

2.

3.

H U O N E 19

Aarne Heimala 1957.

ukokuu 1957. Poistettiin huoneen 19 etelä- ja länsinurkasta vankilankirkon aikaiset Bolinder- merkkiset rautakaminat.

1800-luvun lopun maalaus- ja rappauskerrokset. Poistettiin huoneen 19 tavanomaiset vankilanaikaiset öljymaalauksen ja rappauskerrokset, jotka olivat yleensä n. 1-2 cm paksuisia, mutta paikoitellen myös paksumpia. 1800-luvun rakennusvaiheen rappaukset ja maalaukset alkoivat viimeisen lattiatason alapuolelta n. +5,70 tasolta kaikissa seinissä ulottuen ylös lattialistaan (n. +10,90 tasolle)

Avattiin 1800-luvun lopun lattian luoteis- ja kaakkoisreunat, joista päästiin alla olevaan täytetilaan ja edellisen vaiheen sellaisenaan säilyneisiin rappauksiin, joita oli lattian alla säilynyt n. +4,90 tasolle saakka. (Em. Lattian poistamisen jälkeen nämä 1800-luvun varhaisemmat rappaukset ja kalkitukset poistettiin.) Tämän kerroksen rappaus oli n. 1-2 cm paksu ja sen päällä kalkitus ja pari tumman ruskehtavaa maalauskerrosta, jotka tuntuivat vesiliukoisilta,

Rappaukset ja kalkitukset. Huoneessa 19 oli runsaasti sellaisia 1800-luvun verho- ja paikkausmuurauksia, joissa luonnollisesti mitään vanhempia rappaus- ja kalkituskerroksia ei voi olla. Seinittäin eriteltynä ovat 1800-luvun muuraukset seuraavat:

Koillisseinällä. Noin +4,90 ylöspäin luoteispäässä 80 cm leveä, ylösasti jatkuva 1800-luvun savukanavamuuraus. 1700-luvun ikkunakomerojen molemmat, n. 160 cm ja 170 cm leveät umpeenmuuraukset noin +4,90 tasolta noin +8,10 tasolle. Tästä koko seinän pituudelta on 1800-luvun muurausta n. +9,50 tasolle. Yläosassa lisäksi tästä n. +10,90 saakka em. 1800-luvun savukanavan, luoteispään oviaukon ja siitä kaakkoon olevan ikkunaukon 1800-luvun umpeenmuurauksen päällä.

Kaakkoisseinällä. On hyvin runsaasti vain näitä 1800-luvun muuripintoja vastaavine rappauksineen. Vanhempia on vain n. 30 - 80 cm leveä, n. +8,00 ulottuva katkelma koillispäässä, keskellä ikkunan välissä on vanhempaa n. +6,60 - +8,40 ja ylhäällä n. +9,00 - +10,90 leveydeltään n. 150 cm. Sitten on 1800-lukua vanhempia pintoja luoteispäässä n. +8,00 korkeudelle 80 - 40 cm levyisenä.

Luoteisseinällä. On puhtaasti 1800-luvun rappauksia käsittäviä pintoja vähiten. Tällaisia on keskellä n. +8,10 korkeudelta ylös 170 cm leveydeltä. Samoin +8,10 tasolta edellisestä lähtien koillisseinään asti vanhemman 1800-luvun välikaton kohdan (?) paikkaus, korkeus n. 70 - 150 cm vaihdellen.

Edellisten 1800-luvun rappauskerrosten alta vanhimmassa muuripinnoissa paljastuneista niitä vanhemmista rappaus- ja kalkituskatkelmista voi saada seuraavan pääpiirteisen käsityksen:

1700-luvun rappaukset ja kalkitukset. 1800-luvun rappauksen alta paljastui seuraavana valkea kalkitus, joka tosin pinnaltaan on likaisen harmahtavaa. Sellaisenaan tämä tavattiin pehmeällä laastilla tehtyjen korjaus- ja tasoitusrappauksen päällä sekä pehmeän savilaastimuurauksen päällä, kuten koillisseinän luoteisen ikkunakomeron holvauksessa. Tämä savilaastirappaus ja tasoitus lienee peittänyt muuripintoja vain katkelmalisesti, sillä 1700-luvun kalkituksen alla suoraan tavattiin vanhemmissa muuripinnoissa vanhempaa kalkitusta. Pelkästään 1700-luvun savilaastimurauspintoja, joissa siis ei ole vanhempia kerroksia, on seuraavasti:

Koillisseinällä noin +7,40 - +8,20 väliset katkelmat ikkunakomerojen välissä (purettu 1957).

Kaakkoisseinällä ei varsinais^ä pelkästään 1700-luvun muuripintoja sellaisenaan juuri tavata.

Luoteisseinällä varmuudella vain 1957 purettu lounaisosan oviaukon päällimmäinen umpeenmuuraus.

Renessanssi rappauksia ja kalkituksia (?). Seuraavana kerroksena 1700-luvun kerrosten alla tavataan huoneessa 19 valkea kalkitus. Tämän alla on todennäköisesti hiililaastilietyt. Renessanssin rappaus- ja tasoituskerrosta ei varmuudella voi erottaa edellisten alla olevissa. Myöskin huoneen 19 tätä vanhemmat muuripinnat on niin paljon paikkailtu, ettei tässä vaiheessa voi puhtaasti renessanssin muuripintoja erottaa. Vertailu esim. ikkunapieliin myöhemmin selvittänee em. kysymyksen.

Vanhempia rappauksia ja kalkituksia. Huoneen 19 koillisseinän luoteisen, ikkunakomeron muurausten päällä tavattiin em. ker-

rosten alla niukkakalkkisella, ruskehtavalla hiekkalaastilla tehtyä tasoitusta ja paikkausta. Se voi kuulua myös edellä esitettyyn vaiheeseen. Seuraavana tavattu kerros on tiilinpintojen harmaa väri. Tämä ei ehkä johdu tulipalosta tms. vaan tässä vaiheessa vaikuttaa ohuelta harmaalta lietykseltä (esim. noella sävytetty), joka sinertää hiukan.

Edellisen tasoituksen kaltainen tasoitus peittää saumat. Voisi olettaa edellä mainitun koillisseinän tasoituksen esim. tämän äskenmainitun vaiheen sävyn tavoitteluksi jossain seuraavassa huonetilan korjausvaiheessa. Seuraavana vanhempana vaiheena on sinertävän harmaa sauma tai saumojen värjäys esim. noella. Myös esim. koillisseinässä voisi saumojen värjäys olla joku korjausvaihe. Selviä muuripintojen rajoja ei tässä vaiheessa voi varmuudella vetää näille vanhemmille vaiheille. Alkuperäinen vaihe lienee edellisissä, ruskehtavan harmaalla laastilla tehty sauma, joka on huoliteltu, suora, mutta itse tiilipintaa syvemmällä. Tähän vaiheeseen voi liittyä myös em. saumojen sävytys. Melko huoliteltu, mutta varsin syvälle profiilissä jätetty sauma saattaisi edellyttää tilaa jo alunperin suunnitellun rapatuksi. Mitään koristelua eikä maalauksia huoneen 19 seinäpinoista tavattu. Kuten edellisestä ja piirroksista I - III selviää, on säilyneiden ja mahdollisesti maalauksia sisältävien muuripintojen monet vaiheet ja korjaukset pahasti hävittäneet ja rikkoneet jo varsinaiset rappaukset ja kalkitukset. Lienee todennäköistä, ettei mitään koristelua ja maalauksia ole huoneessa 19 ollut.

säkuu 1957.

Luoteisseinän poistettuja muurauksia. Huoneen 19 luoteisseinän lounaispäässä rappausten alta paljastuneen n. 130 cm leveän vanhan oviaukon päällimmäinen umpeenmuurauskerros, joka oli muurattu 1700-luvun savilaastilla, poistettiin n. +5,50 tasolle saakka. Tämän alta paljastui huolittelemattomalla hiekkalaastimuurauksella tehty umpeenmuuraus, joka sulkee tämän oviaukon muurinsisäisiin portaisiin 29 a päin. Tämä muuraus jätettiin paikoilleen.

1800-luvun paikkausmuuraus poistettiin em. muurauksen koillispuolelta n. +5,70 - +6,65 väliltä, leveydeltään n. 70 cm. Syn-

nyt avattuun ikkunapenkin pintaan on korkeus 262 cm. Ulkoseinää kohti holvaus laskee. Ikkunakomeron ulkoseinän puoleinen 1800-luvun umpeenmuuraus jätettiin avaamatta. 1700-luvun aikaisista ikkunakomeron penkin pintaa tavattiin luoteispielen puolella +5,45 tasolla, ja kaakkoispielen puolella + 5,44 tasolla. 1700-luvun aikaisen ikkunapenkin keskusta on rikottu, samoin sen etureuna, mutta näitä n. +5,40 tasolta alaspäin jatkuvia korjausmuurauksia ei tässä yhteydessä avattu eikä tutkittu pitemmälle. Säilyneiden katkelmien mukaan näyttää 1700-luvun ikkunapenkki olleen melko vaakasuorassa. Paljastuneen ikkunakomeron leveys on edestä 167 cm, takaa ulkopuolisen umpeenmuurauksen sisäpinnasta se kapehee n. 95 cm:iin. Luoteispieltä on säilynyt edestä n. +5,45 - +7,74 väliltä leveydeltään n. 130 cm (ulkopuolen umpeenmuurauksen sisäpintaan). Sen päällä on 1700-luvun tasoitusta ja samanaikainen valkea kalkitus, joka pinnalta on tummunut harmahtavaksi. Tähän kalkitukseen on teräaseella piirretty naarmuja sekä vuosiluku 1789. Kaakkoispieltä on säilynyt suunnilleen samojen korkeustasojen väliltä leveydeltään 135 cm (ulkopinnasta umpeenmuurauksen sisäpintaan). Siihen on naarmuttamalla tehty vuosiluku 1809 (tai: 1800) sekä tämän päälle samalla tavalla melko hienopiirteisellä käsialalla *Tawastehus. Tawastehus.*

lros 5.

lnäkuu 1957.

Koillisseinän kaakkoispuolen ikkunakomero. Edellisen aikainen 1800-luvun umpeenmuuraus purettiin n. 190 cm itänurkasta, lev. 163 cm väliltä + 5,30. Ikkunakomerojen väliseksi seinänosaksi jäi keskelle siten n. 180 cm leveä vanhempi muuripinta. Kaakkoispuolen ikkunakomeron umpeenmuurauksen päällä oli n. 30 cm paksuinen tiilimuraus ja muu osa oli kivillä, tai tiilillä ja laastilla tehtyä täytemuurausta. Paljastuneen 1700-luvun ikkunakomeron penkki oli luoteispuolen ikkunakomeron penkkiä paremmin säilynyt ja samoin vaakasuora. Penkin taso on molempien pielten luota n. +5,50. Pielten etureuna nousee tästä lähtien n. +7,60 korkeudelle. Luoteispieltä on tällä välillä säilynyt n. 140 cm leveydeltä (ulkopinnasta umpeenmuurauksen sisäreunaan). Siinä on 1700-luvun kalkituksen päällä punaisella värillä tehty kirjoitus *Anno 1782 L: 20: Augusti.* Kaakkoispieltä on säilynyt 135 cm leveästi. Pielten varsinainen muuraus on todennäköisesti 1700-luvun muurausta vanhempaa. Ikkunakomeron 1700-luvun savilaastilla tehtyä holvausta (kuten

vänä + 10,00 tasolla 70 cm - 140 cm välillä luoteisseinästä lukien. Sama savukanava on avattu muurinsisäisten portaiden 29 a puolelta aikaisemmin. Noin 80 cm päässä luoteisseinästä paljastui poistetun muurauksen takaa n. + 6,70 - + 7,80 välillä keskiaikaisen ikkunakomeron luoteispieltä, joka oli jäänyt myöhempien (renessanssin ?) verhomuurausten taakse. Tämän koillisseinän luoteispäässä näkyviin tulleen ikkunakomeron seinämät olivat kauttaaltaan nokeentunut ja sen täytti n. +7,00 tasolle tiilenpalatäyte. Tämän ikkunakomeron katkaisi kaakkoon päin tultaessa myöhemmän, ehkä jo renessanssin, ikkunakomeron luoteispieli ja saman ikkunakomeron 1700-luvun savilaastilla tehty holvaus. Tässä vaiheessa ei näitä vanhoja muurauksia avattu eikä tätä vanhinta ikkunakomeroa tutkittu tarkemmin.

Samalla tutkittiin poistetun muurauksen alta mahd. löytyviä jäännöksiä huoneen 19 aikaisemmasta tynnyriholvi-vaiheesta, joka oli voitu olettaa luoteisseinällä säilyneistä jäännöksistä päätellen. Tässä koillisseinän luoteispäässä ne oli kuitenkin hävittänyt viimeistään 1800-luvun savukanavan puhkaisuinen. Vrt. tynnyriholvauksen jäännökset kesän 1957 muistutettiinpanot.

irros 5.

einäkuu 1957. Koillisseinän 1700-luvun ikkunakomeroiden 1800-luvun (Engelin aik.) umpeenmuuraukset.

Koillisseinän luoteispuolen ikkunakomero. Purettiin 1800-luvun alkupuolen umpeenmuurausta huone 19 koillisseinän luoteisosasta n. 170 cm pohjoisnurkasta 167 cm levyiseltä alalta n. +5,40 - + 8,10 tasojen väliltä. Tämä ikkunakomero oli kokonaisuudessaan tiilillä umpeenmuurattu. Paljastuneen komeron holvaus on muurattu savilaastilla (1700-luku). Holvauksen etureunaa on n. 20-30 cm syvyydeltä rikottu todennäköisesti 1800-luvun umpeenmuurauksen tieltä, joka jatkui ylöspäin verhomuurauksena ja jätettiin purkamatta. Ikkunakomeron molemmat pielit ulottuvat etureunastaan n. +7,55 tasolle ja tästä ylöspäin alkaa em. savilaastiholvaus. Rikotulta etureunan kohdalta, joka on, kuten edellä mainittiin, n. 20-30 cm nyk. seinän sisäpinnasta, on holvauksen korkein kohta n. +8,00 tasolla. Tästä alaspäin

irros 4. tynyt aukko puhkesi suoraan muurinsisäisiin portaisiin 29 a. Ks. vastaavat muistiinpanot huoneesta 29 a kesällä 1957 ja piirros.

okuu 1957. Vanhimman em. seinäosan muurauksen muutama putoamaisillaan ollut tiili poistettiin edellisen paikatus aukon koillispie-
irros 4. lestä.

säkuu 1957. Luoteisseinän koillispään ovikäytävän umpeenmuuraukset. Pois-
tettiin 1800-luvun umpeenmuuraus, jonka paksuus oli n. 26 cm, huoneesta 19 huoneen 29 kaakkoisseinän puolelle johtavan ovi-
käytävän peräosasta. Tämä muuraus ulottui n. +4,80 tasolta ko. käytävän 1800-luvun, holvauksen yläosaan (n. +7,25 korkeudelle).
irros 4. Ks. Muistiinpanot huoneesta 29 kesällä 1957.

Tämä ovikäytävä ulottui komeromaisena tilana huoneen 19 luoteisseinällä sen 1800- lopun lattiata-
son alapuolelle n. +4,80 tasolle saakka. Huoneen 19 luoteisseinän puolelta poistettu 1800-luvun puiset ovenpielet, jotka olivat viimeisen lattiata-
son yläpuolelle. Tämän oven pielistä purettiin eriaikaisia 1800-luvun korjausmuurauksia alas n. +5,00 tasolle saakka.
Vanhempia pieliä ja holvauksen jäännöksiä saatiin katkelmina
irros 4. näkyviin.

Koillisseinän 1800-luvun muuraukset.

inäkuu 1957. Muurinsisäisiin portaisiin(29a) johtavan oviaukon umpeenmuuraus. Poistettiin koillisseinän yläosasta, n. +9,40 - +11,40 vä-
liltä muurinsisäisiin portaisiin johtavan, n. 90 cm levyisen oviaukon umpeenmuuraus 1800-luvulta. Tämä muuraus ulottui huoneen 19 vankilankirkon aikaisen kattotason yläpuolelle. Sen
päällä oli 1700-luvun savilaastilla tehty ovikaari ja muuraus, jotka myös poistettiin. Ks. vastaavat muistiinpanot huone 29 a 1957. Alkuperäinen kynnystaso lienee n. +10,30, mutta oli myö-
irros 5. hemmin rikottu ja nyt noin tasossa +9,40.

inäkuu 1957. 1800-luvun savukanavan muuraus. Poistettiin koillisseinän luoteispäästä n. 130 cm päähän luoteisseinästä ulottuvaa 1800-luvun savukanavan muurausta väliltä +5,80 - +8,20. Takaa paljastui savukanava, joka jatkuu alaspäin sekä ylöspäin jatkuen sel-

luoteispuolen komerossa) ei ole ollenkaan säilynyt. Sen kohta on rikottua ja luoteispielen lähellä johtaa ulos tällä kohdin 1800-luvun alkupuolen ~~semainen~~ peltinen savutorvi, joka on sijoitettu tähän todennäköisesti ikkunaa umpeenmuurattaessa. Lisäseinällä tämän savutorven oli peittänyt 1800-luvun lopun paikkausmuuraus. Lattian kaivausten yhteydessä tavattiin vastaava kaminanpohja. Ulkopuolen umpeenmuuraus ikkunakomerossa jätettiin purkamatta. Rikotun yläosan kohdalla tuli näkyviin seinän sisustan harmaakivi-laasti täytemuurausta ja ylöspäin jatkuvaa 1800-luvun verho (paikkaus)-muurausta, jota ei ^{muuttu} pitämälle. Ikkunakomeron leveys on edestä 164 cm ja takaa 98 cm.

kirros 5.

Vanhan tynnyriholvauksen jäännökset. Kun huoneen 19 seinistä oli poistettu 1800-luvun maalaus- ja rappauserroket, paljastui luoteisseinällä n. +7,00 tasolta lähtevän kaaren jäännöksiä. Tämän kaaren sisäreunan lakipiste ulottuu n. +10,10 korkeudelle ja kaaren sisäpuolen säde, on noin 310 cm. Kaari on hyvin monesta kohtaa paikattu: luoteisseinän lounaispäässä kaaren lounaisreunasta n. +9,60 korkeudella lähtien sen rikkoo n. 180 cm matkalla 1800-luvun alkupuolen (Engelin aikainen) ovi-aukon muuraukset ja vast. oven 1800-luvun umpeenmuuraukset. Sitten on ehyttä kaarta lähes kahden metrin pituudelta, kunnes noin +9,30 korkeudella 1800-luvun korjausmuuraukset rikkovat kohti koillisseinää laskeutuvan kaaren jäljet.

Vastapäisellä kaakkoisseinällä ei itse holvauksen kaarimuodosta ole paljonkaan säilynyt. Itänurkassa sitä kuitenkin on tavattu katkelma myöhempien paikkausten alta. Kaakkoisseinän etelänurkan puolelle on myös rappausten ja korjausmuurausten alta tavattu kappale vastaavaa vanhaa kilpimuuria, jossa holvauksen raja on näkyvässä n. +7,00 ylöspäin jatkuen n. +7,90 korkeudelle, josta ylöspäin on uudempaa paikkausta.

lokkuu 1957.

Huoneen 19 tynnyriholvivaiheen toteamista varten tutkittiin mahd. em. tynnyriholvauksen liittymiskohtia koillisseinässä. Tutkimusta varten purettiin 1700-luvun savilaastilla suoritetu- ja korjausmuurauksia n. +7,40 ja n. +8,40 väliltä.

Koillisseinän luoteispää. Koillisseinän luoteispäässä purettiin 1800-luvun savukanavamuurauksen vierestä 1700-luvun savilaastimuurauksia em. tasojen väliltä: Aivan nurkassa ollut 40 cm

levyinen paikkaus poistettiin. Noin 110 cm nurkasta vastaavalla korkeudella olevaa n. 70 cm leveää 1700-luvun muurausta avattiin. Tällä kohden ei juuri ollut säilynyt merkkejä tynnyriholvauksen liittymisestä koillisseinään. Koillisseinän luoteispään savutorven muurauksen avaaminen edellisten väliltä ei myöskään paljastanut tynnyriholvauksen liittymiskohtia. Pohjoisnurkan puolella suoritetut korjaukset olivat nämä hävittäneet.

Koillisseinän keskiosa. Koillisseinän keskiosassa, noin 350 cm pohjoisnurkasta poistettiin 150 cm pituudelta 1700-luvun savilaastimuurausta väliltä +7,37 - +8,40. Tämä muuraus oli koillisseinän 1700-luvun ikkunakomeroitten välissä. Tältä väliltä tavattiin ensin jonkin suoran välikattotason liittymiskohta seinässä. Tämä alkoi +7,37 tasosta ylöspäin ja kuuluu todennäköisesti renessanssiin. Tasaista takaseinää on n. 40 cm korkeudelta. Sitten alkaa kolmen päällekkäisen sidetiilirivin muodostama porrastus. Tämän yläpuolella n. +8,05 - +8,38 on näkyvä seinän täytemuurausta. Em. porrastus, kuten muukin muuraus, on alunperin nähtävästi kuulunut juuri tynnyriholvaukseen liittäen sen koillisseinään. Tämän alaosa n. +7,37 ylöspäin on sitten toiminut renessanssin välikattotason liittymiskohtana.

irros 5.

irros 6.

Koillisseinän kaakkoispää. Koillisseinän kaakkoispäästä poistettiin 1700-luvun savilaastimuurausta n. +7,38 - +8,40 väliltä 180 cm pituinen katkelma itänurkkaan saakka. +7,38 tasolta tavattiin todennäköisesti renessanssiseinän yläosa ja kohta, jonka yläpuolella ko. ajan välikatto lienee liittynyt seinään. N. +7,76 tasolta lähtien oli hieman taaempana seinän sisällä juoksutiilirivi. Sen päällä ulkoni porrastettuna kolme sidetiiliriviä (vrt. seinän keskiosa), niistä ylimmän yläpinta n. +8,06 tasossa. Sen yläpuolella oli taaempana oleva tiilimuuraus. Koko 180 cm matkan itänurkasta oli koillisseinällä säilynyt em. kaltaista muurausta. Tämä näyttää kuuluvan tynnyriholvivaiheeseen ja osoittavan sen liittymiskohdan koillisseinään. Tälle n. +7,38 tasolle on todennäköisesti sitten renessanssin aikaan tehty puinen välipohja. Samalta kohtaa itänurkan kanssa tavattiin em. tynnyriholvin jäännös. Näiden luoteis-, koillis- ja kaakkoisseinällä tavattujen muurausten mukaan voitaneen todeta, että huone 19 on eräässä varhaisessa vaiheessa ollut kaakko- luode suuntaisella

irros 5.

irros 6.

tynnyriholvilla varustettu. Ajoitusta on tässä yhteydessä vaikea määritellä. Todennäköisesti on renessanssin aikana sitten huone 19 varustettu suoralla puulaipiolla, ehkä juuri em. n. +7,37 tason yläpuolella.

Lattiatasot.

säkuu 1957. 1800-luvun lopun puulautalattia, jonka yläpinta oli +5,86 tasossa, purettiin. Lankkujen paksuus, oli 5 cm ja niiden suunta koillinen - lounas. Em. lattian alta poistettiin sitä kannattaneet 8 lattiaparrua, jotka olivat kaakko - luode suunnassa. Parrujen leveys vaihteli n. 14 - 15 cm ja paksuus n. 25 - 27 cm. Reunimmaisset parrut olivat n. 10 cm seinistä; muut näistä lähtien tasaisin välein. Pystytukien pituus oli 110 - 120 cm ja kunkin yläpää oli toisesta reunasta hammastettu.

Lattiatäyte. Em. lattian alla oli tyhjää tilaa keskimäärin +5,10 korkeudelle. Tästä alaspäin n. +4,70 tasolle saakka oli roskätäytettä: lastuja, lankun - laudan ja parrunpätkiä, irtotiiliä ja -kiviä, tiilenpalasia, maata ym. , joka poistettiin.

1800-luvun alkupuolen (Engelin aikainen) lattiataso. Noin +4,68-+4,70 tasossa tavattiin koillinen - lounas suuntaisten lattiaparrujen yläpinta. Näitä parruja oli kaikkiaan 12 kpl. Reunimmaisset olivat n. 30 cm seinästä. Sitten olivat välit kaakkoisseinän puolelta lähtien n. 62 - 72 cm ja luoteisseinästä n. 40 - 70 cm. Keskelle jäi n. 150 cm väli, mutta tällä kohden oli keskivälissä korkeammalla, n. +4,85 tasossa oleva parru. Lattiaparrut lepäsivät koillispäästä tiiliseinän päällä, lounaispäiden alla oli kaakko - luode suuntainen 25 cm leveä halkaistu, yläpinnalta pyöreä hirsi. Tästä päästään oli lattiaparrut lovettu. Lattiaparrut oli kirveellä veistetty ylä- ja alapuoleltaan. Paksuus vaihteli 13 - 15 cm ja leveys 15 - 17 välillä. Pitkin matkaa olivat parrut alla olevan lattiatäytteen päällä. Samalla tasolla on saattanut olla myös 1700-luvun lattia. Lattiaparrut poistettiin.

irros 7.

1800-luvun kaminanpohja. Koillisseinän vierestä, kaakkoispuoleisen 1700-luvun ikkunan luoteispielen kohdalta tavattiin neliskulmainen tiilinen kaminanpohja. Sen yläpinnan taso oli n. 4,60 ja

mitat 95 x 62 cm. Vastaavalla kohtaa olevan ikkunan umpeenmuu-
rauksessa oli savutorvi. Tämä umpeenmuuraus oli 1800-luvun al-
kupuolelta. 1800-luvun lopulla oli taas savutorvi tukettu sei-
nän sisäpinnan puolelta. Kaminanpohja poistettiin.

kirros 8.

Lattiatäyte em. tasossa. Em. parrujen yläpinnasta (n. +4,68 ta-
sossa) alaspäin n. 10 - 15 cm oli sammaleesta, viljanjätteis-
tä ja mullasta koottu sekätäyte, joka poistettiin n. +4,55 ta-
solle.

inäkuu 1957.

Lattiatäytteen tumma, karkea kerros. Noin +4,55 tasolta alas-
päin 10 - 20 cm paksuudelta ulottui miltei koko huoneen 19
lattian alalle karkea, tumma täytekerros. Siinä oli runsaasti
hiiltä, joka oli jauhautunut palasiksi, laastinkappaleita, tii-
lenpaloja, maata. Tämä kerros poistettiin ja seulotiin. Huo-
neen 19 luoteisosassa todettiin, että tämä kerros jatkuu
alaspäin samanlaisena karkeana täytteenä. Kaakkoisosassa n.4,40
tasossa tavattiin sensijaan katkelmia aivankuin tomuksi jauhau-
tuneesta tiilikerroksesta. Sen alla oli n. 5 cm paksuista
mustaa maakerrosta ja sitten melko kovaa savipintaa. Tämä kaak-
koisosan täyte n. +4,30 alaspäin oli kokonaan puhdasta savea.
Se ulottui huoneen keskelle löydettyyn keskipilariin saakka.

Tiililattian katkelma. Huoneen 19 kaakkoisosasta huoneen 18
puoleisen lounaisseinän vierestä tavattiin +4,43 tasolta mure-
nevaa tiilipintaa noin puoli neliometriä. Tällaisena säilyneitä
katkelmia ei tavattu muualta, mutta tiilentomukerrosta kylläkin,
kuten edellä mainittiin.

Tiilenmittoja: 28,5 x 15 x ?
    28 x 16 x 8
    28 x 15 x 8,5

Tiilet poistettiin. Niiden alta tavattiin n. 3 - 5 cm paksui-
nen musta kulttuurimaakerros, jossa oli mm. pieniä eläinten
luita. Tämän kerroksen alla jatkui pohjakerroksen huoneen 15
holvaukseen asti savitäyte, jossa oli kaakko - luode suunnassa
parruja.

kirros 7.

ryskuu 1957. Huoneen 19 luoteisosan tumma, karkea täyterkerros jossa oli paljon palamisjätteitä, ehkä lattiasta, poistettiin pohjakerroksen huoneiden 14 ja 15 holvauksia myöten. Holvauksien keskiosa tavattiin noin +3,40 tasossa, josta se kaartui koilliseen n. +2,90 tasolle, jossa on koillisesta seinän alaosasta lähtien n. 120 cm leveä tasoitus holvin suunnassa kaakko - luode. Lounaispuolella on samanlainen tasoitus. Täytteestä ei löydetty juuri mitään kiinteitä esim. palaneen lattian osia, mutta hiilenkappaleita ja nokea runsaasti. Kaikki palaneet puunkappaleet olivat laastinpalojen, maan, tiilenkappaleiden ym. seassa jauhautuneet rikki. Vain luoteisseinän vierestä, päällimmäisen em. takanpohjan alle työntynyt palanut parrunkappale tavattiin. Täytteen seasta löytyi runsaasti eläinten luita, lasinpalasia, metallinkappaleita, rautanauvoja sekä mm. rahoja. Nämä löydöt on luetteloitu kohtaan irtolöydöt.

Kaakkoispuoli. Tavatuista keskipilarista kaakkoon olevan osan huonetta 19 täyttää em. puhdas savitäyte, joka poistettiin n. +3,85 tasolle, jolloin paljastui kaakko - luode suuntaisten, n. 20 cm leveiden ja paksujen hirsien yläpinta. Näitä hirsiiä oli kaksitoista tällä tasolla, toisistaan 20 - 40 cm päässä. Mitat ja sijainti selviävät tarkemmin tutkimuspiirustuksesta 1957. Hirret poistettiin ja samoin näiden välissä olevia (alla) lankun jäännöksiä. Tavatut hirret olivat suhteellisen hyvin sijoitetut saven päälle vaakasuoraan kaakko - luode suunnassa ulottuen keskipilariin saakka. Kaakkoisseinän ja näiden hirsien päiden välissä oli lisäksi koillinen - lounas suuntainen hirsi samassa tasossa. Se poistettiin.

ryskuu 1957. Lounaisseinän kaakkoispään luota tavatun tiililattiankatkelman ja sen alla olevan savitäytteen jälkeen tavattiin em. hirsikerroksen hirsiiä. Tutkimuspiirustus 1957. Ne poistettiin ja samoin savi, joka jatkuu pohjakerroksen huoneen 15 holvauksen päälle. Noin +3,20 tasolta tavattiin vielä kaakko - luode suuntaisia lankkuja, jotka jätettiin paikoilleen. Täytteen poistamisen jälkeen paljastuneita seinäosia ei tässä yhteydessä yksityiskohtaisesti tutkittu.

Huone 19 lattiatasojen kaivausten eri vaiheet. Ks. vast. valokuvat kesällä 1957.

lokkuu 1957.

Länsinurkan uuninpohja. Huone 19 länsinurkassa tavattiin 1830-luvun lattiaparrujen yläpinnan tasossa +4,65 epäsäännöllinen kivilatamus. Se oli noin 30 cm päässä kummastakin viereisestä seinästä. Lounaisseinän puolella erottui kivet tiiliseinästä n. 24 cm levyinen, yläpuolelta pyöreä halkaistu parru kaakko-luode suunnassa, yläpinnan taso n. +4,55. Tämän parrun päälle menivät koillinen - lounas suunnassa varsinaisten lattiaparrujen lovetut päät lukuunottamatta juuri länsinurkkaan tulevia kolmea parrua, jotka päättyvät em. kivilatamuksen koillispuolelle ja olivat osittain sen päällä. Kivilatamusta näkyi tässä +4,65 tasossa n. 100 cm (kaakko-luode) x70 cm. Lattiaparrujen poistamisen jälkeen oli kivilatamusta n. 100 x 100 cm alueella. Se on kovan uuninpohjatyttteen (maata-kiveä) päällä eikä näytä liittyvän tähän kiinteämpään uuninpohjaan välittömästi. (Kts. tutkimuspiirustut 1957). Em. kivitys poistettiin. Kivien yläpinta vaihteli +4,56 - +4,68.

kirros 9.

1) Tiilinen uuninpohjan reunamuuraus paljastui edellä kuvatun kivilatamuksen kaakkoispuolella kun em. lattiaparrut oli poistettu. Sitä oli koillinen - lounas suunnassa n. 160 cm pituudelta. Leveydeltään se oli n. 60 cm kahdessa vierekkäisessä tiilirivissä, jotka kaartuvat pohjoista kohti. Tämä muuraus on kahden päällekkäisen tiilirivin paksuinen (tiilet lappeellaan). Ks. tutkimuspiirustus 1957.

kirros 10.

Tämän uuninpohjan kaakkoisreunan muurauksen yläpinnan taso on +4,44 - +4,46.

Laasti, tiilissä oleva laasti on ruskehtavan harmaata, kalkkipilkuista, kovaa hiekkalaastia.

Tiilimittoja:

33,5 x 16 x 9	32 x 16 x 8
33 x 16,5 x 9,5	32 x 15,5 x 10
33 x 16 x 9	31,5 x 14,5 x 6,5
33 x 15,5 x 10	31 x 15 x 9,5
33 x 15,5 x 7	31 x 14,5 x 9
33 x 14,5 x 7	20 x 14,5 x 8,5
32,5 x 16 x 10	28,5 x 14 x 9,5
	27 x 13 x 10

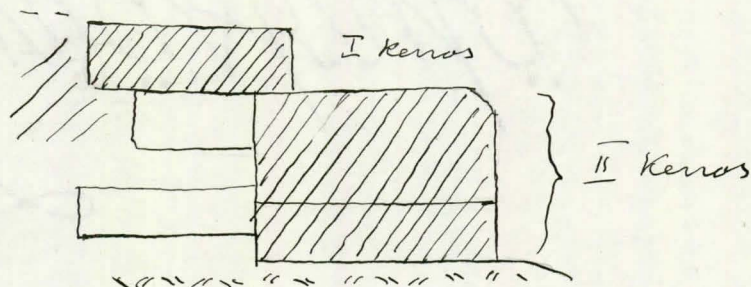
Uuninpohjan kaakkoisreunan muuraus purettiin. Tällöin todettiin, että sen avulla oli korotettu varhaisemman, sortuneen uuninpohjamuurauksen kaakkoisosaa.

ryskuu 1957. 2) Länsinurkan uuninpohjamuuraus. Edellä kuvatun muurauksen alta ,n. +387 - +413 tasosta tavattiin kaakkoisseinästä luoteisseinään segmenttimäisesti n. 185 cm säteellä kaartuva, rikottu tiilirivi ja tästä porrastetusti laskeva n. +370 - +386 tasolla n. 210 cm säteinen segmenttimäiset tiilikerrokset. Tämä porrastettu uuninpohja oli pudonnut koko kaarensa pitiudelta, kaakkoispuolelta eniten. Tätä kaakkoisosaa tasoittamaan oli varsinaisesti tehty aikaisemmin kuvattu korjausmuuraus. Päällimmäisessä em. kerroksessa ovat tiilet lappeellaan. Laasti on harmahtavaa, huokoista, hienohiekkaista hiekkalaastia.

Tiilenmittoja: 26 (?) x 15,5 x 8,5
 25 (?) x 15 x 8,5
 ? x 15 x 9
 ? x 15 x 9
 ? x 15 x 8,5
 ? x 14,5 x 8,5

Seuraava kerros laskee porrastetusti ja siinä on ensin reunassa rivi kyljellään olevia tiiliä ja näiden alla rivi lappeellaan olevia tiiliä.

rakenne

Tämän kerroksen tiilenmittoja:

33,5 x 14,5 x 9,5
 33 x 16 x 9,5 - lampaansorkka
 33 x 16 x 9 - lampaansorkka
 33 x 15,5 x 10
 32,5 x 16 x 9,5
 32,5 x 15,5 x 9,5
 32 x 15,5 x 10
 31,5 x 15 x 9 - lampaansorkka

Näiden reunimmaisten porrastettujen tiilikerrosten päällisyys oli mustunut ja reunat kuluneet pyöreiksi. Näiden tiilikerrosten keskiosassa oli maata n. +4,10 tasolla.

(Tutkimuspiirustus kesällä 1957)

Em. Tiilikerrokset poistettiin. Sitten oli ohut maakerros ja 3) vielä edellisten muotoinen tiilikerros, jossa tavattu laasti oli vaalean ruskehtavaa, hienorakeista, huokoista ja erittäin kovaa.

Tiilenmittoja: 32 x 16 x ?
31 x 15 x ?
30,5 x 14,5 x ?

Tämä kerros on vielä tarkemmin tutkimatta ja jätettiin paikalleen.

Nokeentunut alue lounaisseinällä länsinurkassa. Vastaavalla kohtaa kuin huoneen 19 länsinurkasta tavatut em. takanpohjakerrokset, on 1800-luvun rappausten poistamisen jälkeen lounaisseinässä näkyvä nokeentunut alue, joka ympäröi muurinsisäisiin portaisiin (29 a) johtanutta ja hiililaastilla umpeenmuurattua oviaukkoa. Tämä nokeentunut alue alkaa vanhan seinänosan länsinurkasta, ja on n. 220 cm levyinen aina +7,00 tasolle saakka (= em. ovikäytävän pielen yläreuna). Sitten se koillispuolella kaartuu lounasta kohti ylöspäin seuraten n. 40 cm levyisenä nokeentuneena alueena, kaaren muotoa. Noin 130 cm vanhemmasta pohjoisnurkasta tämä raja kääntyy miltei suoraan ylös. Ja nokeentunut alue nousee noin +9,50 tasolle tämän levyisenä. Melko selvästi näkyvät ääriviivat muistuttavat suuresti takkaa, jonka varsinaisen osan jälki seinässä on n. 200 cm, kupu sen päällä n. 80 cm ja itse savukanavan näkyvässä oleva jälki siitä n. 160 cm ylöspäin. Löytyneet takanpohjat ja tämä nokeentunut alue kuulunevat samaan uuninrakennelmaan.

kirros 11.

Luoteisseinän lounaispään ikkunakomero. Huoneen 19 lattiatäytteiden alta, länsinurkan takanpohjien eri kerrosten purkamisen jälkeen paljastui niiden takaa lounaisseinässä n. +3,55 - +4,20 välillä 60 cm leveän ikkunan aukko. Tämä ikkuna on n. +4,00 ylöspäin varustettu tynnyriholvilla ja johtaa seinän läpi 29 a porraskäytävän perustason alitse huoneen 29 kaakkoisseinän puo-

kirros 11. lulle, jonka lattianrajasta se saatiin näkyviin. Se kuuluu alaosan edustamaan vaiheeseen

lokku 1957. Keskipilari. Poistettaessa huoneen 19 täytettä tavattiin n. +4,41 tasosta tiilestä muuratun nelikulmaisen pilarin yläpinta. Tämän pilarin ylin tiilikerros on rikkoutunut, mutta muuten se on täysin ehyt ja muuraukseltaan melko huoliteltu. Mitään merkkejä rappauksesta ei ole, vaan tiilipinta on sellaisenaan joka sivulla. Pilarin poikkileikkaus on miltei säännöllinen neliö, sillä sen mitat ovat 62 x 61 cm. Pilari nousee suoraan pohjakerroksen huoneen 15 holvauksen päältä n.+3,20 tasolta, joten sen korkeus on 121 cm, josta aivan ehyttä 110 cm. Pilarin laasti on erittäin kovaa, ruskehtavaa, kalkkipilkkuis-ta hiekkalaastia. Pilarin etäisyydet kustakin saman tasoisesta sisäseinästä ovat seuraavat:

koillisseinästä	268 cm
kaakkoisseinästä	390 cm
lounaisseinästä	252 cm
luoteisseinästä	360 cm

- Tiilimittoja:
- 29 x 14,5 x 10
  - 29 x 14,5 x 10
  - 29 x 14,5 x 9
  - 29 x 14 x 10
  - 28,5 x 14,5 x 9,5

lokku 1957. Purettiin kaakkoisseinän 1800-luvun lopun ikkunapenkit (etureu-na +6,64 tasossa) ja samanaikaiset umpeenmuuraukset niiden ala-puolelta.

1800-luvun alkupuolen (Engelin aik.) ikkunakomerot kaakkois-seinällä. Noin +5,42 tasosta tavattiin aikaisemman vaiheen ikkunapenkit, jotka ulospäin nousivat 16 cm (= +5,58 tasolle). Koillispuolen ikkunan leveys on sisäseinällä 155 cm ja 90 cm syvyydellä ikkunasyvennyksessä 115 cm. Koillispieltä oli säilynyt 45 cm korkeudelta, lounaispieltä noin 50 cm. Lounaispuolen ikkunan leveys oli suulta 158 cm, ikkunasyvennyksen perältä 101. Koillispieltä sekä lounaispieltä oli säilynyt n. 90 cm korkeudelta. Näissä molemmissa ikkunasyvennyksissä oli päällä n. 1 cm pak-suinen kerros em. ikkunan aikaista rappausta ja sen päällä

irros 12.

pari maalauskerrosta, jotka liukenevat veteen. Näiden alta, tavattiin vielä valkea kalkitus ja harmaa slammaus, mutta ei varsinaista rappausta. Ulkoseinän puoleista umpeenmuurausta ei avattu.

okuu 1957.

Kaakkoisseinä. Purettu 1800-luvun alkupuolen ikkunapenkit ja samanaik. täytemuuraukset. Noin +4,90 tasosta tavattiin vanhempien ikkunakäytävien pohjat ja vastaavien ikkunain pielimuurauksia.

Kaakkoisseinän koillispuolen vanhan ikkunan jäännökset. Ikkunapenkki tavattiin n. +4,90 tasossa. Koillispieltä oli säilynyt n. 41 cm +5,31 korkeudelle. Pielen reuna on edestä rikottu. Pielen laasti on harmahtavan ruskehtavaa, melko kovaa, niukkakalkkista, hienorakeista, hiekkalaastia, jossa on myös hiiltä.

- Tiilenmittoja: 33 x 16 x 10
- 33 x ? x 10
- 32,5 x 14,5 x 9
- 32 x 15 x 9,5

Koillispielessä, noin +5,95 - +6,45 välillä tavattiin 1800-luvun loppupuolen muurausten poistamisen jälkeen vanhaa pieltä n. 40 cm pituudelta. Tämä kappale on edellä kuvatun ikkunasyvennyksen koillispielen suuntainen ja tämän pinnasta n. 45 cm etäisyydeltä olevassa tasossa. Laastisauma on sinertävän harmaa, samoin tiilen pinta. Tämä sävytys saattaa olla noella tms. tehty. Laasti on ruskehtavaa hienorakeista hiekkalaastia. Tiilet ovat pahoin rikkoutuneet, mutta paksuus vaihtelee 9,5- 10 cm välillä esim. 29 x ? x 10 koillispielessä, n. +5,35 tasolta lähtien on parrunkolo. (ks. kaakkoisseinän parrunkolot). Ikkunakomeron säilyneen osan leveys on 76 cm, etuteuna on rikottu, perällä on leveys 72 cm. Laasti pielessä on harmaan ruskehtavaa, niukkakalkkista, hienorakeista lähinnä hiekkalaastia (melko kovaa).

- Tiilenmittoja: 33 x 16 x 10
- 33 x ? x 10
- 32,5 x 14,5 x 9
- 32 x 15 x 9,5

Kaakkoisseinän lounaispuolen vanhimman ikkunan jäännökset. Ikkunakäytävän säilyneen osan leveys on 76 cm sekä edestä että takaa. Sen pohjana on 2 laappeellaan olevien tiilien kerrosta, ehyt pinta 80 cm edestä ulkoseinän umpeenmuuraukseen.

Koillispieli on 46 cm korkealla säilynyt. Sen saumat ovat syvälle murtuneet.

- Tiilenmittoja: 32,5 x 15 x 9,5
- 31,5 x ? x 9,5
- 31 x ? x 9
- ? x 14,5 x 9

Lounaispieli on 43 cm korkea ja sitten rikottua.

- Tiilenmittoja: 32,5 x ? x 10
- ? x 14,5 x 9
- ? x 14,5 x 9

Sirros 12. Sen alla on ulkoseinälle johtava parrunkolo.

lokku 1957. Kaakkoisseinän parrunkolat.

Koillispäässä olevien vanhimpien säilyneiden ikkunan jäännösten koillispielen alapuolella avattiin 1800-luvun alkupuolen korjausmuurauksen (lattianraja) takaa n.+4,62 tasolta (pohja) 30 cm korkea ja 21 cm leveä parrunkolo, jonka syvyys huone 19 alaosan sisäseinäpinnasta on 165 cm, siitä ehyttä osaa 120 cm. Tämän parrunkolon etäisyys koillisseinästä on 65 cm. Se suuntautuu suoraan ulos kaakkoa kohti pitkin em. vanhan ikkunapielen alusta. Se on ulkoseinän puoleisesta päästä umpeenmuurattu. Parrunkolon täytteenä oli viljanjätettä ja roskia. Sen muoto on koillispuolelta pyöreä, lounaispuolelta suora.

Saman vanhan ikkunan koillispielen päällä, +5,35 tasolta ylöspäin on 12 cm leveä, 10 cm korkea parrunkolo ylä- ja alapuoleltaan aisattua puuta varten. Tämän kolon suunta on itään, pois seinän kaakkoissuunnasta. Sen sisällä on säilynyt puuta.

Lounaispäässä olevan vanhan ikkunan lounaispielen jäännösten kohdalla alapuolella on n. +4,70 tasolla 18 cm leveä parrunkolo. Se laajenee sisällä ja syvyys sisimmästä seinästä on n. 130 cm. Tämän kolon pohjalla oli laakea kivi, joka poistettiin, kolon sisällä oli täytteenä roskia ja viljanjätettä, joka poistettiin. Em. Kolot kuulunevat johonkin vanhempaan kaakkoisen ulkoseinän rakennelmaan.

irros 12.

yskuu 1957.

Koillisseinä. Parrunkolot. Huone 19 koillisseinän rappauksien ja kalkituksien käsitellyt muurauspinnat päättyvät alhaalla n. +5,00 tasolla, josta n. +4,60 asti oleva väli on rikottu 1800-luvun alkupuolen ja ehkä eräiden vanhempienkin lattiata-sojen vuoksi. Tältä väliltä purettaessa 1800-luvun paikkauksia tavattiin tähän mennessä viisi parrunkoloa, joista kukin näyttää johtavan ulkoseinälle ja on sen puolelta umpeenmuurattu. Näissä parrunkoloissa on ollut täytteenä viljanjätettä. Ne liittynevät koillisella ulkoseinällä olleeseen varhaisempaan käytävärakennelmaan ja ovat todennäköisesti sen kannatusparrujen koloja. Luoteisseinästä lukien tavattiin seuraavat kolot, joita ei vielä sen tarkemmin tutkittu:

I Noin 125 cm pohjois_nurkasta sivuilta pyöreä, alta ja päältä tasainen kolo, syvyys nykyisellään n. 100 cm.

II Noin 350 cm pohjois_nurkasta nykyisellään 110 cm syvyinen, edellistä suurempi lähes nelikulmainen kolo.

III Itänurkasta n. 370 cm päässä ensimmäisen kokoinen ja kaltainen 140 cm syvyinen kolo.

IV Itänurkasta n. 210 cm päässä 14 cm läpimittainen, pyöreä, edellisen kaltainen kolo, jonka syvyys on 130 cm. Sen pohjan taso on n. +4,90 ja suunta koilliseen.

V Noin 56 cm itänurkasta edellisiä suurempi neliskulmainen kolo, jonka leveys on 40 cm, yläpuoli keskeltä tiilimuurauksella hammastettu ja korkeus tästä 43 cm. Sen pohjan taso on n. +4,60, suunta lähinnä itään ja mitattu syvyys 150 cm. Täytteenä myös muutama hyvin pienikokoinen tiili.

irros 5.

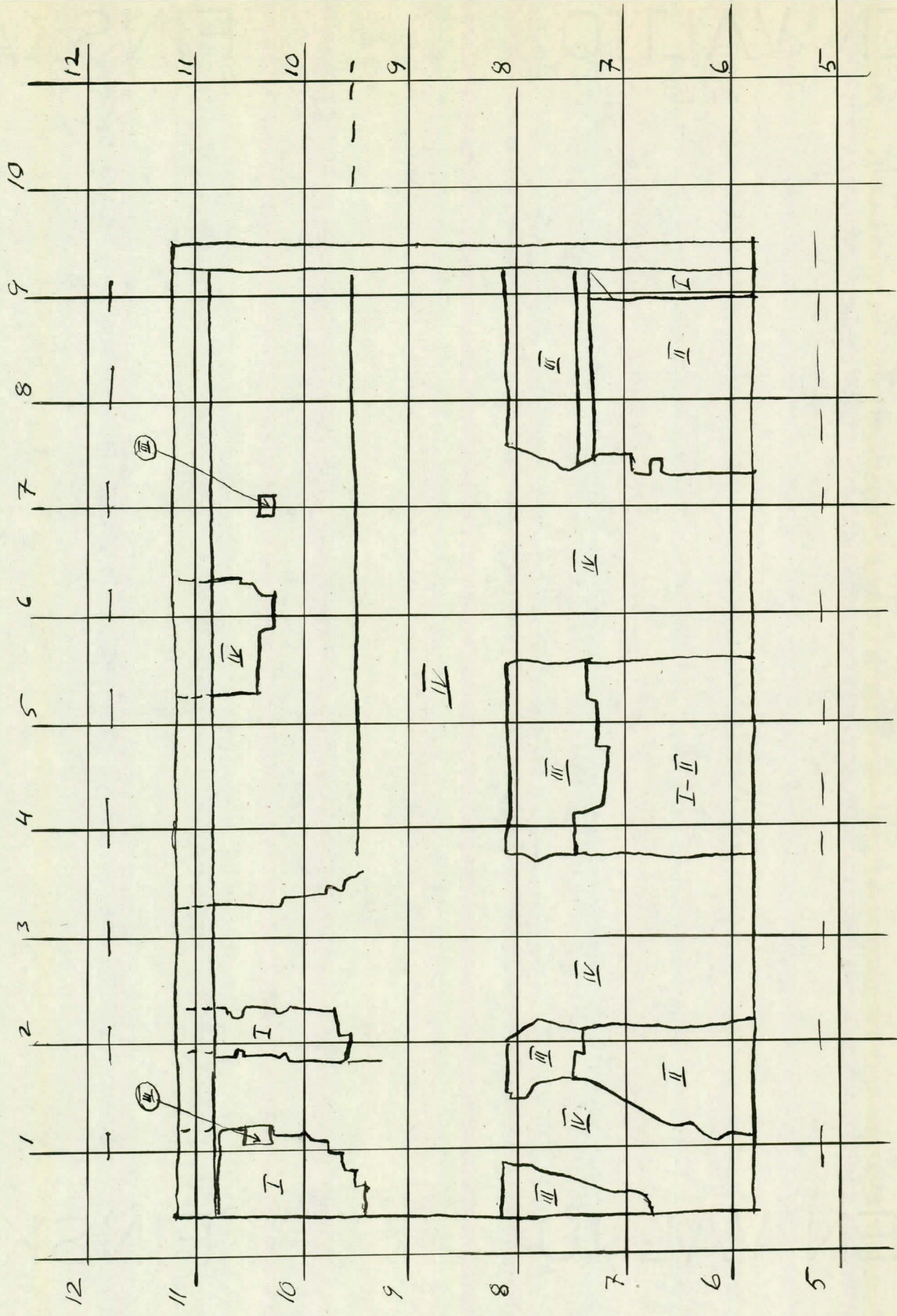
yskuu 1957.

Vanhimmat seinäosat alhaalla. Poistettaessa lattiatäytettä pohjakerroksen huoneiden 14 ja 15 holvauksen päältä tavattiin huoneen 19 alaosista suhteellisen hyvin säilynyttä vanhaa tiiliseinää n. +4,60 tasolle saakka, yläosan porrastus alkaa jo n. +4,25 - +4,30 ja päällimmäisenä on syrjittäinen sidetiilirivi.

Noin +2,80 on holvauksen tasoituksen raja ja siitä ylöspäin on tätä rappaamatonta tiilivaihetta em. korkeudelle. Sisäseinän puoli on varsinaista huoneen l9 rapattua seinäpintaa n. 45 cm sisempänä. Ko. muurauksia ei tarkemmin tutkittu.

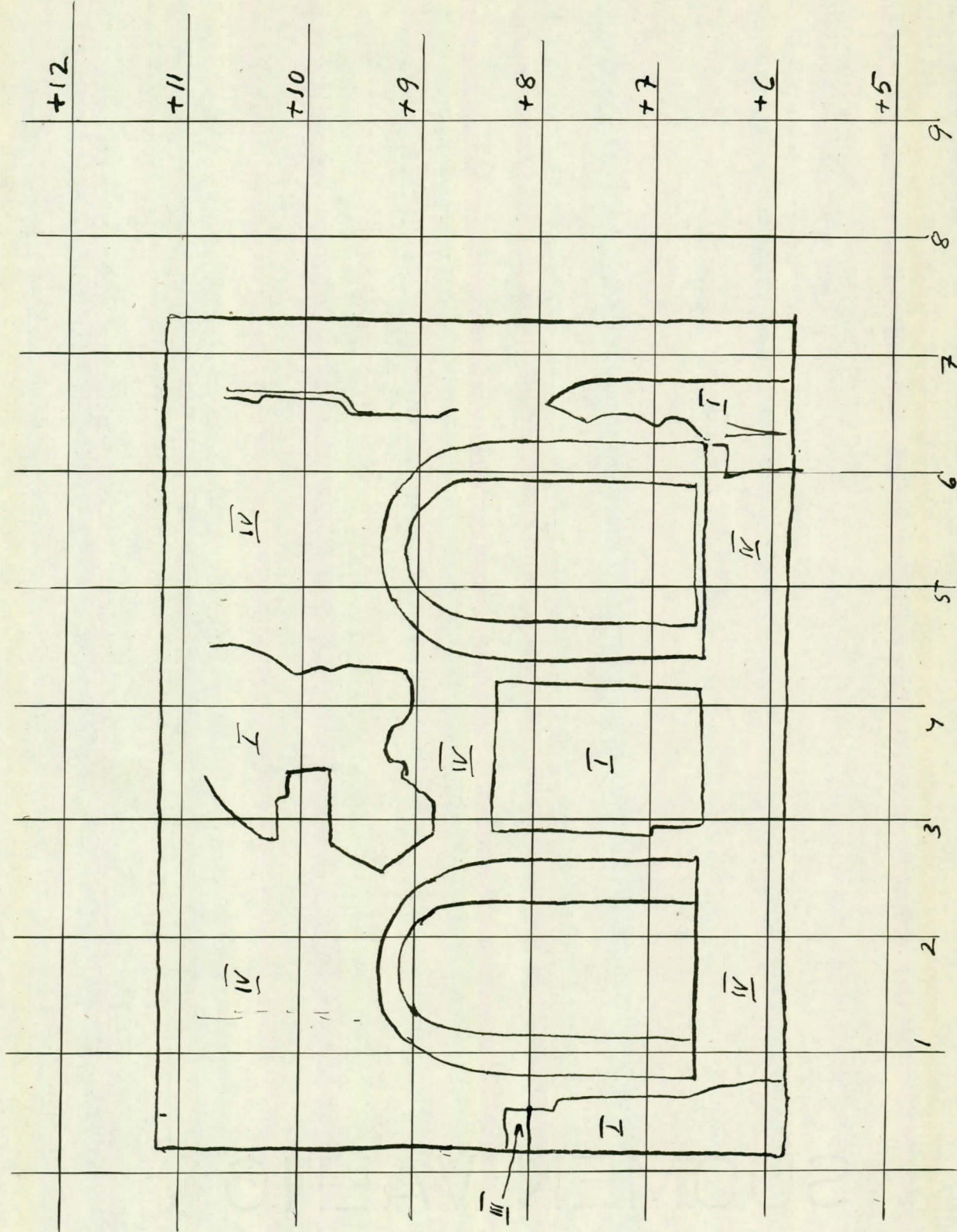
Finlandia
LINEN BANK

KOILLISSEINÄ, MUURAVIKSET. 1:50

- I Tod. näb. vanhinta
- II rennessanssi
- III 1700-luku
- IV 1800-luvun muuraukset

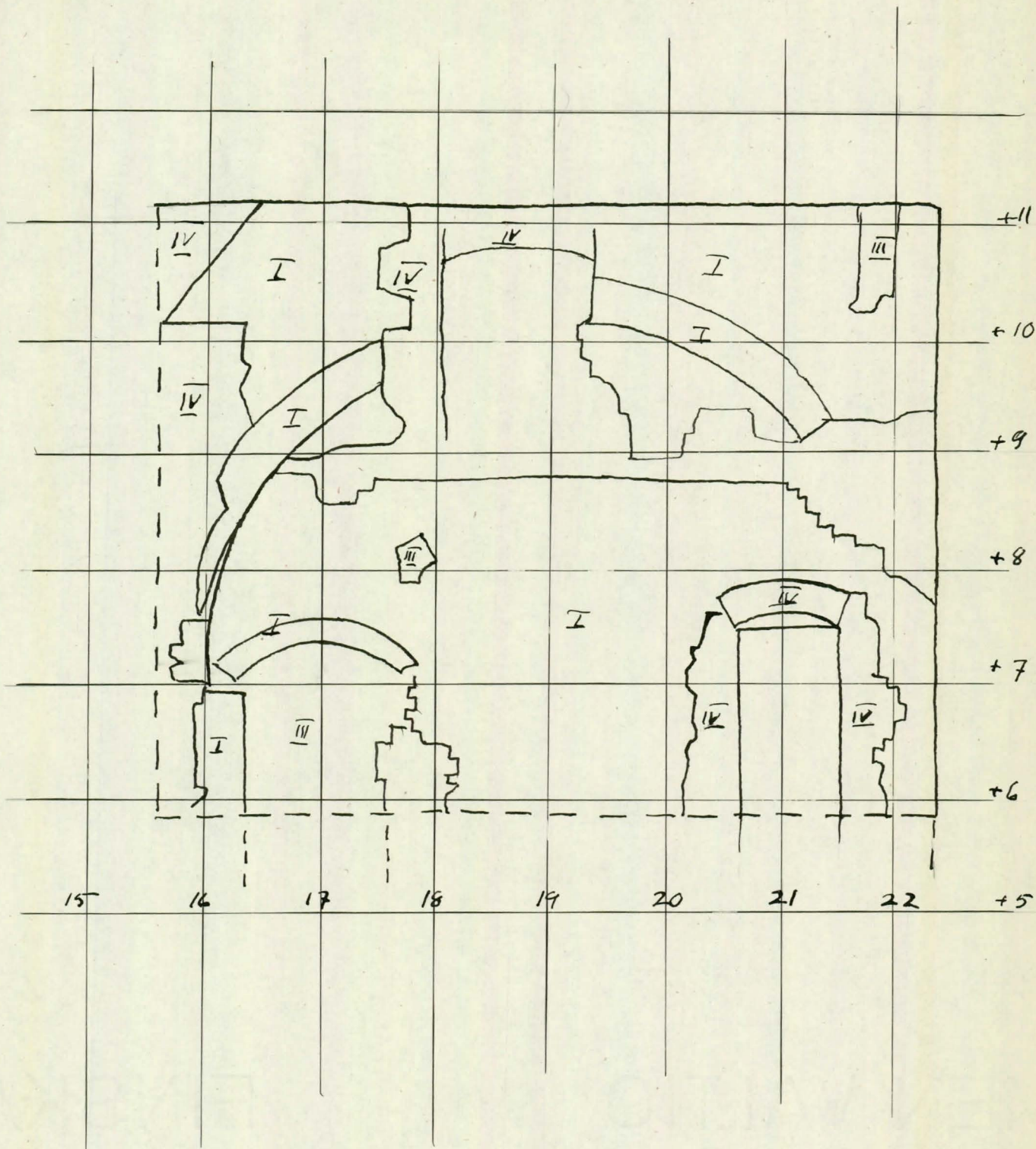
KAAKKOISSEINA . 1:50

L.

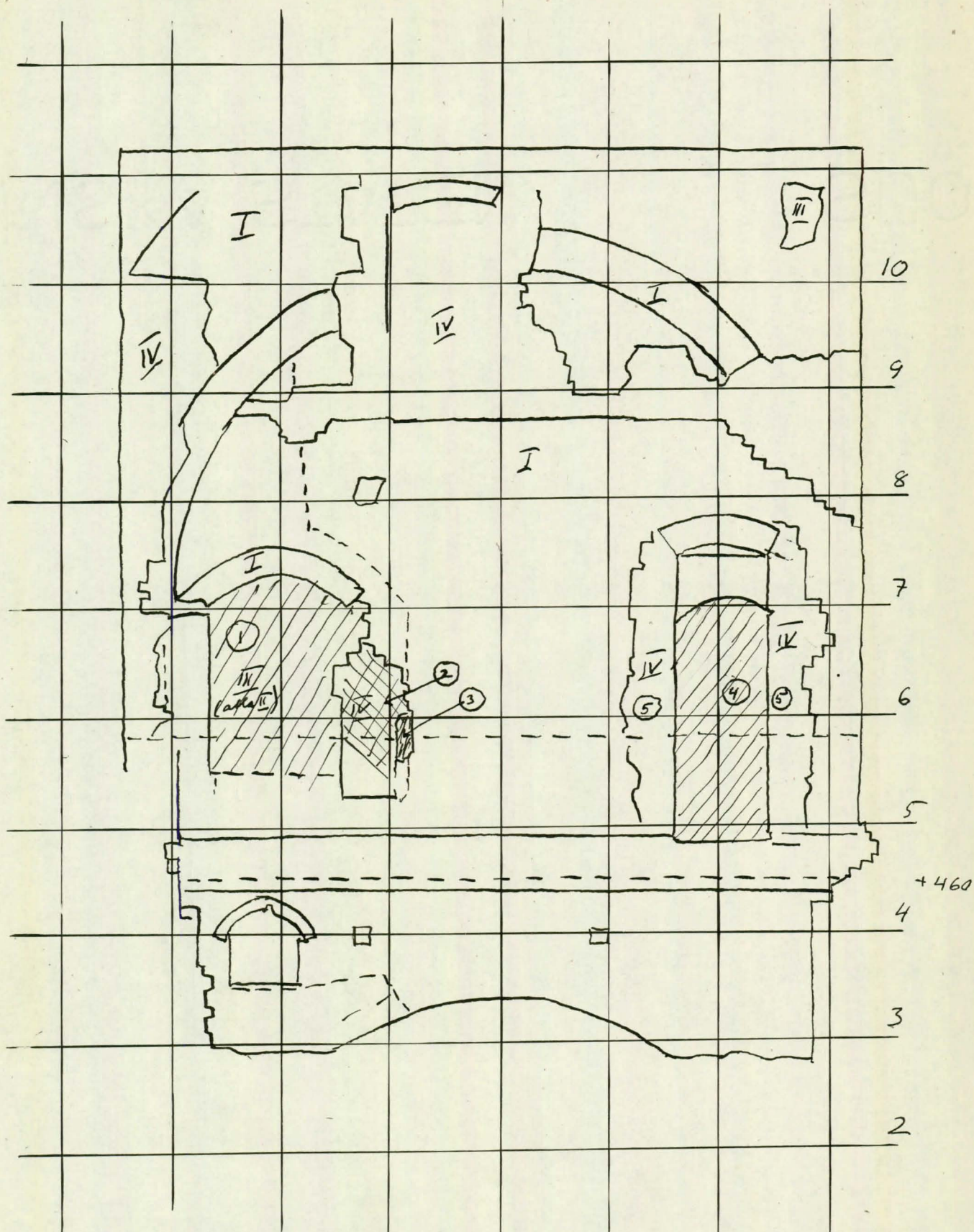
I vanhinta
 II renessanssi
 III 1700-lukua
 IV 1800-lukua

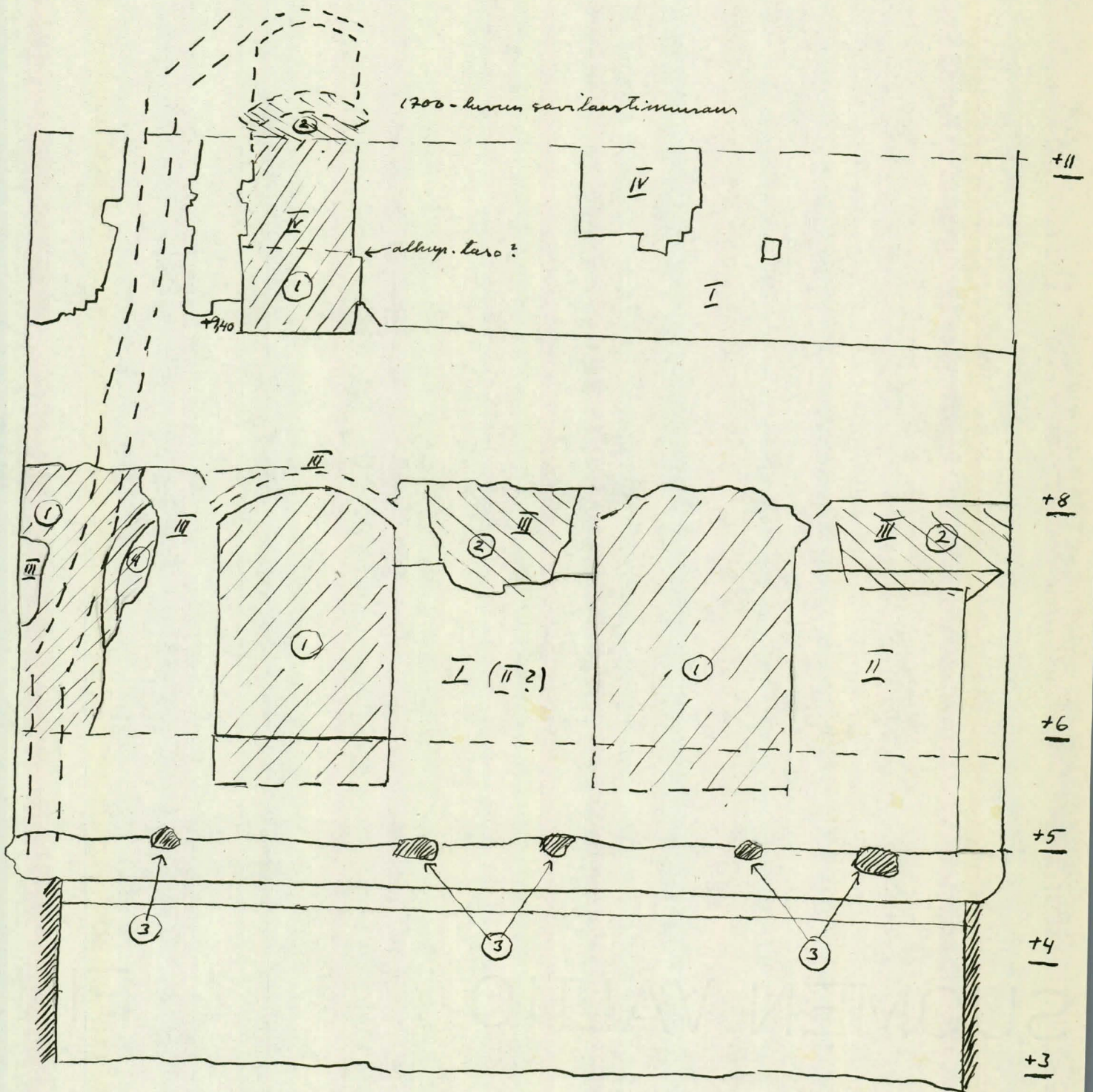
- I vanhinta
- II renessanssia
- III 1700-luku
- IV 1800-luvun muuraukset

LUOTEISSEINÄ. POISTETT. MUURAUKSIA. 1:50

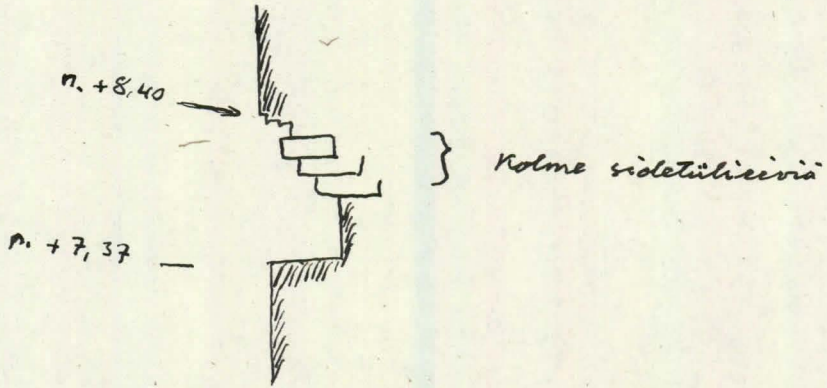
1. 1700-luvun savilaastimuuraus
- alta paljaksi reness. ump. muurauks
2. 1800-luvun palkkaus
3. vanhimman muurauksen jäljet irrotettu
4. ovikäytävän 1800-luvun ump. muurauks
5. " " " " "

147
KOILLISSEINÄ. POISTETTUIJA JA AVATTUIA MUURAUKSIA.
1:50

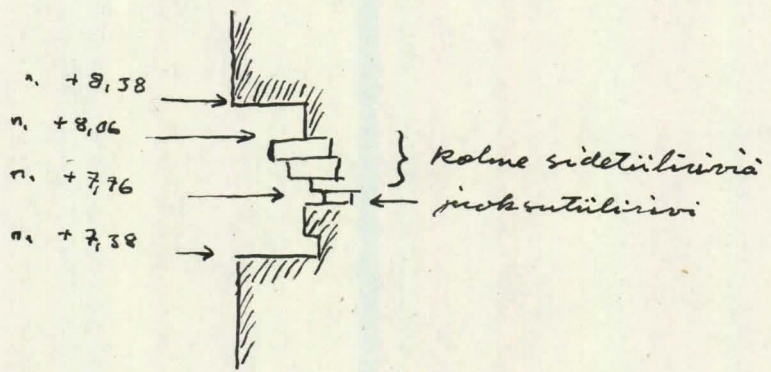

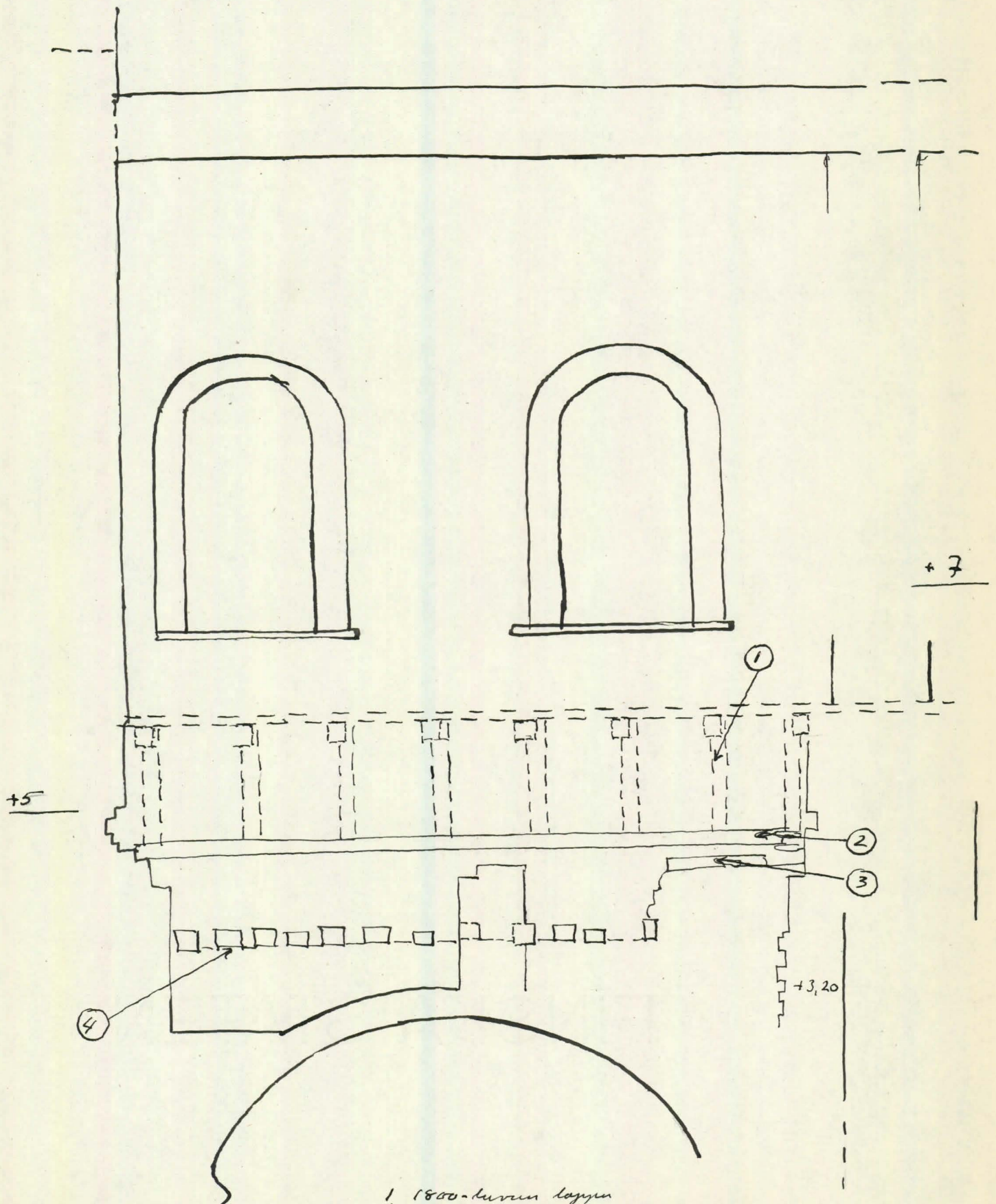
1. 1800-luvun muurauksia
2. 1700-luvun - " -
3. panuholat
4. seinän sisällä paljastunut vanhan ihiluna-honeon pieli

Koillisseinä, Keskiosa

Koillisseinä, Kaakkoispää

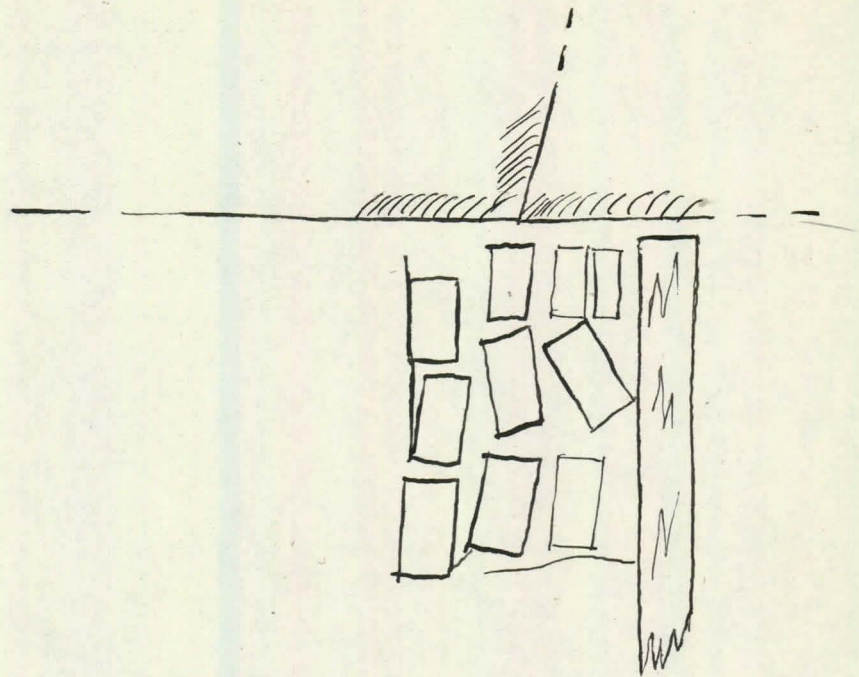

1. 1800-luvun laajennus
2. 1800-luvun alkuperäinen (+1700-luku?)
3. vanhemman kivilattian kattoelämä
4. kaakko-luode-suunt. hirsit kaakkoisrajan saostajalle

8.

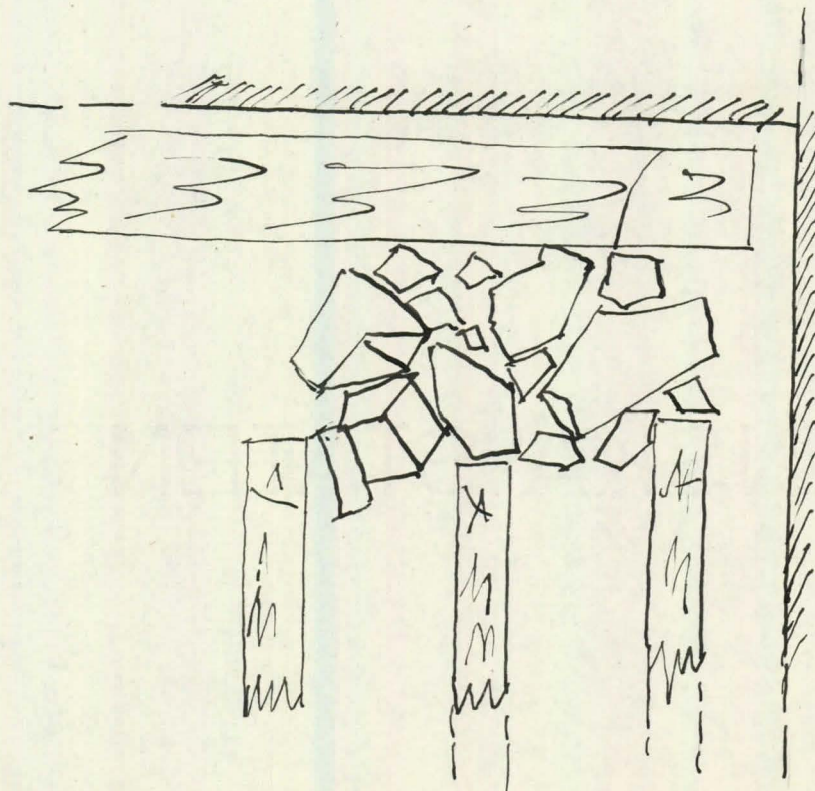
1800-LUVUN KAMINANPOHJA. 1:20

150

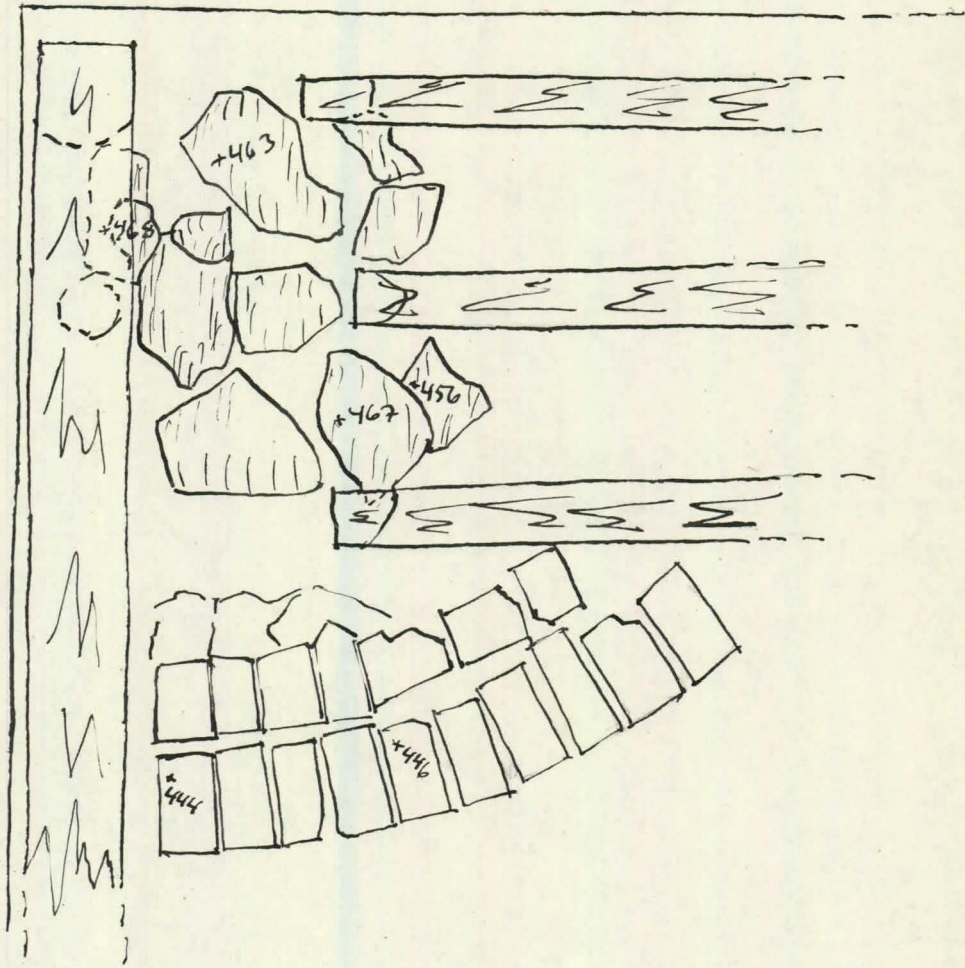

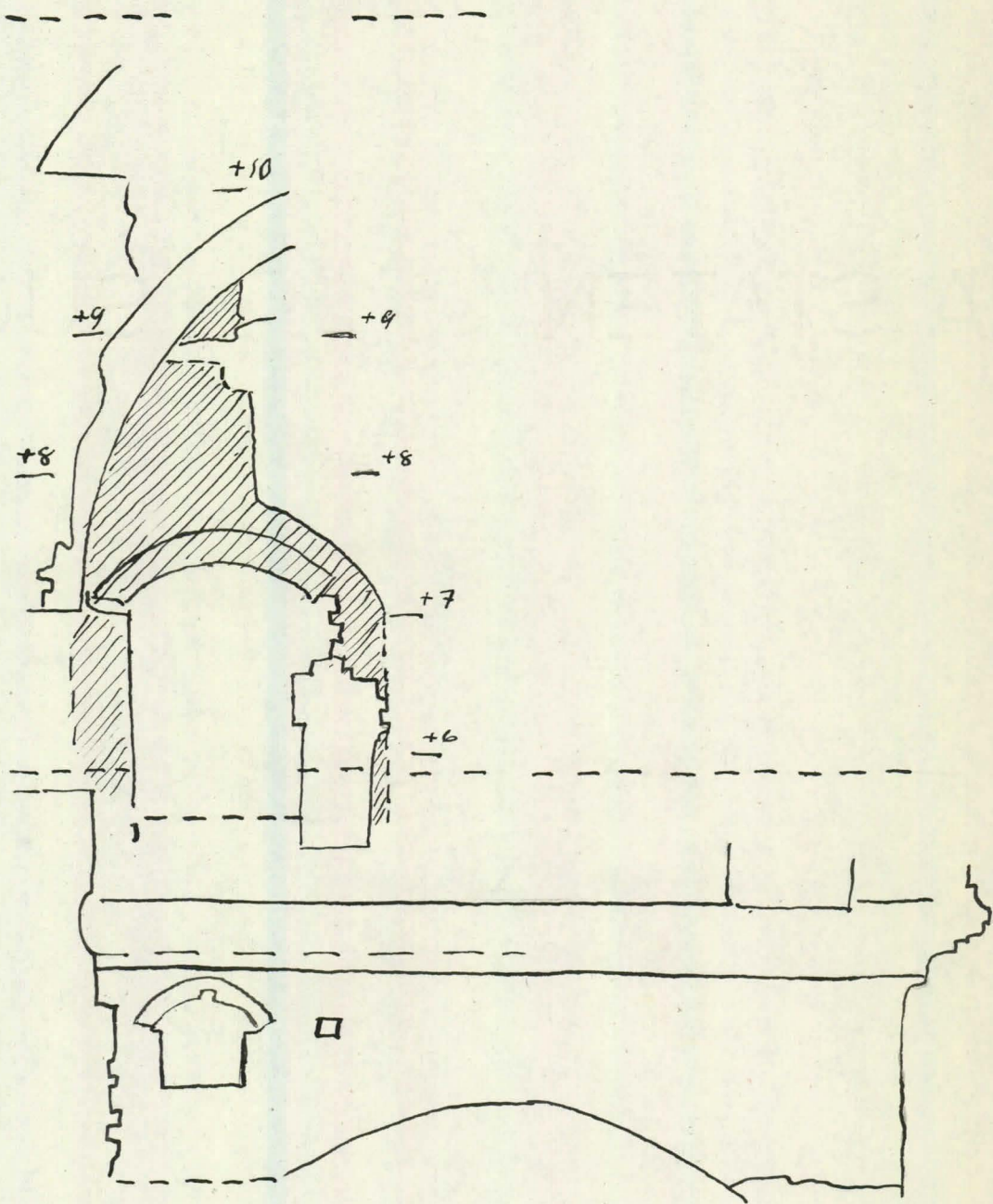
9.

POHJOISNURKAN LUVINPOHJAKIVET. 1:20

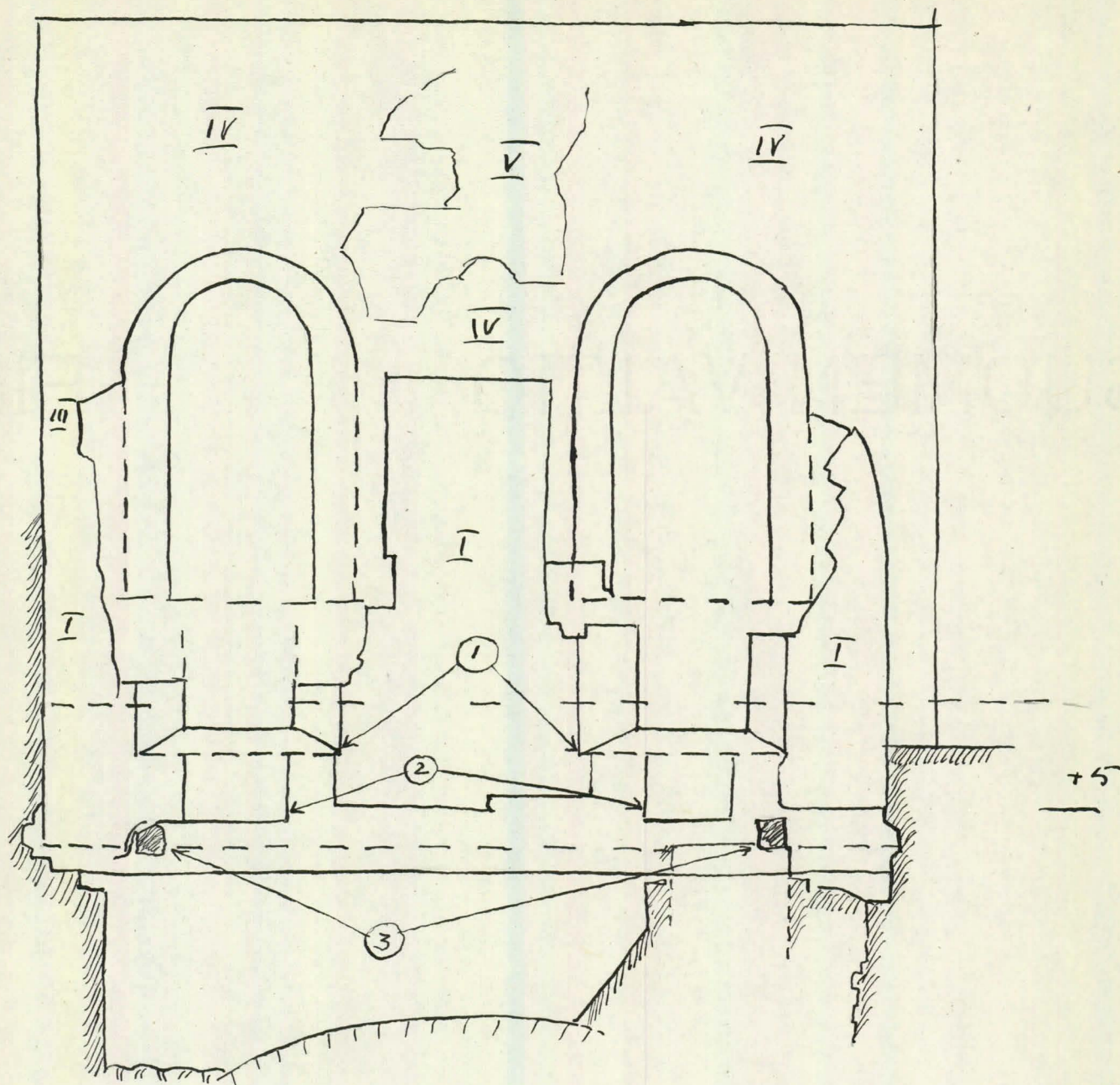

"
LÄNSINURKAN UUNIN POHJA.
1830-LUVUN LATTIAPARRUT.
1:20

1. 1800-luvun alkupuolelta
2. vanhimmat ikkunakäytävät
3. parunkolot

H U O N E 20

-Knut Drake 1957.

heinäkuu 1957. Koillisseinä. Poistettiin entisen huoneen 30 lattiatason yläpuolella, koillisseinän kaakkoisreunassa oleva 90 x 50 cm suuri umpeenmuuraus. Sen takana oli n. 50 cm syvä kolo, joka luultavasti on tehty seinään huoneen 30 lattiaa laitettaessa.

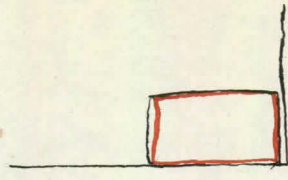
Liirros 1.

Lattialuukun avaaminen. Lattiassa olevan kellariin 6 johtavan, aukon kohdalla oli lattiassa n. 100 cm läpimittainen laastilla ja tiilenpaloilla tasoitettu korjausmuuraus. Laasti oli tasaisen hienorakeista, valkeanruskehtavaa. Tasoituksen (n. 5 cm) alla oli 85 x 70 cm tiilimuuraus, tiilimalli 30 x 14 x 7, muurattu samalla laastilla, jota oli käytetty tasoituksessa. Tiilet olivat pystyasennossa, aukon luoteisreunassa yksi rivi lappeet lounaiskoillissuunnassa, siitä kaakkoon 9 riviä lappeet luoteis- kaakkoissuunnassa. Luukun umpeenmuurausta poistettiin pohjoiskulmasta (n. 50 x 50 cm).

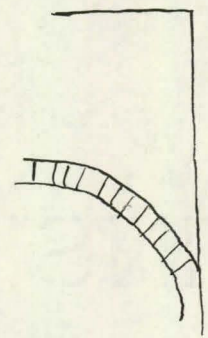
Liirros 2.

1.

HUONEEN KOILLISSEINÄ. POISTETTU MUURAUS. 1:50

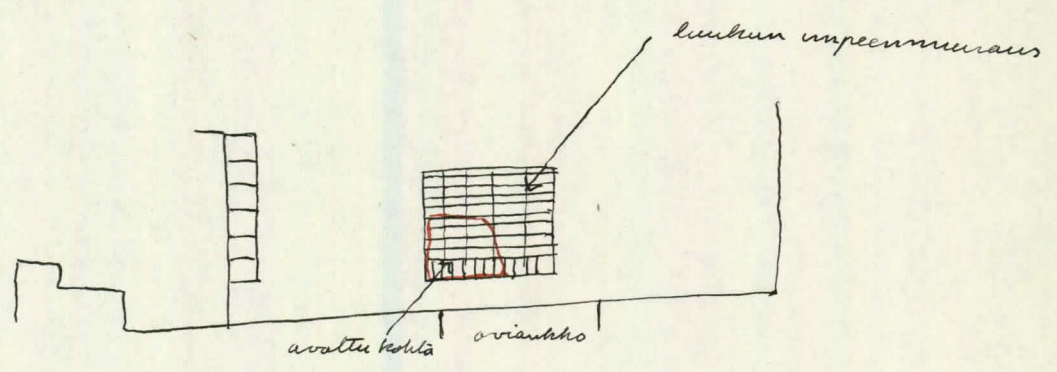
poistettu 1800 - luvun muuraus

ent. huoneen 30 lattia

2.

LATTIALUUKUN AVAAMINEN. 1:50

LUKSENVAALTI O. S. A. S.

H U O N E 21

-2. 7.1957.

Kaakkoisseinä. Poistettiin huoneiden 21 ja 41 välipohjan kohdalla, seinän keskellä vielä jäljellä ollut n. 50 x 180 cm alan peittävä 1800-luvun muuraus. Sen alta paljastui jäännökset seinänsuuntaisesta 25 cm korkeasta parrunkolosta. Kolosta on säilynyt n. 180 cm lounaispuolen kaakkoisseinää ehjänä. Yläreunaa on säilynyt vastaavasti ehjänä n. 20 leveydeltä, loput on viistetty pois. Kolon lounaispäässä on muurattu 3 tiiltä päällekkäin seinän poikkisuunnassa, olematta kuitenkaan millään tavalla liitoksissa ylä- tai kaakkoisreunan kanssa.

-kirros 1 ja 2.

Kolon takareunan muodostaa 2 juoksuriviä, yläreunasta säilyneet 2 tiiliriviä on muurattu seinän poikkisuunnassa. Kolumuurauksen tiilet ovat 28 x 14 x 10 tyyppiä (uurteet). Poistettiin kaakkoisseinän ison porttaalin ja huoneen eteläkulman välillä olevan seinän yläpuolella jäljellä oleva 1800-luvun muuraus (entisen huoneen 31 välilattian tasolla). Tällöin tuli näkyviin onkalo, joka on aikaisemmin ollut yllä mainitun porttaalin sisäpuolella olleen huoneen eteläkulmana. Todennäköisesti porttaalia laajennettaessa ja kaakkoisseinää paksunnettaessa on uuden seinän pinta vedetty 100 cm luoteeseen ja porttaalin sisäpuolelle on holvattu vastaava 100 cm pituinen käytävä. Nämä uudetiilililaastilla suoritettujen muuraukset ovat n. 40 cm paksut ja niiden taakse on näin ollen jäänyt n. 60 x 100 cm suuruinen, n. 300 cm korkea tila. Kolmannes tästä tilasta oli täytetty tiileillä ja soralla, joka poistettiin. Mihinkään vanhempaan muuraukseen ei tässä yhteydessä kajottu.

-kirros 3 ja 4.

Koillisseinä. Poistettiin kokonaan huoneen 18 a kohdalla oleva 1800-luvun umpeenmuuraus. Poistettiin koillisseinän kaakkoispäässä oleva 1800-luvun umpeenmuuraus sekä huoneen 41 lattian alla ollut 1800-luvun revertteeraus. Savutorvea varten on alimpana n. 45 cm leveä ja saman syvyinen kolo kaakkoisseinän vieressä. Huoneen 21 viimeisen lattiataso kohdalla tämä kolo laajenee n. 100 cm leveäksi ja syväksi. Juuri k.o. lattiataso kohdalla on koloa sitäpaitsi levennetty luoteeseen päin n. 40 cm (n. 20 cm syvyisenä ja n. 5 cm korkeana). Entisen huoneen 31 lattiataso yläpuolella kolo jatkuu n. 100 cm leveänä ja n. 50 cm syvänä huoneen 41 alkuperäisen lattiaa kantaneen pykälän tasolle asti. Huoneen 21 itäkulman kulmalinjan

-kirros 5.

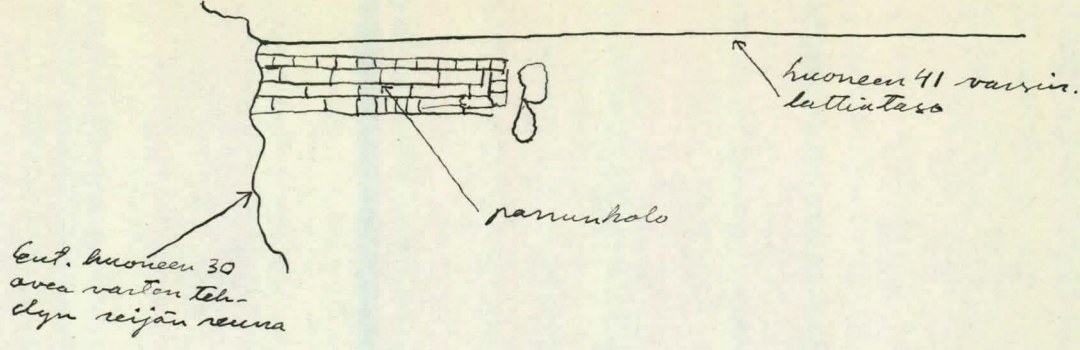
kaakkoispuolella oleva, umpeenmuuraukseen liittyvä 1800-luvun muuraus poistettiin. Tämän muurauksen takana tuli huoneen kaakkoisseinään kuuluvaa murtopintaa näkyviin. Savutorvea varten lyödyn kolon alimman, kapeimman osan kaakkoispuolella tuli näkyviin epämääräinen kolo, n. 10 cm korkea, koillisseinän pinnasta alkaen n. 100 cm, kaakkoisseinän pinnasta n. 50 cm syvä. Mahdollisesti on juuri tällä kohden raja alla olevan harmaakivimuurauksen ja yllä olevan tiilimuurauksen välillä. E.m. savutorvea varten tehdyn syvennyksen leveämmällä kohdalla tuli kaakkoisseinän linjassa 130 cm koillisempaan näkyviin huoneen 21 jonkun aikaisemman vaiheen itäkulma. Seinä on molemmin puolin kulmaa rapattu ohuella, karkealla laastikerroksella. Löytyneestä kulmasta 40 cm luoteiseen näkyy selkäpuolelta puolikupumaisesta muurauksesta, joka on huoneen 18 a katon keskipaikkeilla. Savutorvea varten tehdyn kolon huoneen 31 entisen lattiatason yläpuolella oleva osa on lyöty yhtenäiseen hiililaasti muuraukseen. Muurinpykälän päällä olleen muurauksen poistamisesta, katso huone 41.

9.8. 1957.

Lounaisseinä. Poistettiin lounaisseinän ikkunan 1800-luvun umpeenmuuraus. Sen takana tuli esille n. 27 x 27 cm suuruinen aukko, joka melko vaakasuorana menee seinän läpi. Se on umpeenmuurattu myös seinän ulkopinnalta. Tähän umpeenmuuraukseen avattiin pieni aukko. 70 cm sisäseinästä on kahdesta 2x3 cm läpimittaisesta rautatangosta tehty ristikko. Aukko on katettu laudoilla, sen pielet ovat savilaasti-tiilimuurausta. Aukko on muodostettu suuremmasta ikkunasta, jota kahteen otteen Piirros 7 ja 8. seen on pienennetty. Ensimmäinen pienennys suoritettu hiililaastilla.

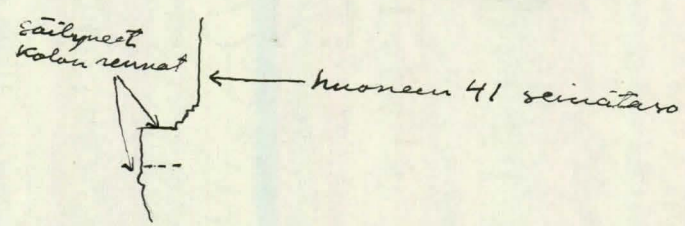
KAAKKOISSEINASTA LOYTYNEET PARRUN-
KOLON JÄÄNNÖKSET 1:50

1.

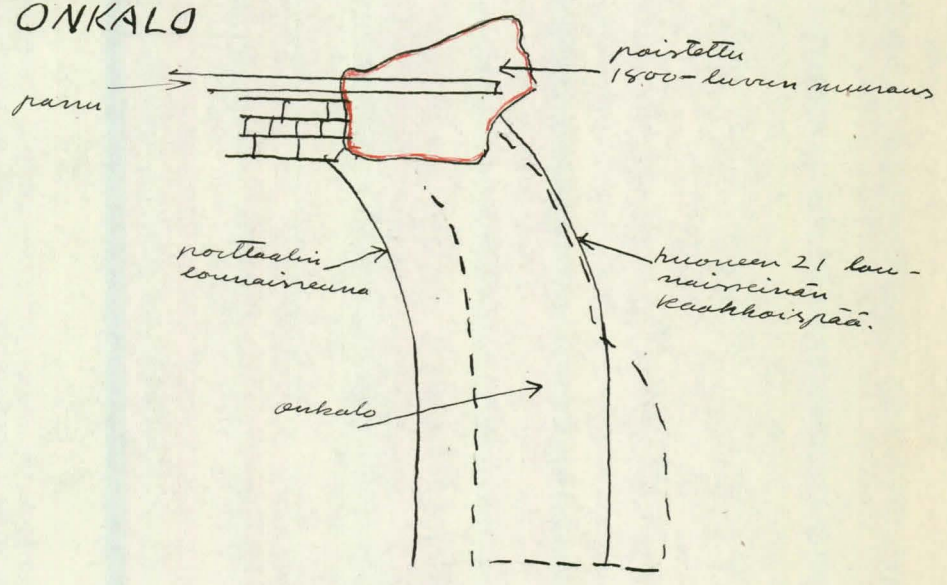
LEIKKAUS EDELLISESTÄ 1:50

2.

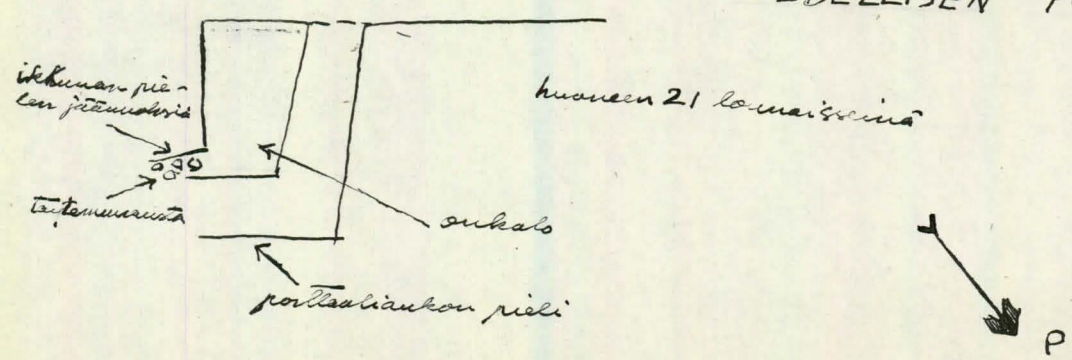
ETELÄNURKASSA OLEVA ONKALO 1:50

3.

EDELLISEN POHJA 1:50

4.

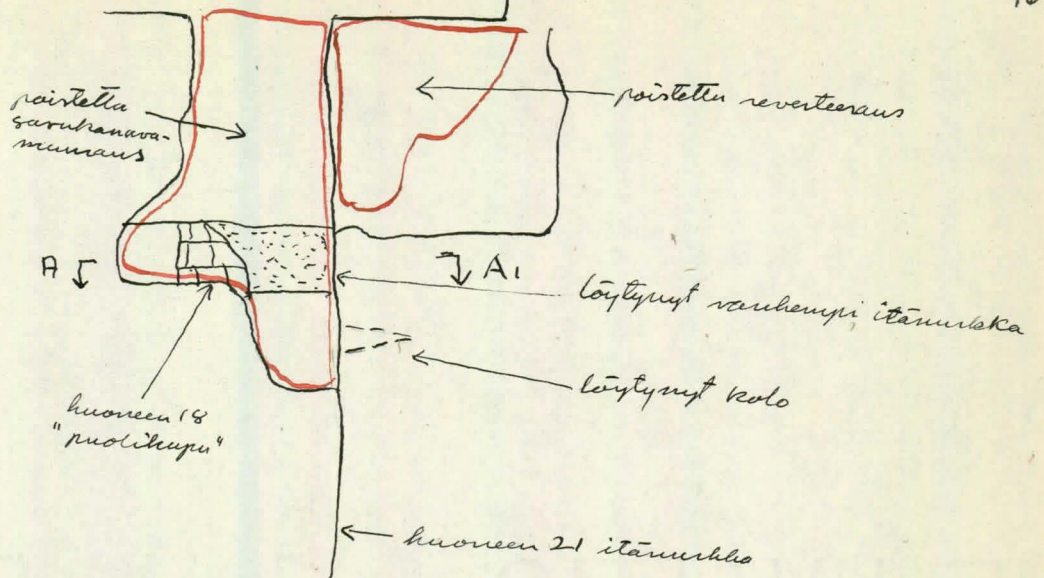
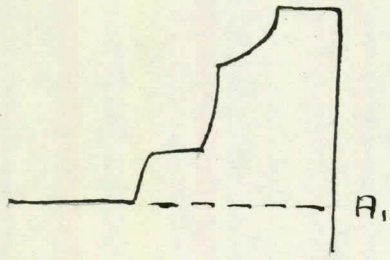

6.

KOILLISSEINÄ

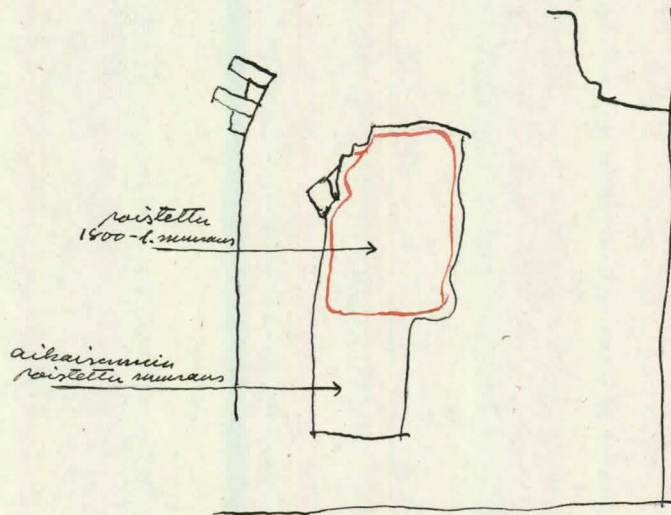
1:50

164

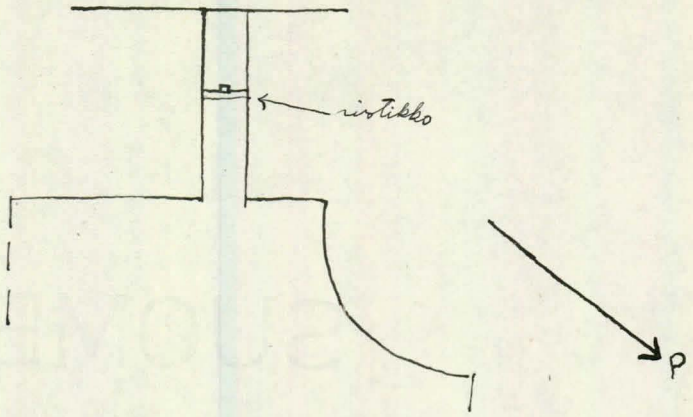
KOILLISSEINÄ. POISTETTU 1800-
LUVUN MUURAUUS. 1:50

5

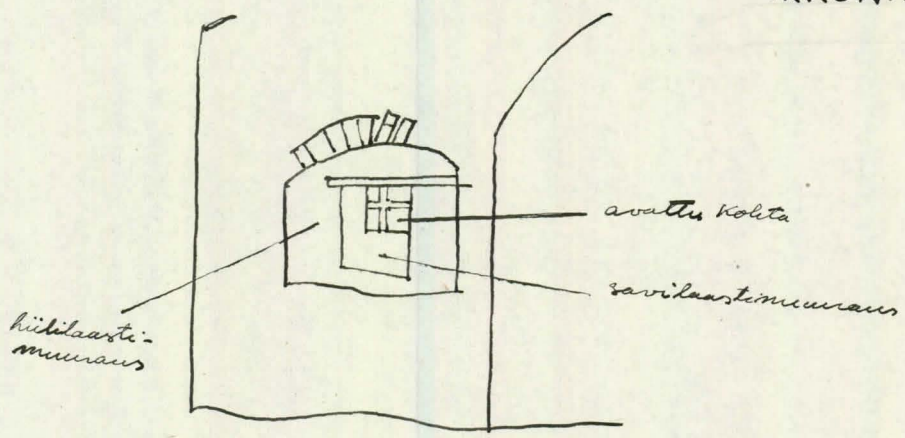
7.

LOUNAISSEINÄN IKKUNA . POHJA . 1:50

8.

LOUNAISSEINÄN IKKUNA 1:50

H U O N E 22

Aarne Heimala 1957.

einäkuu 1957. 1800- luvun puulattia ovikäytävässä (ristikäytävältä huoneeseen 21). Poistettu 1800-luvun puulattia ovikäytävästä, joka johtaa ristikäytävästä linnanpihan lounaisseinällä huoneeseen 21. Puulattia oli koillispäästä n. +5,00 tasossa kohoten lounaispäästä n. +5,20 tasolle. Sen alta poistettiin täyte, joka oli roskaa, laastitäytettä ja tiilenpaloja. Alta paljastui harmaakivi-laasti lattia, joka on pinnaltaan epätasainen, mutta lähes vaakasuorassa. Sen taso: ks. tutkimuspiirustus kesäl- lä 1957.

Vanhan ristikäytävän parrunkolo paljastui roskien ja sen lin- nanpihan lounaisseinän puoleisessa päässä olleen umpeenmuura- uksen alta. Sen pituus n. 100 cm, leveys, ehyestä kohtaa 32,5cm ja syvyys em. harmaalattian tasosta (tämä +4,85) 38 cm. Kolon pohja siis n. +4,47 tasossa. Ks. muistiinpanot 1957 linnanpi- han lounaisseinä.

7/9 1957. Poistettu betonilattia huone 22 luoteisosasta. Lattia oli pe- räisin 1800-luvulta. Alta paljastui harmaakivilaastilattia.

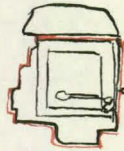
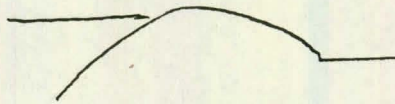
Poistettiin lounaisseinässä olevan, huoneesta 23 tulevan, am- puma-aukon suun ympärillä oleva 1800- luvun muuraus ja siihen liittyvä puuluukku.

kirros l.

LONNAINSEINÄN AMPUMA-AUKKO. 1800-LUVUN ¹⁰³
MUURAUS. 1:50

paistatus muurausten raja

REPRODUCTION OF AN ORIGINAL DRAWING

P O R T A A T 22 a

Knut Drake 1957.

einäkuu 1957. Portaat 22 a. Luoteisseinä poistettiin se 1800- luvun kor-
 jausmuuraus, joka huoneen 32 koillisseinän jatkona peitti ala-
 osan siitä murtopinnasta, joka on syntynyt, kun portaiden ja
 huoneen 32 välinen seinä on purettu. Korjausmuurauksen takana
 esiintulleessa pinnassa voi havata selvän rajan n. +9,75 kor-
 keudella harmaakivimuurauksen ja sen yläpuolella olevan tiili-
 muurauksen välillä.

Piirros 1.

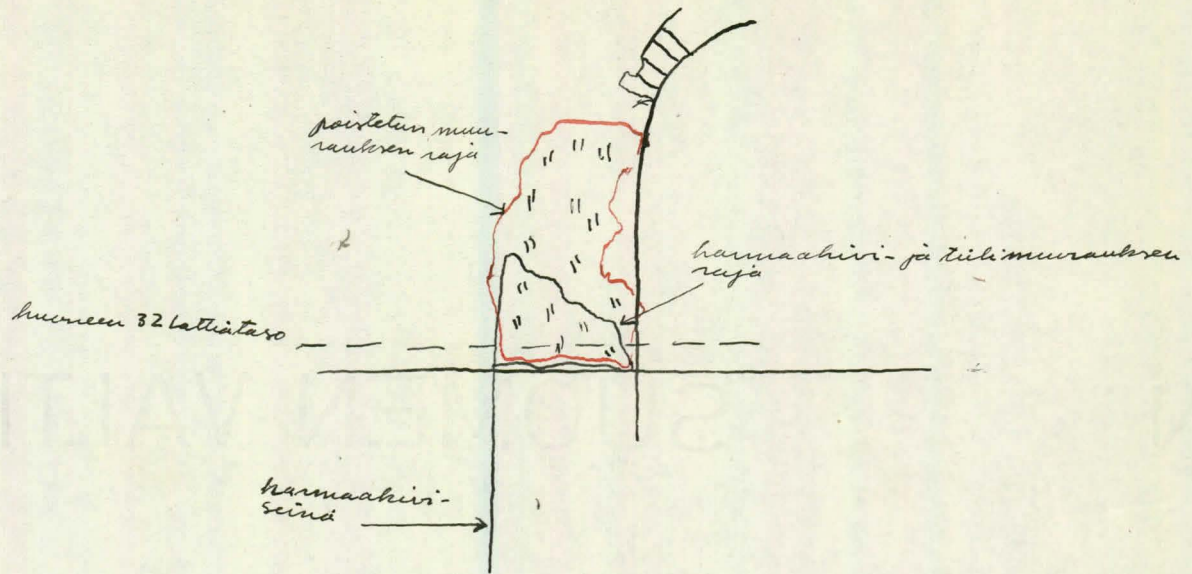
Portaiden lounaispää. Portaiden 22 a yläpää on yläosaltaan
 yhdistetty huoneeseen 42, osaltaan umpeenmuurattuna laajenne-
 tun huoneen 32 lounaisseinässä. Nyt poistettiin alaosan umpeen-
 muurauksesta kaakkoispuoli. 145 cm syvyydellä huoneen 32 lou-
 naisseinän pinnasta tuli portaiden lounaisseinä näkyviin. Por-
 taiden ylätasanteen lattiapinta on n. +10,82 tasolla ja siitä
 lähtee kaksi matalaa askelmaa huoneeseen 41 päin.

Piirros 2.

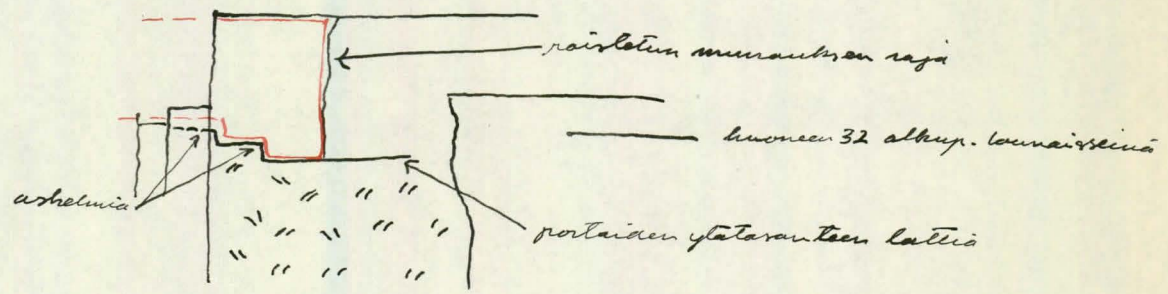
1.

HUONEEN 32 KOILLISSEINAN
JATKONA OLEVAN 1800-LUVUN
KORJAUSMUURAUKSEN POIS-
TAMINEN. 1:50

LUOTEISPÄÄN ALAOSAN
UMPEENMUURAUKSEN
AVAAMINEN. 1:50

2

H U O N E 23

— Knut Drake 1957.

20/8 -57.

Koillisseinä. Poistettiin 1800- luvun umpeenmuuraus koillis-
seinän oviaukon kaakkoispuolella olevan, huoneeseen 22 avau-
tuvan ampuma-aukon sisäpäästä. Aukon pielet ovat huoneen 27
puolella viistetyt.

FINNEN BANK

L. J. J. J. J.

H U O N E 24

Aarne Heimala 1957.

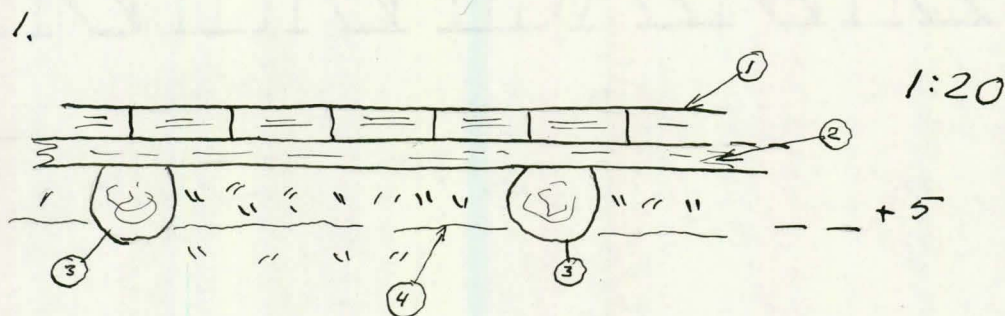
säkuu 1957.

Palhotut lattiakannatushirret poistettiin. Kesällä 1956 poistetun lankkulattian, joka oli suunnassa koillinen - lounas, sekä sen alla suunnassa kaakko - luode olleiden lattiavasojen (vrt. Kesän 1956 muistiinpanot) alla oli 7 kpl lattiakannatushirsiiä:

- hirsien suunta koillinen - lounas
- hirret olivat lattiatäyteen päällä, eivätkä saaneet tukea seinistä; huoneen molemmissa päissä ne olivat miltei seinän vieressä (n. 30 cm etäisyydellä); kaakkoispuolella huonetta vaihteli välimatka n. 100 - 125 cm, luoteispäässä oli välimatka n. 125 cm,
- hirsien yläpinnan taso oli noin +5,20 -linnan nolatasosta lukien
- kukin hirsi oli palhottu yhdeltä sivulta (päältä) alunperin keskimäärin 20 cm paksuisesta pyöreästä hirrestä.

Kokonaisuudessaan oli siis kesien 1956-57 aikana poistettu (1800-luvun ?) vankilan aikainen puulattia rakenteeltaan seuraava:

irros 1.

I Piirroksen selitykset:

1. lattialankut
2. lattiavasat
3. palhotut lattiaparrut
4. tuohikerros, ei aivan yhtenäinen
5. lattiatäyte, pinnalla hienoa hiekkaa

Lattiaparrujen alapinnan tasossa tavattiin tuohikerros, jonka päällä oli hienoa hiekkaa, roskia, viljanjätteitä ym. Tämä tuohikerros ei ollut aivan yhtenäinen.

Ryhdyttiin poistamaan lattiatäytettä huone 24 kaakkoisosasta, kesällä 1956 löydetyistä väliseinän jäännöksestä lähtien. Tätä kaakkoista osaa tullaan kutsumaan 24 K ja väliseinästä luoteeseen olevaa huoneen osaa 24 L. Täytteen yläpinta n. +5,10 tasossa.

Kaakkoisosa - 24 K ja sen lattiatäyte.

24 K:n lattiantäytteenä oli maata, lastuja, puunkappaleita, runsaasti tiiliä (ks. tiilet), palanutta puuta, tuohikerroksia. Irtolöytöjä oli melko niukalti (ks. irtolöydöt). Täytteen irtotiilet olivat pääasiallisesti 24 K:n keskiosassa, lähellä väliseinää eniten. Tavallisten tiilien lisäksi oli muutamia muototiiliä, sekä suhteellisen paljon suuria lattiatiliä.

Täytteen tiilenmittoja:

29 x 13 x 9	30 x 13 x 9,5
29 x 13 x 9	28,5 x 14,5 x 9,5
27,5 x 14,5 x 8,5	28,5 x 14 x 9,5
27,5 x 14,5 x 8	28,5 x 14 x 9,5
27,5 x 14 x 8,5	28 x 14,5 x 9
27,5 x 14 x 7,5	28 x 14 x 9,5
27 x 14,5 x 8	28 x 14 x 9
27 x 12,5 x 9	28 x 14 x 9
27 x 12,5 x 8,5	28 x 14 x 9
32 x 15,5 x 9,5	29 x 13 x 10,5
31,5 x 15 x 9,5	28,5 x 14,5 x 9,5
31,5 x 14,5 x 9,5	28,5 x 14,5 x 9,5
31 x 14 x 10	28,5 x 14 x 10
31 x 14 x 10	28,5 x 14 x 10
31 x 13,5 x 10,5	28,5 x 14 x 10
29 x 15 x 10	28,5 x 13,5 x 10
29 x 14 x 10	28,5 x 12,5 x 10

Irtonaiset lattiatiiilet huoneen 24 K täytteessä olivat enimmäkseen sen keskellä, lähellä luoteista seinän osaa :

Tiilimittoja

32,5 x 31 x 12	31,5 x 31 x 11
32 x 31,5 x 11	31,5 x 30,5 x 12
32 x 31 x 11,5	31,5 x 30,5 x 11
32 x 31 x 11	31,5 x 30,5 x 11
32 x 31 x 11	31,5 x 30,5 x 11
32 x 31 x 11	31 x 30,5 x 11,5
32 x 30,5 x 11,5	31 x 30,5 x 11,5
32 x 30,5 x 11	30,5 x 23,5 x 10,5
32 x 30 x 12	30 x 26,5 x 9

Lisäksi useita palasia; paksuudeltaan 11 cm, 11,5 cm ja 12 cm.
Sekä 11 x 17 x ?

Kaksi palaa lattiatiilistä, jotka ovat olleet n. 32 x 31 x 11,5 ja joiden keskellä on ollut halkaisijaltaan 10 cm reikä ja toisessa reiän reunassa n. 2,5 cm leveä ja syvä uurre.

2.1

Piirros 1

Huone 24 K.

Esiäkuu 1957.

Täytemuuraustiilirivi. Poistettu lounaisseinästä 11 tiiltä, jotka oli muurattu 1800-luvun lattialankkujen (poistettu kesällä 1956) ja seinän liittymäkohtaan lankkujen päällyspinnan tasolle. (n. +5,20).

Tiilimittoja:

29,5 x 14 x 9,5	28 x 14 x 9,5
29 x 14 x 9,5	28 x 14 x 9
28,5 x 14 x 10	27,5 x 14 x 9,5
28 x 14 x 10	27,5 x 13,5 x 9
28 x 14 x 10	27,5 x 12 x 9
28 x 14 x 9,5	

Takan (uunin) pohja. Huone 24 K:n koillisseinällä, itänurkan tukipilarin vierestä paljastui takan tai uunin pohja, jonka mitat ovat: 92 cm x 153 cm. Tämä takanpohja nousee suoraan pohjakerroksen huoneen 9 holvauksen päältä, tasosta +3,45 (takanpohjan lounaissivu). Muuraus on sekalimitystä, jossa

kirros 4.

voidaan todeta munkkilimitystä. Ehyet tiilikerrokset ulottuvat n. +4,82 tasolle. Tällä tasolla on tukipilarin puolella sekä luoteissivulla lattiaparrun kolo. Nämä molemmat kolot jatkuvat vastakkaisiin kolohin koillisseinällä. Kolojen välinen muuraus takanpohjassa ulottuu lounaissivulla +5,05 tasolle. Päällyys nousee koillisseinään päin +5,25 tasolle. Takanpohjan luoteissivu ei ole liitoksessa koillisseinään eikä lounaissivu tukipilarin kanssa. Sen sijaan yläpinnan täytemuuraus takanpohjan päällä +5,25 tasossa ja siitä vähän alaspäin jatkuu koillisseinän sisään.

esäkuu 1957.

Tiililattian katkelma. Em. Itänurkan takanpohjan edestä tavattiin katkelma lounaaseen päin viettävää tiililattiaa. Tämä katkelma ympäröi takanpohjaa lounais- ja luoteispuolella. Se ulottui huoneen 24 K koillisseinästä noin 220 cm päähän ja kaakkoisseinästä noin 240 cm päähän. Lattia oli hyvin pahasti rikkoutunut, joten sen rakennetta ei voida tarkasti selvittää. Päällä oli kerros syrjällään olevia tiiliä. Sen alla oli kerros lappeellaan olevia tiiliä. Lattian kaakkoispää oli + 4,55 tasossa luoteispää + 4,20 tasossa. Tähän tasoon lattia oli pudonnut ilmeisesti puisten kannatushirsien palamisen jälkeen. Tällaisia tavattiin nimittäin kaksi tiililattian alta suunnassa koillinen- lounas. Lisäksi oli yksi hiillitynyt puu suunnassa luode- kaakko. Viimeksi mainittu näytti löydettyäessä olleen edellisten alla. Mitään tuohi- tms. eristyskerrosta ei tavattu eikä myöskään varsinaisten lattialankkujen jäännöksiä. Löydettyäessä lepäsivät tiilikerrokset em. kannatushirsien ja täytteen päällä. Tiililattia on nähtävästi pudonnut tähän asemaansa tasolta, joka määräytyy todennäköisesti kannatushirsien alapinnan alkuperäistasosta takanpohjan em. koloissa, joiden kohdalta kannatushirret palessaan ovat liukuneet sivuun. Vrt. tutkimuspiirustus.

irrokset 3
4.

Tiilimittoja em. lattiankatkelmassa:

33 x 16 x 10	28,5 x 14,5 x 9,5
33 x 16 x 9	28,5 x 14 x 9,5
31 x 14 x 9	27,5 x 13 x 10
31 x 14 x 9	27 x 13 x 10
31 x 14 x 9	26,5 x 13,5 x 9,5

esäkuu 1957.

Puulattian jäännökset. Huone 24 K:n länsinurkasta tavattiin noin 190 cm pitkä ja noin 100 cm leveä kaistale pahoin palanutta puulattiaa. Lattian lounaissivu oli suunnilleen alkuperäisellä paikallaan ja sen alushirsi alkuperäisessä kolossaan. Lattia vietti alaspäin koillista kohti. Tämän pahoin hiiltyneen lattiahirren yläpinnan taso oli + 494 ja sen alapinnan vastaavassa kolossaan + 481 (vrt. vastakkaisen, koillis-
 irrokset 3 ja seinän hirrenkolon alareuna + 478. Tutkimuspiirustus 1957.

Tuohikerros. Päälimmäisenä oli lattiassa tuohikerros, jonka palaset olivat limittäin kuten kattopäreet. Tuohien välit olivat pikeentyneet ja tervanväriset. Niitä on kuitenkin tuskin käsitelty esim. tervalla, vaan pikeentyminen on todennäköisesti tapahtunut lattian palamisen yhteydessä, jolloin savu on tunkeutunut tuohien välistä. Lattialankkuihin nähden ovat tuohet olleet poikittain ja tällaisten tuohirivien suunta olut lattialankkujen suuntaan.

Lattialankut: Edellä mainitun tuohikerroksen alla olivat välittömästi kaakko - luode - suunnassa lattialankun kappaleet, jotka, tosin melko pahoin palaneina, olivat mitoiltaan seuraavat:

	paksuus	-	leveys
	6 cm	-	9,5 cm
	8,5	-	36 cm
	7 cm	-	22 cm

Lattiahirsi: Näiden lattialankkujen alla oli suunnassa koillinen - lounas läpimitaltaan noin 24 - 25 cm paksu lattiahirren kappale. Hirren pahoin hiiltyneet muoto vaikutti pyöreältä, piiluumattomalta. Ainoastaan sen lounaispäättä oli n. 30 cm pituudelta alta veistetty tasaiseksi. Hirren ja lankun välissä tavattiin tuohta. Alla oli täytettä.

Toinen kappale pahoin hiiltyneitä ja pudonnutta puulattiaa tavattiin samoin väliseinän keskiosan kohdalla. Sen rakenne on sama, kuin edellä kuvatun osan ja se on saman lattian katkelma. Lattialankuissa esiintyi seuraavia mittoja:

- paksuudet 6 cm - 9 cm vaidellen
- leveyksiä :16 cm, 22 cm , 30 cm, 36 cm.

Sama lattiankannatushirsi jatkui (paksuus tässä 28 cm).

liirrokset
II ja V.

Tämä lattianosa oli tulipalossa pudonnut alkuperäisestä tasostaan -alushirren palettua poikki- asemaan, jossa sen lattialankun yläpinnan taso oli luoteispäässä, seinän vierellä, + 430 ja kaakkoispäässä samaa lankkua + 416. Vrt. tutkimuspiirustus kesällä 1957.

Em. lattianosien vertailu:

Palanut lattia, johon todennäköisesti em. tiililattiankatkelma ja puulattianosat ovat kuuluneet, on aikoinaan tulipalossa pahoin tuhoutunut ja pudonnut entisestä tasostaan, joka voidaan määrätä säilyneiden jäännösten ja koillis- sekä lounaisseinässä olevien parrunkolojen mukaan. Puulattian osan päällä ollut tuohikerros on vaikea selittää, ellei sen päälle kuvittele mahdollista tiililattiaa. Tämä olisi siinä tapauksessa jatkunut siten, kuin itänurkan uunin pohjan edessä ollut katkelma tiililattiaa osoittaa. Myös on mahdollista, että aikaisempi puulattia olisi seur. vaiheessaan saanut tiilikerroksen ja tuohieristyksensä. Tämän lattian alla ei liene ollut paljoa täytettä, ehkä ensimmäisessä vaiheessa n. 30 - 40 cm hiekka tms. Siten on lattia päässyt putoamaan niinkin paljon, kuin mitä löydetyt katkelmat osoittavat. Kaikissa ympäröivissä tiiliseinissä ja kaakkoispään harmaakiviseinässä on nokeentuneita palamisjälkiä, jotka osoittavat selvästi palamisen ja sitten lattian putoamiseen. Lattian alushirret ovat siten palaneet keskellä koillinenluode akselissa poikki. Sitten keskiosa on pudonnut ja kaakkois- sekä lounaisreunat ovat jääneet nojalleen taikka toisissa kohdin irronneet holvistaan esim. takan pohjan edessä. Lattiatäyte on saattanut myös palaa, mutta toisaalta on mahdollista, että pohjakerroksen holvauksen päällä on ollut suhteellisen ohut täytekerros ja loppu on ollut "ilmaeristystä". Kaakkoisen harmaakiviseinän ja luoteisen tiiliseinän palamisrajat osoittavat nimittäin, että lattia on keskeltä päässyt putoamaan melko alas. Kaakkoisseinällä ulottuu alin palamisjälki n. + 4,00 tasoon, ylin n. + 5,00. Edellä kuvatut tiililattia ja puulattian osat poistettiin, samoin loppu täyte, joka myös seulottiin.

Alin täyte. Kum em. osat oli poistettu sekätäytteen alta, tuli esille n. 30 cm paksuinen hiekkakerros ja ohut savi, joka poistettiin.

Pohjakerroksen huoneen 9 holvauksen päällys. Huoneen 24 K luoteispäässä paljastui pohjimmaisena ohut, valkea savikerros. Sen alta, saatiin esille tasoitus, joka oli muurattu pienehköillä kivillä, laastilla ja tiilenpaloilla. Tämä tasoitus ulottuu lounais- ja luoteisseinien sekä koillisseinän luoteisosan välille tasoilla + 391 - + 4,00. Itönurkan puolella tasoitus ei ulotu em. takanpohjaan asti, ei myöskään tukipilariin ja kaakkoisseinään. Näissä osissa on näkyvissä takanpohjan alle kaartuva, pohjakerroksen huoneen 9 holvauksen päällys, korkein kohta + 3,80 tasossa. On myös mahdollista, että em. tasotus on tästä osasta myöhemmin rikottu ja esim. edellä selostettu takanpohja muurattu tässä vaiheessa.

Kivi- laasti- tasoituksen paksuudeksi jää siten keskeltä n.15 cm. Vrt. tutkimuspiirustus kesällä 1957.

Irtolöydöt huoneen 24 K lattiatäytteessä.

- Palanutta lankaa (villalankaa ?) sekava vyyhti, josta osa palmikoitu.
- Pyöreä luoti, läpimitta n. 18 mm.
- " " , läpimitta n. 12 mm.
- Musta, pyöreä helmi, läpimitta n. 14 mm. keskellä reikä.
- Lasin jalka, pieni, rikkoutunut. Väri vihertävä.
- 1 lasinpalasia.
- Pyöreä, n. 15 mm. läpimittainen luotimainen massa - tai kivi-kappale.

Rahoja:

- 27 mm. läpimittainen, pahoin homeessa.
- 21 " " " "
- 19 " " " "
- Kaksi pientä, pyöreää palaa , pahoin homeessa, joko rahoja, tms. (12 mm ja 14 mm).
- Sulaneen pronssin paloja.
- Kynttilän jalka yhtä kynttilää varten, homeessa olevaa (pronssattua ?) metalliseosta, varsi irroitettavissa (kier~~te~~illa varustettu). Pintätäyte, vankilanaikainen (?)

- Hassel- pähkinän kuoria.
- Eläinten luita.

Lattiaparrujen kolot koillis- ja lounaisseinissä.

liirros 3.

Edellä selostetun palaneen lattian alushirret ovat liittyneet koillis ja lounaisseinien vastaaviin parrunkoloihin. Näitä loukkaita- ja siten lattiankannatushirsiiä- on neljä kummalla-kin seinällä. Niiden mitat ovat seuraavat:

Koillisseinä: (I luoteispäästä lukien)

	I-kolo	II-kolo	III-kolo	IV-kolo
Pohjan taso	+ 4,78	+ 4,78	+ 4,82	+ 4,82
Yläpinta "	+ 5,20	+ 5,17	+ 5,17	+ 5,17
Leveys	33 cm	32 cm	33 cm	30 cm
Syvyys	23 cm	28 cm	26 cm	11 cm

Kolojen välit: Seinä - 30 cm- I- 98 cm -II- 100-III-

Lounaisseinä: (luoteispäästä lukien)

=	I-kolo	II-kolo	III-kolo	IV-kolo
Pohjan taso	+ 4,80	+ 4,80	+ 4,80	+ 4,80
Yläpinta "	+ 4,95	+ 4,95	+ 4,95	+ 4,95
Leveys	30 cm	40 cm	50 cm(rikottu)	38 cm
Syvyys	35 cm	35 cm	27 cm	30 cm

Kolojen välit: Seinä - 40 cm - I -124 cm- II - 70 cm-III-97cm - IV - 40 cm

Palaneen lattian neljän kannatushirren alapinnan taso on ollut siis välillä + 4,78 - + 4,82 ja itse lattia (vrt. edellä) siitä ylöspäin.

Seinäkannattimien mitat:

Lattiatäytteestä vapautuneet 24 K:n seinäosat:

Koillisseinä: Päättyy luoteisessa väliseinän pintaan; ei ole saumassa. Väliseinä jatkuu.

Limitys: munkkilimitystä

Kaakkoisseinä: Samaa harmaakivimuurausta, kuin muukin osa ko. seinää. Seinä jatkuu ohi lounaisseinän levityksen, joka päättyy sen pintaan eikä ole saumassa.

Tukipilari: Tukipilari on myös samanlaista harmaakivimuurausta kuin sen muurin osa. Sen koillissivulla on kolme tiilenpäättä päällekkäisessä paikkausmuurauksessa. Vrt. tutkimuspiirustus. Merkitys ei ole selvillä.

Huone 24 L.

einäkuu 1957. Huoneen 24 1800-luvun puulattian purkamisen jälkeen tavatun väliseinän jäännöksen (suunta koillinen- lounas) luoteispuolelle jäävää tilaa merkitään 24 L.

1800-luvun lattiaparrut poistettiin.

Päällimmäinen sekatäyte ja tuohikerros. Poistettiin ja seulottiin aivan poistetun 1800-luvun puulattian alla olleet 20 - 30 cm paksuinen sekatäytekerros: lastunpaloja, multaa, tiilenpaloja, laastinkappaleita, viljatäytettä ym. Noin 10 - 20 cm syvyydellä em. täytekerroksessa oli paikka paikoin katkelmia tuohikerroksesta.

Lounaisseinän ikkunakomeron 1800-luvun puulattia. Lounaisseinän ikkunakomerosta poistettiin 1800-luvun puulattia, joka oli 6 x 20 lankuista, kaksi poikittaista aluslankkua 4,5 x 12,5 cm. Lattialankut oli prässinauloilla kiinnitetty aluslankkuihin. Puulattian taso oli n. + 5,40. Alla oli n. 5-10 cm viljanjä-tettä um. täytteenä. Sen alla harmaakivilaastimuurausta.

Pohjoisnurkan 1800-luvun uuninpohja. Pohjoisnurkasta poistettiin 1800-luvun uuninpohja, jonka yläpinnan taso oli +5,33. Uuninpohjan päällimmäisenä kerroksena oli kaksi päällekkäistä lappeellaan olevaa tiilikerrosta. Niiden alla oli täytettä: maata, tiilenpaloja, irtokiviä. Uuninpohjan etelänurkan alla oli kookas harmaakivi. Tämä tiilikerroksen alkupuolella oleva kerros oli n. 30 - 40 cm paksu. Siitä alaspäin oli täytteenä maata ja sen seassa runsaasti tiilenpaloja.

liirros 7 ja

Irtokivet täytteessä lounaisseinän ikkunakomeron kohdalla.

Lattiatäytteestä paljastuneen lounaisen harmaakiviseinän päällä oli yläpuolisen tiiliseinän ikkunakomeron kaakkoispuolen kohdalla irtonainen harmaakivi, jonka tasainen yläpinta oli n. + 5,05 tasossa. Samassa tasossa oli itse täytteessä pari muuta irtokiveä. Kivien sijainnissa ei ollut mitään näkyvää järjestystä. Sen sijaan on em. ikkunakomeron pohjana ylintä harmaakiviseinän kerrosta ja tämä kerros on rikottu. Mahdollisesti nämä kivet on jouduttu irroittamaan ikkunakomeron pohjasta laitettaessa 1800-luvun puupohjaa ja koko huoneen lattiaa. Nämä irtokivet poistettiin.

liirros 9.

Täyte. Varsinaisen täytteen muodostivat tiilen ja laastinkappaleet, multa, palaneen lattian jäännökset ym. Tätä täytettä poistettaessa tavattiin länsinurkassa luoteisseinällä kalkkiviiva, joka alkoi + 505 korkeudelta jatkuen seinän keskiosassa + 464 korkeudelta painuen alaspäin. Samaa kalkkia oli myös lattiatäytteessä pitkin em. raitaa 30 - 35 cm leveydeltä ja 5-10 cm paksuudelta.

Palaneen puulattian jäännökset. Huoneen 24 L lounaisosassa, luoteisseinän puolella tavattiin täytteessä palaneen puulattian jäännöksiä + 464 tasosta lähtien. Tässä katkelmassa oli kaakko - luode suunnassa lattiaparrun palanutta jätettä (17 cm x 19 cm) 154 cm pituudelta tasoissa + 421, + 434 ja + 438. Tätä parrua vastaa kaakkois- ja luoteisseinässä parrunkolo. Osaksi tämän palaneen lattiaparrun päällä oli palanut lattialankunpätkä (paksuus 6 cm, leveys 24) suunnassa koillinen lounas. Lounaispää oli + 460 tasossa ja laskee siitä koilliseen lattiaparrujen tasoon. Tämän vieressä oli kaksi muuta hiiltynyttä

lattialankunpätkää, jotka + 464 tasosta laskivat lounaasta samoin lattiaparrun tasoon (+ 434). Näiden katkelmien mitat: 4,5 cm x 19 cm ja 3,5 cm x 15 cm. Lankkujen päällä oli säilynyt osa limitettyä tuohikerrosta. Itse lattian alla oli hienoa hiekkamaata. Toinen palaneen lattian katkelma tavattiin 24 L:n itänurkasta, koillisseinän luota. Siinä oli hiiltynyt lattiaparrunpätkä (17 cm x 23 cm), kolme lankunpalasta (mm. 5 cm x 23 cm) ja tuohenkappaleita päällä. Lattiaparrun kappale oli keskeltä poikki; luoteispää + 446, keskiosa + 420 ja kaakkoispää + 420 tasossa. Nämä jäännökset ovat samanlaisia kuin tilassa 24 K tavatut, mutta parrujen suunta on toinen. Lattialankut oli veistetty kirveellä. Muu osa ko. lattiasta oli jauhautunut hiilenpaloiksi pitkin täytettä. Nämä hiililattiankatkelmat poistettiin.

lokkuu 1957.
Piirros 10.

Poistettiin loppu täyte, joka oli lähimmä hiekkamaata. Puulattian jäännökset.

Pohjakerroksen huoneen 10 holvauksen yläpuoli. Paljastui lattiatäytteen lopun poistamisen jälkeen tasolle + 3,80 - + 4,01, korkein kohta + 4,10 tasossa. Huoneen 24 L lounaispäässä näkyy tätä holvausta n. 160 cm, keskeltä n. 170 cm ja koillispäästä kaveten seinän vieressä.

Molemmin puolin on kivi- laasti- tasotusmuuraus. Kaakkoispuolen tasotusmuurauksen kivien yläpinnan taso vaihtelee + 3,85 - + 3,90 nousten kaakkoa (väliseinää) kohti. Sen leveys on lounaispäässtä n. 110 cm, keskeltä n. 120 cm. Luoteispuolen tasotuksen korkeus (kivien yläpintoja) vaihtelee + 4,16 - + 4,35. Sen muuraus alkaa holvin päältä + 406 tasosta nousten luodetta kohti. Tasotuksen leveys lounaispäästä on 110 cm, keskeltä 90 cm ja koillispäästä n. 80 cm. Tasoitukset oli muurattu pinehköillä kivillä ja laastilla.

Lattiatäytteestä paljastuneet huoneen 24 L seinäosat.

24 K:n ja 24 L:n väliseinä. Väliseinän yläpinta on n. + 4,94 tasossa. Sen 24 K:n puoli (= 24 K:n luoteisseinä) on tiilen pituuden paksuista, muurauksena todennäköisesti jatkunut ylöspäin huoneiden väliseinäenä. Huoneen 24 L puoli ulottuu seinän keskustan harmaakivi-laasti-täytemuurauksen yläpinnan tasoon

tiilenleveyden paksuisena verhomuurauksena. Tämä 24 L:n kaakkoisseinän puolen muuraus alkaa lattiantasotuksen rajasta. Siinä on alinna kyljellään olevista tiilistä muurattu sidetiilirivi. Sen päällä on lappeellaan 8 riviä munkkilimitystä. Saumaus ei ole tosin kovin huoliteltua, mutta siinä on harjasaumausta. Sidetiilirivi on n. + 3,87 tasolta ylöspäin ja todennäköisesti pohjakerroksen huoneen 10 holvaustasoituksen jälkeen muurattu. Tämä sidetiilirivi jatkuu samanlaisena samalla tasolla koillisseinässä.

Väliseinässä on ruskehtavia rappaus- tai maalivalumia.

Väliseinän tiilenmittoja:

29 x 13,5 x 10	28 x ? x 9,5
29 x 13,5 x 9,5	27,5 x ? x 9,5
28,5 x 14 x 10	? x 13,5 x 9,5
28,5 x ? x 9	

Etelänurkka ei ole saumassa, vaan kaakkoisseinä alkaa lounaisen harmaakiviseinän päältä. Itänurkassa ovat koillis- ja kaakkoisseinä liitoksessa.

Väliseinän lattianparrunkolot ovat n. + 4,82 tasolta ylöspäin. Niitä on neljä kappaletta kuten huoneen 24 L luoteisseinässäkin. Lattiaparrujen suunta kaakko - luode on siten poikkeava huoneen 24 K lattiaparrujen suunnasta koillinen - lounas.

I. lattiaparrunkolo on aivan koillisseinän vieressä. Se on 23cm leveä ja 15 cm syvä (seinään päin).

II. Lattianparrunkolo on edellisestä 148 cm päässä; sen leveys on 25 cm ja syvyys 15 cm.

III lattianparrunkolo on edellisestä 151 cm päässä. Se on 24 cm leveä ja 14 cm syvä.

IV lattianparrunkolo on 154,5 cm edellisestä. Se on 22 cm leveä ja 16 cm syvä. Tästä on lounaisen harmaakiviseinän yläreunaan n. 32 cm.

Lounaisseinä on porrastettua harmaakivimuuria n. + 5,30 korkeudelle. Huoneen 24 L puolella on näkyvissä neljä tällaista porrasta. Sen päältä alkaa varsinaisten seinien tiilimuuraus.

Luoteisseinän paljastunut osa on suoraa harmaakiviseinää, joka jatkuneen sellaisenaan alaspäin, sen kupeeseen liittyy lattiatasoitus. Lounaisseinä ja luoteisseinä ovat liitoksessa paljastuneelta osaltaan. Harmaakiviosan päällä on tiilimuurausta, joka lounaispäästään on tehty kyljittäisellä juoksutiilimuurauksella, koillispäässä lappeellaan olevista. Tämä muuraus ei ole liitoksessa nurkistaan muiden seinien kanssa. Tässä muurauksessa on neljä lattiaparrunkoloa, joiden alapinnat on rikottu. Kuitenkin on näiden parrunkolojen taso väliseinän vastaaviin koloihin verrattuna korkeammalla. Kolojen leveydet lounaisseinästä lukien ovat: 25 cm - 25 cm (alareunaa rikottu) - 24 cm (alareunaa edestä rikottu) - 20 cm. Luoteisseinäessä on em. osan yläpuolella lattian uurre n. + 5,28 + 5,45. Tämän ylärajaan asti poistettiin 1800-luvun lattian aikainen täytemuuraus. 80 cm länsinurkasta on lounaisseinän harmaakiviosassa alaspäin lattiatasotukseen asti kapeneva kolmen juoksutiilirivin korkuinen muuraus, joka muistuttaa jonkin harmaakivivaiheen muuriaukon tms. penkkimuurausta.

Koillisseinä lähtee alaosiltaan em. luoteisen harmaakiviseinän kupeesta, eikä pohjoisnurkka siten ole liitoksessa. Koillisseinän ja väliseinän (Kaakkoisseinän) nurkka puolestaan on liitoksessa ja koillisseinäessä on alinna samalla tasolla kyljittäistä sidetiiliriviä kuin kaakkoisseinäessäkin. Koillisseinäältä poistettiin 1800-luvun lattiataason yläreunan kohdalla ollut juoksutiilirivi.

Irtolöydöt 24 l:n lattian täytteestä.

- kaksi erilaista punaista helmeä (lasia, massaa tms.) pyöreä muoto, reikä.
- sormustin, homeessa (kuparia ?)
- pieni raha (?) -11 mm. läpimitta
- kupariraha, -18 mm läpimitta
- epämääräisiä metallinkappaleita
- kookas, sulaneen pronssin(?) kappale, pituus n. 11 cm, leveys n. 8 cm. Näkyvissä kahvaa tms.
- palanutta lankaa
- vihertävän ikkunalasin paloja

- väritettyjen lasiastian pieniä paloja
- ruostuneen ja palaneen suuren sarantaraudan (?) kolme kappaletta; koko pituus n. 70 cm. Toisessa päässä 11 cm leveä laajennus, jossa naula keskellä.
- kaksi muuta pienehköä edellisen kaltaista raudankappaletta (13 cm ja 7 cm)
- salparaudan kappale, 13 cm pitkä 3,5 x 15 cm
- takonauvoja
- prässinauloja
- epämääräisiä raudanpaloja (ruostuneita ja palaneita)
- hassel- pähkinän kuoria
- eläinten luita

Irtotiilet lattiatäytteessä:

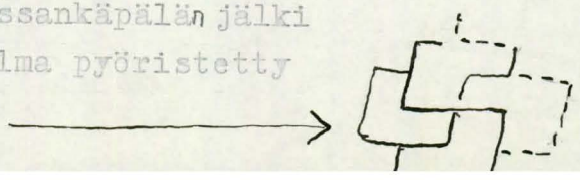
Mittoja:

29,5 x 15 x 10	28 x 14 x 9,5
29 x 14 x 10,5	28 x 14 x 9,5
28,5 x 14,5 x 9,5	27,5 x 14,5 x 8
28,5 x 14 x 10,5	27,5 x 13,5 x 10
28,5 x 13,5 x 9,5	27,5 x 13 x 10
28 x 14,5 x 10,5	27 x 12,5 x 9
28 x 14,5 x 10	27 x 12,5 x 9
28 x 14,5 x 9	26,5 x 13,5 x 9,5
	26,5 x 13,5 x 9
	26,5 x 13 x 8,5
	26 x 12,5 x 8,5
	25,5 x 12 x 8

Lattiatiiilet (irtonaisina täytteen seassa)

36 x ? x 12	35 x 17,5 x 12,5
36 x 36 x 11	35 x 17 x 11
36 x 35,5 x 11	? x 17,5 x 10,5
32 x 30,5 x 12,5	

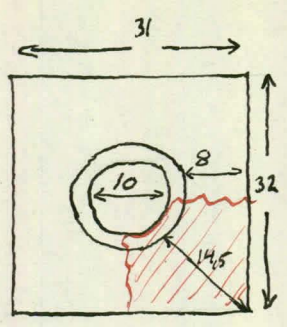
- reiällisen lattiatiiilen kappale (vrt. huoneesta 24 K löydetty vast.)
- 33,5 x 15 x 9,5 , - kissankäpälän jälki
- 28,5 x 13,5 x 10 - kulma pyöristetty Tiilenpala, jossa merkki

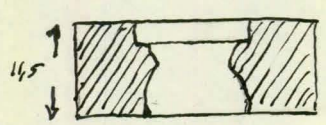

2.

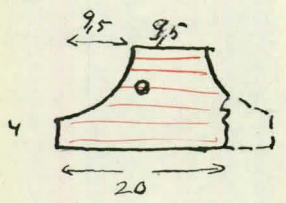
24K. ERIKOISTIILET LATTIATYÖTTEESSÄ. 1:10

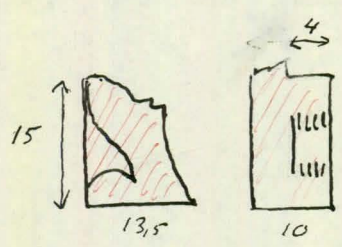
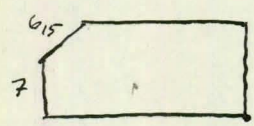
1. reiällinen lattiäitiili,
rehoistuvuuden kahdeksan palasta

2. muovitiili, kaisesta päästä rehoittu,
mitat: ? x 13 x 10 (28,5)

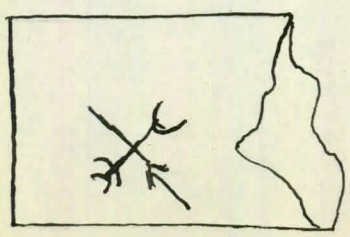
3. muovitiili, kulma viistetty, silyt,
mitat: 26 x 12,5 x 9,5

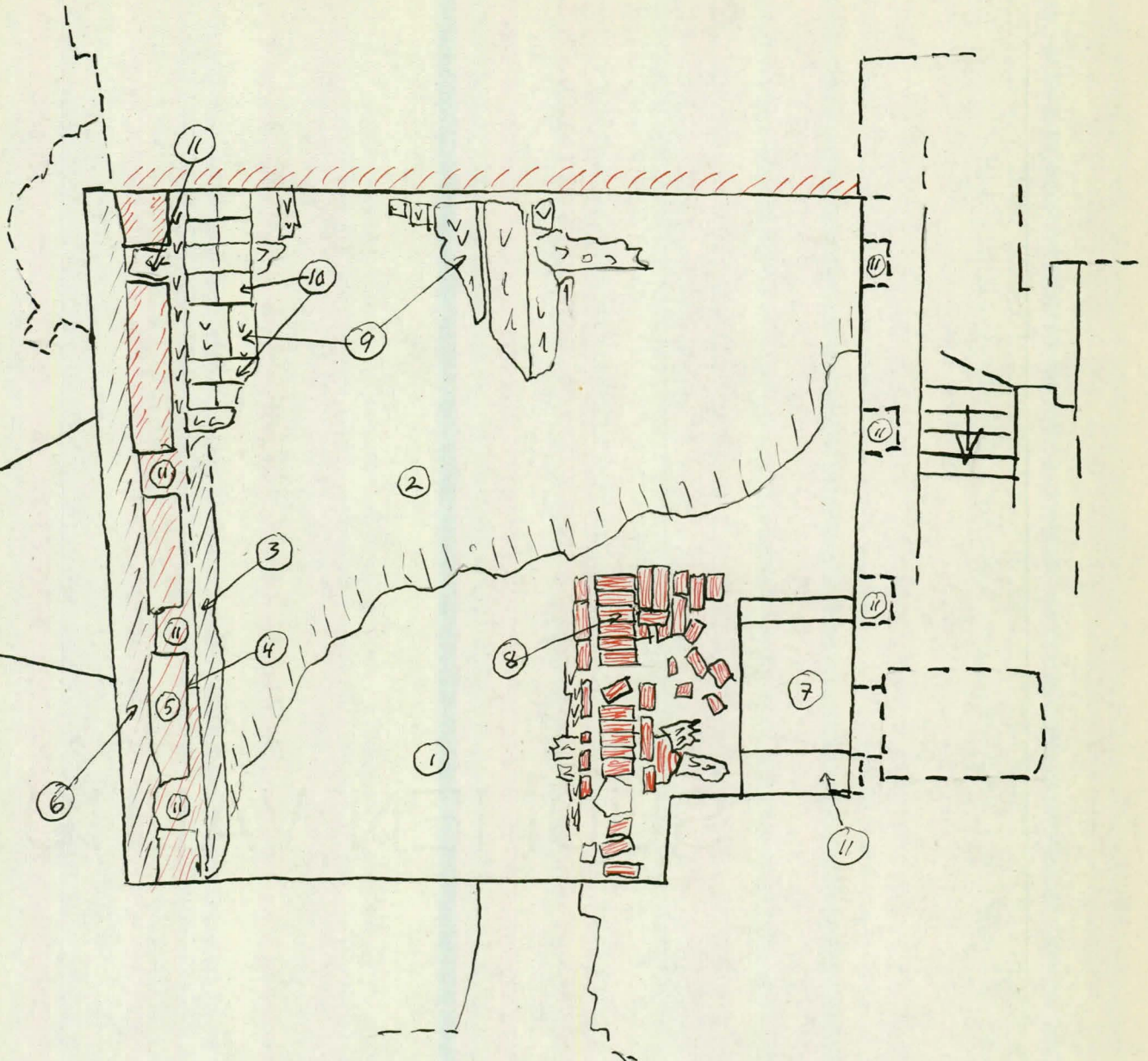
4. muovitiilen kappale, koristekehonon
pielen laittaike, mustat,
paksuus 10 cm

5. Tavallinen tiili: 29 x 14,5 x 10
merkki +

6. Tavallinen tiili: ? x 16,5 x 8,
isot lamppaansoikan jäljet.

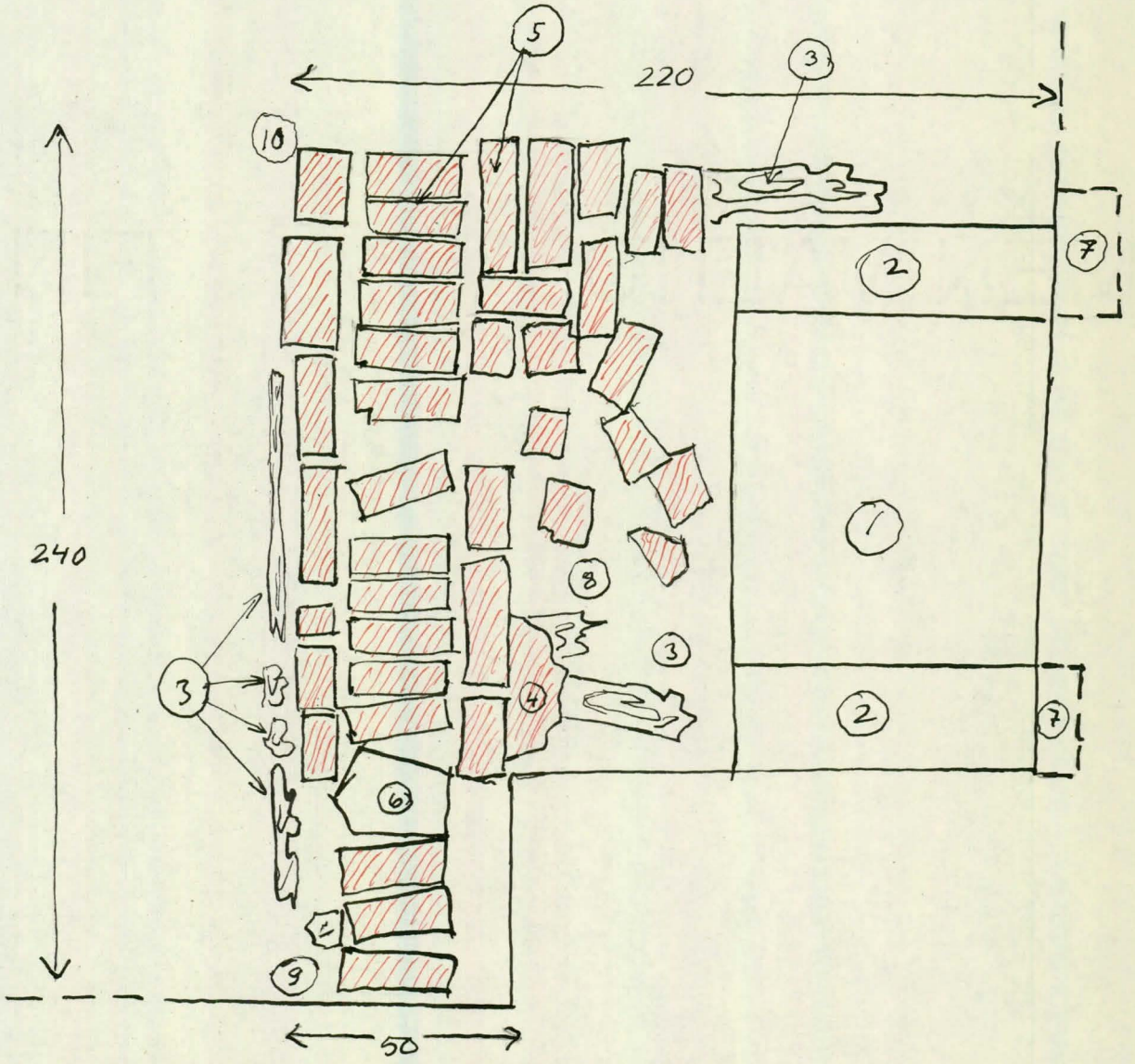
7. Tiili 10 x 14 x ?.
tekijän ruumakkii (?), kuvattu vieressä
vt. piirros 11.

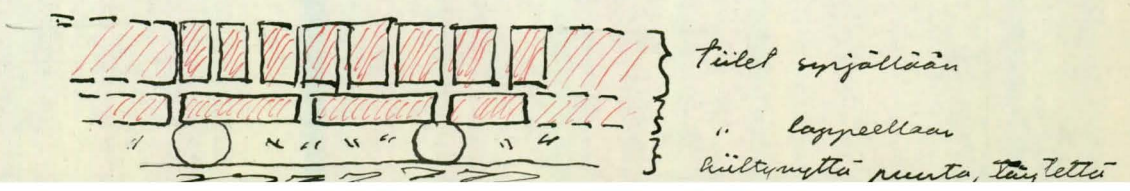
1. huone 9:n kolvinpäätelys
2. vaakarova kivi-tiilerypäla-laastilattia
3. harmaakivi
4. tiilimuraus edelt. päällä
5. sidetiliriivi, tiilet syrjällään
6. harmaakivi
7. takan polyjä
8. tiililattia
9. puulattia, palamut, puotoumut
10. tuolihensas, edelt. päällä
11. latvahirven kolot

1:20

- 1. takan polija
- 2. lattiakivien sijat
- 3. palanutta puuta
- 4. alin tiilikeras
- 5. pöälummsunen tiilikeras
- 6. harmaakivi
- 7. lattiakivien kolaja
- 8. täydetä
- 9. tiililattian taso löydetäänä + 4,95
- 10. " " " " " " + 4,20

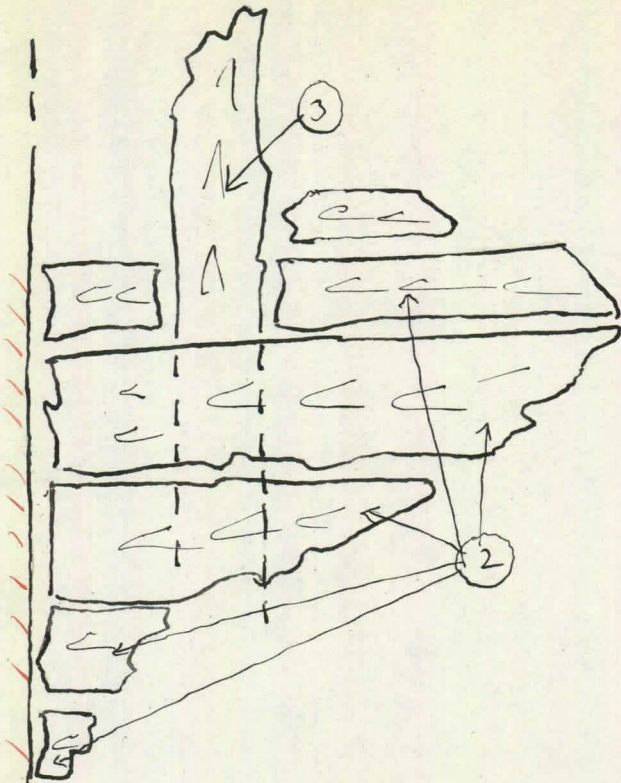
5.
 TIILILATTIAN
 RAKENNE 1:20

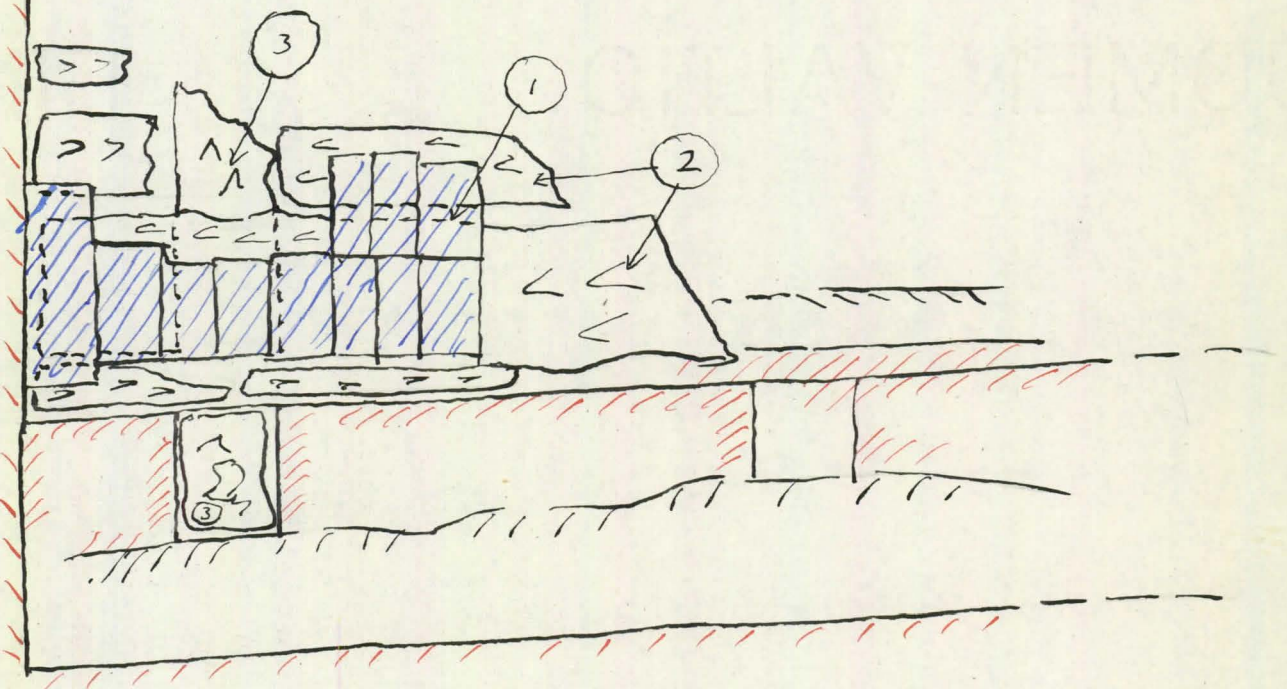
5.

HUONE 24 K

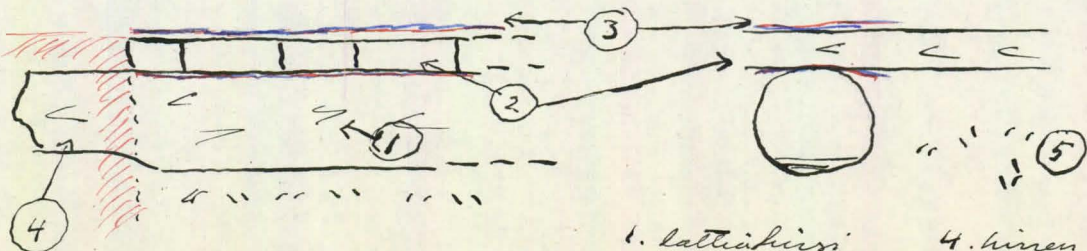
1:20

- 1. tuohikeenos
- 2. lattiainkruunut
- luode - kaakko
- 3. lattiainkruuni
- koillisen - lounas

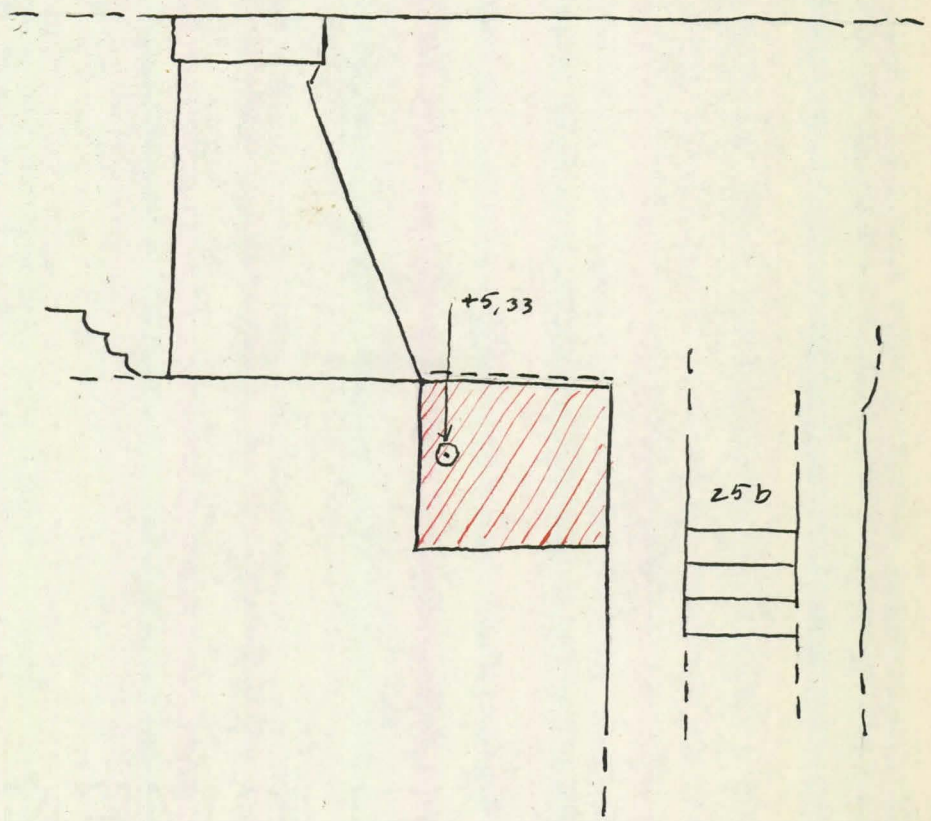
6 PALANEEN LATTIAN RAKENNE 1:20

- 1. lattiainkruuni
- 2. lattiainkruuni
- 3. lattiainkruuni
- 4. kiven pää seinässä
- 5. täyte

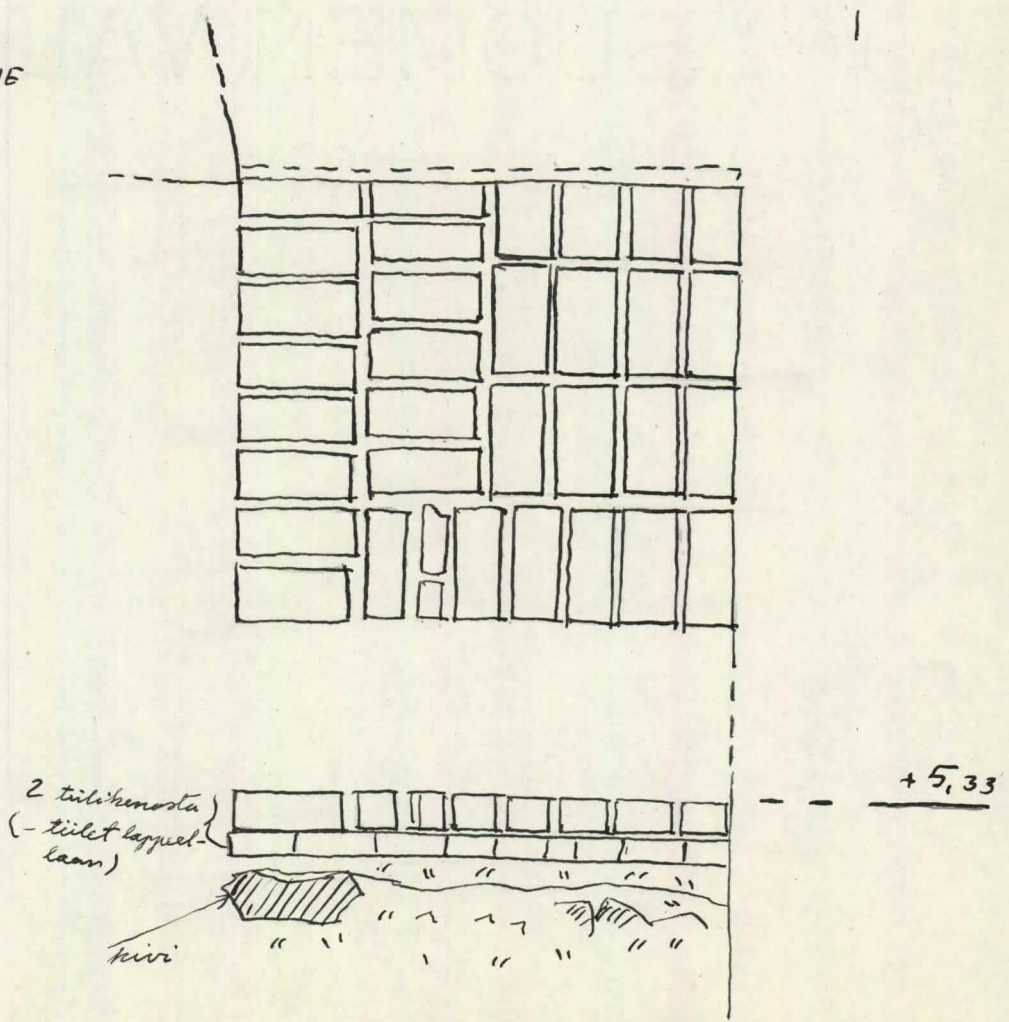
7

HUONE 24L. LUOTEISPÄÄ. POHJOISNURKAN
UUNINPOHJA 1800-LUVULTA. POISTETTU 1957
1:50

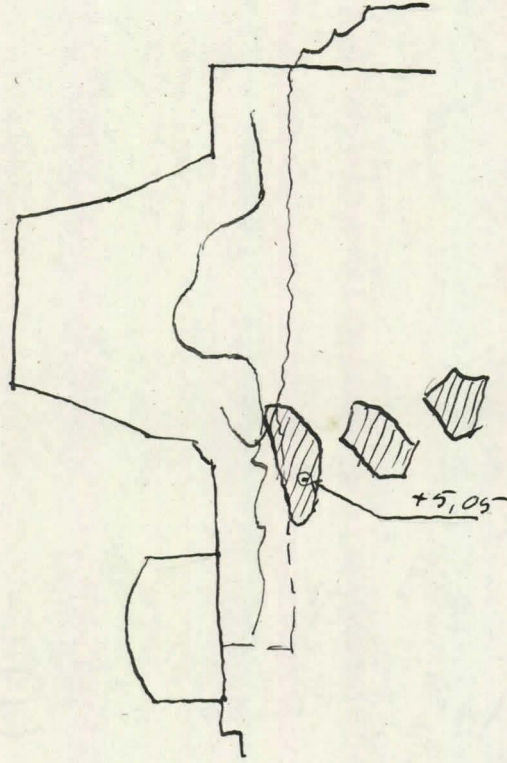

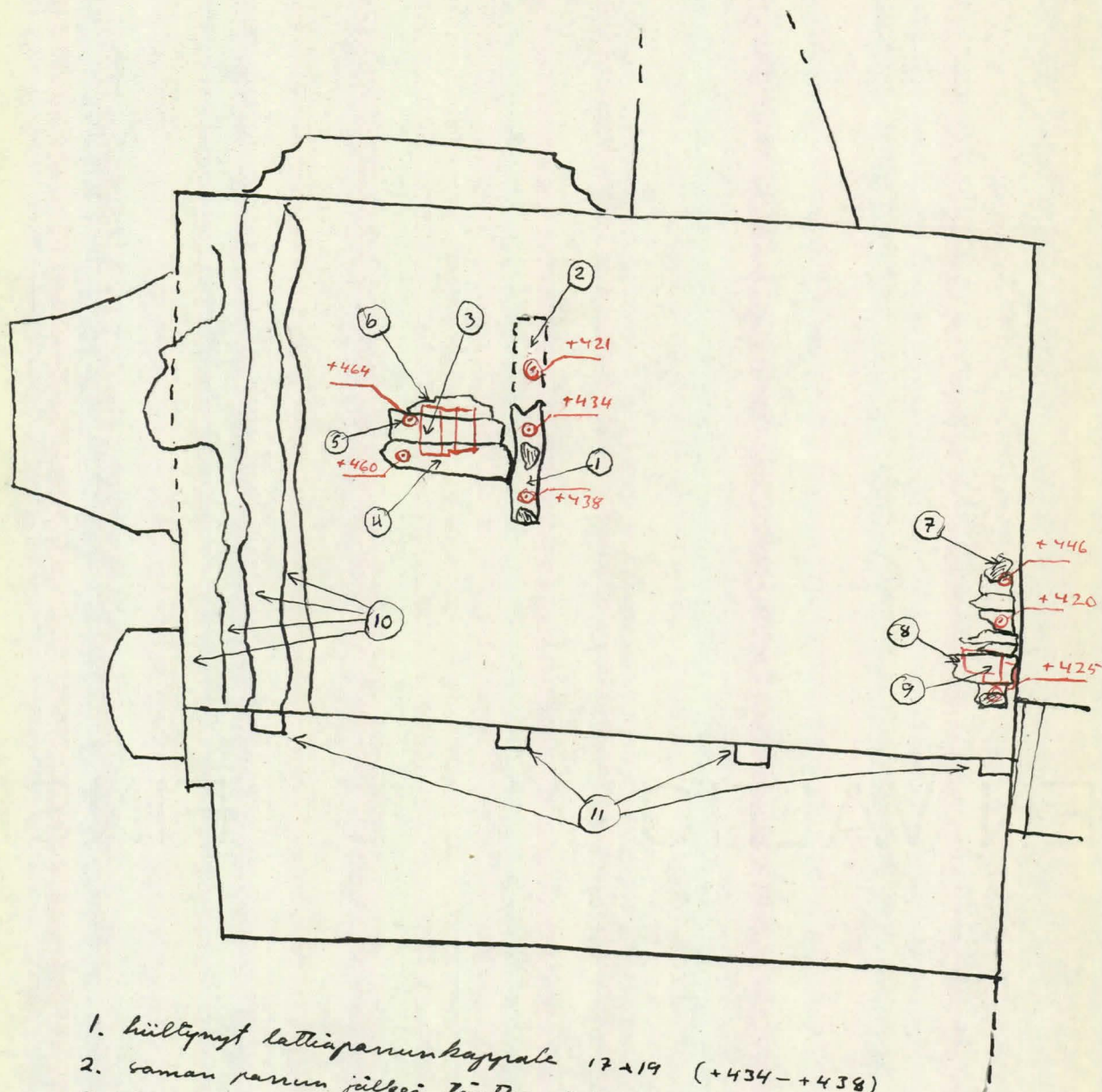
8

UUNINPOHJAN RAKENNE
1:20.

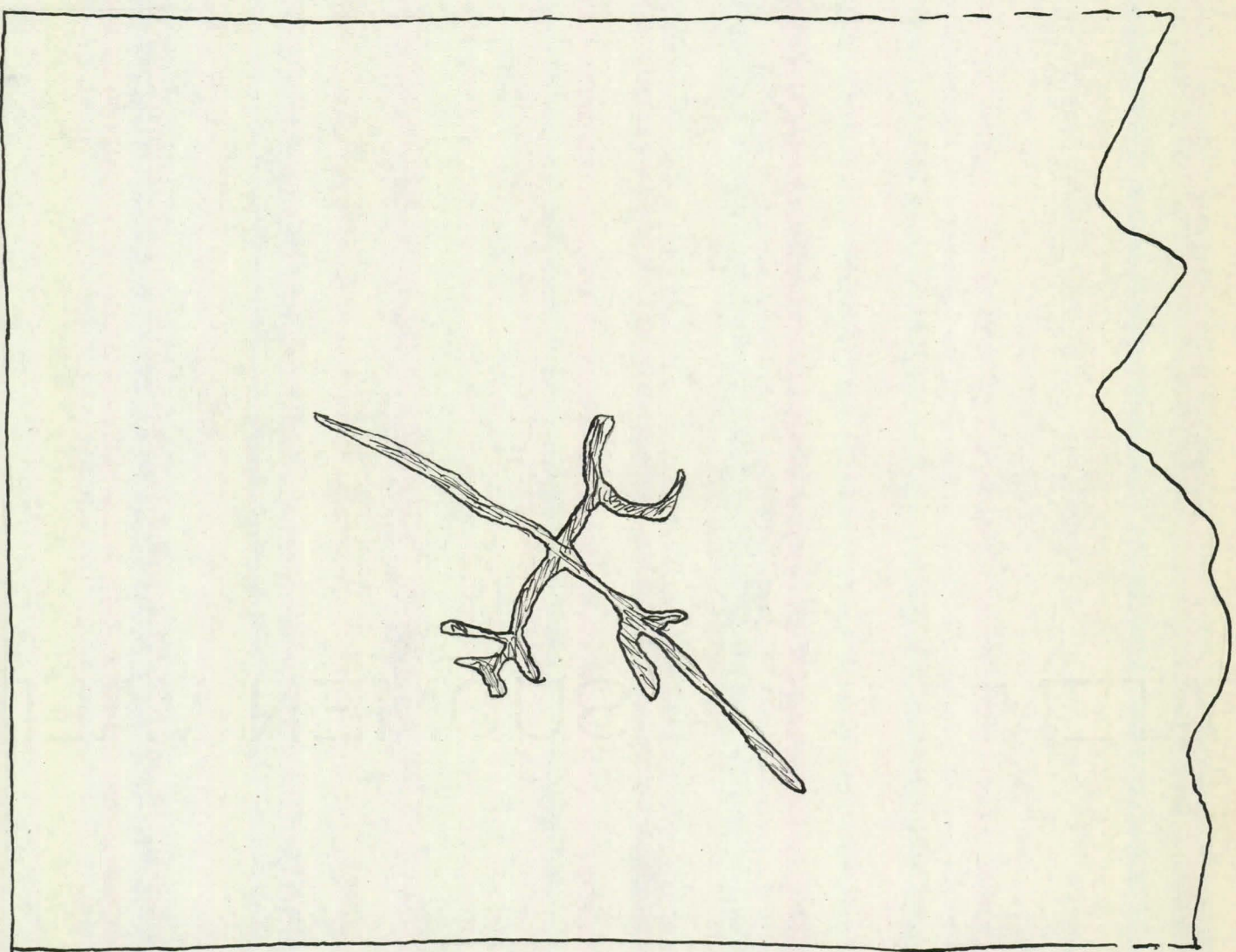
HUONE 24L. IRTOKIVET LOUNAIS-
SEINAN IRTKUNAN KAARKKOISPIELEN
KOHDALLA. 1:50

1. hiltynyt lattiapannukappale 17×19 (+434 - +438)
2. saman pannun jälkeä täytleensä (+421)
3. tuohenkappaleet lattialaudoituksen päällä
4. hiltynyt lattialaudun kappale $5,5-6 \times 24$ (+460, laskee koilliseen +438)
5. — " —
6. — " — $4,5 \times 19$ (+464, laskee koill. +434)
7. hiltynyt lattiapannun pätkä (23×17)
8. lattialaudun pätkä (23×5)
9. tuohita päällä
10. harmaakiviseinän (reusmuurin?) porrastettu nousu launaisseinän alaosassa
11. lattiapannukolvi väliseinässä.

HUONE 24K. ERIKOISTIJLET LATTIATÄYTEESSÄ.
TEKIJÄN PUUMERKKI. TIILI 10x14x3
1:1

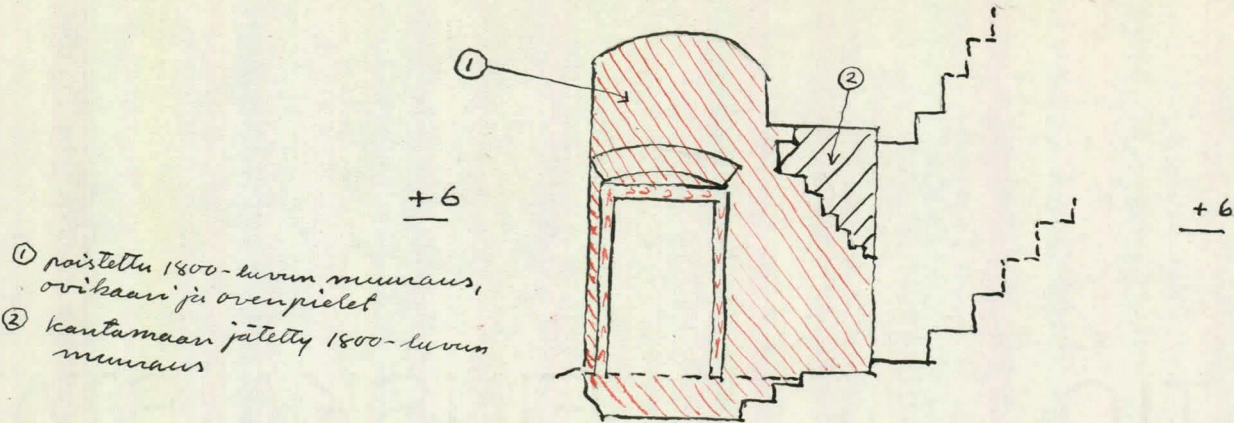

H U O N E 29 a portaat.

- einäkuu 1957. Poistettiin huoneen 29 puoleisesta, 29 a:n luoteisseinistä näiden huoneiden välisen oven puiset pielet, pielimuuraukset, loiva ovikaari ja oven yläpuoliset umpeenmuuraukset, kaikki 1800-luvulta. Ks. muistiinpanot huoneesta 29 kesällä 1957. Näistä 29 a:n luoteisseinän 1800-luvun muurauksista jätettiin koillispuolella yläreunassa osa kantamaan.
- kirros 1. Poistettiin edellistä vastapäätä olevasta 29 a:n kaakkoisseinistä n. 70 cm leveä ja 120 cm korkea 1800-luvun umpeenmuuraus, joka toiselta puolen oli huoneen 19 luoteisseinällä. Tämän aukon koillispielestä poistettiin muutama putoamaisillaan oleva vanhan porraskäytävän aikainen tiili. Vrt. Muistiinpanot huoneesta 19 kesällä 1957.
- einäkuu 1957. Koillisseinän sisäisten portaiden osan lounaisseinämän oviaukon umpeenmuuraus. Poistettiin lounaisseinältä huoneeseen 19 johtavan oviaukon 1800-luvun umpeenmuuraus, joka oli n.+9,40+11,40 välillä ja n. 90 cm leveä.
- Poistettiin tämän yläpuolelta 1700-luvun savilaastilla tehty ovikaari, jonka keskiosa oli em. +11,40 tasolla ja pielet n. +11,20 tasolla. Tämän yläpuolelta poistettiin n. +11,65 tasolle ulottunut sama 1700-luvun muuraus. Tasosta +10,90 ylöspäin olivat poistetut muuraukset huoneen 19 lakilistan ja välikattorakenteiden takana. Koko ovikäytävän yläreuna on alkuaan ulottunut n. +12,15 tasolle ja em. poistettujen muurausten yläpuolelta oli aikaisemmin poistettu tämän osan umpeenmuuraus, joka tuli viimeisen välipohjatason yläpuolelle huoneen 49 koillisseinältä. Alkuperäinen oviaukon kynnystaso on ollut ehkä n. +10,30. Vrt. Muistiinpanot huoneesta 19 kesällä 1957.
- kirros 3.

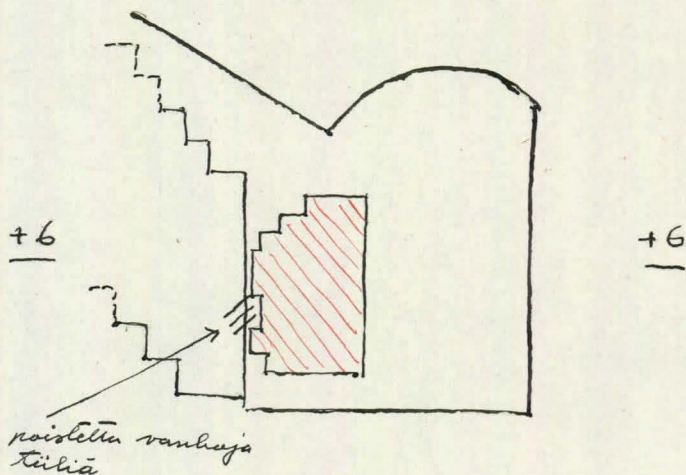
207
HUONEEN 29a LUOTEISSEINÄ. POISTETUT 1800-LUVUN MUURAUKSET.
SET. 1:50

1.

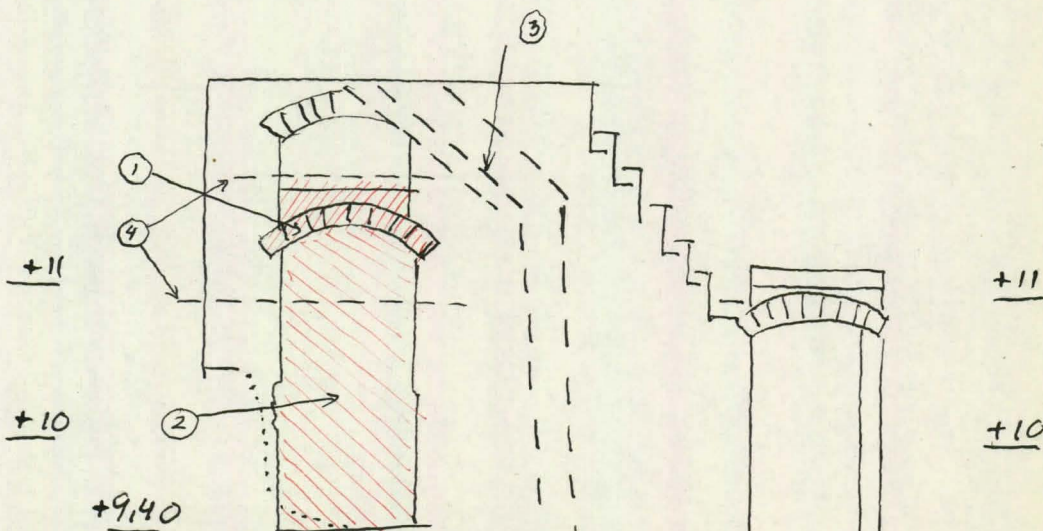
KAAKKOISSEINÄ. POISTETUT 1800-LUVUN MUURAUKSET. 1:50.

2.

LOUNAISSEINÄ. POISTETUT 1700- JA 1800-LUVUN MUURAUKSET. 1:50.

3.

- 1) 1700-luvun ovikaari ja muuraus
- 2) 1800-luvun umpimuuraus
- 3) 1800-luvun savikanava
- 4) 1800-luvun puulattia

H U O N E 29

Aarne Heimala 1957.

Kaakkoisseinältä poistettuja 1800-luvun umpeenmuurauksia.

einäkuu 1957. Huone 19 johtavan ovikäytävän umpeenmuuraus. Poistettu huoneesta 20 kaakkoisseinän koillispäästä huoneeseen 19 johtavan ovikäytävän umpeenmuuraus, joka oli tiilen pituuden (n. 30 cm) paksuinen ja linnassa tavanomaista 1800-luvun muurausta. Se oli 1800-luvun lopulta, todennäköisesti samanaikainen, kuin huoneiden 18 - 19 välinen suuri holvikaari. Mm. laasti oli samaa vaaleaa, kalkkipitoista. Tiilet myös samoja. Ovikäytävä on muurattu umpeen huonetta 18 liitettäessä huone 19 muodostamaan kirkkotilaan. Oven pielistä poistettiin myös melkein kaikki ko. aikainen muuraus - vain osia siitä jätettiin tukemaan.

kirros l.

einäkuu 1957. Huone 29 a:han (muurinsisäisiin portaisiin) johtavan oven pielien muuraukset kaakkoisseinän lounaispäässä. Poistettiin puiset 1800-luvun ovenpielet (85 cm x 145 cm), ko. oven päällä loiva ovikaari, oven yläpuolinen umpeenmuuraus ja oven pielien 1800-luvun muuraukset. Vain oven koillispuolelle jätettiin osa 1800-luvun muurausta kantamaan vanhempia muurauksia

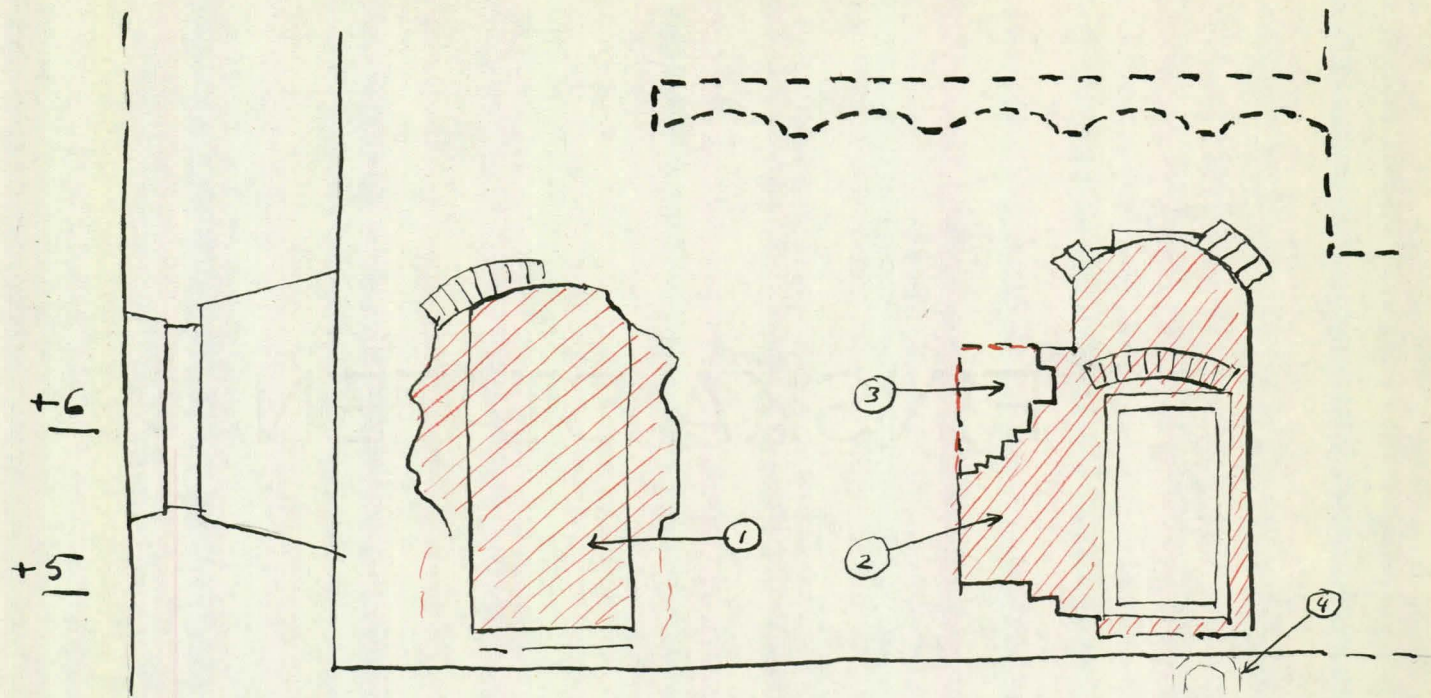
kirros l.

Huone 29a :han (muurinsisäisiin portaisiin) kaakkoisseinällä johtavan oviaukon edestä rikottiin lattian 1800-luvun massapäällystä ja tavattiin ehyttä ikkuna-aukon holvausta, joka paljastui huoneen 19 luoteisseinän lounaisnurkasta vanhaa uunin pohjaa purettaessa.

kirros l.

1.

KAAKKOISSEINÄ POISTETTUJA 1800-LUVUN UMPEENMUURAUKSIA. 1:50

1. Huone 19 joltavan avikuiytävän 1800-luvun umpeenmuur.
2. Murinsiräisiin portaisiin 29a joltavan aukon 1800-luvun umpeenmuur.
3. 1800-luvun muuraus. Jätetty kantamaan.
4. Vanhan ikkunan yläreuna.

H U O N E 32

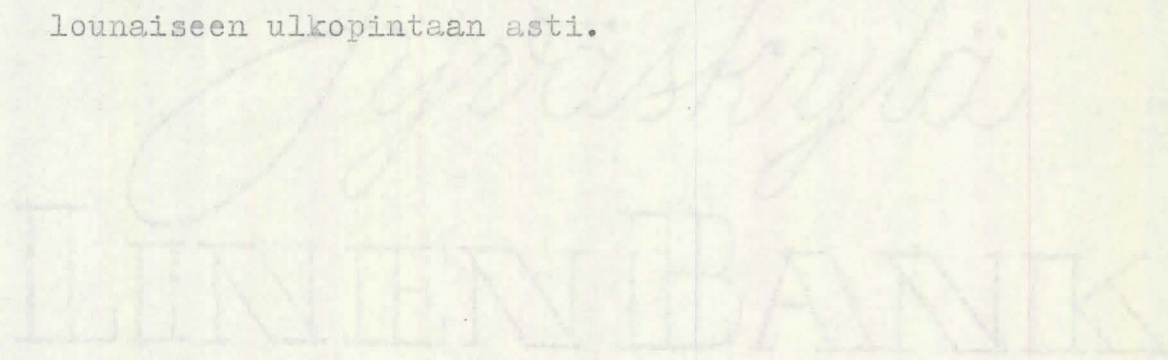
Aarne Heimala 1957.

Kaakkoisseinä.

lokku 1957.

Kaakkoisseinältä poistettu 1800-luvun korjausmuurauksia, jotka olivat sen yläosassa. Niiden alta paljastui vanhemman tynnyriholvauksen jäännöksiä. Säilyneinä tavattiin kolme päällekkäistä tiiliriviä, lounaispäässä vielä osa neljättä. Tynnyriholvaus alkaa + 10,50 tasolta.

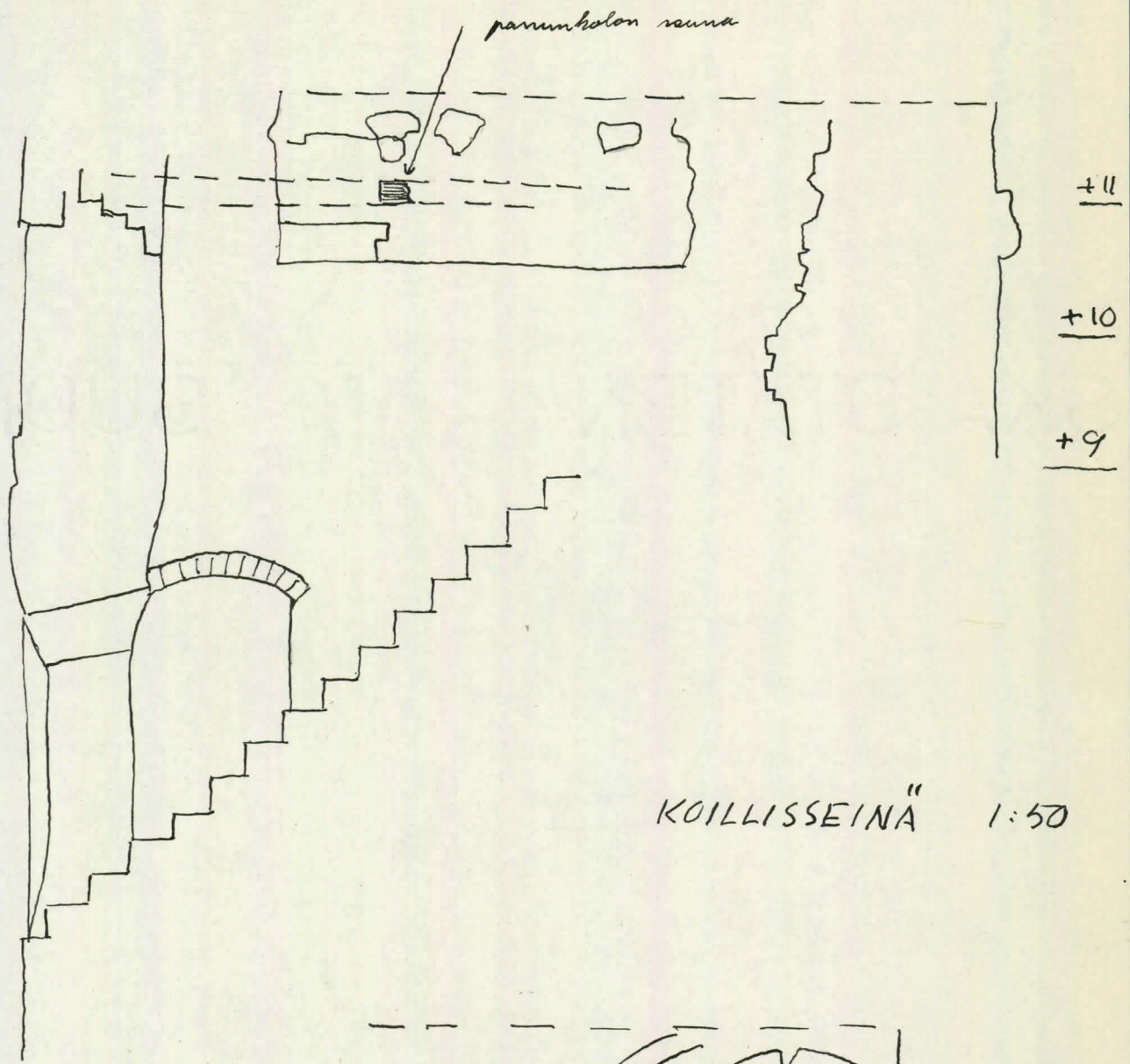
Parrun kolo. Em. holvauksen jäännösten takaa puhjenneesta aukosta voitiin todeta seinän sisällä holvauksen suuntaan kulkeva parrunkolo, jonka pituutta ei saatu täysin mitatuksi. Sen mahdollista ulottumista linnanpihan lounaisseinälle asti tutkittiin poistamalla ko. seinältä vastaavalta korkeudelta 1800-luvun ja 1700-luvun laastilla ja muutamilla tiileillä tehtyjä paikkauksia. Nämä paikkaukset olivat ikkuna-aukon yläpuolella ja sen kaakkoispuolen puolella. Em. aikaisten muurausten alta ainakaan ei voitu todeta parrunkolon jatkumista linnanpihan lounaiseen ulkopintaan asti.

1.

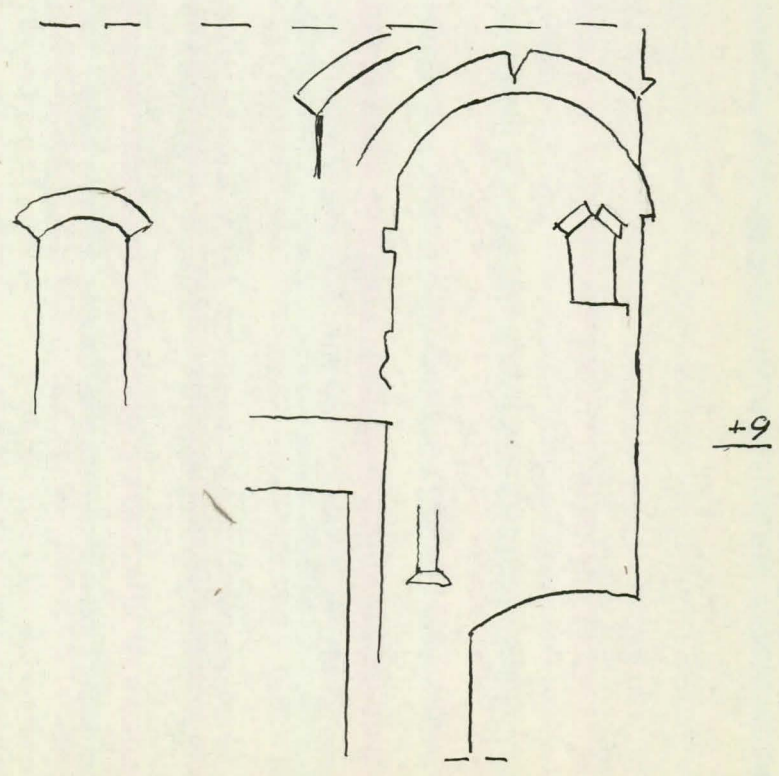
KAAKKOISSEINÄ 1:50

212

KOILLISSEINÄ 1:50

2.

H U O N E 33

Aarne Heimala 1957.

Lokuu 1957.

1800- luvun savukanava ja uuninpohja purettiin huoneen pohjoisnurkasta, sen koillisseinän puolelta.

Uuninpohjaa kannattamassa lattian pohjoisnurkassa oli kaksi pitkähköä poralla louhittua harmaakiveä. Kivet olivat vierekkäin ja kumpikin pituussuunnassa kaakko-luode.

Savukanava, joka purettiin, ei jatku alaspäin huoneeseen 24 K, vaan alkaa juuri edellä kuvatun porakivipohjan muodostaman perustanotasolta huoneesta 33 ylöspäin.

H U O N E 40.

lokokuu 1957. Purettiin huoneiden 40 ja 30 välinen välipohja.

heinäkuu 1957. Poistettiin lounais-, luoteis ja kaakkoisseiniltä ne 1800-luvun revertteeraukset, joiden varaan huoneen 40 lattia oli korotettu, kun huone 30 muodostettiin.

Lounaisseinästä tuli + 11,03 korkeudella esille alkuperäinen n. 33 cm leveä muurinpykälä, joka ehkä jossain vaiheessa on ollut huoneen 40 lattian tasolla tai jopa sen yläpuolella. Toisissa seinissä näkyvistä rappauksen alarajoista päätellen, tämä lattiantaso on ollut +10,95 korkeudella. Poistetun muurauksen takana esiintynyt seinä on alareunaan asti rapattu ohuella laastikerroksella (0-0,5 cm), jonka päällä on punakeller-tävä slammaus. + 11,66 kohdalla on myös raja, joka viittaa siihen, että tällä korkeudella olisi ollut lattiataso jossain vaiheessa. Tämän yläpuolella on näet seinä kovasti mustunut. Tämä mustuminen ei ole kuitenkaan tasaista, vaan aina n. puolen metrin välein on tummempi kohta, mikä viittasi siihen, että k.o. vaiheen lattia on palanut. Tummuneessa pinnassa tuli seinän luoteisosassa näkyviin terävällä aseella tehtyjä raaputuksia rappauksessa. Selvästi erottuvat kirjaimet JAL ja niiden perässä vuosiluku 1707, kirjaimet SF ja niiden alla vuosiluku 1712 sekä yhteenkirjoitetut kirjaimet M.- Muurinpykälä edustaa ehkä myös rakennusvaiherajaa. Sen alla oleva muuraus on selvää hiililaastimuurausta, kun taas yläpuolella oleva seinä on muurattu ruskealla kovalla savisoralaastilla.

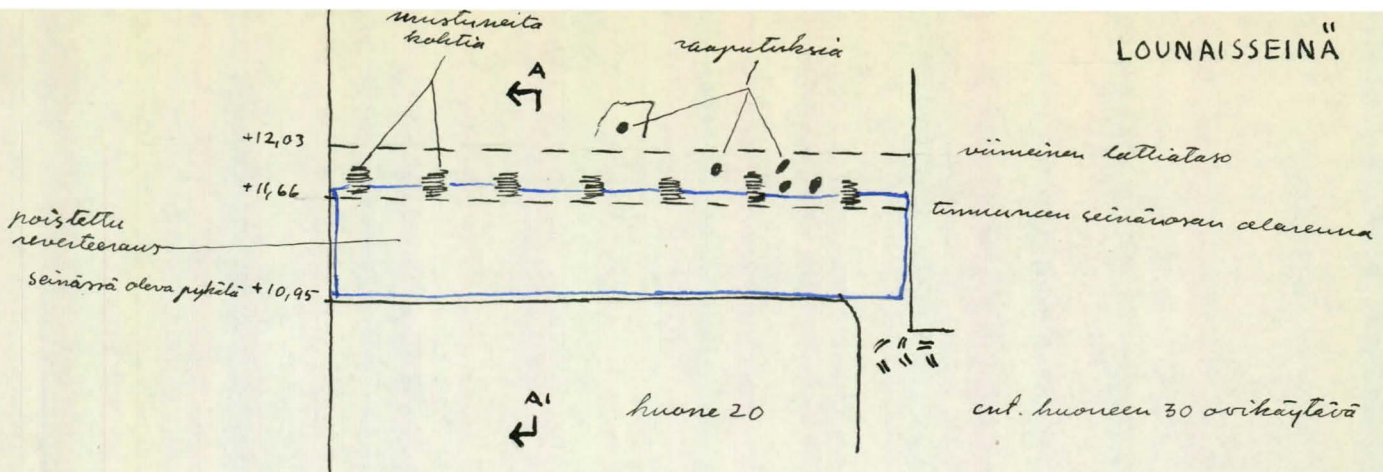
liirrokset 1
a. 2.

Luoteisseinästä poistettiin samaten jällellä oleva 1800-luvun revertteeraus seinän alaosasta. Huoneen 30 oviaukon ympäri ollut 1800-luvun muuraus poistettiin jo kesällä 1956. Pykälä, jonka päälle tämä revertteeraus oli muurattu, on + 10,45 korkeudella, ja on noin 34 cm leveä. Koillisessa tämä pykälä päättyy huoneen 20 koillisseinän linjassa ja lounaassa vastaavasti lounaisseinän linjassa. Välittömästi pykälän yläpuolella on seinässä 6 parrunkoloa (n. 25x25 cm) suuret. Koillisimman koillisreuna on linjassa huoneen 20 koillisseinän kanssa ja on ainakin 70 cm syvä. Sen keskellä on siderauta, joka ehkä yhtyy huoneen 21-41 uunimuuraukseen näitten huoneiden itänurkassa. Muut kolot, jotka ovat 20 - 30 cm toisistaan, jatkuvat ainoastaan 2 - 10 cm

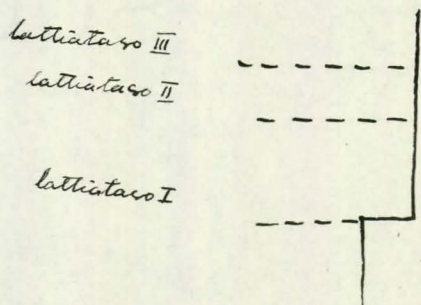
huoneen 40 seinäpinnasta sisään. -Reverteerauksen takaa paljastunut seinä on rapattu ja slammattu samalla tavalla kuin lounaisseinä (kts yllä) korkeudelta + 10,90 ylöspäin. Seinän keskiosasta vähän lounaaseen on huoneeseen 41 johtavan kaariaukon alla n. 105 cm korkea ja n. 100 cm leveä entisen ovikäytävän umpeenmuuraus. On mahdollista, että tämä ovikäytävän alaosa on umpeenmuurattu jo ennen kuin nykyinen kaariaukko on tehty. Esim. tummuneen seinäosan alareunan tasoon. -Seinän koillispäässä, viimeisen lattiatason alapuolella on seinään hakattu suorakaitteenmuotoinen kolo (80 x 47 cm, n. 35 cm syvä). Tämä kolo on todennäköisesti hakattu 1800- luvulla huoneen 40 uunin pohjaa varten.

kirros 3.

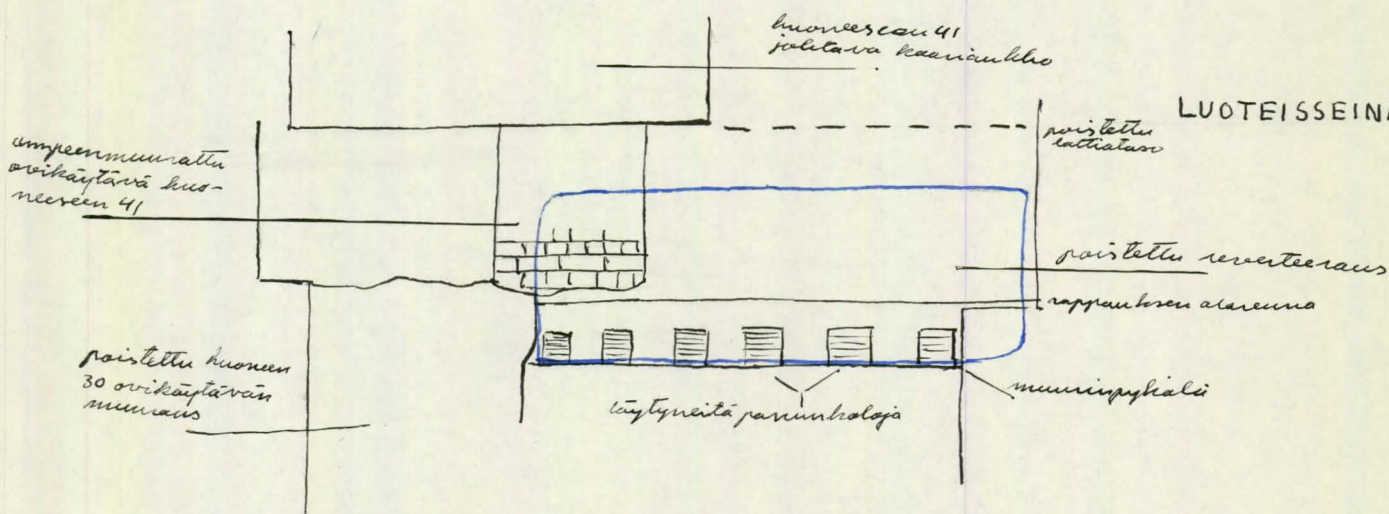
Myös koillisseinästä poistettiin viimeistä lattiaa kantanut reverteeraus. Alkuperäinen muurinpykälä on + 10,78 cm korkeudella ja on n. 50 cm leveä. Rappauksen (sama kuin edellisissä seinissä) alareuna on n. + 10,95 cm korkeudella. N. + 11,68 yläpuolelta on tämänkin seinän rappaus mustunut ja samalla tavalla kuin vastakkaisella seinällä on joka puolen metrin päässä mustuneen osan alareunan yläpuolella tummempi kohta. - Seinän koillisreunasta poistettiin 1800-luvun uunimuuraus. Kts. myös huoneesta 5 lähtevä savutorvi.

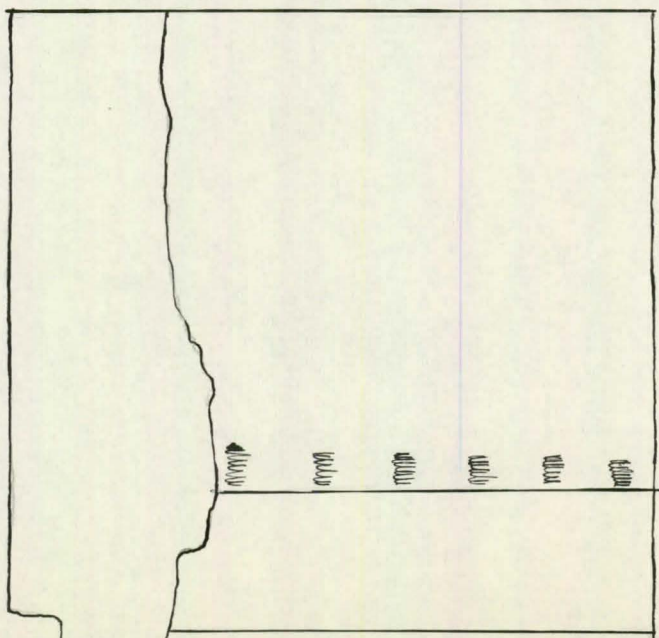
LOUNAISSEINÄN LEIKKAUS 1:50

LUOTESSEINÄ 1:50

KOILLISSEINÄ 1:50

222

H U O N E 41

Knut Drake 1957.

Toukokuu 1957. Purettiin huoneiden 31 ja 41 välinen välipohja.

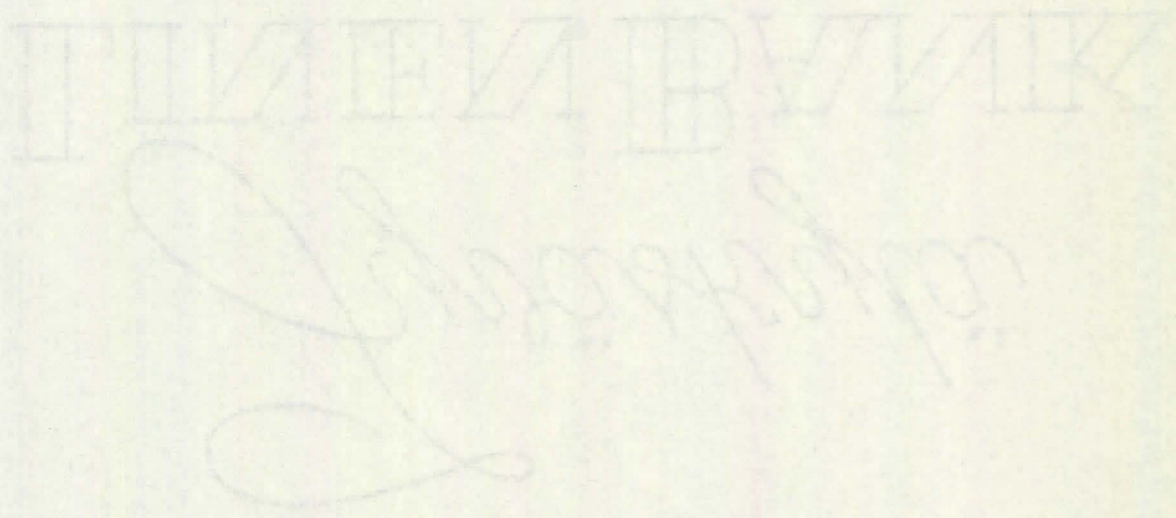
Heinäkuu 1957. Luoteisseinän lounaisosassa ja kaakkoisseinän lounaisosassa olevista ikkunoista poistettiin kokonaan 1800-luvun umpeenmuuraukset.

Koillisseinä. Purettiin huoneen 21 koillisseinän yläpuolella oleva 1800-luvun revertteeraus, joka peitti huoneen 41 koillisseinän alaosa (Ks. myös h. 21 koillisseinän savutorvimuurauksen purkaminen). Revertteeraus oli muurattu n. +10,00 korkeudella olevalla muurinkynnykselle; leveys 120 cm kaakossa, 75 cm luoteisessa. Kynnysmuuraus on huoneen 21 koillisseinään liittyvää sorasavi -tai hiililaastimuurausta. Revertteerauksen takana esiintullut huoneen 41 koillisseinän alaosa on rapattu. Päällimmäisenä on 2-5 cm paksuinen valkeaksi slammattu savilaastikerros, jonka alareuna on n. +10,60 korkeudella. Tämän alla on toinen slammauskerros, jonka alla siellä täällä on savisoralaastirappausta, todennäköisesti seinän tasoitteena. Tätä alemmaa rappausta näyttää olevan +10,70: stä ylöspäin. Seinän alin osa, muurinkynnykseltä n. +11,50 saakka ylöspäin, on vanhempaa, keskiaikaista muurausta, tiilet 28 x 14 x 9,5, laasti runsaskalkkinen karkeahiekkainen. Pääasiassa on munkkilimitystä, mutta seinän kaakkoisosassa on parissa kohtaa useampia kyljittäisiä sidetiiliä peräkkäin. Tämä muuraus on ehkä samaa, jota tuli esille n. +9,50 tasolla huoneen 21 itäkulman uunimuurauksen purkamisen yhteydessä. Huoneen 41 koillisseinä näyttää olevan korkeudelta +11,50 ylöspäin yhtenäistä, renessanssilimityksessä olevaa savisoralaastiaseinää.

Samalla kertaa kuin revertteeraus poistettiin seinän kaakkoisreunassa oleva savutorvimuuraus. Sen takana tuli murtopintana näkyviin samaa savisoralaastimuurausta kuin suurin osa seinää on. N. +12,50 alapuolella on savutorvimuurausta tehdessä lyöty n. 50 x 70 cm aukko käytävään 39 a. Tämä jätettiin avaamatta.

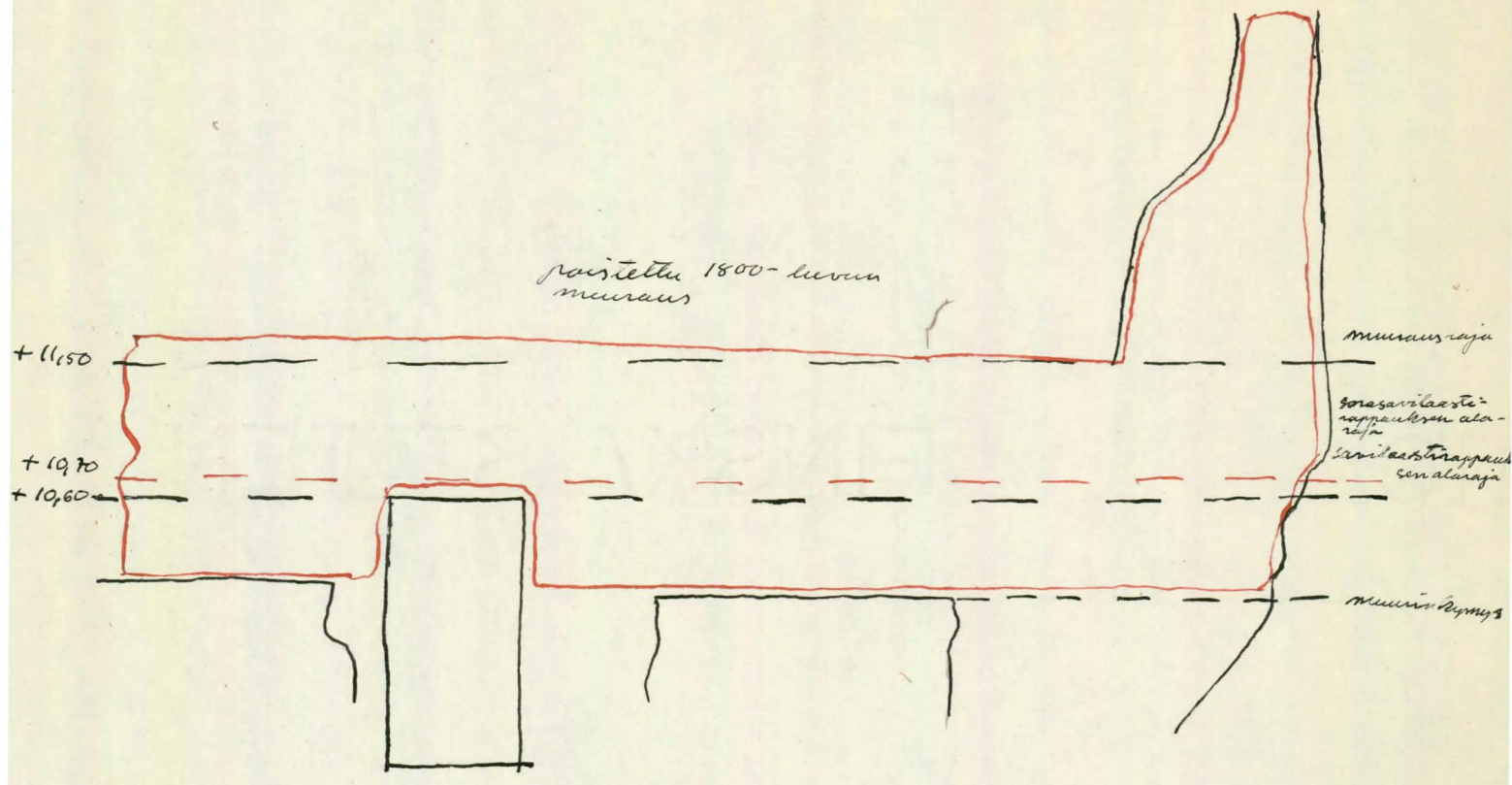
30.7-1.8. 57. Luoteisseinän alkuperäisen oviaukon avaaminen. Purettiin 1800-luvulla tehdyn ovikäytävän muuraus kokonaan. Sen alta tuli näkyviin osa alkuperäisen, portaisiin 22 a vievän oviaukon lounaispieltä. Tätä pieltä oli säilynyt +11,90 korkeudesta alas-

iirros 2. päin. Pieli on 4,35 m huoneen 41 länsikulmasta. Jatkettiin 1800- luvun muurausten purkamista portaiden 22 a puolella, k.o. oviaukon kohdalla. Ks. portaat 22 a.

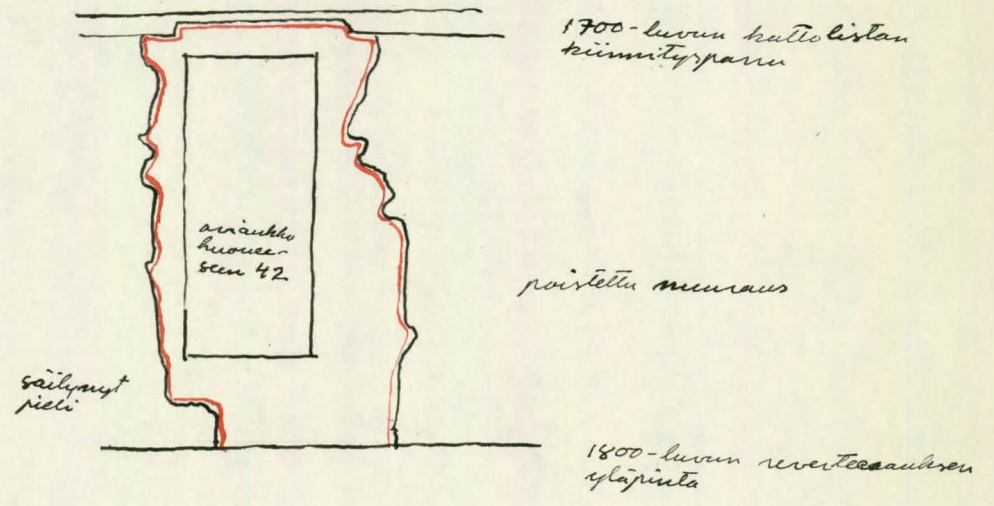

1.

LUOTEISSEINÄN OVIMUURAUKSEN POISTAMINEN. 1:50.

2.

H U O N E 42

Knut Drake 1957

Aarne Heimala

H U O N E 42

0/7 -57.

Kaakkoisseinä. Purettiin 1800-luvulla tehdyn, huoneeseen 41 johtavan oven ovikäytävän muuraus. Kts. myös huoneen 41 luotteisseinä.

Koillisseinän ikkunan alapielen koko leveydeltä poistettiin ikkunan alla oleva 1800-luvun muuraus. Alkuperäisen seinän yläpää tuli näkyviin n. 120 cm ikkunapielen alapuolella eli n. +11,5 korkeudella. Tämä yläpää on tasaista tiilimuurausta (28 x 14 x 10). Sen ulkoreuna on rikottu ristikäytävää rakennettaessa. 1800-luvun seinämuuraus, joka on tehty yhden tiilen savilaastiseinän 90 cm paksuiseksi sisäpuoleksi revertteraukseksi, on muurattu noin 20 cm paksuisen täyterokoksen päälle. Tässä täyterokoksessa on aivan savilaastiseinän juurella mädäntynyt seinänsuuntainen n. 15 x 15 cm mittainen paruru. 1800-luvun seinää muurattaessa on se tehty n. 40 cm kapeammaksi kuin alla oleva seinä, joten huoneitten 32 ja 42 välillä oleva välikaton parrut lepäävät näin syntyneen kynnyksen päällä.

iirros 1.

/8- 57.

Poistettiin koillisseinän luoteisreunasta 1800-luvun muurausta n. metrin levyiseltä alueelta länsitornin entistä kaakkoista ulkoseinää myöten. 87 cm koillisseinän takana tuli esille varhaisempi, savilaastilla muurattu seinä. Huoneen 42 luoteisseinään on viimeisestä seinätasosta n. 25 cm syvyydelle koilliseen lyöty epäsäännöllinen kolo, jotta uusi muuri saataisiin paremmin sidottua. Tämän kolon koillispuolella on luoteisseinä ehjää, vanhaa muurausta, joka jatkuu koillisseinän savilaastimuurauksen taakse.

iirros 2.

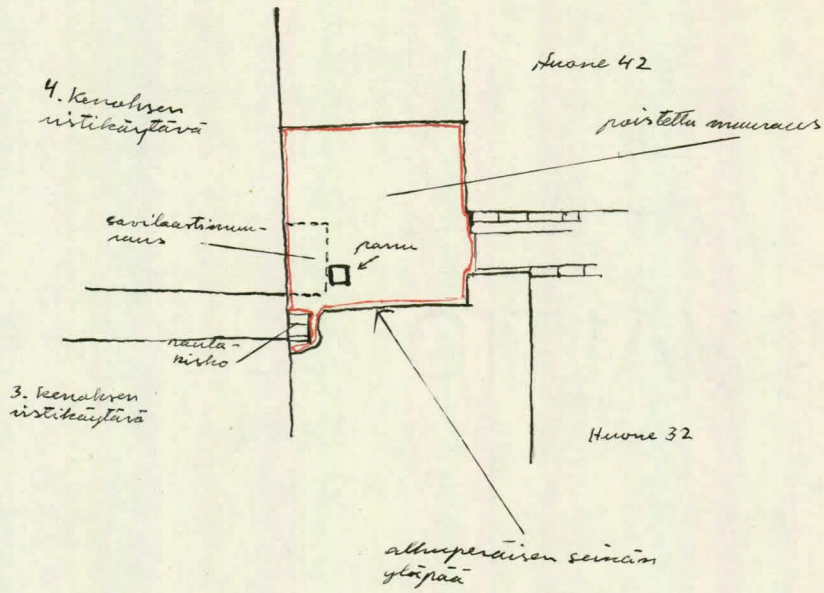
Elokuu 1957.

Huone 42, 1800-luvun lattialankut poistettiin sekä myös lattiatäyte. Lattia oli tehty yhdistettäessä huoneita 42 ja 43 ja kaakko- luode suuntaiset lattialankut ulottuivat siten molempien huoneiden yhteiseksi lattiaksi. (Siten poistettiin samalla myös huone 43:n lattialankut. Ks. Huone 43). Lankkujen paksuus vaihteli 6-6,5 cm ja niiden leveys 15-17 cm.

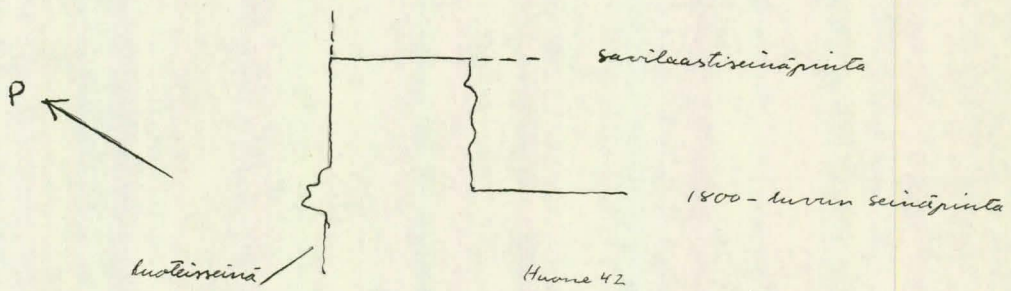
Lattiaparrut edellä mainittujen lankkujen alla ovat suunnassa koillinen-lounas. Niitä on 14 kpl, ja kunkin päällä on paksunoksena lankku. Huoneissa 42-43 yhteensä 24 lattiaparrua. Parrut lepäävät lounaisseinän puolella alla olevan huoneen 32 seinän päällä. Tämän alla olevan seinän osaksi yläpinta ulkonee huoneen 42 lounaisseinän sisäpinnasta n. 110 cm. Parrujen välissä em. alemman seinäosan päällä on tukimuuraukset, jotka erottavat parrut toisistaan ja tukevat ne.

Rostipohja poistetun täytteen alla on tehty parrujen väliin asetetuista laudanpätkistä.

KOILLIS-LÖUNAISSUUNTAIEN LEIKKAUS
PURETUSTA KOHDASTA. 1:50

KOILLISSEINÄN LUOTEISREUNASTA PURETTU
1800-LUVUN MUURAUS. POHJA. 1:50.

1.

2.

H U O N E 43

Aarne Heimala 1957.

Elokuu 1957. Huone 43: n lankkulattia 1800-luvulta poistettiin. Lattia oli tehty kaakko-luode suuntaisista lankuista yhdistettäessä huoneet 42 ja 43 toisiinsa. Ks. vastaavat muistiinpanot huoneesta 42 kesällä 1957.

Pohjoisnurkan uuninpohja ja savukanava 1800-luvulta purettiin. Tämä lämmityskanava alkaa huoneesta 33. (vrt. vast. muistiinpanot kesällä 1957).